

Mikes International

Magyar szellemi fórum

Hungarian Periodical for Art, Literature and Science

Alapítási év / Founded: 2001.

Internet: www.federatio.org/mikes_int.html

Email: mikes_int@federatio.org

P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

XII. évfolyam, 2. szám

Volume XII., Issue 2.

2012. április – június / April – June 2012

ISSN 1570-0070

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A lap a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_per.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Minden cikkért szerzője felel.

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The periodical can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_per.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

Individual authors are responsible for facts included and views expressed in their articles.

ISSN 1570-0070

© Mikes International, 2001-2012, All Rights Reserved

TARTALOM

CONTENTS

Kedves Olvasó!	5
Dear Reader,	6
Szerzőink / Our authors	7
Szerkesztőség / Editorial Board	11
KRÓNKA	12
Farkas Flórián: Március idusára	12
PHILOSOPHIA PERENNIS	14
Kádár Zoltán: Walter Benjamin — flaneur az emberi idegrendszer komplex kiképzésének korában	14
KÁDÁR, Zoltán: Walter Benjamin — A Flaneur in the Age of the Complex Kind of Training of the Human Sensorium	21
Kiss Endre: Otto Bauer és az ausztrómarxizmus	22
KISS, Endre: Otto Bauer and Austromarxism	27
NYELVÉSZET	28
Czeglédi Katalin: Zsebemben sok kicsi alma van	28
Mellár Mihály: Tengeri népek	29
TÖRTÉNELEM	50
Bencze Mihály: Én csak a szülőföldemet védtem	50
BENCZE, Mihály: I Was Only Defending My Homeland	55
IRODALOM	56
Bencze Mihály: Vályi Gyula emlékére	56
Kukucska Ferenc: Kaktusz	57
László György: Apám hírt álmodott	60
Szente Katalin: Epeműtét	61
MŰVÉSZET	64
Tóth-Ubbens Magdi: LEPROSY, Reality and Representation	64
TÓTH-UBBENS, Magdi: Lepra — valóság és ábrázolás	78
KÖNYVAJÁNLÓ	79
Borbola János: Az egyiptomi ősmagyar nyelv	79
Kronauer Éva Lilla: A Balassagyarmati Fegyház és Börtön műemlékkápolna felújításának története és a freskóterápia	80
KRONAUER, Éva Lilla: The Story of the Restoration of a Prison Chapel in Hungary	82
KRONAUER, Éva Lilla: La storia del restauro della cappella della Casa di Reclusione e Carcere di Balassagyarmat	85
ÍGY ÍRTUNK MI	88
Sulyok Vince: Nyugati levél	88
Sulyok Vince: A stockholmi ünnepi játékok	89
Sulyok Vince: Oslói színházi tudósítás	91

Sulyok Vince: Nyugati levél.....	93
Sulyok Vince: Sperlongai leletek	94
Sulyok Vince: Louisiánai kiállítás — Cobra-mozgalom.....	96
HIGHLIGHTS FROM THE 20 th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST.....	98
<i>Felhívás — Czuczor-Fogarasi konferencia</i>	99
<i>Call for Speakers — Czuczor-Fogarasi Conference</i>	101

Kedves Olvasó!

Megjelent a *Journal of Eurasian Studies* IV. évfolyam (2012) 1. száma. A tartalom:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- HISTORY
 - BÉRCZI, Szaniszló: Ancient Arts in Japan
 - KARATAY, Osman: Eastern References to the White Croats
- LINGUISTICS
 - БАТЦҮРЭН, Барангас: Мэнгү шивэй, Да шивэй, Улохоу аймгийн тухай [BATSUREN, Barangas: *On Tribe Alliances of Mengü Shiwei, Da Shiwei and Ulohou*] (in Mongolian)
 - TAMBOVTSEV, Yuri: How Euphonic Is the Finnish Language?
- POLITICS
 - BADALOV, Ulugbek: Vingt ans après : Nostalgie de la grande URSS en Asie centrale [BADALOV, Ulugbek: *Twenty Years later : Nostalgia for the Great USSR in Central Asia*] (in French)
 - MARÁCZ, László: Macaristan, Dış Politika [MARÁCZ, László: *Hungary, Foreign Policy*] (in Turkish)
- SOCIOLOGY
 - BADALOV, Ulugbek: National Identity Claiming on the Internet by Kyrgyz Expatriates
- LITERATURE & ARTS
 - EKUKLU, Bülent: Once Upon a Time in Anatolia
- TRAVELOGUE
 - TAPON, Francis: Poland—More Than Just a Source of Polish Jokes
- BOOK REVIEW
 - FARKAS, Flórián: Lessons from Eastern Europe
- CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA
 - VÁMBÉRY, Ármin: In Samarkand
- NEWS
 - Czuczor-Fogarasi Conference — Call for Speakers and Papers

A folyóirat a következő címen érhető el: <http://www.federatio.org/joes.html>

A Szerkesztőség

Hága, 2012. május 31.

Dear Reader,

The 1st issue of the fourth volume (2012) of the *Journal of Eurasian Studies* was recently published. The content:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- HISTORY
 - BÉRCZI, Szaniszló: Ancient Arts in Japan
 - KARATAY, Osman: Eastern References to the White Croats
- LINGUISTICS
 - БАТЦҮРЭН, Барангас: Мэнгү шивэй, Да шивэй, Улохоу аймгийн тухай [BATSUREN, Barangas: *On Tribe Alliances of Mengü Shiwei, Da Shiwei and Ulohou*] (in Mongolian)
 - TAMBOVTSEV, Yuri: How Euphonic Is the Finnish Language?
- POLITICS
 - BADALOV, Ulugbek: Vingt ans après : Nostalgie de la grande URSS en Asie centrale [BADALOV, Ulugbek: *Twenty Years later : Nostalgia for the Great USSR in Central Asia*] (in French)
 - MARÁCZ, László: Macaristan, Dış Politika [MARÁCZ, László: *Hungary, Foreign Policy*] (in Turkish)
- SOCIOLOGY
 - BADALOV, Ulugbek: National Identity Claiming on the Internet by Kyrgyz Expatriates
- LITERATURE & ARTS
 - EKUKLU, Bülent: Once Upon a Time in Anatolia
- TRAVELOGUE
 - TAPON, Francis: Poland—More Than Just a Source of Polish Jokes
- BOOK REVIEW
 - FARKAS, Flórián: Lessons from Eastern Europe
- CLASSICAL WRITINGS ON EURASIA
 - VÁMBÉRY, Ármin: In Samarkand
- NEWS
- Czuczor-Fogarasi Conference — Call for Speakers and Papers

The periodical can be accessed at: <http://www.federatio.org/joes.html>

The Editors

The Hague, May 31, 2012

Szerzőink / Our authors**BENCZE, Mihály**

Matematikus, tanár, költő. Négyfalun született 1954-ben. A kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemen, a Matematika Karon szerzett 1978-ban diplomát. Azóta középiskolákban matematikát tanít, jelenleg Brassóban az Áprily Lajos Gimnáziumban. Emellett a következő területeken fejt ki tevékenységet: tevékenyen részt vett a brassói magyar középiskola rendszer megalapításában; alapítója az Erdélyi Magyar Matematikai Verseny-nek; alapítója a *Wildt József Nemzetközi Matematikai Verseny*-nek; diákjai számára mentorkény működik, akik folyóiratokat szerkesztenek; az OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE nemzetközi matematikai szaklap főszerkesztője; a *Fulgur* (1993) nevű kiadó alapítója, amely magyar könyvek kiadására összpontosít. Számos könyv (verseskötetek és matematika), valamint több száz matematikai szakkikk szerzője.

Mathematician, teacher, poet. Born in Négyfalu in Transylvania in 1954. Graduated from the Babeş-Bolyai University, Kolozsvár/Cluj/Klausenburg (Transylvania), Faculty of Mathematics in 1978. Since his graduation he is teaching mathematics in high schools, currently in the Áprily Lajos High-School in Brassó/Braşov/Kronstadt (Transylvania). Next to teaching his activities cover the following fields: he was involved in the establishment of a Hungarian high-school system in Brassó/Braşov/Kronstadt; founded the Hungarian Mathematics Competition in Transylvania; founded the *József Wildt International Mathematical Competition*; mentor of students who create student periodicals; editor-in-chief of the international mathematical journal OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE; founder of the publishing house *Fulgur* (1993), which specializes in publishing Hungarian books. He is author of several books including poetry and mathematics and several hundreds mathematical papers

BORBOLA, János

Fogorvos, 1976 óta Hollandiában él.

Dentist, living since 1976 in the Netherlands.

CZEGLÉDI, Katalin

A Szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar-orosz-altajisztika szakán folytatta tanulmányait, az altajisztikai tudományokból egyetemi doktori címet is Szegeden szerzett. Nyelveket valamennyi magyar állami iskolai típusban, nyelvészetet és idegen nyelveket főiskolán és egyetemen tanított. Kutatási területe az általános és alkalmazott nyelvészetben belül a nyelvészeti őstörténet. Jelenleg a Miskolci Nagy Lajos király Magánegyetemen és a Budapesti Körösi Csoma Magánegyetemen tanít nyelvészeti őstörténetet. Előadásai rendszeresen vesz részt konferenciákon. Eddig mintegy 80 tanulmánya és két könyve (*'A szkíta-hun nyelvek története 1. Hangtan 2. Ósmondattan'*) jelent meg. Megjelenés alatt: *'3. Alaktan (1. Gyökrendszer 2. A toldalékok rendszere)'*. Feladatának a nyelvünk és népünk igaz történetének a minél jobb megismerését valamint a megszerzett tudás átadását tartja.

Studied Hungarian-Russian-Altaic languages and literatures at the University 'József Attila' in Szeged, Hungary. She was given the title 'dr. univ' at the same University, too. As a teacher Ms. Czeglédi taught foreign languages at all type of state schools, and linguistics at state universities. Her major research topics cover linguistic prehistory in general and applied linguistics. Currently she teaches linguistic prehistory at Private Universities called 'Nagy Lajos király' in Miskolc, Hungary and 'Körösi Csoma' in Budapest, Hungary. She regularly delivers scientific lectures at conferences and meetings. Ms. Czeglédi published about 80 essays and two books: *'History of Scythian-Hunnish languages 1. Phonetics 2. Presyntaxe'*. Currently she is working on the third volume of this series *'3. Accidence (1. System of roots of words 2. System of forming of words.)'*. Her major aim is to learn the history of our language and our people in the best possible way and to convey this knowledge to as many people as possible.

FARKAS, Flórián

Okleveles villamosmérnök; MBA. IT és menedzsment konzultáns. 1992. óta Hollandiában él.

Electric engineer; MBA. IT and management consultant. Living in the Netherlands since 1992.

KÁDÁR, Zoltán

Szegeden született 1974-ben. A Szegedi Egyetemen szerzett diplomát filozófiából és szociológiából. Dolgozott elemző szociológusként, de huzamosabb ideig köztisztviselőként is tevékenykedett. Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Málnási Bartók György Filozófiai Doktori Iskolájának harmadéves hallgatója. Készülő doktori disszertációja a XX. századi antiutópiák filozófiai vonatkozásaival foglalkozik.

Was born in 1974, Szeged, Hungary. Studied philosophy and sociology at the University of Szeged, Hungary. Worked as sociologist, and for many years as a public servant. At present he is a third-year PhD student of the doctoral PhD-system in philosophy of György Bartók de Málnás at the University of Szeged. He is preparing his PhD thesis on the connection between 20th century dystopias and philosophies.

KISS, Endre

Az MTA doktora (D.Sc), egyetemi tanár (ELTE – Nyugat-Magyar Egyetem). A hetvenes években az Osztrák-Magyar Monarchia filozófia- és eszmetörténetének, illetve a magyar filozófia- és eszmetörténet problémáival foglalkozott. Filozófiai tevékenységének középpontjában ezt követően *Nietzsche* állt. 1982-ben könyvet írt filozófiájának magyarországi recepciójáról, 1993-ban monográfiát Nietzsche filozófiájáról, 2005-ben kiadta e monográfia kétszeres terjedelműre növelt végleges változatát. 1989 után e témák mellett a kelet-európai és egyben a globális fejlődés komplex problematikájával foglalkozott. Számos filozófiai és tudományos monográfia szerzője. Humboldt-ösztöndíjas.

Holds a doctor degree of the Hungarian Academy of Sciences (D.Sc.), university professor. In the 1970s his research focused on the history of philosophy of the Austro-Hungarian Empire and the history of Hungarian philosophy. After that Nietzsche constituted the focus of his research. He published several books on his oeuvre and its reception in Hungary. After 1989 the issues of Eastern-European and complex global developments became the focus of his work. Author of several books, Humboldt-scholar.

KRONAUER, Éva Lilla

Hollandiában élő közgazdász, pénzügyi szakértő és kulturális antropológus, menedzser. 2005-ben fejezte be Európai Uniói Közgazdász és Kulturális Különbségek Management területén egyetemi tanulmányait az Amszterdami Egyetemen. Kutatását az EU-irányelvek bevezetését követő várható változások a magyar-szlovák határ menti területen végezte. 2007 óta tagja az ENCATC-nak, ezen belül az épített kulturális örökség, illetve a művészet és egészség munkacsoportoknak. Különbféle kulturális projekteket végez Magyarországon, Hollandiában és Európa számos országában. A börtönprojektkben vállalt szerepe: ötlettárs, pályázatíró, menedzser, tanjegyzet-társszerző, kulturális oktató, a hazai és nemzetközi kommunikáció és PR-irányító és -levezető.

Economist, financial expert and cultural anthropology manager living in the Netherlands. She graduated at Faculty of European Studies (Economy) and Cultural Diversity Management at the University of Amsterdam in 2005. Her research was about the potential effects of the implementation of the EU policies and standards focused on the cross-border area of Hungary and Slovakia. She is member of the ENCATC, European Network of Cultural Administration Training Centres since 2007, taking active roles in the built heritage; and art & health workgroups. She leads and manages various projects in Hungary, in the Netherlands and in some countries in Europe. Her roles in the prison-projects: brain-storming, initiation, grant application writer, project manager, co-editor of the study-booklet, cultural trainer, local and international communication, PR manager.

KUKUCSKA, Ferenc

1953-ban született Kiskőrösön. Már korai gyermekkorában megragadta az irodalom. Sokáig csak az íróasztala fiókjának írta újabb és újabb novelláit, hosszabb-rövidebb írásait. Az áttörés néhány éve történt, Krúdy születésének 125. évfordulóján. Azóta vidéki lapokban, művészeti folyóiratban jelentek meg írásai. Most egy regényen dolgozik, ami lassan végéhez közeledik. Kedveli a férfi-nő kapcsolatokat, a velük járó konfliktusokkal, a pergő, dinamikus párbeszédet. Ír krimi, és csattanós történeteket, ezeket rövidebb, gyorsan fogyasztható formátumban. Kedvenc írói: Krúdy Gyula és Munkácsi Miklós.

Born in 1953 in Kiskőrös, Hungary. He was enamored of literature from his youth. His early writings landed in the drawer of his desk, nevertheless, in 2003 a breakthrough happened. Since then Mr. Kukucska publishes in literary journals. Currently he is working on a novel, which will be completed soon.

MELLÁR, Mihály

Matematikus oklevelet szerzett a Belgrádi Tudományegyetemen. 1980 óta Ausztráliában él, ahol ausztráliai aboriginal és pápua-új guineai művészkereskedőként dolgozik. Emellett szerves és endogén kultúrák kutatásával foglalkozik.

Mathematician, Academia of Sciences, Belgrade. Since 1980 he is living in Australia, working as Australian Aboriginal and Papua New Guinean art and craft dealer, researching organic and endogen cultures.

SULYOK, Vince (1932-2009)

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született és egri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Norvégiában talált második otthonára, ahol egyetemi diplomát szerzett, majd az Oslo-i Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges Hungarica-gyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskönyve (*Rámdöntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan ég alatt*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója. Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur* (*Magyarország története és művelődése*) című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismereteket közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára. 2009. augusztus 9-én hunyt el oslo-i otthonában.

Born in 1932 in Ménfő, near Győr (Hungary). Took part in the 1956 Revolution as a college student in Eger and therefore he ought to leave his country. He found refuge in Norway, where he gained an academic degree and was for decades with the Oslo University Library as the expert and leader of the Central and Eastern-European section. In 1958 his volume of poems entitled '*A world knocked over on me*' was published in Rome and in 1961 another one, '*Under aimless sky*' in Brussels. Mr. Sulyok has an extensive literary translation record; he translates the Norwegian, German, Russian and Hungarian literature. In 1995 his 700 pages large encyclopaedic work written in Norwegian entitled *Ungarns Historie og Kultur* (*Hungary's History and Culture*) was published, which has already proved to be an invaluable source to the whole Scandinavian world interested in Hungarian history and culture. Passed away on 9 August 2009 in his home in Oslo.

SZENTE, Katalin

1961-ben született Budapesten, jelenleg a Balaton környékén lakik. Vám- és jövedéki ügyintéző, logisztikus, ADR tanácsadó, szállítmányozási ügyintéző, marketing ügyintéző. Kedvenc időtöltése az olvasás, könyvimádó. Saját történeteit szóban is fordulatosan tudja előadni.

Born in 1961 in Budapest, she is presently living at the shores of the Lake Balaton. She is working in logistics management. Her main hobby is reading, first and foremost literature.

TÓTH-UBBENS, Magdi

Az Amszterdami Városi Egyetemen művészettörténetet, régészetet és középkori történelmet tanult. Tanulmányai után a hágai 'Mauritshuis' tudományos munkatársa volt. Több cikket és könyvet írt, többek közt a Mauritshuis katalógusának 1. kötetét (15.-16. sz.), 1968, A.B. de Vries-zel, a múzeum akkori igazgatójával és Prof. W. Froentjes-szel együtt 'Rembrandt in the Mauritshuis', 1978. Hosszú ideig foglalkozott a gyógyíthatatlan ragályos betegek, mint a leprások kérdésével a képzőművészetben. Erről írta 'Verloren beelden van miserabele bedelaars' ('Szánalomraméltó koldusok elveszett képei') c. könyvét, 1987. Jelenleg a 'középkor alkonya' festőművészetével foglalkozik Németalföldön, különösképpen Jan van Eyck-kel (kb. 1395-1441), akit általában e korszak festészeti csúcspontjaként tekintenek.

Studied history of art, archeology and history of the Middle Ages at the University of Amsterdam. She was, after her study, research-assistant at the Mauritshuis in The Hague. She is the author of the catalogue of painting and sculpture of the 15th and 16th centuries of this museum (1968), as well as together with A.B. de Vries, director of the Mauritshuis and Prof. W. Froentjes 'Rembrandt in the Mauritshuis' (1978) and several articles. She devoted attention to the role of incurably infectious diseased people, as lepers, in visual art in her book 'Verloren beelden van miserabele bedelaars' ('Lost pictures of miserable beggars'), 1987. At this moment she deals with painting in the period of 'Waning of the Middle Ages' in the Low Lands, especially with its main painter, Jan van Eyck (ca. 1395-1441).

Szerkesztőség / Editorial Board

FARKAS, Flórián	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
KIBÉDI VARGA, Áron	Freiburg i.B., Németország	/	Freiburg i.B., Germany
MURAKEÖZY, Éva Patrícia	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
TÓTH, Miklós	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland

Titkár / Secretary

CSANÁDY, Ágnes	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
-----------------------	-----------------	---	--------------------

KRÓNKA

Farkas Flórián :

Március idusára

'Csak egy-egy pillanat adódik nemzetek életében — nagy változások, forradalmak, nagy nyomorúságok és csapások — amelyekben a nemzet lényegének valóságára döbbenünk reá. Nemzetek jellemét éppen úgy, mint egyének jellemét nagy megpróbáltatások és erőfeszítések nyilvánítják ki.'

málnási Bartók György

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Március 15-e a magyarság számára pirosbetűs ünnep. Az egyik legfontosabb, márcsak azért is, mert az 1848-49-es események révén Magyarország a világ figyelmének középpontjába került. A márciusi ifjak olyan célokat tűztek zászlójukra és ezen eszmék mögé felsorakozott gyakorlatilag az egész lakosság, amelyeket más nemzetek legjobbjai is átvettek és ebben segítettek. Gondoljunk csak a számtalan, a magyarok oldalára áttált osztrák katonatisztre, a segítségünkre siető lengyelre, stb.

1848-49-ben a cél egy független, magyarok által irányított Magyarország volt. Amelyben nincs helye a nyugat-európai típusú, a sokszínűséget kiírtó mentalitásnak. 1848 március 15-e tipikus példája annak a ritka pillanatnak, amelyre Bartók György utalt. Ekkor nyilvánult meg ismét a magyarság igazi karaktere. A szabadságot mindenekfelett szerető, azért bármint feláldozni képes belső-ázsiai, sztyeppei mentalitás. Mert nem feledjük: 1848-ban egész Európában voltak lázongások, nagy volt a népek körében az elégedetlenség, számtalan kisebb helyi csetepaté alakult ki. De egyedül csak a magyarok csaptak oda komolyan, fogtak fegyvert, a semmiből teremtve elő hadsereget, és az akkori világ két birodalma kellett ahhoz, a Habsburg és az orosz, hogy katonailag térdre kényszerítsék őket. A magyarság ezen ősi szabadság-szeretete volt az, amely 1848 március 15-én előtört. Elemi erővel tört ki, mint egy vulkán. Mint másfél évszázaddal azelőtt a Rákóczi vezette szabadságharcban és száz évvel később az 1956-os forradalomban és szabadságharcban. Azokban az esetekben is általános volt Európában az elégedetlenség, de a magyarok voltak az egyedüliek, akik komolyan odaütöttek.

1848 március 15-e viszonyítási alap. Nem véletlenül vált 1956-ban a Petőfi-szobor a forradalom kiinduló pontjává. 1956 szinte az 1848-as forradalom újrajátszása, azzal a különbséggel, hogy a 20. században a világ felgyorsult és hasonló események sokkal gyorsabban játszódnak le. 1956 egy másik ritka pillanat, amire Bartók György utalt.

S ugyanebbe a sorba tartozik 1989 is. Amikor egy magyar református lelkész, Tőkés László kellett ahhoz, hogy Romániában valóban kirobbanjon a forradalom. Ott is általános volt az elégedetlenség, de egy magyar kellett ahhoz, hogy az elégedetlenség ne csak morgás maradjon.

Ezek azok a ritka pillanatok tehát, amelyekről Bartók György beszél. Ezen pillanatok mutatták/mutatják meg a magyar lélek igazi természetét. Ez a mi igazi karakterünk, azon ősi hagyomány és erő, amely messze a 10. századi kárpát-medencei honfoglalás előtti időkre nyúlik vissza. Azon lételemünk, amelyet a sztyeppe szigorú, de szabad világa alakított ki. Végtelen szabadságszeretetet, önállóságot, a másik sajátosságának a tiszteletben tartását, szabad egyének együttműködését önkéntes alapon.

A magyarság ezzel a mentalitással alakított újból a Kárpát-medencében államot a 10-11. században, amelyet gyakorlatilag az EU előfutárának tekinthetünk. Ezt próbálták 1848-ban a márciusi ifjak, több évszázados Habsburg uniformizálás után újratertetni. A magyarság akkor egyedül maradt, s Európának újabb 100 évre volt szüksége, két önmegsemmisítő totális háborút is beleértve (az I. és II. világháború), hogy elinduljon az egyesülés útján.

Az izgalmas kérdés az, hogy 1848 mit üzen nekünk, 2012-ben. Mindenekelőtt azt, hogy nekünk magyaroknak kötelességünk megtartani igazi énünket. A végtelen szabadságszeretet, amely a másik szabadságának a tiszteletével jár kéz a kézben. A magyarság a jelenlegi EU kvintesszenciája, mert az EU alapítóinak a szellemisége és az EU eredeti gondolatának a lényege gyakorlatilag a magyarság ősi karakterével azonos. Nem szabad elbátortalanítson minket az, hogy az EU jelenlegi vezetőinek egy része teljesen eltávolodott az alapítók ideáljától. Ez is azt bizonyítja, hogy a történelem nem ért véget, nem dőlhetünk hátra a karosszékbe. A szabadságért folytatott küzdelemnek nincs vége, azt folyamatosan meg kell vívni. Szerencsére vannak barátaink, harcostársaink úgy Nyugat-Európában, mint Kelet-Európában, EU-n belül és EU-n kívül, s szerte világon. Nem vagyunk egyedül, ez most már minden Európában vagy azon kívül élő tisztességes ember ügye. A magyarság történelmében megadtak azok a pillanatok, amelyekben felvillant az igazi karakterünk. Nem tehetünk másként, mint ehhez hűek maradjunk önmagunkhoz és harcostársainkkal karöltve betöltsük sorsunkat.

Köszönöm szépen a megtisztelő figyelmet!

PHILOSOPHIA PERENNIS

Kádár Zoltán :

Walter Benjamin — flaneur az emberi idegrendszer komplex kiképzésének korában

Walter Benjamin számos írásában foglalkozik a modern technológia emberre és kultúrára gyakorolt hatásaival, markáns véleményt alkot a kérdésben, és talán az első marxista gondolkodó, aki kritikusan viszonyul e témához. Benjamin életművében fellelhető az a technológiához való ambivalens viszony, amely Marxtól is jellemezte, így az ipari társadalom és az ember kapcsolatát nem naiv optimizmussal szemlélte, mint általában a baloldali értelmiség. Írásaiban, sajátos történelmi materializmusában helyet kap a spiritualitás: megpróbálta összebékíteni a marxi elmélet megállapításait a technicizált világ által meggyötört ember természetes, ösztönös jobbra vágyásával.

Walter Benjamin „igyekezett megszólaltatni a vészcsengőt, figyelmeztetve azon veszélyekre, melyek a technikai fejlődést jellemezték. Az általa kifejtett kettős ellenállás – a hadviselésben végbemenő technikai fejlődés felé, illetve a természet tönkretétele irányában – prófétikus kicsengéssel bír, és megdöbbentő, hogy korunkra mennyire aktuálissá vált”.¹ Benjamin gondolkodásmódját nagymértékben meghatározta a német romantika és neoromantika 19. század végi életérzése, amely erőteljesen kritizálta a civilizációt, mint egy lelketlen, tudományos-technológiai erő hajtotta lavinát, mely páratlan erővel és sebességgel tarolta le az európai ember tradicionális életritmusát, szokásait és társadalmi viszonyait. A civilizációval szemben e látásmód a kultúrát, a hosszan tartó, organikus fejlődést élte, melynek morális, vallási és társadalmi értékei évszázados gyökerekkel kapaszkodtak egymásba.² E kritikus hozzáállás embere nem gyárszirenák hangjára akarta elkezdni a napját, hogy azután gépek zajában, művezetők parancsait követve töltse éber óráit egy olyan világban, melyben „a technológia elárulta az embert, mert az uralkodó osztály profit iránti vágya rajta keresztül talált kielégülést, az ember és a technika nászágát vérfürdővé változtatva”.³ Az ipari társadalom, hogy folyamatai zökkenőmentesen haladhassanak előre minden egyediséget, nagyszerűséget legyalult a modern életformáról, hogy kiszámítható terepen bomolhassanak ki vívmányai. E civilizáció egyfajta gazdasági szükségszerűségéből fakadó együttlétté, kényszerközösséggé teszi az emberi életet: egy zakatoló, rohanó, pöfögő, pillanatra sem nyugvó egyveleggé, melyben a „technológia az emberi idegrendszert komplex kiképzésben részesíti”.⁴

Ennek az élménynek az érzékeltetésében Baudelaire a legnagyobbak közül való – mutat rá Benjamin – mert szándékosan és provokatív módon e civilizáció által meggyötört, megrágott és kiköpött emberekhez szól, akiknek az „akaraterő és a koncentráció képesség nem erős oldala; mert amire vágyunk, az az érzéki gyönyörökben található; jól ismerik a ’spleen’-t, mely kiirtja az érdeklődést és a befogadóképességet”.⁵ Baudelaire észrevételei, reakciói mintegy hídként szolgálnak Benjamin számára saját technológia kritikai attitűdjének megfogalmazásában. A francia költő rokon lelkeket keres, akiket kiránthat a mechanizált tespedtségből, „a nagyarányú iparosítás sivár, vakító korában”.⁶ Baudelaire dühösen kikel a művészet felhígítása, trükksorozattá, középszerű szórakoztatássá alakítása ellen, melyért sok tekintetben a civilizációs változások a felelősek. Ahogy kiüresedik az élet, úgy torzul, silányul el a művészet is. A művészet Baudelaire számára a dolgok újratemtése, a művészi tapasztalat fényében megjelenített egyedi produktum létrehozatala. A technológiai fejlődés benyomulása a mindennapi életbe és a művészetbe, s ennek folyamányaként a tömegigénynek behódoló művész-iparosok térnyerése így érthető módon dühítette. Ezt érezte a fényképészet megjelenésekor is, melyet a művészi megjelenítés sátáni kihívójának tartott.⁷ „Mai közönségünk,

¹ Michael Löwy: *Fire Alarm: Walter Benjamin's Critique of Technology*. In *Democratic Theory and Technological Society*. Edited by Richard B. Day, Ronald Beiner, Joseph Masciulli, M.E. Sharpe Publishers, London, 273.

² Uo. 273.

³ Walter Benjamin: *One Way Street*. In *Walter Benjamin: One Way Street*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1978, 104.

⁴ Walter Benjamin: *On Some Motifs in Baudelaire*. In *Walter Benjamin: Illuminations*. Schocken Books, New York, 2007, 175.

⁵ Uo. 155.

⁶ Uo. 157.

⁷ Liliane Welch: *Baudelaire: Literary Criticism and the Advent of Technology*. The Bulletin of the Midwest Modern Language Association, Vol. 5, 1972, 51.

mely tökéletesen képtelen az álmélkodás vagy az ábrándozás boldogságát átérezni (ez a lelki hitványság jele), arra vágyik, hogy a művészettől idegen utakon jusson el hozzá a csoda, művész-lakájai pedig meghajolnak akarata előtt; igyekeznek sokkolni, méltatlan trükkökkel elképeszteni, mert tudják, hogy a művészet természetes eszközeivel már nem adható meg neki az extázis. [...] A költészet és a haladás olyanok, akár két becsvágyó ember, akik ösztönösen gyűlölik egymást, és ha találkoznak, egyiküknek be kell hódolni a másik előtt. Ha megengedjük, hogy a fotográfia bizonyos mértékben a művészet részévé váljon, akkor hamarosan elfoglalja a művészet helyét, vagy végleg megrontja azt, a jellegéből fakadó ostoba sokszorosíthatóságnak köszönhetően. Ezért itt az ideje, hogy visszatérjen valódi feladatához, a tudomány és a művészetek szolgálatához – de nagyonis alázatos szolgaként, amint azt a nyomtatás vagy a gyorsírás teszi, melyek nem teremtik, de nem is pótolják az irodalmat.”⁸

A tömegek elfordulnak a művészettől, ipari természetlekepezésre vágnak, dagerrotípiákat gyűjtenek, hogy „pontos” másolatokat birtokolhassanak. Baudelaire soraiból süt a mélységes megvetés az önmagát tetszetős hátterek előtt fényképeztető, a legkülönbözőbb társadalmi osztályokból kikerülő, a fényképészekre istenként tekintő tömeg irányába. A költő kitűnően érzékelteti ezt az időszakot, melyben az industrializmus expresszvonatként gázol át a nyugati kultúra szövevényén, visszafordíthatatlan változásokat indítva el az emberi lelkekben és az anyagi környezetben egyaránt. Baudelaire látásmódja ezért kitűnő kiegészítője, példaadója Benjamin saját filozófiai munkásságának – és az azt folytonosan átszövő civilizáció és technológia kritikai elemnek.

Baudelaire a civilizáció előretörése nyomán keletkező sokk élményét művészetének középpontjába helyezi, alkotóerővé avatja. A könyörtelen ipari-fogyasztói világ kénye-kedve szerint hajlítja, formálja át az embereket, akik öntudatlanul belesimulnak az újdonságba, lelkesednek a változásért, míg a költő kínok között éli meg e folyamatokat.⁹ A világ sok tekintetben kényelmesebbé válik a 19. század második felétől kezdve: Benjamin megjegyzi, hogy a gyufa feltalálása számos egyéb, azonnali megoldást kínáló találmányt indukál, melyekben az a közös, hogy egyetlen kézmozdulattal hoznak mozgásba korábban ismeretlen erőket. A gyufa lángja azonnali tüzet eredményezett, a telefon felemelése továbbította a beszédet, a fényképezőgép pedig egy pillanat alatt képes volt megőrizni az öröklétnak egy eseményt. Baudelaire-t, a nagyvárosi költőt, érzékenysége elválasztja megszokott közegétől, az utcán hömpölygő tömegetől, így flaneur-ré, ténfergő megfigyelővé válik, aki a tömegembertől eltérő módon dolgozza fel élményeit, felfogva a világ gyors átalakulásának negatív következményeit is. „A flaneurnak saját városa – még ha, mint Baudelaire, ott is született – már nem a szülőföld. Számára ez egy színpad, egy aréna”.¹⁰

Az életvitel új követelményei, s az ebből adódó zavarban keletkező új vágyak teszik az embereket gépszerű lényekké, „tudatos kaleidoszkópokká”,¹¹ akik a technológia nyújtotta tökélyt hajszolják – ezt a bosszúálló istent, akinek Daguerre a prófétája – amely cserébe elveszi tőlük a képzelőerőt.¹² Ennek következtében az eredendően nagyszerű emberi lények helyett ostoba vágyak hálójában vergődő, rutinviselkedés irányította tömegek vonulnak a városokban fel és alá. A technikai sokszorosításból nem varázsolható elő a szépség, ezért – vonja le a következtetést Benjamin – „a válság, melyet a művészi reprodukció magában rejt, az észlelés válságának meghatározó elemeként jelenik meg”.¹³

Az a segítség, melyet az ember a 19-20. században a technológiától kap, egyaránt rányomja bélyegét a cselekvésre és a gondolkodásra. Az eltolódás a kézműves hagyományoktól az ipari termelés felé alapjaiban változtatja meg a tömegek életvitelét: életformává válik a felejtés. Az egyén saját környezetét egyre kevésbé maga gondozza, műveli, mert bútorai, használati tárgyai és ételei gyárakból jutnak el hozzá – talán a világ másik feléről. Az emberi kreativitás, amely korábban a mindennapok kelléke volt, így jórészt parlagon hever, az ember, mint egykori testi-lelki egység az urbanizált környezetben kényszeresen el kell, hogy fojtja ösztönös természetátalakító tevékenységét. Válogathat bizonyos típusú kellék közül, de ezeket már csak birtokolja, elkészítésük, karban tartásuk emléke, személyes jellege már elveszett az új, múlt nélküli énje számára. A tény, hogy sokan nem, vagy alig vesz részt a dolgok létrehozatalában, hogy tárgyak a gyárakban, ismeretlen munkafolyamatok során keletkeznek, s hogy a terméket legtöbbször nem a tulajdonosa szereli össze vagy üzemeli be, hosszú távon rányomja bélyegét az intellektuális képességekre is. Kialakul az a paradoxon, hogy az urbánus ember, aki őseinél exponenciálisan több időt tölt az iskolapadban, hogy világát jobban megismerhesse, végletesen elidegenül e világtól, és tanácstalanul, riadtan pislogva tekint körbe ott, ahol az aszfalt véget ér. Benjamin éles szemmel figyeli ezt a mindig valami újjal, szokatlanul előrukkoló, politikai ellentétetől szabdaltságot, mely egyszerre elbűvölte, de mélységes szomorúságot is

⁸ Charles Baudelaire: *The Salon of 1859: The modern Public and Photography*. In Francis Francina – Charles Harrison (ed): *Modern Art And Modernism. A Critical Anthology*. Westview Press, USA, 1987. 19-20.

⁹ Rutsky, R. L.: *High Techné : Art and Technology From the Machine Aesthetic to the Posthuman*. University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, 27.

¹⁰ Walter Benjamin: Baudelaire. In *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 347.

¹¹ Walter Benjamin: *On Some Motifs in Baudelaire*. In Walter Benjamin: *Illuminations*. Schocken Books, New York, 2007, 175.

¹² Uo. 186.

¹³ Uo. 187.

okozott neki,¹⁴ és a művészi érzékenység, valamint a rendkívül jól megalapozott kritikai látásmód segítségével azt kereste, hogy miként lehetne az embert mégis győztesen kiemelni e maga keltette kátyúból.

A *történetmesélő* című, Nyikolaj Leskovról szóló tanulmányában Benjamin kifejti, hogy a történetmesélés mesterei, az értékek közvetítői – s mint ilyenek a múltra való hatékony emlékezés, a szükségszerű szellemi kontinuitás kivitelezői – csak azok lehetnek, akik otthon vannak a világban, értik annak működését. „Egyre ritkábban találkozunk olyan emberekkel, akikben megvan a képesség, hogy jól előadjanak egy történetet”.¹⁵ A világba belevetett, csetlő-botló „felhasználó”, aki környezetét már „szolgáltatókkal” alakíttatja át, lassan az értelmes önkifejezés képességét is kezdi elveszíteni. Benjamin szerint a kezüket használó, az életet valóban segítő tevékenységeket végző emberek vannak leginkább otthon a világban szellemileg is. „Ha a parasztok és a tengerészek voltak a történetmesélés egykori mesterei, akkor az iparos-lét volt e tevékenység egyeteme. Ebben összegződött utazók által messzi tájakról hazahozott tapasztalat és a helyiek múltból táplálkozó szakértelme”.¹⁶

A 20. századra a tapasztalat, a gyakorlat értékét veszítette, pontosabban folyamatos zuhanásban van, feneketlen mélységek felé. A szakmai tapasztalatot és a morális értékeket egyre sötétebb éjszaka borítja Benjamin szerint.¹⁷ A modern ember már nem jól előadott történetekre kíváncsi, hanem informálódik: tényzilánkokkat tölti meg elméjét, újságot olvas és rádiót hallgat, a híreket másodpercek alatt feldolgozva dönt, mert ez illeszhető leginkább mindennapi rutinjához. Pedig éppen „az elbeszélésben rejlő nagyszerűség az, amivel az információ nem rendelkezik”,¹⁸ így az egyén a világról való tudásnak már csak az árnyékát kapja, ami alapján akkor sem tud semmit élvezetesen előadni embertársainak, azaz emberhez méltó módon kifejezni magát, ha éppen ez a szándéka. Egy jól előadott történet értékeket közvetít, míg az információ nem éli túl a pillanatot, nem közösségképző erő. Egy történet tanulságain évezredek múlva is lamentálhat az ember, míg az információt pusztán „felszedi”, és érdekei szerint használja, ha módjában áll. A sietség, a termelési kvóták, a profitorientáltság világa nem igényli már azt az intellektuális felkészültséget, amelyre a „régii” világban még érdemes volt szert tenni. „A történetmesélés, amely a vidéki, a tengeri és a városi munka miliójében tenyészik, a kommunikációnak – hogy úgy mondjam – a mesterfoka. Nem célja, hogy kivonatolja a dolgokat, ahogyan az információ vagy egy riport teszi”.¹⁹ Nem csak a történetmesélő korábban oly ismerős karaktere, de a történeteket egykor igénylő közösség is megszűnt az ipari társadalom eljövételével, „a modern ember elkerüli azt, amit nem lehet rövidíteni”²⁰ – idézi Benjamin Paul Valéryt. A modern ember tehát a szellemi erőfeszítéstől, a koncentrációtól, végső soron önnön életmódjának, hibáinak tisztán látása elől egyre fokozódó iramban menekül. Ez a helyzet szétzilálja az ember legfontosabb készségeit, „a lélek, a szem és a kéz elválík egymástól”.²¹

Raadásként e kor hadat üzen az értelmes olvasásnak is. *Gyermekirodalom* című rádiós esszéjében Benjamin azt a tendenciát elemzi, ami szerint a szavak és mondatok helyett a jelek veszik át a gyermekek világában a tájékoztatás fonálát. Egy Comenius *Orbis Pictus*-ával kezdődő folyamat részeként a 20. századra egyfajta perceptuális műveltség van kialakulóban, amelynek mottója az lehetne: „fel a jellel, le a szóval”. A gyermekirodalmat specialisták vették kezükbe, miáltal hanyatlásnak is indult, annak ellenére, hogy pazar kivitelű könyveket adnak a gyerekek kezébe – mégis e munkák többnyire valamiféle steril közepszerűséget képviselnek. „Hamarosan talán olyan képeskönyveink lesznek, amelyek a szállítmányozás vagy a statisztika új jelnyelvébe vezetik be a gyerekeket”.²² Pedig e gyermekekre irányuló profizmus inkább zavaró, mintsem hasznos, az ember ugyanis igyekszik kitérni a gyerekkorában számára mintegy gépiesen adagolt, szirupos didaktizmussal teletömött gyermekirodalom elől – állapítja meg Benjamin egy életből vett példa segítségével. „Néhány éve egy irodalmi magazin előállt azzal az ötlettel – ahogyan az időnként lenni szokott – hogy számos ismert embert kedvenc gyermekkori könyvélményéről kérdezett. Válaszaik kétségtelenül érintették a gyermekirodalmat. De ami ennek kapcsán szembe szökő, hogy nagy többségük olyan munkákat nevezett meg, mint a *Bőrharisnya*, a *Gulliver utazásai*, a *Kincses sziget*, *Münchhausen báró kalandjai*, az *Ezeregyéjszaka*, és olyan szerzőket, mint Andersen, Grimm, Karl May és Wörishöffer. Sokan számoltak be olyan művekről, amelyek szerzőire már nem emlékeztek. De ha valami rendszert igyekszünk vinni változatos válaszaik közé, kiderül, hogy alig említettek olyan könyveket, amelyeket kifejezetten gyerekeknek vagy fiataloknak írtak. Szinte mindegyik a világirodalom remekei, az olcsó regények vagy a tündérmesék közé tartozik”.²³ A múlttal való szakítás, az utóbbi kétszáz év racionálisan felépített világa egyfajta művilág, amely nem, vagy csak nehezen illeszhető az emberiség történelmében kialakult természetes viszonyok közé. Ezért is szelektál és menekül a műviség elől az a gyermek, akinek megadatik a választás esélye. Az embert érő

¹⁴ Frederic Jameson: *Walter Benjamin, or Nostalgia*. Salmagundi, 10-11, 1969, 67.

¹⁵ Walter Benjamin: The Storyteller. In *Walter Benjamin: Illuminations*. Schocken Books, New York, 2007, 83.

¹⁶ Uo. 85.

¹⁷ Uo. 84.

¹⁸ Uo. 89.

¹⁹ Uo. 91.

²⁰ Uo. 93.

²¹ Esther Leslie: *Walter Benjamin: Traces of Craft*. Journal of Design History, 11/1, 1998, 7.

²² Walter Benjamin: Children's Literature. In *Walter Benjamin: Selected Writings 1927-1930*. Harvard University Press, 2005, 251.

²³ Uo. 254.

komplex kiképzés a technicizált világban minden cselekedetre, így az olvasásra is kihat, holott, amint azt Benjamin nagyon helyesen mondja: „nem azért olvasunk, hogy gyakorlottabbak legyünk, hanem azért, hogy többek legyünk”.²⁴

Az iparszerű társadalom felnőtt embere már egyre kevésbé ér rá alkalmazni gyermeki öntudat szelektálási mechanizmusát, mert az adott keretek között egyetlen esélye a folyamatos készenlét, a reakciókészség, az értékracionális viselkedés visszaszorítása a túlélés érdekében, hogy életében a célracionális lehetőségek maximális megragadhatósága állhasson elő. Ennek hozadéka az emberi önmegismeréstől, nembeli fejlődéstől való tovasodródás. Ebbe a csapdába kényszerül a 20. századra a munkásosztály (amelynek a taylorista-fordista munkaszervezés metronómja diktálja az ütemet), a katonaság (amely jórészt a munkásosztály és a parasztság besorozott tagjaiból áll, a világháborúk gépesített halálgyárainak olcsó alkatrészévé válva), és a menedzser réteg is (amely párnázott fotelből ugyan, de mégis verítékezve igyekszik helytállni a konkurenciaharcban). Amikor Marx elemzéseibe és jóslásokba bocsátkozott a kapitalista termelési módról, az még gyermekkorát élte, de számára már látható volt e folyamat önmegismerő végkifejlete²⁵ – állapítja meg Benjamin *A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korában* című írásában: a „nagyarányú iparosítás sivár, vakító kora” rátelepszik a kultúra minden ágára is.

A műalkotás reprodukálhatósága a történelem során egyre inkább tehermentesíti az ember kezét, az egyediség létrehozásának zálogát. A kezdetleges technikák, a szobrokról készült másolatok, a réz és fametszetek, a könyvnyomtatás, a litográfia, a fényképezés, végül a mozgókép a reprodukció egyre tökéletesebb, ám az egyediségtől egyre távolabb eső lehetőségét nyújtják. E fejlődéssel párhuzamosan távolodik a műalkotás autoritása a reprodukció során, „a reprodukció technológiája kivonja a másolatot a tradíció hatóköréből”,²⁶ a műalkotás egyedisége ezáltal tömegletté válik, mely során a tulajdonos azt tesz a reprodukcióval, amit akar. Mindez akaratlanul is varázstalanításhoz, romboláshoz, kulturális elszegényedéshez, az egész emberi közösség észlelési módjának megváltozásához vezet. A tömegember szükségletei szerinti tömeggyártás szétszaggatja a tárgyak, műalkotások auráját, azt a térbeli-időbeli finom meghatározottságot, mely az eredetit jellemzi, páratlanságát biztosítja.²⁷ A technikai reprodukció korában a reprodukciós eljárások is a művészet rangjára törnek, a megváltozott észlelés világában már nem a szépség vagy a vallás rituáléi az irányadók, melyeken belül a műalkotásnak ki kell bontakoznia, hanem a hasznosság, mely sokszor politikai megalapozottsággal bír.²⁸ Amíg a műalkotás világát korábban mindenki magának kellett, hogy értelmezze, feltérképezze, addig a modern kor könnyen sokszorosítható kiadványaiban képfeliratok irányítják, terelik a befogadás folyamatát, a mozgókép esetén pedig a rendező szándéka szerint kerül összeállításra a képi élmény.

A filmművészet problematikája túlmutat a reprodukálhatóság során létrejövő auravesztés esetén: ez ugyanis – a folyamatos játékot igénylő színházi előadástól eltérően – egyégy montírozott töredékekből áll, a rendező által felügyelt gépparknak történő játék, amely a moziba betérő célközönség számára, szó szerint gyárban készül, nem ritkán a közönség mesterségesen, előre kialakított igényei szerint. A film – jegyzi meg Benjamin – annak ellenére, hogy egy bonyolult technológiai mechanizmuson keresztül fejti ki hatását, és hogy nincs meg benne az a művészi érték, amely egy színházi előadást jellemez, mégis műalkotássá válhat, ha a rendezői szándék lehetőséget ad a tömegeknek, hogy beléphessenek az így teremtett világba. De a nyugati filmipar nem a filmbe, hanem a nézőtérre csalja az utca emberét, hogy egy kitalált, homályos, sztároktól, trükköktől és csak a filmvásznon teljesülő vágyálmoktól hemzsegő ál-univerzumot nyújtson neki. Az így teremtett álmvilág egyrészt profitot hoz, másrészt a tömegek öntudatra ébredésének lehetőségét is elveszi – éppen egy olyan technológia által, amely – eltérő használat esetén – tökéletesen alkalmas lenne a hiányzó osztálytudat kialakítására. „A filmtöke kisajátítása már csak ezért is sürgető igény a proletariátus részéről”.²⁹ Benjamin számára világossá vált, hogy a technológia által megváltoztatott mindennapok során az egyedi műalkotás áhítatos tisztelete a legtöbbször számára ismeretlen élmény, ugyanakkor – más hozzáállással – nagyobb tömegek válnak kultúrafogyasztóvá.³⁰ A tömegkultúra, az urbanizált közeg kívánalmaihoz, életérzéséhez igazodó művek megjelenése rengeteg lehetőséget rejt, és hozzáállás kérdése, hogy milyen hatása lesz e kivédhetetlen mennyiségű produktumnak: a „fasiszta” elnyomás, az emberi eszközlét fennmaradása, vagy a műélvezők öntudatának, gondolkodásának érettebbé válása. A leforgatott nyersanyag plasztikussága, a vágások, a film mondanivalójának, világának felépítése a befolyásolás tekintetében szinte korlátlan hatalmat jelent a készítő kezében, ami tökéletesen alkalmas direkt vagy indirekt politikai célok átvitelére. Az objektív kezelése, a céltárgynak a mindennapi élettől

²⁴ Uo. 255.

²⁵ Walter Benjamin: 'The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility (second version). In *The Work of Art in the Age Of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008. 19.

²⁶ Uo. 22.

²⁷ Uo. 24.

²⁸ Uo. 25.

²⁹ Walter Benjamin: The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility (second version). In *The Work of Art in the Age Of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008. 34.

³⁰ Mike Wayne (ed): *Understanding Film – Marxist Perspectives*. Pluto press, London, 2005. 8.

teljes mértékben eltérő bemutatása részint az ismerős, monoton környezetből készít újszerű, érdekes, tanulmányozásra méltó terepet, ugyanakkor olyasmint is sugallhat, ami a tömegek fejében addig fel sem merült, elhithetőt azt, ami nem is létezik, de ezzel párhuzamosan el is hanyagolhatja, aminek bemutatása szükségszerű volna. „A kamera az, melyen keresztül felfedezzük az optikai tudattalant, éppen úgy, ahogy a pszichoanalízisen keresztül az ösztönös tudattalant”.³¹

A rádió, a 20. század másik nagy hatású találmánya szintén alkalmas arra, hogy az azonnaliság révén fontos, aktuális dolgok közlésével, a mindenki által értelmezhető tudás áldásával ajándékozza meg hallgatóságát, ám a kapitalizmus keretei között e vívmány is a technológia negatív hatását érvényesíti a tömegek között. Benjamin *Gondolatok a rádióról* című, életében publikálatlan írásában a rádió népbütítő, kontrollálatlan romboló hatását érzékelteti. A rádió az ember társául szegődött, válogatás nélkül szólhat belőle bármi, „s a hosszú évek gyakorlata oda vezetett, hogy a közönség egészen védtelenné vált, teljességgel elvesztette kritikai gyakorlatát, és meglehetősen képtelennek mutatkozik a szabotázsra (vagyis a készülék kikapcsolására)”.³² A rádió érték közvetítő szerepe – minthogy egy rendkívül széles közönséghez szól – nehezebben kivitelezhető úgy, mint például a színházé, mely utóbbi egy motiváltabb, konkrét érdeklődésű közönséggel bír, amely nem „bármire” kíváncsi, ellentétben a csöndet a rádióval elkergetni igyekvő átlagos hallgatóval.

Benjamin a rádió kapcsán a technológizáltságnak az urbánus-indusztriális világ lételeméhez tökéletesen igazodó negatív jelenségeire is rámutat. Az egyik az atomizáltság fenntartásának képessége: a rádió véletlenül sem azonos tudati beállítottságú csoportokhoz, közös érdeklődési körű hallgatósághoz szól, hanem egyénekhez. Ezek az egyének a rádión keresztül jól kitervelt propagandával lelkileg rombolhatók, a konzumkultúra mocsarába dőngölhetnek, ugyanakkor színvonalas előadásmóddal és témákkal magasabb spirituális szintek felé is elindíthatók, szépet, értelmes célokat igénylő közösséggé tehetők – lennének. Ezért tanácsolta első rádióelőadása előtt a tapasztalatlan Benjaminszónoknak egy programigazgató, hogy mindig úgy kell hozzáállni a hallgatósághoz, mintha egyetlen embert kívánná ráébreszteni valamire. Ezen kívül van még egy, a legújabb kor lelkületéhez illeszkedő aranyszabály, mégpedig az időkorlát. A rádió szigorú műsorgeterve ugyanis nem kegyelmez, legyen bármilyen lebilincselő, értékes témával foglalkozó az előadó, ha lejár az ideje, brutálisan elveszik tőle a mikrofont, hogy továbbadhassák a következő szereplőnek.³³ Ez a jelenség is része annak, amit Benjamin már a történetmesélés kapcsán kifejtett. A modern világ mindig meg tudja magyarázni, hogy a tartalmas gondolatok elől miért menekül el oly sietve, hogy miért változtatja egy soha nem szűnő versennyé, rohanássá a világot, a maga módján igen kreatívan megnehezítve, hogy az emberek – akik állítólag Isten képmásai – méltóképpen viszonyulhassanak világukhoz, vagy hogy igazán elmélyedjenek bármiben is.

Az ember munkagéppé züllesztése,³⁴ atomizáltsága, kiüresedettsége folyamatos, megoldandó probléma Benjamin számára, melynek kulcsa – érzése szerint – a technicizált világhoz való viszony megváltozásában rejlik. A technológia – mint állítja – nem pusztán természettudományos fenomén, de egyben történeti is, és arra kényszeríti az embert, hogy a humán tudományoktól eltérő, pozitivisták látásmóddal viszonyuljon a világhoz, feladva a dialektikus hozzáállást.³⁵ Technológia és termelés, azaz technológia és tőke elválaszthatatlanok, így a kutatás, a fejlesztés abba az irányba tart, amely a tőke számára is prosperitást jelent: a még több termelés, a még több profit felé. A társadalmi, s ezen belül a szellemi hanyatlás e célracionális történet eredménye, az ember ugyanis ezen az úton egyre távolabb kerül attól az életmódtól, amely megilleti. „Ez az a pont, ahol a pozitívizmus elbukik. A technológia fejlődésében csak a tudomány haladását, de nem a társadalom elkocsosulását látja. Nem vette tudomásul a tényt, hogy a kapitalizmus határozottan e fejlődési irányhoz kötődik. A szociáldemokrácia teoretikusai között helyet foglaló pozitivisták figyelmét úgyszintén elkerülte, hogy a technológia fejlődése egyre nehezebbé teszi a proletariátus számára, hogy birtokba vegye e folyamatokat – holott ennek az aktusnak egyre sürgetőbben meg kellett volna történnie. Képtelenek voltak meglátni a technológia destruktív oldalát, mert elidegenedtek a dialektika destruktív oldalától is”.³⁶

A 19. század a technológiában csak a pozitívumot látta, a hatalmas termelékenységet, mely az életet megkönnyítő javakkal látja el az emberiséget. A technológia fejlődési irama a 20. századra túlment az emberi szükségleteken, az emberiség azonban ahelyett, hogy korrigálta volna e hibát, beleszokott ebbe az új viszonyrendszerbe, a túl nagy sebességbe, a túl sok beszédbe, információba. Az vált normális állapottá, ha az ember gigászi erők lappanganak, melyeket szigorú szabályok szerint, óvatosan

³¹ Walter Benjamin: *The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility* (second version). In *The Work of Art in the Age Of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008. 37.

³² Walter Benjamin: *Reflections on Radio*. In *The Work of Art in the Age Of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008. 391.

³³ Walter Benjamin: *On the Minute*. In *The Work of Art in the Age Of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008. 407.

³⁴ Michael Löwy: *Fire Alarm: Walter Benjamin's Critique of Technology*. In *Democratic Theory and Technological Society*. Edited by Richard B. Day, Ronald Beiner, Joseph Masciulli, M.E. Sharpe Publishers, London, 274.

³⁵ Walter Benjamin: *Eduard Fuch, Collector and Historian*. In *Walter Benjamin: One Way Street*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1978, 357.

³⁶ Uo. 358.

kell kezelni, mint egy bármikor kitörni kész fenevadat. A dialektikus látásmód e hiányossága, a haladásba való belefeledkezés juttatta el az embert Benjamin szerint abba a közönyös és önfeladó állapotba, amelyben „fejlettsége” dacára sokkal elmaradottabbá lett, mint az előző korok nemzedékei.

E felismerés, illetve az ennek nyomán született változtatási szándék markánsan jelen van Benjamin befejezetlen, saját feljegyzéseiből és egyéb szerzőktől származó idézetekből összeállított, *Passzázatok* című, élete fő művének szánt gyűjteményében is. „E munka egyik módszertani céljának tekinthető egy olyan történeti materializmus szemléltetése, amelyik önmagán belül szünteti meg a haladás ideáját. Csakis a történelmi materializmus bír azon indokokkal, hogy élesen elkülönítse magát a burzsoá gondolkodási szokásoktól. Alapkonceptiója nem a haladás, hanem az aktualizálás. [...] A 'haladásnak' és a 'hanyatlás időszakának', mint fogalmaknak a meghaladása ugyanazon dolog két oldala”.³⁷ Benjamin következetesen tartotta magát e hitvalláshoz, és rendkívüli éleslátással kritizálta a szociáldemokrácia irányvonalát, mondván, nem csak az osztályharcot kell megnyerni, de a korszellemet is meg kell zabolázni, mert győzzön akár a proletariátus, akár a burzsoázia, a fejlődés belső ellentmondásai halálos kimenetelűek lesznek, ha elhanyagolják őket. „Az igazi politikus csak időpontokban gondolkodik. És ha a burzsoázia eltörlése nem egy szinte belátható gazdasági-technikai pillanat előtt megy végbe (melyet az infláció és a mérgezgáz-hadviselés fémjelez), akkor minden elveszett. A gyűjtőzsinórt azelőtt kell elvágni, hogy elérné a dinamitot”³⁸ – írja *Egyirányú utca* című esszéjében.

A fejlődés gépies, mindennapokba lopózó üteme megrontja a hátszágot, míg a haditechnika vívmányai elképzelhetetlen pusztítást visznek végbe az egész Földre kiterjedni képes konfliktusok során keletkező harcmezőkön. Benjamin dermesztő jóslatában infláció, válság és – kitörési pontként – a háború összekapaszkodik, hogy még nagyobb pokollá változtassa a gépies rutin uralta világot. A húszas évek közepén az e kritikákat esetleg megszívlelő szociáldemokrácia – vagy ennek kudarcra, puhaságra esetén a szovjet típusú kommunizmus – sokak számára még reményt keltő alternatíva lehetett arra, hogy a világegyetem és az emberi tehetség nászából – vagyis a technológiai fejlődésből – akár valami előre vivő dolog is születhet, ha a burzsoázia hatása, profitéhsége megszűnik.³⁹

Benjaminnek a *Passzázatok*ban kibontakozó dialektikus látásmódja leginkább a költészettel rokonítható. Figyelme – akárcsak egy évszázaddal korábban Baudelaire-é – mindent igyekszik átfogni: vizsgálja az épületek tulajdonságait, a város (Párizs) megtervezettségét, a városban keringő történeteket, a sajtó beszámolóit, az itt született műalkotásokat, feltárva a bennük rejlő valóságot, hogy sajátos montázsával egy új, az emberi kultúrát talán helyes irányba lendítő látásmód hírnökévé váljon. A *Passzázatok* írásai ezért nem pesszimisták, igyekeznek ráébreszteni az olvasót, hogy az auráját vesztett modern világgal itt és most kell tenni valamit, hogy az ember visszazerezhesse azt az ösztönösen helyes viszonyt, mely a világot évezredekig otthonossá tette számára.⁴⁰ Remény nélkül e történelmi materializmus nem működik – noha e remény Péter Szondi szerint már inkább utópizmusba hajlik és letér a realista tervezés útjáról.⁴¹ Szondi úgy véli, hogy amit Benjamin akart, az maga volt a lehetetlen: visszamenni a technológia megjelenésének kezdetéhez a profitmaximalizálás, a mennyiségi termelés által még meg nem rontott lehetőség-léthez, amikor az ember és a természet viszonya még nem döntetett el, amikor még nem kizsákmányolóként és kizsákmányoltként álltak szemben egymással. Benjamin úgy vélekedett, hogy a technológia egykoron a kollektív emberi álmok, a problémamegoldás szülte termékeként látott napvilágot, és csak később gabalyodott bele az emberiség e vívmányok használatába.⁴²

Az ipari világ hatásai visszafordíthatatlannak tűnnek, akárcsak az ebben szocializálódott nemzedékek hozzáállása és életstílusa, ugyanakkor e világban jelen van a mindenkiben meglévő másra vágyás, egy igazabb, eltérő életforma igénye. Ez egy valóban utópikusnak tűnő vágyakozás, amely a fogyasztói társadalom fasizmusának kalodájában senyved. Ezt Benjamin folyamatosan felszínen tartja, rendkívül következetes dialektikával. Nem felejt el megmutatni, hogy az, amit a pusztulásra ítélt „fasiszta” állapotok negatívumaként megjelöl, már kikezdte az osztályharc talaján állók hozzáállását is. „A hanyatlás, mely az aurát és a jobb világról szőtt álmokat érinti – ez utóbbi az osztályharcra belül is védekezésre szorult – egy töről fakad”.⁴³ A demokratikus világ, melyet a demokratikus polgár szavazata működtet kiüresedik, sterilizálódik, s ez az impotencia átjárja a

³⁷ Walter Benjamin: On the Theory of Knowledge, Theory of Progress. In *Walter Benjamin: The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 460.

³⁸ Walter Benjamin: One Way Street. In *Walter Benjamin: One Way Street*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1978, 80.

³⁹ Michael Löwy: Fire Alarm: Walter Benjamin's Critique of Technology. In *Democratic Theory and Technological Society*. Edited by Richard B. Day, Ronald Beiner, Joseph Masciulli, M.E. Sharpe Publishers, London, 275.

⁴⁰ James L. Rolleston: The Politics of Quotation: *Walter Benjamin's Arcades Project*. Publications of the Modern Language Association of America (PMLA), 104/1, 1989, 17.

⁴¹ Peter Szondi: *Hope in the Past: On Walter Benjamin*. Critical Inquiry, 4/3, 1978, 502.

⁴² Walter Benjamin: Iron Construction. In *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 152.

⁴³ Walter Benjamin: Baudelaire. In *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 362.

művészetet, a politikát, a mindennapokat, kihat az életcélokra, de megfertőzi még e világ ellenségeit is.⁴⁴ A kapitalizmus élelmes képviselői e monoton jobbra vágyásba szórják bele mannaként a reményt milliányi termék, milliányi örömforrás, s a megszerzésükre irányuló milliányi cél, vágy képében. Ez kelti fel a polgár érdeklődését, aki javakat termel, hogy javakat vásárolhasson – mindig olyat, amit az aktuális divat megkíván. Létrejön egyfajta változatlan változás, pezsgés: a dolgok, a termékek folyamatosan megújulnak, miközben a nembeli fejlődés zsákutcába jut, és a történelemnek bizonyos értelemben tényleg vége lesz. A modern technológia minden vívmánya bevetésre kerül, hogy e világ egy pillanatra se állhasson le, hogy senkinek ne legyen ideje szemlélni, tőprengeni, más alternatívát keresni.

Benjamin a *Passzázatokban* nyelvi eszközökkel akart eredményt elérni ott, ahol a burzsoá normalitás és nihil védőpajzsát nem tudta áttörni sem Marx forradalmi hevülete, sem Baudelaire iróniája, de még Nietzsche etikai pörölye sem.⁴⁵ Arra vállalkozott, hogy a párizsi passzázatok üveg-acél köpönyege alatt tenyésző üzletek, bisztrók, trafikok – az árucseré, a fogyasztói nyüzsgés urbánus közegének, ennek a kinti bent-létnék⁴⁶, a fogyasztói világ álmofolyosóinak feltárásával tükröt tart kortársai elé, melyben jól látszanak e létmód negatívumai. A passzázatok esőtől-szélől óvó világában cikázó, „teleologikus” tömegben ráérősen ögyelgő flaneur meglátásain keresztül az olvasó is átélheti azt, ami napközben fel sem tűnik neki, eltőprenghet élete értelmén (értelmetlenségén): a flaneur „aki függetleníti magát a piactér fantazmagóriáitól”⁴⁷ outsidersége talán kizökkenti a jól idomított fogyasztók némelyikét a napi rutinból, miáltal megindulhat némi erjedés, utat nyitva egy élhetőbb világ felé.

Felhasznált irodalom:

- ✚ Charles Baudelaire: The Salon of 1859: The modern Public and Photography. In Francis Francina – Charles Harrison (ed): *Modern Art And Modernism. A Critical Anthology*. Westview Press, USA, 1987. 19-22.
- ✚ Walter Benjamin: The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility. In *The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008, 19-55.
- ✚ Walter Benjamin: Reflections on Radio. In *The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008, 391-392.
- ✚ Walter Benjamin: On the Minute. In *The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008, 407-409.
- ✚ Walter Benjamin: Children's Literature. In Walter Benjamin: *Selected Writings 1927-1930*. Harvard University Press, 2005, 250-256.
- ✚ Walter Benjamin: Eduard Fuch, Collector and Historian. In Walter Benjamin: *One Way Street*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1978, 349-386.
- ✚ Walter Benjamin: One Way Street. In Walter Benjamin: *One Way Street*. Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1978, 45-104.
- ✚ Walter Benjamin: Paris, Capital of the Nineteenth Century. In Walter Benjamin: *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 14-26.
- ✚ Walter Benjamin: Iron Construction. In Walter Benjamin: *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 150-170.
- ✚ Walter Benjamin: Baudelaire. In Walter Benjamin: *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 228-388.
- ✚ Walter Benjamin: On the Theory of Knowledge, Theory of Progress. In Walter Benjamin: *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 456-488.
- ✚ Hilde Heynen: Walter Benjamin: The Dream of a Classless Society. In Hilde Heynen: *Architecture and Modernity*. MIT Press, Cambridge, 1999, 95-117.
- ✚ Frederic Jameson: *Walter Benjamin, or Nostalgia*. Salmagundi, 10-11, 1969, 52-68.

⁴⁴ James L. Rolleston: *The Politics of Quotation: Walter Benjamin's Arcades Project*. Publications of the Modern Language Association of America (PMLA), 104/1, 1989, 18.

⁴⁵ Uo. 19.

⁴⁶ Hilde Heynen: Walter Benjamin: The Dream of a Classless Society. In Hilde Heynen: *Architecture and Modernity*. MIT Press, Cambridge, 1999, 103.

⁴⁷ Walter Benjamin: Paris, Capital of the Nineteenth Century. In *The Arcades Project*. Harvard University Press, Cambridge, 2002, 14.

-
- ✚ Michael Löwy: Fire Alarm: Walter Benjamin's Critique of Technology. In *Democratic Theory and Technological Society*. Edited by Richard B. Day, Ronald Beiner, Joseph Masciulli, M.E. Sharpe Publishers, London, 271-279.
 - ✚ Esther Leslie: *Walter Benjamin: Traces of Craft*. Journal of Design History, 11/1, 1998, 5-13.
 - ✚ James L. Rolleston: The *Politics of Quotation: Walter Benjamin's Arcades Project*. Publications of the Modern Language Association of America (PMLA), 104/1, 1989, 13-27.
 - ✚ Rutsky, R. L.: *High Techné : Art and Technology From the Machine Aesthetic to the Posthuman*. University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999.
 - ✚ Peter Szondi: *Hope in the Past: On Walter Benjamin*. Critical Inquiry, 4/3, 1978, 491-506.
 - ✚ Mike Wayne (ed): *Understanding Film – Marxist Perspectives*. Pluto press, London, 2005.
 - ✚ Liliane Welch: *Baudelaire: Literary Criticism and the Advent of Technology*. The Bulletin of the Midwest Modern Language Association, Vol. 5, 1972, 46-54.

KÁDÁR, Zoltán: Walter Benjamin — A Flaneur in the Age of the Complex Kind of Training of the Human Sensorium

In many of his writings Walter Benjamin dealt with the influence that modern technology takes upon people and culture, formed a sharp opinion on this matter, and perhaps he was the first Marxist thinker, who maintained a critical relation to the theme. In Benjamin's oeuvre there can be found that ambivalent relationship with technology which was formerly characterized by Marx, thus Benjamin did not view the connection of industrial society and man with the naive optimism of the left wing intelligentsia. In his writings, particularly in his historical materialism the spiritual element also takes place: he was trying to reconcile the findings of Marx's theory with the instinctive longing for a better world of the man who have been mortified by technological world.

Kiss Endre :

Otto Bauer és az ausztromarxizmus

A neomarxizmus első nagy korszakának Otto Bauer emblemikus alakja. Teoretikus életművének szélsőséges gazdagsága és komplexitása a század első évtizedeinek sajátja, részben a probléma-horizontok korabeli teljes kinyílása, részben a neomarxizmus és az értelmiség viszonyának megváltozása, az „új értelmiség” belépése miatt. De nyit ez a neomarxizmus a tegnapi és jelenlegi liberális gondolkodás felé is, hiszen, ha szociológiailag nem, de gondolkodásban nagyon is közel áll az akkori liberalizmushoz, ha nem is politikai, de *szellemi liberális marxizmust* hoz létre.

Éppen Ausztriában és Magyarországon volt a liberalizmus és a szociáldemokrácia viszonya már 1914 előtt is a legsajátosabb, az emancipatív irányultságú liberális gondolkodás az iparosítás kibontakozásának egy viszonylag kezdeti fázisában tevékenykedett, ami miatt lehetővé vált az is, hogy liberalizmus (és válfajai) illetve marxizmus (és válfajai) nem csak egymás antagonisztikus ellenfelei, de egymás szövetségesei is lehettek.

A neomarxizmus első nagy korszakának a forradalmi messianizmusok utáni konszolidációt tekintjük, fő meghatározói az 1917-es Forradalom *utáni* alaphelyzet, a baloldali gondolkodás skizmájának kialakulása, az új értelmiségi osztály megjelenése a marxizmus elsőszámú hordozói között, a marxizmus ennek megfelelő sokrétű differenciálódása, *mint filozófiának* a filozófiai hegemónia irányában való elindulása, sokirányú kinyílása a más nagy filozófiai iskolákkal való szintézisre.

Ha bizonyosra vehetően Otto *Bauer* személyes akarata ellenére is, ez a gazdagság egyenesen szándékos provokációnak tűnhet a II. Internacionálé oly sok valódi érdemet felsorakoztató marxizmus-értelmezéseihez képest.

Otto Bauer éppoly magas szinten szintetizálja a *pszichológiát* a saját értelmezése szerinti történelmi materializmussal, ahogy egyenesen úttörő a *nemzet-problematika* elemzésében is. Minden artikulációját módszertanilag iskolázott *kriticizmus* alapozza meg.

A 2010-es perspektívából már nem lehet 1917, a lenini forradalom ausztromarxista elutasítása az irányzat megítélésének legmeghatározóbb perspektívája. *Tisztán* történelmi szempontból még akkor sem található különösebb kivétivel a háborús költségvetés 1914-es megszavazásában, ha virtuális, múltbetéttel filozófiai vízióinkban természetesen mi is el tudjuk képzelni a hatalmas befolyással rendelkező szociáldemokrata pártok egységes fellépését és ezzel a háború megakadályozásának lehetőségét. Minden ezt alátámasztó tény és látszat ellenére azonban ekkor még nem voltak meg ennek a közös fellépésnek a valódi, történetileg *szolid* alapjai. *Imperializmus*, *nemzet* és *szocializmus* viszonyai egy dinamikus fejlődő civilizációs csúcspont komplex viszonyai között fonódtak össze sokszor kibogozhatatlanul, de kreatívan és sokat ígérően is. Ha szigorúan a történelmi valóságot szeretnénk megragadni, meg *kellene fordítani ezt a logikát*. Nem a legnagyobb vádak egyikével kellene illetni az akkori európai szociáldemokráciát, de elismeréssel kellene visszatekinteni arra, hogy az akkori marxista szociáldemokrácia *egyáltalán* abba a helyzetbe kerülhetett, hogy *optimális feltételek között egyáltalán* megakadályozhatta volna a világháború kitörését.

Otto Bauer is osztotta az ausztromarxizmus (és ezzel a későbbi nem-bolsevik marxizmus) sorsát: *kétszeres, kétoldali kizsorítás* jutott osztályrészéül. Automatikus kezelte ellenségeként az 1917-tel hatalomra kerülő leninizmus (majd sztálinizmus), miközben a másik oldalon a világháború után egyetlen „polgári”, azaz nem-szocialista irányzat sem felelte, hogy ez a gondolkodás *nemcsak baloldali, de ha a maga módján forradalmár is volt*. E kettős kizsorítás jótékony homályban hagyta Bauer más „bűneit” is, így egy 1919-es kulcsregényben, amelyben *már akkor* irodalmi alakként is megjelenik, ezt írják róla: „Az Ön okossága megőrjít bennünket!”¹

A neomarxizmus első nagy korszaka a *messianista*, a *leninista*, a *szociáldemokrata* és az *anarchista* marxizmusok együttesében és harcaiban szerveződött. Ebben a tipológiában Otto Bauer marxizmusa sajátos helyet foglal el, mint *nem-leninista*, de *forradalmár* marxizmus, amelynek szélesebb körű gyakorlati elismerése alól a győztes Októberi Forradalom már a húszas években kihúzta a talajt, azzal, hogy felállította a *forradalmár=leninista* és *nem forradalmár=nem leninista* alapvető egyenleteket.

Mindez ismét kitűnő példa arra, *mennyire a történelmi adottságok és kényszerek, nem pedig az elméletek logikája teremtenek diskurzust a Marx-utáni marxizmusokban is*.

¹ Stefan Grossmann, *Partei*. Berlin, 1919.

Még az imponáló történeti háttér sem feledtetheti, hogy ez a fajta pluralizmus (például: *forradalmár, de nem leninista*) a marxizmus endogén fejlődésébe is bele volt programozva. Erre utal Laski is, aki amikor már 1929-ben megállapítja, hogy a marxizmus kezdetektől fogva több koncepciót egyesít és őriz is meg magában.²

A marxizmuson belül is természetesen ismert volt általában a „pluralizmus” problémája, így a Marx halála után a marxizmus arculatának kialakítását kezében tartó Engels is már számos változatban próbálja megnevezni a marxizmus *forrásait és alkotórészeit*. Engels eljárása csak annyiban kifogásolható, hogy nála a számos forrásból és alkotórészből összeálló marxizmus végül *teljesen egységes és homogén* koncepció (amelynek egységességét saját műveivel is gondosan alátámasztja). E törekvések Lenin és Sztálin alatt, majd a szovjetmarxizmusban immár a tudomány rangjára emelkedtek.

A II. Internacionálé Engels tevőleges közreműködésével közel négy évtizedig érvényesítette a maga értelmezése szerinti *történelmi materializmus* ideológiájának hegemoniáját. Ezzel mindenestre imponáló és történelmi jelentőségű feladatot hajtott végre *Marx és Lenin között*, hogy azután a korszakváltás (az I. Világháború kitörése, mind pedig az azt követő forradalmak kora) darabokra zúzza gondos munkájának eredményeit, és kiengedje az irányzatok mindenkorai valóságos pluralizmusát és addig elnyomott filozófiai potenciáit a történelmi materializmus palackjából.³

Az ausztrómarxizmus már a kezdetektől erős értelmiségi háttérrel rendelkezett. Ők voltak az első csoport, akik egyszerre olvashatták a *Tőke* három kötetét (1885-ben jelent meg a második, 1894-ben a harmadik kötet, 1909-ig az *Értéktöbblet-elméletek* is megjelentek Kautsky rövidített kiadásában).

Otto Bauer egy ugyan nemrégiben berendezkedett, de már elit-szintű értelmiségi milióból jön. Az akkori közép-európai szellemiségre jellemző módon ez az értelmiségi elit nem csak professzionálisan volt az, de filozófiai, művészeti, technikai vagy közéleti tevékenységében is ezeken a magaslatokon mozgott. A hét egy napján vonósnégyest játszó orvosprofesszor számára a mélyhegedű nem a „szabad idő” elfoglalásának kategóriájába esett a „hivatás” ellensúlyaként, de éppen olyan fontos (ha éppen nem még fontosabb) önmegvalósítási forma volt, mint maga a hivatás.

Az ausztrómarxizmus másik vezető vonása a *felelősségetikával áthatott körülmintő realizmus* volt, ebben az összetételben a felelősségetikának természetesen kapcsolódott a kilencvenes években felemelkedő *neokantianizmushoz*.

A baloldali irányzatok történelmében a felelősségetika beépítése nem ritkán csak a politikai döntéshozás, a *decízió*, kontextusában jelenik meg. A felelősségetikai dimenzió azonban lehet ennél jóval szélesebb is. Otto Bauer esetében hozzá tartozik ehhez a bátorság, hogy a többségi véleménnyel szemben is fellépjen, vagy hogy fontos koncepciók kidolgozásakor tudományos kutatások eredményeire és a demokratikus vitára támaszkodjon.

Egy politikai magatartást (mondjuk egy „realista” attitűdöt) legtöbbször előzetes döntésnek, attitűdnek vagy habitusnak látunk, valamiféle „második természet”-nek, amellyel a politikus már előzetesen fel van ruházva, mielőtt belépne a politikai harcok arénájába. Egy ilyen attitűd *azonban nemcsak kiindulópont lehet, de eredő is, bonyolult gondolati folyamatok és felelősségetikai döntések végeredménye*.

Norbert Leser az ausztrómarxizmust *reformizmus* és *bolszevizmus* közé helyezi,⁴ osztályozásában tehát ő is a végső politikai irányultságot veszi alapul. Ez ismét visszautal politikára irányuló gondolkodásunk egyik valóságos *időlumára*, programozott félreértésére és örök hibaforrására. Ismét azon a ponton vagyunk, amelyről nézve *egy állásfoglalás eredendő kiindulópont, nem pedig a gondolkodási és erkölcsi folyamat végeredménye*. Olyan ez, mintha ingatlanhitel- vagy *cash flow*párti bankárokat különböztetnénk meg, akik esetében az adott gazdaságpolitikai prioritás nem egy hosszú gondolkodási folyamat stratégiai eredménye vagy egy adott helyzetre való reakció, de eredendő érzület és meggyőződés dolga. Láthatatlan öröksége ez a szovjetmarxizmusnak, amely barát- és ellenség-logikával dolgozva a végső állásfoglalást tette meg egy-egy attitűd lényegének, mintha Napóleon nem folytatott volna védekező háborúkat (is), vagy nem verték (is) meg volna a magyar aranycsapatot is labdarúgásban.⁵

Otto Bauernél a „*tudományos*” szocializmus más értelmet nyer, mint a tizenkilencedik századi klasszikusoknál. Ez a „pontosság és lélek” („Genauigkeit und Seele” - Robert Musil) szocializmusa, amelynek perspektíva-rendszerében korántsem a leninizmushoz való viszony az egyetlen minősítő vonatkozás. A „harmadik”, „negyedik” vagy „ötödik” út nemcsak hatalompolitikai ajánlások végeredményei közötti pragmatikus eredetű strukturális pozíciók lehetnek, *de szellemi és politikai aktivitások konzekvens végeredményei is*.

² Harold Laski, *Marx. An Essay*. 1922.

³ E tényt Lenin Engels halálának tényével hozta összefüggésbe. S. *Briefe und Auszüge aus Briefen von J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx u. A. an F. A. Sorge u. A.*, Stuttgart, 1906.

⁴ Norbert Leser, *Zwischen Reformismus und Bolschewismus. Der Austromarxismus als Theorie und Praxis*. Wien, 1975. Europa Verlag.

⁵ . Kein Zufall auch, dass Pierre Frank Otto Bauers Marxismus als „Fatalismus” beschreibt *International Socialist Review*, Vol.30 No.3, May-June 1969, pp.39. és <http://marxists.anu.edu.au/history/etol/writers/frank/1969/01/bauer.htm>

Csodálkozhatunk azon, hogy a helyes társadalmi vagy politikai berendezkedés fölött folytatott szakadatlan viták sorozatában a felejtés sorsa jutott osztályrészül Bauer (vagy Max Adler⁶) hosszas teoretikus küzdelmének a *közép-európai tanácsrendszerek* előnyeiről és hátrányairól. A későbbi mértékek szerint Bauernak már a „*defenzív demokrácia*”-ról alkotott fogalma (1926) is tarthatatlan, hiszen ez a terminus ellene szól az eleve elhatározott, egyedül üdvözítően helyes álláspontnak („csak a győzelmet ismerjük!”),⁷ miközben akkor is, ma is, milyen történelmi lehetőség rejlett a demokrácia egy teoretikusan jól kiépített védelmi rendszerében!

Mind az értelmiségi közeg, mind pedig a munkásrétegek közeledése a kispolgársághoz magyarázhatja, hogy Otto Bauer egyike az elsőknek, akik felfigyelnek a munkások számának abszolút mértékű statisztikai csökkenésére. Ez a vonás is változtatja a diskurzust, új optimumokat vázol fel, elmosza a határokat munkások és nem-munkások között, arról nem is beszélve, hogy megelőlegezi az 1945 utáni fejlődés fő trendjeit. Mindenesetre jellemző, hogy a baloldali elmélet, ha ellenállásokkal kísérve is, de még a *nomenklatura* létének problematikáját is hamarabb volt képes érzéklni (*Djilas*, *Vozlenszki*), mint éppen a munkásosztály középosztályosodási tendenciáit.

Otto Bauer a maga idejében nemcsak a szociáldemokrata oldalon volt a *nemzet-problematika* meghatározó teoretikusa, hanem a nacionalizmus-elméletek abszolút versenyében is a legelső között volt (és még mindig ott van). Kiindulópontjának egyik legfontosabb oldalát a következőképpen fogalmazza meg: „Itt azonban nem arról van szó, hogy meghatározzuk, miként alakult ki a tartalmilag meghatározott német nemzeti karakter..., hogy kutassuk, miként alakult e sajátosságok mindegyike a német nemzet fejlődésében; ...arról van csupán szó, hogy a német nemzet példáján megmutassuk, hogy miként határozható meg egyáltalán a nemzeti karakter... a történetileg keletkezett kultúrájuk hagyományozódásának útján...”⁸ E „történetileg keletkezett kultúrájuk” s azok „hagyományozódása” nemcsak önmagukban lehetnek fontosak a nemzet egy társadalomtudományos definíciójában, de igen konkrét funkcionális vagy pragmatikus dimenziókra is szert tehetnek.

A marx-i filozófia egyik értelmezési lehetősége a „marxizmus”-t és a *Kiáltványt* uralma alatt tartó módon az a politikafilozófiai *antagonizmus* volt, ami miatt Marx *teoretikusan* nem reflektálta a nemzetet, mint elméleti problémát. Annak ellenére sem tette ezt, hogy Engels-szel együtt intenzíven figyelemmel kísérte az európai politikai folyamatokat és itt a *nemzetállami* fejleményeket előszeretettel kombinálta össze *burzsoá és proletár* politikai antagonizmusának tiszta folyamataival. A századforduló új európai nacionalizmusai, az imperializmus kiéleződése az elit egy része előtt a szocialista antagonizmusok világos alternatívájaként fogalmazódtak meg. *Ha ugyanis a nemzetek zárt egységként fordulnak egymás ellen, az antagonizmus két oldalán álló rétegek nem képesek egymással szövetkezni internacionálisan, azaz horizontálisan.*

Otto Bauer az imperializmus-probléma oldalról közelíti meg a nemzet-problémát, s abba az irányba indul el, hogy *a nemzet problematikája valójában szociális*. Nem elégedik meg egy erre irányuló deklarációval, hogy nyomban helyre is állhasson a marxista dogmatika kerek egysége, de *új analitikus útvonalakat* épít ki. Ez személyes fő műve, de fő műve a nemzet értelmezésének ideológiai határokon átívelően is. *A neomarxizmus első korszakának nagy gondolkodói már nemcsak a marxizmuson belül akarnak a legjobbak lenni, de ideológiai megközelítésekre való tekintet nélkül, saját tudományuk egészében is!* Bár maga Bauer ezt nem így nevezi, tudomány- és marxizmus-felfogásában nemcsak általában komplexitásra, de *optimális komplexitásra* törekedett. A komplexum-gondolat későbbi élharcosával, Niklas *Luhmann*-nal összevetve, Bauer javára legyen írva, hogy az ő első gondolata nem a *komplexitások redukciója*, de a komplexitások rekonstrukciója, sőt, ha lehet, további növelése és differenciálása volt.

A nemzet-konceptiójában Bauer magatartásának legfontosabb vonásai szinte maradéktalanul érvényesülnek. Szinoptikus szemléletmódja, felelősségérzete, empátiája, tudományos alázata mind segítik abban, hogy minden lényeges oldal saját jogos perspektívája érzékelhetővé válik.

E gondolkodás sokrétűsége valósággal romba dönti a II. Internacionálé történelemszemléletének megmaradt sablonjait. A nemzet-problematika bauer-i elemzése csak azért nem hasonlít jobban Marx bonapartizmus-elemzéseire, mert Bauer eljárása jobban emlékeztet az akadémikus pozitívizmusra.

Bauer a nemzet-problematika modern, de még az I. Világháború előtt kidolgozott koncepciójába beépíti Ferdinand Tönnies elméleti kezdeményezését a társadalom (*Gesellschaft*) és a közösség (*Gemeinschaft*) szembeállításáról. Ahhoz, hogy ennek

⁶ Ld. *Ausgewählte Schriften*. Quellen und Studien zur österreichischen Geistesgeschichte im 19. und 20. Jahrhundert. Herausgegeben von Norbert Leser und Alfred Pfäbigan. Wien, 1981. (Österreichischer Bundesverlag)

⁷ Albert *Fuchs* hat, auf der anderen Seite, auch recht, dass eine revolutionäre Partei, die praktisch an keiner Revolution arbeitet, problematische Metamorphosen erleben kann („Die österreichische Sozialdemokratie erfuhr dasselbe Schicksal wie die Zweite Internationale in ihrer Gesamtheit...”, mindez azonban nem érinti fenti tézisünk igazságának érvényét. S. *Geistige Strömungen in Österreich*. 1867-1918. Wien (Globus), 1946. 93-95.

⁸ S. *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie*, S. 22. Kiemelés az eredetiben.

dimenzióit fel tudjuk mérni, látnunk kell, milyen paradox, ha éppen nem groteszk helyzetbe jutott a marxizmus legtöbb változata ezzel a problémával szembeesülve.

A marxizmus erős filozófiai része (a második korszak univerzális történefilozófiájától a negyedik korszak pozitivistá gazdaság- és társadalomelméletéig) *Gesellschaft* és *Gemeinschaft* nagy vitájában teljes egyértelműséggel a *Gesellschaft* oldalára állt. Ennek okai kézenfekvőek, *maga a modernség az, ami ebbe az irányba hajlítja a mérleg nyelvét*, ezért a marxizmus (még a *Kommunista Kiáltvány*-beli klasszikusan ideologikus változatában is) a modernizáció és ezáltal a *Gesellschaft* *lokomotívja*. A másik oldalról azonban maga a marxizmus, a marx-i szocializmus (még a *Kommunista Kiáltvány*-beli klasszikusan ideologikus változatában is) egy új *Gemeinschaft*-nak nemcsak klasszikus megfogalmazását adja, de *még egy ilyen új közösség tevőleges megteremtése is elsőrendű cél*. Az átlag marxizmus a *Gemeinschaft*-ot meghaladottnak, az iránta való nosztalgiát reakciónak tekintette, a *Gesellschaft*-ot haladónak és végérvényes győztesnek tekintette a világtörténelem egészében, legfeljebb a *Gesellschaft* győzelmének magasából néhány vigasztaló szót kiáltott oda a vesztes *Gemeinschaft*-nak, majdnem teljesen azon a módon, ahogy rokonszenvünk az indiánkönyvekben is az utolsó mohikánokat illeti.

Bauer azonban megértette, hogy a közép-európai nemzettéválás, nemzetekfölöttiség, a modernizáció, a soknemzetiségű monarchia kerete, az antagonizmus és az abból kinövő ideológiai szakadások pontosan a *Gemeinschaft*-ból a *Gesellschaft*-ba való átmenet pillanatában törnek rá ezekre a népekre. Ez az önmagában is drámai átmenet emiatt, ha nem is százszor nehezebb, de *százszor bonyolultabb*, mint az ideáltipikus helyzetben.

A különbség Otto Bauer és az átlagmarxizmus között ráadásul még csak még nagyobb lesz, ha arra gondolunk, hogy Tönnies e megkülönböztetésének komolyan vétele nemcsak a soknemzetiségű monarchia szempontjából jelent igen komoly heurisztikus előnyt, de *társadalomontológiai*, sőt, *történefilozófiai* dimenziója is van. Ha ugyanis a civilizációs fejlődés megtorpan, netán visszaesik, a *Gesellschaft* aktuálisan hajótörést szenved. Ugyanez azonban a *Gemeinschaft* újjászületésének igényével egyenlő. Nagy szakmai hiba mondjuk a német nemzetiszocializmus *Gemeinschaft*-ideológiájának sikerét kizárólag a propaganda és az ideológiai Cipollák sikerének tekinteni, hiszen az jó részében a *Gemeinschaft* *újjászületésének*, s ezzel a *Gesellschaft* katasztrófájának közvetlen következménye is volt.

A *Gesellschaft-Gemeinschaft* megkülönböztetést, ami a társadalom működésének egyik fontos tengelye, Bauer természetesen a megfelelő módszertani reflexiók után veszi csak át: „A közösség és a társadalom fogalmait más értelemben használom, mint kiváló művében Tönnies...A társadalom lényegét az emberek együttműködésében látom egy külső tételezés összefüggésében; a közösség lényegét abban, hogy az egyén szellemi és testi léte szerint az ő és a közösséggé egyesült egyének közötti számtalan kölcsönhatás terméke és ennek következtében egyéni karakterében a közösségi jellem megjelenési formája. A közösség természetesen csak azzal a feltétellel jöhet létre, hogy a külső tételezés – legalábbis...a nyelv ugyancsak a társadalom révén létezik; másrészt azonban a társadalom ismét csak ...közösséget előfeltételez. Az állam végül is csak a társadalom formáinak egyike...”⁹

Otto Bauer Marx-értelmezése csak olyan történelmi korszakban születhetett meg, amikor Marx fő művei fokozódó mértékben váltak egyre könnyebben tanulmányozhatóvá. *Marx és a marxizmus történetének örök és állandó problémája ez*: mikor, ki, melyik nyelven, mely művekben volt képes valóban tanulmányozni Marxot? Otto Bauer egyike az elsőknek, akik ezeken az alapokon felfedezte Marx *Tőkésében* egy magas módszertani igényekkel induló új *tudományosság* termékét. E művet Bauer szisztematikus elméleti munkaként olvassa, amelyekben Marx „sajátságos módszer”-t („*olyan módszer, amelynek a birtokában vagyunk*”) egyszerre bemutatja és legitimálja. Ebben a távolról már a pozitívizmus és a neokantianizmus közötti vitáktól is motivált szövegösszefüggésben Marx az egzaktt „törvénytudományok” megvalósítására lesz jó példa.

A valóság és egyben a valóság megismerésének optimalizálása jelenik meg a marxizmusnak ebben a felfogásában, amelyik ebben nyitottságában más világnézetekkel és tudományokkal is könnyen lép kölcsönhatásokra. Ez a valódi alapzata annak is, miért nyilváníthatja Bauer a vallást *magánüggvé*, ami természetesen hatalmas *pendant*-ja a leninizmusnak, hiszen Lenin a baloldali forradalmi munkásmozgalom egész szellemi jövőjét a rá jellemző határozottsággal áldozta fel a materializmus, mint világnézet bebiztosításának oltárán. Bauer annyira tudatos ebben a kérdésben, hogy nyíltan dicséri Max *Adlert*, amiért az felszabadította a marxistákat a mechanisztikus természettudományos materializmus béklyója alól.

Éppen sajátosan tudományelméleti szempontból releváns, hogy Bauer ezen a nyomvonalon a marxizmust egy sajátosan értelmezett „egységes tudomány”-nyá, egy „társadalmi formatan alapvonalai”-vá kívánja fejleszteni. Nem véletlen, hogy 1920-ban Lenin éles tekintettel és gúnyosan is reagált Otto Bauernak a „hatalmi faktorok a társadalomban” címszó alatt terjedő elgondolására.

⁹ Otto Bauer, *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie*. Wien, 1907. 110. – Sehr scharf instrumentalisiert Bauer seine Einsicht in Tönnies in dem Kontext, als er an einer Stelle den Faschismus als eine Kombination von Gemeinschaft und Unterwelt definiert.

A *felelősség-etika* mozzanatának tipológiai jelentőségét akkor látjuk igazán, ha arra gondolunk, hogy a baloldali ideológiák és politikai csoportok a kezdetektől fogva mintegy *magától értetődőnek tekintették a* morális magasabbrendűség pozícióját és többé-kevésbé alapvetően rekesztettek ki (sőt, hallgatólagosan ideológia- gyanúval illettek, sőt, tendenciájában akár kriminalizáltak is) más ideológiai pozíciókat *etikai szempontból* is. Otto Bauer *etikai* igényessége elsősorban a hosszú távú cselekvés összefüggésében jelenik meg és vezet mindig pozitív hatásokhoz. Norbert Leser emeli ki, hogy egy szociáldemokrata párt minden mai lépése a holnap magasabb rendű társadalmi létének megelőlegezése.¹⁰

Egy politikai habitus tehát nem előzetes és eleve eldöntött politikai derekasság kérdése, de felelősségtikától vezetett tudományos és politikai munka eredménye. Ha nem is valószínű, de elvileg még a *Harmadik Út* is lehet forradalmi döntés eredménye. Otto Bauer élő cáfolata elmélet és gyakorlat primitív alapértelmezéseinek: „revizionista” politika csak „revizionista” magatartás gyümölcse lehet, „forradalmi” politika csak „forradalmi”. Irónikus módon pedig amikor Lenin megkötötte a Breszt-Litovszk-i békét vagy Sztálin kibékül Hitlerrel, személyes politikai zsenialitásról beszélnek és hosszan bizonygatják, miért helyesek ezek a lépések „elvileg” is...

E marxizmus klasszikus terepére lel az *osztrák összeomlás* és forradalom elemzésében is. Visszapillantásában világosan artikulálja: Ausztriában meg lehetett volna valósítani a Kommünt, az osztrák munkások akarták is, elvi oka nem volt, miközben objektív-tárgyi okokból nem volt lehetséges és ezek az okok hatalmas felelősséget róttak a döntéshozókra.

Leninrel összevetve nyilvánvaló, hogy a politikai hatalom feltétlen megragadása Bauernél nem jelenik meg. Emögött az a filozófiai különbség is meghúzódik, hogy *maga a hatalom sem a végső kérdés.* Ami döntő, az a hatalom *értelme és funkciója*, azaz a hatalom céljai. Nem ritkán és nem csak a kommunizmus szövegösszefüggésében fordul elő, hogy menet közben a hatalom céljairól és funkcióiról, helyes kifejezéssel szólva, a hatalom „értelmé”-ről teljesen elfeledkeznek. Különösen is nehéz egy szélsőségesen megosztott vagy antagonisztikus társadalomban *csak a saját hatalom „értelmé”-re és nem annak „birtoklásá”-ra gondolni.* Végül azonban mindig a hatalom „értelme” és nem a „birtoklása” válik alkotóvá a történelemben.

Bauer elemzései a forradalom korszakáról azonban távolról sem tisztán moralizáló vagy etikai természetűek, de irányuk még csak nem is leninista vagy anti-forradalmár, de még csak nem is anti-leninista jellegű. Ezek az elemzések tárgyaság, konkrétak, sokoldalúan komplexek. Kikerülnek, és így indirekt módon le is leplezik a hatalom-problémából származó *elvakulást* és mindig érződik, hogy *a hatalom nem bűn, de nem is vég- vagy öncél.* Hatalom-felfogására jellemző felfogása a *párttegyéségről.* Mivel a pártot nem az egymással a hatalomért versengő protagonisták harci terepének, hanem egy közös ügy szolgálatának tekint, többször is kifejezi, hogy szerinte Rosa Luxemburg-nak vagy Karl Liebknecht-nek is Noske német szociáldemokrata pártjában kellett volna maradniuk.

Az ausztrómarxizmus (és vele a neomarxizmus első korszakának jó része) különleges vonása egy sajátos, a felelősség-problémából kinövő *etikus realizmus* volt, *a valóságos szocializmus lehetőségének implantálása a valóságosan létező európai társadalomban.*

Leninre ez a szándék bizonyosan nem vonatkozott, az ő célja a cárizmus megdöntése volt, számot vetve azzal az egész új világhelyzettel, amelyet a kapitalizmus, a kapitalizmus betörése Oroszországba, illetve az egész új imperialista fejlődés jelentett, beleértve mindezt, amit akkor a „finánctóke” fogalmával jelöltek. Az ausztrómarxizmus viszont pontosan és felelősségteljesen dolgozott egy valóságos európai szocializmuson. A világtörténelem fintora, hogy ezt 1917-től a leninizmus alapjaiban támadta, majd a húszas évektől ez a valóságos európai szocializmus defenzívába szorult a fasizmusokkal szemben. A lényeg tehát az alapmagatartás. Nem egy valamikor eleve eldöntött végérvényes álláspontot kívánnak megvalósítani, vagy absztrakt kritikát hangoztatni a mindenkor bűnös kapitalizmus fölött, de *szocializmust akarnak konkrét körülmények között. A szocializmusnak nemcsak köze van az etikához, de maga is etikai természetű tevékenység.*

¹⁰ „Aus diesem Bestreben, die kommende Gesellschaft bis zu ihrem Sieg im Rahmen der gesamten staatlichen Ordnung, an dessen Entretien man nicht zweifelte, in der eigenen Organisation so weit als möglich vorwegzunehmen und vorzubereiten, gedieh die Organisationswelt des Austromarxismus zu einer Gegenwelt der bürgerlichen Ordnung...”. S. Norbert Leser, *Genius Austriacus.* Beiträge zur politischen Geschichte und Geistesgeschichte Österreichs. Wien – Köln- Graz, 1985 (Böhlau). Hierzu gehört auch, dass Max Adler an einer Stelle die *moralische* Dimension dieses Sozialismus folgendermassen hyperbolisiert: „Eine Phaenomenologie des Geistes wollte Hegel schreiben, eine Lehre von der allmächtigen Entfaltung des sich selbst unbewussten Geistes bis zu einem sich selbst bestimmenden Endzustand. Eine *Phaenomenologie der Sittlichkeit* zu geben lag nie im Willen von Karl Marx; aber seine Lehre in ihrer Anwendung auf die gesellschaftliche Entwicklung ist zu einer solchen geworden.” S. *Ausgewählte Schriften*, 480. (Sperrung im Original – E.K.)

KISS, Endre: Otto Bauer and Austromarxism

In a possible typology of the Marxism of this time, Bauer's Marxism has its typological and structural position between the *messianist*, the *leninist*, the *social democratic*, the *academist*, the *intellectual* and the *anarchist* Marxism. Roughly said, Otto Bauer's Marxism might here be categorized as revolutionary, but non-leninist, in other words as a *non-leninist revolutionary* Marxism, which distinguished itself by its *optimalising* and *integrating* velleities, as well as by an almost scientific sense of reality. The pluralisation based on the typology of the Marxism was in this (roughly sketched) form certainly a *product of the downfall* after the First World War. This enormous historic background cannot itself alone make us forget, that *the same pluralisation also laid in the endogenous development of the Marxism*. It is perhaps enough, on another hand, to point out that, first of all, *Engels* set up an imposing range of concepts, in which the different sources and components of the Marxism were carefully listed and these attempts have been continued without any change by *Lenin* and *Stalin*. Under the double aspect of pluralisation and historical decline appears how the 2nd International held together with strong effort the different orientations, while it attached importance, besides, rather to the political than to the philosophical differences of the various orientations.

One of the decisive characteristics of the philosophical Austromarxism is that - because of the relative historical delay - it had from the beginning a strong intellectual background, namely as well sociological as cultural, or in terms of civilization. Otto Bauer is there almost the best example, he literally came from an elite, which made up sometimes also independently from her professionalism an *intellectual* elite. Nevertheless it would be inappropriate to stay at the level of the characteristic. Another leading trend of this Marxism is a looking around realism, which might have had something to do with the citizen *responsibility ethics*. This involvement in the responsibility ethics appears in the specialized literature, not rarely alone in the decision context, i.e. in the questions of the decisions which are most of the time linked with the capture of the power. However, the dimension of the responsibility ethics is however much wider - also with Otto Bauer. Here belongs the courage to go against majority decisions, but also to support, with the highlighting of the most important concepts only on the secured results of scientific research and democratical discussion. Responsibility ethics passes also in all details of the political and intellectual work. Otto Bauer's Marxism is *an organically structured system of social sciences, which elementary apprenticeship is composed of Marx fundamental theses*, which specific realizations come however also from peculiar researches and considerations. The contours of this *philosophically and scientifically organized system of the sciences* shine through the individual thematizations.

NYELVÉSZET

Czeglédi Katalin :

Zsebemben sok kicsi alma van

Az elmúlt évben megjelent egy tanulmány (Kincses Nagy Éva *Cebimde çok küçük elma var -A magyar nyelv török jövevényszavai*, Bácsország, Vajdasági honismereti szemle 2011/2. 57. szám), amely tényként kezeli a finnugor elméletet. Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv a finnugor (uráli) nyelvcsalád része s a többi nyelvvel való magyar kapcsolatoknak az alapja a kölcsönzés. Más szóval, a magyar nyelv szókészletének egy része ősi örökség a feltett uráli nyelvi egységből, amelynek a feltett kora Kr. e. 6-4 ezer év, a másik része a feltett finnugor nyelvi egységből, amelynek a feltett kora Kr. e. 4-3 ezer év, a harmadik része a feltett ugor nyelvi egységből, amelynek a feltett kora Kr. e. 2500-500-ig tartott. Ezeknek a feltett nyelvi egységeknek a beszélés helyét illetően vita van a kutatók között. Ennek megfelelően a magyar nyelv szókészletének egy viszonylag nagy része kölcsönzött, azaz a magyar különböző nyelvekből átvette a szavakat, nyelvi elemeket. Ez azt jelenti, hogy a magyar-török nyelvi kapcsolatoknak az eredménye, magyarázata az, hogy a magyarok mintegy 300-350 szót vettek át a török nyelvekből. Ennek az elméletnek a kitalálói és a képviselői nem vették és nem veszik figyelembe s rendre tévesen értelmezik az írott forrásokat, a krónikákat, a szóbeli hagyományokat, a földrajzi neveket és a nyelveket, azoknak a szókészletét és grammatikai morfémaikat. Azokat a kutatókat, akik nem így gondolják, a tanulmány szerzője Kincses Nagy Éva a tudományban megengedhetetlen módon minősítette.

Tekintettel arra, hogy ma Magyarországon ez a hivatalos akadémiai álláspont, ezt tanítják az egyetemeken, a középiskolákban s ebben a szellemben tanítanak az általános iskolákban, nemcsak szólni kell a tanulmányban olvashatók tarthatatlanságáról, hanem azokat tételesen meg kell cáfolni, vissza kell utasítani és az általunk helyesnek tartott megoldást bizonyítani. Bár erről szól az eddigi 40 éves tudományos kutató munkánk, szükségesnek tartottuk megírni ennek a tanulmánynak a részletes kritikáját. Látható, hogy a magyarnak az uráli nyelvcsaládba sorolt nyelvekkel való kapcsolata reális, azonban annak az oka egészen más. Déli, Dél-Keleti irányból évezredek át folyamatos volt az áramlás Északi irányba s ezek a népek vitték magukkal a tárgyi és a szellemi kultúrájukat, köztük a nyelvüket, névadási szokásukat. Nemcsak a vizeket, vizes helyeket nevezték el, hanem a helyi lakosokra is hatással voltak. Ezek szkíta-hún típusú népek voltak, köztük a szarmatáknak volt különös jelentősége.

Természetes, hogy a magyar-török kapcsolatokat nem kölcsönzésen alapuló, hanem közös gyökerű, azaz rokon, sokkal több közös szó és nyelvtani elem igazolja. Mahmud al Kasgari szótárában és nyelvtanában legalább 1600 ilyen szó van. A török mellett a magyar-mongol nyelvi kapcsolatoknak is a közös gyökér az oka. A magyar szláv nyelvi kapcsolatokról külön kell szólni, mert nem vették figyelembe, hogy a szláv nyelvek viszonylag későn alakultak ki és szkíta-hun-szarmata-ősmagyar szubsztrátum nyelvi rétegen. Ez pedig alapjaiban határozza meg a szláv-török nyelvi kapcsolatokat is, hiszen a törökök szkíta-hun utódnépek. Külön kell szólni az angol-magyar és az angol-török nyelvi kapcsolatokról, amelyben a szarmatáknak lehet szerepük.

A kutatásaink egyértelműen igazolják, hogy a nyelvcsaládokat téves alapon hozták létre, a nyelveket úgy sorolták családokba, amely nincs összhangban a valósággal, a természet működésével. A magyart a bizonyíthatóan soha nem létezett uráli nyelvcsaládba, a törököt és a mongolt az altáji nyelvcsaládba és a szkítát, hunt, szarmatát indoeurópai nyelvcsaládba tartozónak vélik. Ezzel szemben a kutatásaink eredményeképpen a magyar, az altáji nyelvek, a szkíta, hun, szarmata, avar közös gyökerűek nyelvükben, szellemi és tárgyi kultúrájukban egyaránt.

A tanulmány teljes terjedelmében e szám mellékletében olvasható. — Mikes Int. Szerk.

Mellár Mihály : Tengeri népek

A tengeri népek valójában egyetlen nép Európa szívéből!

1. Kréta tengeri nagyhatalommá emelkedése, és bukása is, szorosan kapcsolódik a bronz előállításához és kereskedelméhez.

2. A Bronzkorban, a kiváló angol őstörténész, Lawrence Barfieldet idézve, a dunai-balkáni terület "Európa ipari-termelő központja" volt.

Az előbbi két állítás között ne lenne összefüggés? A politikailag korrekt történetírás szerint nincs, de a tényeken alapuló mást mond.

Tengerjáró hajók/gályák építésére alkalmas ciprus-fenyő Cipruson és Krétán bőven volt. A réz- és bronz-fűrészekkel a technológia is adva volt hajók építéséhez. A kereskedelem jó haszonnal járt, mint mindig, de Krétát igazi tengeri nagyhatalommá a minőségi bronz előállításához nélkülözhetetlen ön kereskedelme tette.

A történészek, miután átértékelik adataikat majd pontosítanak, addig maradjunk annyiban, hogy Kréta esetében valószínűleg kétszeri, ie. 2700 és 2000 táján bekövetkezett kárpát-medencei magyar hódításról van szó. A helyi kultúra folytonossága és gyors összeforrása és megerősödése a kárpát-medencei hatás alatt arra utal, hogy nyelvi különbségek nem voltak, - még ma sincs, - a minőszi és a magyar nyelv között. Nemcsak nyelvi, de népi azonosság is kimutatható ... egy kis kerülővel:

A bronzkorban Kréta uralta a Földközi-tengeri hajózást és kereskedelmet. **W. Shepperd Baird** írja a *The Origin of the Sea Peoples* című dolgozatában: "Ahogy az olaj a világgazdaság működtetéséhez legfontosabb alapanyag a modern időkben, úgy volt az ön a bronzkor alapanyaga. Az ön három forrása állt i.e. 1840 előtt az égei minősziak rendelkezésére – a távoli Északkelet Afganisztán ónja, a Dél-Közép Törökország-i Kestel-Göltepe bányáinak ásványa, és óriási mennyiségben a nyugati ön (Ibéria, Brittany, és Cornwall). I.e. 1840 táján Kestel-Göltepe bányái becsuktak, így a nyugati ön sokkal fontosabb lett. A minősziak tengerészettükkel és hajóikkal teljesen monopolizálhatták a nyugati ön beszállítását a keleti Mediterráneumba."¹

Mintegy 200 évvel korábban, az i.e. 2050 táján, kezdett az El Argar műveltség felemelkedni és nyomolni az ibériai félsziget közepe felé "közelebb a madridi és Cardenas vidéki ismert ön-tartalmú cassiterite ásvány lelőhelyekhez. Ezek a lelőhelyek közül néhányat még ma is bányásznak. Erődítményeik és települeteik védett dombtetőre épültek Daimiel és Manazanares körül, La Manchaban. Daimiel majdnem 250 kilométerre van északnyugatra a tengerparti Almizaraque településtől (napjaink Herrerias ezüstbányájától), de csak 150 kilométerre délre Madridtól és körülbelül 110 km északkeletre a Cardenas vidéktől. Daimiel vidéke maga is gazdag ércekben (ezüst, réz, higany, ólom, stb.).

Motilla del Azuer Tholos Watchtower
Daimiel, Castilla-La Manche, Spain
Credit: Molina Náiera Aranda and Sánchez

Ezeknek a földeknek a megszerzése nagyon küzdelmes lehetett a benszülött népek ellenében, amiről a vidéken található sok erődítmény tanúskodik."² Ezek az erődítmények és városok a félvezeredes fenállás alatt feltöltődtek égei-tengeri bevándorlókkal. És nem csak ezek, hanem Szicília, Szardínia és a többi útba eső területek is. A krétai sírkamrák, tholosok mintájára épültek az ibériai motillák és a szardíniai nuraghek (melyekből nyolc ezer máig ismert), tetejük kőlappal fedve, hogy tűzzel figyelmeztető jeleket adhassanak le róluk (hasonlóan az erdélyi lármafákhoz).

¹ Just as in modern times where oil is a primary commodity necessary for the functioning of the world economies, tin was a primary commodity in the Bronze Age. There were three sources of tin available to the Aegean Minoans before 1840 B.C. - the tin from faraway northeastern Afghanistan, ores from the Kestel-Göltepe mines in south-central Turkey, and the vast amounts of tin in the west (Iberia, Brittany, and Cornwall). In about 1840 B.C. the Kestel-Göltepe mines shut down and tin from the west became more important. The Minoans would have totally monopolized the supply of western tin into the eastern Mediterranean with their navy and shipping.

² much closer to the tin deposits of cassiterite ores known to exist in the Madrid and Cardenas areas. Some of these deposits are still mined today. They built their fortress and defensive hillside settlements in the area around Daimiel and Manazanares in La Mancha. Daimiel is almost 250 kilometers northwest of the settlement of Almizaraque on the coast (the modern day Herrerias silver mine) but is only 150 kilometers due south of Madrid and about 110 km northeast of the Cardenas area. The area around Daimiel itself is still quite rich in minerals (silver, copper, mercury, lead, etc.).

The acquisition of these new lands must have been very hotly contested by the native peoples as demonstrated by the many fortress complexes found in the area.

Ugyancsak őrtoronyként szolgált a T-alakú *taula* (=taré/taraj) és *talayot* (=tarajos torony). Különösen sok épült ezekből az épületekből amikor a minósi tengeri uralom helyébe a mükénei lépett, ekkor még több telepes került ezekre a vidékekre. **”A minósi gyarmati vezetés nem lehetett olyan kegyetlen mint a rákövetkező mükénei. Ha a kor mükénei királya olyan kegyetlen volt mint Agamemnon Trója elfoglalásánál, akkor a mostmár mükénei háborús terjeszkedés valóban barbárrá változhatott”**³ kiváltva egy össznépi háborút, melyet törvénytörően a többségben levő ibériai *serleges* (beaker) népek nyertek meg. Ezzel egy addig soha nem tapasztalt exodus idéztek elő, melyet *tengeri népek harcai* néven ismer a történelemírás. Ezt azért volt fontos itt elmondani mert több leírás is megnevezi a tengeri népeket, közzvetve tehát a minósiakat is.

A duna-balkáni terület rézérc és kész bronz termékek, valamint a kezdődő vasipar termékei megtalálhatók a görög szárazföldön és a szigeteken is, nemcsak északra és nyugatra a Duna-medencétől. Hogyan kerülnek ezek a termékek oda? - kellene, hogy kérdezzék történészeink, de mivel nem teszik keressük meg mi a választ.

Ime egy nagyon jó összefoglaló Sanford Holsttól, az Ifrene-i Akhawayn University-n 2005 Június 28.-án bemutatott dolgozatából, melynek címe *Sea Peoples and the Phoenicians: A Critical Turning Point in History*: **”Medinet Habunál ezt a leírást a csatajeleneteket bemutató kép követi, melyben a tengeri népek hajói sajátságos tervezésűek: a hajóorr és fájófar azonosak és egy-egy madárfejen végződnek. Wachsmann ezt a hajómintát egyedül a közép-európai Duna közlekedési folyosó mentén találta meg. A Duna a Fekete tengerbe ömlik Anatólia északi oldalán, ahol ennek a területnek a hajócsatlakozhattak a többi tengeri népekhez. Meg kell jegyezni, hogy a tengeri népek több csoportjának neve nem található meg sem az anatóliai, sem az égei térségben, és okkal jelölhetnek a Fekete tenger térségéből jövő népeket. Úgyszintén, ahogy már előbb megjegyeztük, a megdöntött mükénei világból menekültek is csatlakoztak a tengeri népekhez, noha ezek az i.e. XII. század vége feléig nem érkeztek meg Ciprusra és Palesztínába.”**⁴

Más bizonyíték is van a tengeri nép(ek) közötti Duna menti nép(ek) jelenlétére. A Texas A & M University digitális könyvtárának Medinet Habu Madárfejű bárkái című összefoglalójából: **”további archeológiai bizonyítékok utalnak a tengeri népek tevékenysége idején közép-európai zsoldos jelenlétre a mükénei Görögországban, közép-európaiak ugyancsak részt vesznek a többnépű szövetségben, ami leginkább a tengeri népek Cipruson azonosított anyagi műveltségében tükröződik.”** Hugh Hencken is úgy véli, hogy a tengeri népek békés és/vagy háborús mozgásai, melyek előidéztek a mükénei és hettita uralom végét, kárpát-medencei indíttatásúak.

Előzmények

A Duna menti népek a kőkorszaktól meghatározó szerepet játszanak a mediterraneumi, egyáltalán az európai műveltségek kialakulásában, fejlődésében. Az európai civilizáció elterjedésének két gócpontja van: Kréta és a Kárpát-medence – az egyikben magyarul beszéltek a másikon még mindig magyarul beszélnek.

A krétaiak ibériai jelenlétére a mai napig fennmaradt földrajzi nevek utalnak, mint például annak a városnak a neve, mely legmélyebben ékelődött be Ibéria öslakós népei közé és melyet azok – az ilyen helyzetekben szokásos módon - alapítóiról és lakóiról, a **magyarokról**, MaGYaRD-nak nevezték el (mint Ér-d, Udvar-d stb.). Ma ezt a várost MaDRiD-nak hívják (csak az a fránya, kiejthetetlen GY alakult D-vé!). Közelebb El Argarhoz, La Manchaban található Patera del **Madera** község. (Valószínűleg a fenti sziget- és népnév egybeesést nem úgy kell érteni, hogy Szardíniát a szárdok/szavardok, Szicíliát pedig a székyelek telepítették be, csak anyaországi részekről nevezték el, mint ahogy tették az angolok Új Dél Welsszel vagy Új Yorkkal.)

Grover S. Krantz *Az Európai nyelvek földrajzi kialakulása* című munkájában sokkal messzebbre megy vissza és a tengeri pásztorok népéről a következőket írja: **”A tengeri pásztorok népi azonossága egyetlen ma elfogadott nyelvcsoporttal sem hozható kapcsolatba. Legnagyobb valószínűség szerint a görögországi pelaszggal lehet rokonságban, melyet a nem-görög földrajzi nevekből ismerünk. Valószínűleg a minósi hieroglifákban és a Lineáris A írásban van megörökítve. A tengeri pásztorok terjedésük során ezt az égei nyelvet vihették magukkal, idővel megváltoztatva és szórványosan elosztva azt Európa tengerpartjainak nagy részén.”** A minósi képírások magyar olvasata alapján az eteo-krétaiak és cydoniak nyelve nagyon közeli vagy azonos, a pelaszgoké szintén magyar-féleség: FéLeSéG = PeLaSZG (a görög szejpítés közismert). Az előbbieket Sztrábón gondolatai: **”Now it is reasonable to suppose that the Eteo-Cretans and the**

³ The Minoan colonial leadership may have been less brutal than the Mycenaean's that succeeded them. If the Mycenaean king at the time was as brutal as Agamemnon was at the sacking of Troy then the now Mycenaean war of expansion might have become quite savage indeed.

⁴ This description at Medinet Habu was accompanied by pictures displaying battle scenes in which the Sea Peoples' boats were shown as having a very peculiar design: The fore-post and aft-post were identical and each had a bird's head at the top. Wachsmann traced this design to vessels found only in Central Europe along the Danube River corridor. The Danube River emptied into the Black Sea on the north side of Anatolia, where boatmen from this region could join the rest of the Sea Peoples. It should be noted that the names of several groups among the Sea Peoples were not found anywhere in the Anatolian or Aegean regions, and might reasonably have designated people who came from the Black Sea area. Also, as noted earlier, refugees from the shattered Mycenaean world would eventually come to live among the Sea Peoples, though they did not begin to arrive in Cyprus and Palestine until the latter part of the 12th century BC.

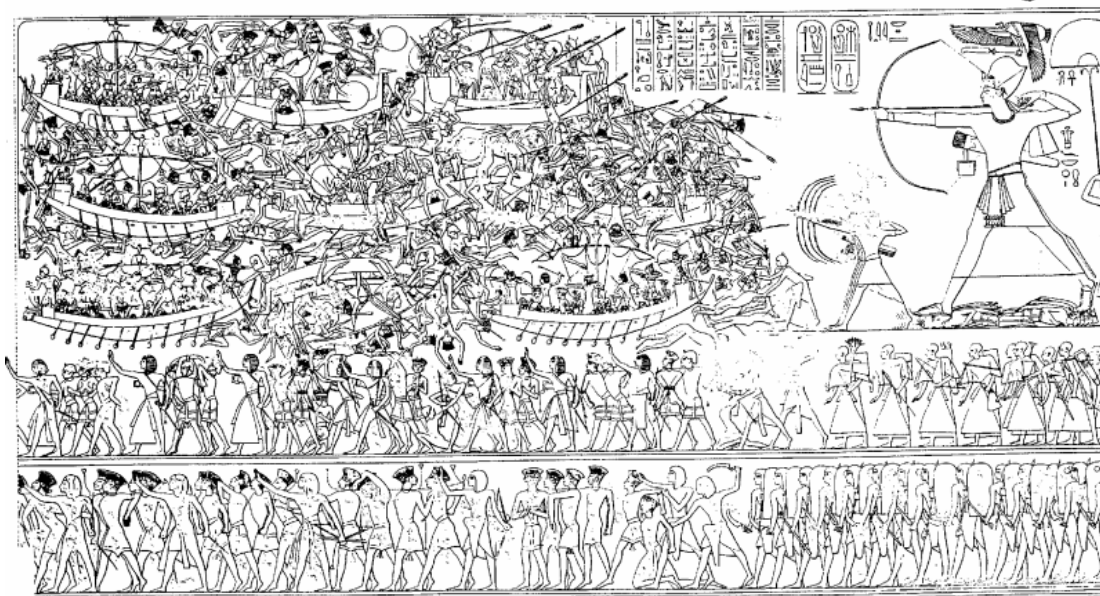
Cydonians were autochthonous, and that the others were foreigners ...⁴⁵ (Horace L. Jones fordítása.) Az utóbbi Alinei szövege.

“Lehetetlen, hogy nyelvészeti hatások egyáltalán ne számíthatnának, ezért a következőket feltételezem. A görögországi pre-hellén, vagy pelaszg helyneveknek az újkőkori előtről kell származniuk. Pontosabban abból az időből és általános térségből származnak, ahonnan a tengeri pásztorok jöttek, s így rokonnyelvnek vehetnénk őket. Másutt hasonló nyomokra bukkanhatunk. Északnyugat-Németország és Németalföld egy jól ismert része nyugatra a Somme folyóig sok olyan helynévvel rendelkezik, melyek nem kelták és nem is germánok. Ezek a helyi mezolitikus népekhez, vagy a tengeri pásztorokhoz vezethetnek vissza. Az etruszk nyelv még bizonytalan és az indoeurópai földműveseken kívül a csónakos nép az egyedüli lehetséges tulajdonosa. A liguri nyelv kérdéses marad, de a tengeri pásztor elem jócskán előfordulhat benne. Az érvelést legjobban talán a kihalt skóciai pikti nyelv támasztja alá, ami pont ott jelent meg, ahol a tengeri pásztorok bizonyos számban fennmaradhettek.” Krantz

A Képirás és a Lineáris A írás megfejtésével ez az egyismeretlenre csökkentett elmélet megoldásra talált. Közép- és Dél-Európa őshonos nyelve a magyar, az összes helyben maradó európai nyelv közül a legrégebbi. A 3400 éves, leghosszabbnak hitt nyelvtörténetet, a Lineáris B-től a mai görögig, meg kell növelni 4000-re, a magyar nyelv első írásos emlékéig, a minószi kép- és vonalas A írásig. Amennyiben a pikti népnév eredetét elfogadjuk, ezt az írásbeliséget még legkevesebb 3000 évvel meg kell toldani, a piktek elindulásáig. A KeP | PeK szótükör még egy népet bevon a (kép)írás ősi tudói közé: SHiPtár, SZKiPetár az Albánok másik neve. Ők az Illírek leszármazottjai és ez a tény ráduplázza az előbbi állításra: ill-Írek (elő-Írek/írók) a tengeri pásztorok kiinduló helyén és Írek/ÍRók, írni tudók a vándorút legtávolabbi pontján!

A minószi magyar nyelv és műveltség nagy hatással volt a mükénei és a későbbi görög nyelvre és műveltségre is. Ezeket a hatásokat már vizsgálták nyelvészek, de munkáikat az uralkodó paradigma miatt érdemi értékelés nélkül dobták el. Pedig van mit vizsgálni.

Közép-európai vogelbarke Medinet Habu csata-képein

Kristin Romey *The vogelbarke of Medinet Habu* című dolgozatában a következőket írja: “III. Ramszesz (i.e. 1184-1153) fáraó elhatározta, hogy a Luxor melletti Medinet Habu ravatalozó templomban örök emléket állít uralkodása nyolcadik évének csatájáról. Magasan a szemlélő feje felett a köfalba vésvé látható a Nilus Deltában ütközetben összefonódó hajókkal és harcosokkal egy zürzavaros színtér. Az egyiptomi elbeszélő művészetben tájékozott szemlélőt azonnal megdöbbeníti az ellenség idegen megjelenítése: szakálltalan, szoknyás félelmetes kinézésű férfiak és hosszú szúrókard vagy kelevéz, szarvas sisakkal, vagy magas, tollas tarajdísszal. Ezek az emberek idejöttek dűlni-rombolni, a Földközi-tengeren soha nem látott szokatlan vízi járműveiken: hosszú, vékony, mindkét végén farkban - függőleges kiszögellés kifelé néző madárfejekkel - végződő hajóikon.⁶

⁵ Nos, ésszerű feltételezni, hogy az eteo-krétaiak és cydoniak őslakók, a többiek pedig idegenek...

⁶ In the mortuary temple of Ramesses III (r. 1184–1153 B.C.E.) at Medinet Habu near Luxor, the pharaoh chose to commemorate for eternity a battle from the eighth year of his reign. Carved into the rock walls that rise high above the viewers head is a chaotic scene of boats and

1964-ben Wolfgang Kimming javasolt először összehasonlítást a tengeri népek, a medinet habui tengeri ütközetet ábrázoló domborművön látható jellegzetes hajóinak, szögletes hajóorr és hajófarok kifelé néző madárfejekkel és a közép-európai bronzkori urnamezők vallási kánonának vogelbarke jelképei, vagy madár-csónakjai között.⁷⁷

Könnyű gyorsáron ‘badarság’ jelzővel illetni a fenti állítást, hiszen a közép-európai műveltségek nem tengerjáró hagyományaikkal tűnnek ki, tengerpart híján ez teljesen érthető is. De nem az, ha a földrajzot gyakorlatiasabban használjuk. A mai köz- és vasútak előtt a folyók szerepe sokkal nagyobb volt, összekötő szerepük volt, nem elválasztó mint manapság. A bronzkori Közép-Európa alatt a Duna teljes vízgyűjtő területét kell érteni, sőt ide tartozik a Fekete-tenger és részben az Égei-tenger szigetvilága is. A rézérc és bronz

fegyverek szállítását bizony, a szekerek mellett, csónakkal és hajókkal oldották meg a közép-európai illetve a Duna menti népek. Hogy ez mennyire így volt bizonyítsuk be egy kis nyelvészkedéssel:

Európa kellős közepén, KáR-PáTiában, a KáR-PáT-medencében nagyon sok folyó veszi teljesen KÖRbe, KaRolja át a ma Délvidéknek nevezett részét a medencének. Ez a vidék volt Lawrence Barfield szerint a bronzkori Európa ipari központja, ezt a részt KaRolják a Kárpátokban, az Alpokban és a Dinári hegyekben eredő folyók, PaTok mint a Kőrösök, a Tisza, Duna, Dráva, Száva, Drina, Morava stb.

A valamikori *pot/pat* szó létezésére a patak (pat-ka módosulva, úgymint kúp-ka > kúp-ak, tas-ka > tas-ak) szavunkon kívül más bizonyítékok is felhozhatók.

A folyó ÁRja szállította az ÁRút, ha az eladó és vevő megegyeztek az ÁRban akkor ÚSZlatot (ÚSZó árú ami nyom a *lat*-ban) magas hangon ÜZletet kötöttek. A SZÉL-vitorlás úszlaton/hajón (= SaiLing BoaT) történik az adás-vétel (SeLLing & buying, pp. BoughT), az üzlet, tájnyelven BóT (BoLT), az úszlat/üzlet ténylegesen BoThoz köttetik, általában a készletek PóTlására (to SToCK up). Nagyobb üzletkötéshez bot helyett TöKére van szükség. Úszlat (boat) az amit a parton leszúrt bothoz (ki)kötöttek (the boat is STaKed to a STiCK/STaKe), üzlet/bót amit kötöttek és bot az amire egészen a közelmúltig rótták számadó juhásszaink az üzleteiket. A partmenti botok száma arányos a TaKaré vagy tartalék pótlásának a mértékével. The number of STaKes along the bankment is proportional to the size of SToCKpiling. (A T > ST hasonulás gyakori magyar-angol viszonyulatban: Töke = STake, Terel = STeer, Tár = STore, Tud = STudy, CSödör = STud)

Az már csak hab a tortán, hogy mindez a PaT-on (folyón), a PaRT (=BaNK, az a része a partnak, melyre - mint VáNKosra a fej - támaszkodik (= BaNK on) a hajó) mellett történik. A PaRTi (ember) nélkül nincs PaRTi az üzlethez. Without the man on the (riva-)bank there is no PaRTy to the business. Miután a BóT az ÁRút TáRolta, az úszlat/üzlet távozik a PaRTtől. After having SToRed the BoughT wARes/ARticle the BoaT dePaRTs. Még csak annyit, hogy a BóT angolul SHoP, a SHiP = (big) BoaT hajó, a SÁP pedig, magyarul, tisztességtelen jövedelem, pl. viszonteladásból.

A pat megfordíva tap, TaPoly folyó Sáros megyében, TaPolca, kicsinyítve a Tapoly, több patak, forrás neve, a táp folyamatos ellátás pl. vízzel (tápvíz). A tap módosítva csap (angolul, őrizve az eredeti format: tap) víz átfolyását szabályozó eszköz.

A fentiek bizonyítják, hogy a kereskedelmi alapszókincs a magyarban a vízi, *pari* közlekedés korszakában alakult ki és, hogy nélküle a vonatkozó angol szókincs összefüggései sem érthetők meg. A minőszi írások csak magyarul olvashatók, ezért Romey következő, mások által is használt, de bizonyítás nélküli kijelentését nem tudjuk elfogadni: “Ki kell hangsúlyozni, hogy a tengeri népek nem voltak egy egynemű egység, inkább különböző csoportok és klánok laza szövetezése a Mediterráneum más-más helyszíneiről. A tengeri népek szövetségének ismertetőjegye a soknyelvű elemek befogadása.”⁸ Ellenkezőleg, éppen azt fogjuk látni, hogy a legtöbb ‘népnév’ csupán küllem, foglalkozás vagy harcmódor beszélő megnevezése.

“A ‘tengeri népeknek’ nevezett csoportok között – névszerint ismert az egyiptomi, hettita és ugariti feliratokról – ott vannak *serdenek*, akik ellen II. Ramszesz (i.e. 1200-1194) harcolt, de később maga mellé fogadott. Merneptah (i.e. 1213-1203) uralkodása alatt azok akik utaztak ‘a tenger közepette’: a *serden*, *sekeles* és *ekwes* népek voltak. III. Ramszesz idejében azok

warriors entwined in battle in the Nile Delta. For the viewer familiar with Egyptian narrative art, one is instantly stuck by the almost alien presence of the enemy: beardless, skirted men bearing fearsome expressions and long swords or javelins, with horned helmets or high, feathered crests. These men arrived to wreak havoc on equally unusual vessels never seen before in the Mediterranean: long, sleek ships finishing on either end in a stern, vertical projection of an outward-facing bird head.

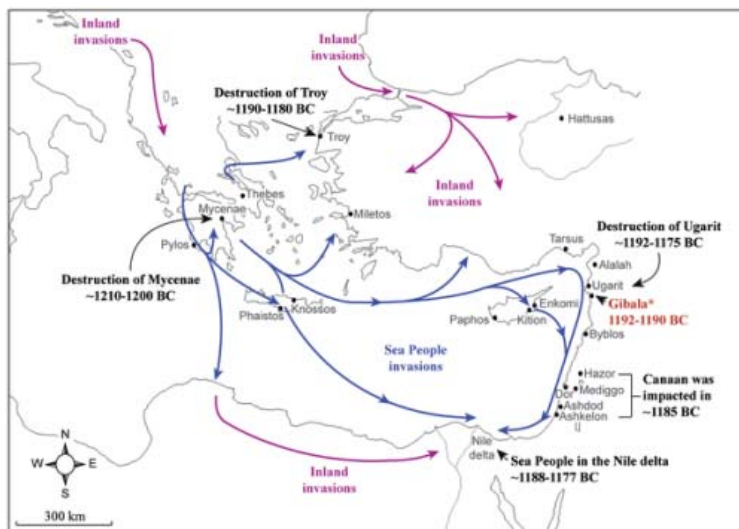
⁷ In 1964, Wolfgang Kimming first proposed a comparison between the distinctive ships of the Sea Peoples in the Medinet Habu naval battle relief, with their high, angular stem- and stern-posts topped with outward-facing water-bird heads, and the *vogelbarke*, or bird-boat, of the Central European religious canon of the Late Bronze Age Urnfield cultures.

⁸ It must be stressed that the Sea Peoples were not a monolithic, homogenous entity, but rather a loose confederacy of different groups or clans who most likely hailed from various locations around the Mediterranean. The hallmark of the Sea Peoples coalition may have been its absorption of polyglot elements.

voltak akik “szigeteiken összeesküdtek” – a *peleset*, *szikala*, *denyen* és *weses* népek – és elpusztították Hattit, Kode-ot (Cilicia), Karkemist, Arzawat és Alasiját.”⁹ Romey Vegyük sorra ezeket a ‘népeket’!

Tengeri népek?

Mielőtt belemélyednénk ebbe a témába álljon itt egy idézet E. S. Sherratt *Immigration and Archaeology: Some Indirect*

Reflections című dolgozatából mottóként:

“... vélekedés fajról, népről és nyelvről szükségszerűen az őskor történelem-szemléletébe van oltva, melyben háborúk és csaták, betörések, gyarmati vállalkozások és politikai puccsok szökkenek fel az elföldelt sírokból és cserépdarabokból, melyekről azt képzelik, hogy bizonyos értelemben határozott nyelveken beszélnek és hordják saját faji génjeiket.”¹⁰

A bronzkori urnamezős műveltséget fel lehet tördelni és a részeket különböző népeknek kiosztani, de mi haszna? Egyértelműen egy egységes terület gazdasági és kulturális kisugárzása észlelhető innen minden irányba. A gazdasági tevékenység, főképpen a fegyverkészítés az ókori Magyarországon, különösen az erdélyi és délvidéki részekben nagyon kiemelkedett. “Új szerszámok és fegyvertípusok fejlődtek ki, mint például a fűrész, üllök, sisakok és vértet. Most először a fémművességet nagy mértékben az élelem

termelés szolgálatába állították, az ezzel felszabadult munkaerőt pedig a fémipari termelés felé irányították.”¹¹ Romey

Nemcsak a Magyarországon gyártott fegyverek, – közöttük az újdonságnak számító szúrókard, a tőr (sword) – jutottak el a Dunán a Földközi-tenger térségében hanem a fegyverek is, mint *zsoldosok*.

SHARDANA/SHERDEN (*š3rdn*): a legelső akikkel találkozunk. Már az 1350 körül keletkezett Amarna levelek említik őket. A *kadesi* csatában II. Ramszesz testőreiként szolgálnak, de Merenptah ellen már a tengeri népek között vannak és III.

Ramszesz ellen is harcolnak a *pelesetek* mellett.

A képen jól látható kard/pallós egy kétélű TÖR, SZuRoNY, régi nevén SZuRDoNY, amit nyelvünk a mai napig őriz középképzővel mint *szurdancs*! (~CS, (2), mint középképző eredetileg az s, illetőleg os, is, ös képzőből alakult által CzF) A *szurdonyosok* sisakja is jellemző: a ‘szarvak’ előre és hátra irányulnak, ezek is szúrók, mint a SZÖR-Disznó (süldisznó, sún) tuskéi. “A *sardanák* (szárdok?) szerepe Egyiptom viszonylatában egyik szövegtől a másikig változik.

Spearhead from Draşna de Jos hoard (left), Rumania; spearhead from Cos (right); Ila sword from Cos(top); Ila sword from Hungary(bottom). After Sandars 1983, 54, fig. 10.

Több forrásban az egyiptomi hadsereg részeként jelennek meg, mint például II. Ramszesz csata-feliratában, az Anastasi papiruszban, a III. Ramszeszről szóló Harris papiruszban, és mint Egyiptom ellensége először II. Ramszesznel, a Tanis és Aswan sztélén, II. Ramszesz uralkodásának második évéhez dátumozva (i.e. 1278 körül). Következésképpen, *zsoldosoknak*

⁹ Among the groups labeled as “Sea Peoples” - known by name from Egyptian, Hittite, and Ugaritic texts - are the Sherden, whom Ramesses II (r. 1200–1194 B.C.E) fought against and later hired to fight for him. Under the reign of Merneptah (r. 1213–1203), there were those who traveled “in the midst of the sea”: the Sherden, Shekelesh, and Ekwesh. For Ramesses III, they were those who made a “conspiracy in their isles” -the Peleset, Sikala, Denyen, and Weshesh - and laid waste to Hatti, Kode (Cilicia), Carchemish, Arzawa, and Alashiya.

¹⁰ ...notions of race, ethnicity and language have inevitably been grafted in a largely historically-minded vision of prehistory in which wars and battles, invasions, colonial enterprises and political coups leap up directly from buried tombs and potsherds which are themselves imagined as in some sense speaking distinct languages and carrying their own racial genes.

¹¹ New tool and weapon types, including saws, anvils, helmets and body armor, were developed. For the first time, metal technology was applied to food production on a large scale, which freed up labor to be directed towards increased metallurgical production.

látszanak, állandó szövetség nélkül, akik Egyiptom mellett és ellen is harcolnak.”¹² Olvashatjuk **Andrea Salimbetitől** a [The Greek Age of Bronze - Sea Peoples](#) honlapon. Gondoltam jobb ha másvalaki mondja ki, hogy a *sardana/serden* nem népnév hanem *foglalkozás!* Persze ez nem zárja ki azt, hogy egy bizonyos nép fiai legyenek és azt sem, hogy Szardiniát a szigeten tömegesen leteleplő tengeri népek/harcosok csoportjáról nevezték el.

Most pedig nézzük meg közelebbről a hieroglifákkal lejegyzett nevet. A név nemzetközileg jegyzett, politikailag korrekt, átíratát már láttuk: *š3rdn*. Az átírás *semmit sem mond arról, hogy hogyan ejtették ezt a szót vagy szavakat azok akik az eredetit leírták, mivel az egyiptológianak erről sejtelve sincs. A sardana vagy serden csak jobb híján kitalált szaknyelvi mű-szó. Pedig az egyiptomi hieroglifás írásnak volt és van szép, jólhangzó, értelmes olvasata ... magyarul, ahogy ezt Borbola János többszörösen bebizonyította. Lássuk hát az igazi átírást: Š R J RéS D N és olvasatát: **CseRe-JáRóS***

DaNa.

Az első jel (jobbról) CSér-/Sár-tócsa, a második vaRjú (Raven), a harmadik (két ferde vonalka) J. A **!—** (r) jele utáni ID jel (!) a hieroglifát ideogrammává változtatja, vagyis a jelet nevének kell nevezni: *rés/les* (leső nyílás). A kéz aD, a hullám N (nun). A *csere-járós* a.m. személyért személyt, talán a rabul ejtettekért, rabszolgákért cserében harcoltak a *danaák*. A *dana* Görögország őslakóinak egyike. Homérosz az Iliászban 138-szor nevezi így a “görögöket” (598-szor *akhájoknak*, 29-szer *argejoknak* és egyetlen egyszer sem görögnek vagy hellének!) A tény, hogy a *sardanok*, az *ekwesekkel* és a *szekelesekkel* egyetlenben szintén körülmetéltek voltak, arra enged következtetni, hogy itt inkább a kánaáni *dan* törzs tagjairól van szó. A továbbiakban is megadom a tengeri népek üresen kongó kóser nevét és mély értelemmel is rendelkező, rébusz elvre épülő olvasatát. Az olvasó szabadon eldöntheti, hogy melyiket választja.

PELESET (prwst): “A medinet habui domborművön III. Ramszesz a *pelesetek* ellen vív tengeri és szárazföldi csatákat.

Ténylegesen a *lybiaiak* (líbiai) elleni csatában egyes harcosok, akiket *pelesetek* lehet azonosítani (a *sardanakkal* együtt) III.

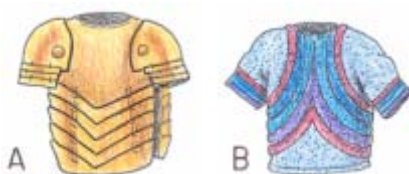

Rámszesz seregébe is besorozottak.”¹³ -olvashatjuk a *The Greek Age of Bronze - Sea Peoples* honlapon. Az idézetből világosan következik, hogy nem népről van szó hanem harcosokról akik mindkét oldalon megtalálhatók. A fegyverzetük lehet tör/szűrőkard (sword), dárda, vagy mindkettő és kerek, közepén tartott pajzs. Harcolnak gyalog, harci szekereken és hajókon. A jellegzetes fejdísz mellett ezeken a harcosokon feltűnik a VÉRt. A testet borító vértézet mellett régebben a vért pajzsot is jelentett. A mell- és hátvért készülhetett valamilyen szövettől vagy bőrből, illetve bronzból, a pajzs valószínűleg bronzból készült és támadó fegyverként is szolgálhatott, mellyel vetélkedtek a harcosok, az ellenségén kifogni akarva: VeRSET/VeRSenT ügyeskedve! No és a fejdísz? Az meg olyan FÜRÉSZeT, fűrészre hasonlít, nincs kizárva,

hogy akként is szolgálhatot: közelharcban fejelve felsértve az ellenséget. A PeLeSeT népnév levezethető ezekből a szavakból.

“Érdekes módon, noha a vág-és-döf tör/kard típusváltozatai először i.e. XV. század közepén Közép-Európában tűntek fel (Bronz C1), az Égei-tenger környékén nem található meg hirtelen feltűnésükig az LH (kései hellén) IIIB/C válságos korszak közepéig.”¹⁴

Tetejében, az európai típusú dárdahegy ebben a korban jelenik meg az Égei-tenger táján. A medinet habui tengeri csatát ábrázoló dombormű tengeri népeinek, és a korábbi, XIII. századi kadesi csata kerek pajzsa csak az i.e. XII. században jelenik meg az égei térségben. A bizonyítékok Közép-Európából való behozatalukra utalnak.”¹⁵ A Rómei idézetből következik, hogy ezeknek a fegyvereknek a bevezetése köthető a *peleset*, *serden* és *sikala*

¹² The role that the **Shardana** played with relation to Egypt varies from one text to another. They appear as a contingent of the Egyptian army in a wide array of sources, including the battle inscriptions of **Ramesses II**, the Anastasi Papyrus, and the Papyrus Harris of **Ramesses III**, and as an enemy of the Egyptians for the first time under **Ramesses II**, in the Tanis and Aswan Stelae, dated to year 2 of **Ramesses II** (about 1278 BC). Ultimately, they seem to have been mercenaries with no fixed alliances, who would fight either with or against Egypt.

¹³ In the Medinet Habu relief **Ramesses III** fights against the **Peleset** both in the sea and in the land battles. Indeed in the battles against the **Lybians** some warriors which may be identified as **Peleset** have been recruited (together the **Shardana**) in the **Ramesses III** army.

¹⁴ Interestingly, although versions of the cut-and-thrust sword first appear in Central Europe in the mid-fifteenth century (Bz C1), they are not found in the Aegean until suddenly in the midst of the crisis of the LH IIIB/C period.

¹⁵ In addition, the European style spearhead appears in the Aegean in this period. The round shields carried by the Sea People in the Medinet Habu naval battle relief, and earlier 13th century Battle of

‘népekhez’. A *peleseteket* nem lehet nehéz mint népet meghatározni, róluk van legtöbb adat, nem kis meglepetésre, ezek egészen Mária Terézia koráig nyomon követhetők!

“A i.e. XII. század első felében, a Levanteben letelepedett tengeri népek vegyes csoportjából, a filiszteus települések anyagi kultúrája sok olyan elemet tartalmaz amit égei eredetűnek tulajdonítanak; ezek tartalmazhatnak közép-európai eredetű elemeket is.”¹⁶

A filiszteusok, az izraelita törzsek legfőbb ellenségei, a tengeri népek egyetlen csoportja mely jelentős elismerést kap a Bibliában. Az Ó-szövetség a filiszteusokat krétai (Kaphtor) eredetre vezeti vissza, és kihangsúlyozza ‘nyugati’ eredetüket. Az izraelitákkal ellentétben, a filiszteusok kedvelik étrendjükben a disznóhúst és, mint a műkéneiek, borukat vízzel keverik.”¹⁷ Romey

A Phaisztoszi korong *ph02* képjelét bizonyítékul felhozni nem lehet mivel azon hiányzik a széles és díszes pánt, a tarkó-védő és az áll alatt átfutó biztosító szíj is. Nézzük inkább, hogy mit mond a Biblia a filiszteusokról. Sámuel 2. könyve 8.: ¹⁵Dávid egész Izrael fölött uralkodott, ... ¹⁸Jehojada fia, Benaja volt a kereták és peleták parancsnoka. A

parancsnok szó jól összecseng a Thuróczy Krónika hét kapitányával, hadtest parancsnokával. Michael G. Hasel így vezeti be a másik Bibliai idézetet: “Mára már csak tetemeik beszélnek. Egy valamikor volt műveltség nyoma továbbra is szolgáltató vezérfonalat a távoli múlthoz. Szofánia próféta szavai továbbra is viszhangzanak a romok néma földhányásai felett.”¹⁸

II. A NÉPEK ELLEN

A nyugati ellenség: a filiszteusok

⁴Gáza bizony lakatlanná válik,

Askelon meg pusztasággá.

Asdodot fényes nappal üzik el,

Ekront pedig tövestül kitépik.

Jaj a tengerpart lakóinak,

és a krétaiak nemzetségének!

Ezt mondja az Úr nektek:

“Megalázlak, filiszteusok földje,

lerombollak, kiirtom lakóidat.

Legelő lesz belőled, tengerpart,

pásztorok mezeje,

és juhok akla.

Az angol szövegben a ‘krétaiak’ helyett a ‘CHeReTHiTeS’ szó olvasható, melyből jobban kicsöng Kréta nevének eredeti értelme. A krétaiak a nyers és feldolgozott bronz és a hozzá szükséges ón kereskedelméből nőtték nagyhatalommá.

Fénykorukban az egész sziget a kovácsok zajától viszhangozhatott, egy CSöRTeTéS volt az egész sziget (Szilárd testnek, pl. fegyvernek olyatén rázása, ütése stb., mely csör hangoztatással hat a fülekbe. *Kardcsörtetés, puskacsörtetés*. CzF). KaFTiw is a KoVáCS szó rosszul átírt változata lehet. Sámuel 1. könyvében olvashatjuk: ¹⁹Akkoriban Izrael egész földjén nem volt kovács, mert a filiszteusok azt mondták: “Meg kell akadályozni, hogy a héberek kardot meg lándzsát csináljanak maguknak.” ²⁰Ezért egész Izraelnek a filiszteusokhoz kellett fordulniuk, ha az ekevasat vagy a baltát, a fejszét, vagy az ösztökét meg akarták éleztetni.

Kétség nélkül a filiszteusokra a szerszám és fegyvergyártás, vagyis a kovácsmesterség és a fegyverforgatás a jellemző és ez az idegenek által adott nevükben is tettenérhető. De vajon ők magukat különálló népnek tartották-e, és ha igen mi volt saját megnevezésük? Legnagyobb városuk Gáza a mai napig örzi népvüket, ők a JáSZok/IaZig népnévvel illették magukat. Stephanus Bizantus szerint a palesztinai Gáza város hivatott Ionia néven is, Strabónál pedig Attika (Athén) hajdan *Ionia*, és *Ias* néven hivatott. Daruvár mellett kőbe vésvé olvasható a REPUBLICA IASORUM felirat, Municipium Iasorum Szlavóniában Toplicán pedig az AQUA IASAS felirat. Géza nagyfejedelem neve a JáSZ népnévből ered, a németek JeSSe alakban írták. Jászainkat az oklevelek jasones/jazyges illetve philistaeus néven regisztrálták egészen Mária Terézia koráig, tudjuk meg Bognár Ferencről. Ugyancsak ő mutat rá, hogy régi szláv szótárakban JáSZ = GaZ és a Fekete-tenger melléki, IV. sz-i jazyg

Kadesh (fig. 24), appeared in the Aegean only around 1200 B.C.E. Evidence points to its introduction from Central Europe.

¹⁶ Of the various groups of Sea Peoples that settled in the Levant following the first half of the twelfth century B.C.E., the material culture of the Philistine settlements contain many elements that can be attributed to an Aegean origin; they may also contain some elements attributable to a Central European origin.

¹⁷ The Philistines, a principal enemy of the Israelite tribes, are the only group of Sea Peoples that receive any significant recognition in the Bible. The Old Testament ascribes the origins of the Philistines to Kaphtor (Crete), and emphasizes their ‘western’ origins. Unlike the Israelites, the Philistines had a preference for pork in their diet and, like the Mycenaeans, they mixed their wine with water.

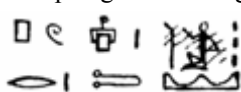
¹⁸ Today only their remains are left to speak. Traces of what was once a flourishing culture continue to provide clues to the now distant past. The words of the prophet Zephaniah continue to echo over the silent mounds of ruins

nép a VI. sz-ban gens GaZorum lesz, a VII. században pedig KaZár néven kerül említésre. A moldvai JaSSi (Jászvásár) korábbi nevei Forum JaZigorum illetve Forum Philistinorum. A Bibliai idézetben szereplő ASdod és ASkalon *peleset* (*prwst*) városok nevében is az AS JÁSZnak ejtett előtag szerepel, ami nem véletlen: ők ugyanis a VÉRTeS íJÁSZ, VeRSET/VeRSenT ügyeskedő harcosok!

Egy i.e. 1100-ból származó helységnév-lista, Amenemope fáraó idejéből még ennél is beszédesebb. A következő *peleset*, *tjeker* és *sardana* lakta városokat sorolja fel: Askelon, Asdod, Gaza, Yašur, Subaray. A két utolsó névben a JÁSZ és SZaBiR népneveket nehéz lenne nem észrevenni.

A PeLaZGok, akik nevét Alinei *magyar-féléknek* értelmezi, mások pedig egyenesen a *PeLeSeT*-tel azonosítják, valójában FÉL-iaZiGok vagyis IaZiG/JÁSZ-FÉLÉk.

Most pedig nézzük meg és betűzzük ki a thébai Medinet Habu domborművén látható eredeti szöveget: *P O RéS ZÁR TY* és

alkalmazva a rébusz elvet, – az ősmagyar hangváltást, ahogy Borbola hívja – olvassuk is el a szöveget: *BÉReS SöRTe*.

Az első jel P, a második <W>, egy általános magánhangzó. A RéSt az ID jel követi (lásd feljebb). A

hieroglifa Borbola szerinti ZÁR (nemzetközi átírása s3), az aTYa(i hímvessző) hozzáolvasásával:

$s3+aTYa/aTa = SöRTe$. CzF szerint “Keményebb, és vastagabbféle földmerekedő szőr a disznónemű állatok orján, azaz, hátán. Fekete, sötét, fakó sörté. Sörtéből meszelőt, kefét kötni. Különösebben a vaddisznó kemény, hasadt végű szőre, melyet dühében felborzogat. Átv. gúnyos ért. igen durva szálú haj.” Ez félreérthetetlen utalás lenne a pelesetek sörté-szerű fejdíszére vagy sisakjára. A béres jelző itt a tágabb értelmű: bérért dolgozót vagy bérért harcoló zsoldost jelent.

Ha a RéSt *LeSnek* (leső nyílás!) vesszük akkor a *P O LeS* olvasata lehet 1. *PALLóS*, a szűrőkard másik neve (a hóhérok nyakazó fegyvere). CzF szerint “A magyar szóelemzés nyomán azon szókkal rokonítható, melyekben a *pal* gyök ütést, csapást jelent, s mely szintén rokon bal gyökkel, balta’ szóban.” Itt pallóssal felszerelt, sörtével díszített harcost jelentene a leírás. 2. *PILiS*, ismét CzF: “2) Tájdivatosan a kenyérnek felhasadt széle; néhutt az először megszelt kenyérnek, czipónak levágott hasonló felső része. 3) A római egyházban a felszentelt papok, és szerzetesrendüek feje tetején kopaszszá beretvált kerekded hely; pappilis, papkoszorú, barátpilis. (Corona, v. tonsura sacerdotalis); Kresznerics magyarázata szerint „quasi ex pilis (hajból) csinált korona.“ Azonban isméretes a Pilis nevű hegység Esztergom és a régi Pilis vármegyében, melynek csúcsai, ormai tarok, kopár sziklából állók, s ha e tulajdonságát a pappilissal összeállítjuk, okszerűleg állíthatni, hogy a pilis am. *kopasz, csupasz,*” vagyis ebben az esetben a különleges fejdíszről szólna a teljes név.

A filiszteus névben a feliratban szereplő megnevezésnek az első része él tovább képzett formában, ezért a változatos zárószótag: héb. *peleset, pelistim*; asszír *palast, pilist*; gör. *filisztieim, palaisztinoi*; lat. *philisthüm, philisthini, philisthaei, palaestini*. Esetleg még magyar PaLóC, SZT > C hasonulással.

TJEKKER (*T-k-k(r)/t3k3r*): “A *tjeker* nép III. Ramszesz uralkodásának nyolcadik évében részt vett az egyiptomiak elleni csatában. A *palesetek* után, ők a legnagyobb ábrázolt csoport a medinet habui dombormű csatajelenetében. A *tjekereket* említi az i.e. XI. századi Wen-Amon mese ... Dorból régészeti bizonyíték támasztja alá Wen-Amon állítását a *tjeker* településről. Stern ásatásán tömegével került elő filiszteus stílusú kettős-króm cserépedény a helyszínen. Amellett, az ásatások során talált tehén vállcsont-él és csontnyelű vaskések hasonlóak a Filisztnában találtakhoz. Stern hiszi, hogy ez bizonyítéka egy *tjeker*, ahogy ő hívja *szikél* (székely?!) településnek.”¹⁹ Ezeket olvashatjuk a *The Greek Age of Bronze - Sea Peoples* honlapon a *tjekerekről*.

Két olvasat kínálkozik: a viseletükre vonatkozó *TáK-KöR* (szi-j-kör), a fejükön látható ‘francia-sapka’, a fejet körülvevő széles bőr tákkal, és *TaKaR* = álcáz vagy *TeKeR* = ravaszkodik, mint katonai műszavak.

Medinet Habu feliratának pontos átírata a következő:

RuCa K R
A kérdés,
megy,

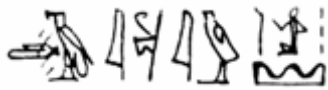

hangértéke *RuCa* lesz. A vaRjú felett (előtt) egy Kosár látható. A RéS mellett is ott van a vonalka. A ruca a tengeri népek hajóinak a díszítő eleme és a RuCa szóból a legtöbb nyelvre jellemző C>K hasonulással lesz egyes hajó-fajták több nyelven is használatos neve aRK vagy báRKA. Erre később még visszatérünk.

RéS, az olvasata pedig *aRK/báRKA KeRüLÉS*, görbe úton járás, *kalózkodás*, hogy az első hieroglifa, *l3* vagy az alakra hasonló *p3*, szerintem egyre mindkettő kacsa, azaz *ruca*, és mivel ott van mellette az ID jel ezért

¹⁹ The **Tjekker** people took part in the battle against the Egyptians in year eight of **Ramsesses III**. They, along with the **Peleset**, were a major group depicted in the reliefs at *Medinet Habu*, portraying the battle. The **Tjekker** are also mentioned in the **Wen-Amon** story of the 11th century BC... Archeological evidence from *Dor* supports **Wen-Amon**'s claim of **Tjekker** settlement. Stern's excavations discovered quantities of **Philistine** style bichrome pottery on the site. In addition, the excavations found cow scapulae and bone-handled iron knives similar to those found at **Philistine** sites. Stern believes this is evidence of a Tjekker, which he calls Sikel, settlement.

DENYEN (*D-y-n-yw-n / d3íníw*): “A történeti forrásokban a *denenek* többek között *danuna*, *danuniták*, *danaák*, *danaus*, *danaidák*, *dene*, *danai*, *danaiai* neveken szerepelnek,”²⁰ (The Greek Age of Bronze - Sea Peoples). Duna menti nép(ek) látszik a legösszerűbb magyarázatnak, amíg bele nem nézünk az eredeti szövegbe, ott ugyanis ezt találjuk:

D R J N J W, vagy felhangzósítva: *DúRRa' INaLÓ/INaLóNAK tengernyi népe*. Ez a leíró név

az ellenséget (dérrel-)dúrral nyomon követő, az ellenség inában járó harcmódorra utal. CzF: “*valakit inalni, am. nyomba követve verni, inait verve üzni, hajtani*.” A toll hangértéke J (Ír!), a mellette lévő jelé N, a csirke <W>, általános rag (lásd bővebben Borbolánál).

SHEKELESH (*S'-r'-rw-s' / š3krš3*): “Nem sokat tudunk róluk, csak futólag említik őket az ókori szövegek, mint III. Ramszesz medinet habui ravatalozási templomának évkönyve és az Ugariti Szövegek. A csoportot említi a Kom el-Ahmar sztéle is Merneptah uralkodásának idejéből. A *sekelesek* hivatalosan i.e. 1220 körül jelentkeznek Egyiptomot támadva és 1186-ban újra betörnek a Deltába. ... Egyes kutatók, mint N. K. Sandars, úgy gondolják, hogy a *sekelesek* Dél-Sziciliából jöttek. Valójában, más forrásokból látjuk, hogy a “sikeloy”-ok nem eredeti lakói Sziciliának, hanem bevándoroltak az Olasz félszigetről. A VIII. században a görög gyarmatosítók a *szikeleket* találják a szigeten, akikről azt hitték, hogy Olaszországból jöttek a trójai háború után.”²¹ (The Greek Age of Bronze - Sea Peoples)

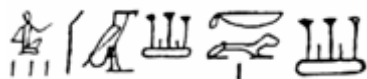

Két olvasat is kínálkozik: *SZeKeReSek*, akik nagy távolságokra szállítottak árút, fegyvert, fegyvereseket. Híresek voltak a *SZéKeLY* szekeresek, de a székely katonanép is, sokan állhattak be közülük zsoldosnak. De ebbe ne éljük magunkat bele mielőtt megnéznék a karnaki és medinet habui vonatkozó feliratokat.

A karnaki felirat kibetűzése: *Š K LáN Š R* és az olvasata:

CSÁKLYÁNY / CSuKLYÁNY CSÓRÉ.

Itt az (oroszlán) (orozó lény!) alatt látható az ID jele ezért hangértéke *csáklány* a hajón csáklázó, míg a csuklyány a különleges fejfedőre

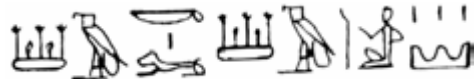

Lán (lion). A

utaló, a zsv-ány, leg-ény, sov-ány, szeg-ény-hez hasonlóan alkotott szavak. Csóré = csupasz, tar, kopasz (lásd Romey megjegyzését: “Az egyiptomi elbeszélő művészetben tájékozott szemlélt azonnal megdöbben a ellenség idegen megjelenése: szakálltalan, szoknyás félelmetes kinézésű férfiak és hosszú szúrókard vagy kelevéz, szarvas sisakkal, vagy magas, tollas tarajdísszel.” Természetes dolog az ellenség szokatlan szakálltalanságából csúfot üzni!)

Medinet Habu domborművére a név másképpen került fel. Ennek átírása: *Š R KoSÁR LáN Š R* és olvasata is más: *CSeRKéSZelő LáNCSÁR* (LáNDZSÁR?).

Az ID jele a *KoSÁR* és az (oroszlán) képele között van, tehát mindkettőre vonatkozik. Az angol *lancer* mai napig őrzi láncsár/lánczsár = lánczsás

szavunkat.

Noha eltérők, az olvasatok nem zárják ki, inkább kiegészítik egymást. Természetesen ezek a csóré-arcú, cserkésző láncsás, csuklyás csáklások lehettek székely származásuk is.

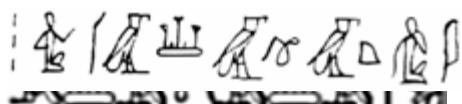
MESHWESH (*M-s'w-s'(w)*): “Az első utalások erre a csoportra a medinat habui feliraton, a Harris és az Anastazi papyrusz-tekeréseken található. Az egyiptomiak tengeri népek elleni harcát részletező néhány dombormű is ábrázolja őket. ... I.e. 1182-ben Egyiptomot a libiaiak és a *mesvesek* fenyegették – valószínűleg a *pelesetek* és *tjekerek* támadásával egybehangolva. Ha nem is biztos, sok hímtag tokot viselő *labu* (libiai) *mesves* lehetett.”²² (The Greek Age of Bronze - Sea Peoples).

MáS-VaS, lehet az eddigőtől eltérőnek érteni, pl. az Erdélyből származó öntött bronz fegyverek szemben az addigi kalapáltakkal, vagy lehet az olcsóbb vas/fém fegyverek fajtáinak keveréke. Ez utóbbi értelmezés érhető nyomon az angol *mash* (soft or confused mixture) szóban.

²⁰ In the historical sources, the **Denyen** are known by many different names such as **Danuna**, **Danunites**, **Danaoi**, **Danaus**, **Danuids**, **Dene**, **Danai**, **Danaian**.

²¹ Not much is known about them and they are only mentioned in passing in the ancient texts, such as the annals of **Rameses III** from his mortuary temple at *Medinet Habu* and the Ugaritic Texts. The group is also mentioned in the *Kom el-Ahmar* Stela from the reign of **Merneptah**. The **Shekelesh** officially make an appearance around 1220 BC attacking Egypt and again in 1186 BC invading the Delta. ... Some scholars, such as N.K. Sandars, believe that the **Shekelesh** came from southeastern Sicily. Indeed from other sources we learn that the “Sikeloy” were not the original inhabitants of Sicily, but migrated there from peninsular Italy. In the 8th century Greek colonists came across a group of people known as the Sikels on the island, which they believed had come from Italy after the Trojan War.

²² Some of the first references to this group appear in the *Medinet Habu* inscriptions, the Harris Papyrus and the Anastasi Papyrus. They are also depicted in several reliefs detailing the battles the Egyptians fought against the Sea Peoples. ... In 1182 BC, Egypt was under threat from an alliance between the **Libyans** and the **Meshwesh** -who possibly also coordinated an attack with the **Peleset** and the **Tjekker**. Even if it is not certain many **Labu** (**Lybians**) who wore the phallus sheath may have been **Meshwesh**.

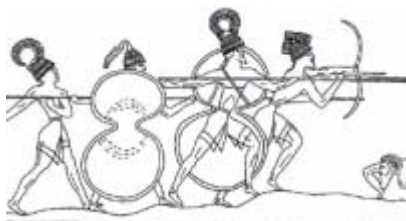

A thébai domborművön a név a többitől ekülönítve olvasható. Átírása: {MD} Š R VaRR R Š R, olvasata: DöMöCSÉR VeRő-úr CSóRé. A dömcésér bottal, fegyverrel ütöget, vereget; megráz, gyomroz, összevissza ránczígál, vagyis dömcököl valakit, a *verő-úr* pedig meglepő hasonlóságot mutat az angol *warrior* és a francia *werreior* szavakkal.

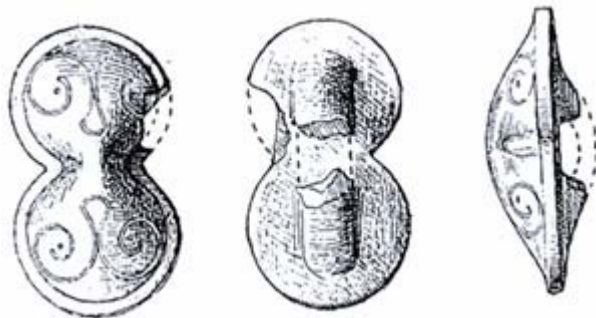

Az átírásban látható {MD} összevonás (ligatura) egyik eleme a *Madár*, a másik a kinyújtott kéz ígéje, az *aD*. Ha jól szemügyre vesszük a képet láthatjuk, hogy a kéz van felül, ezért kezdődik az olvasat vele. (A kóser átíratban az *aD* nem is szerepel, vagyis ott van van mint néma 'alef'.)

EKWESH ('-k-w'-s' / *ík3w3š3*): "A tudósok általában elfogadják, hogy az *ekves* vagy *akvasa* név az egyiptomi megfelelője a Hettita szövegek akháj és ahhiyawa neveinek. Ha ez áll, akkor a bronzkori görögöket mint a tengeri népek egyikét kell elismerni. A karnaki felirat számainak legvalószínűbb olvasata szerint 1213 *ekves* áldozat volt, és ez volt a tengeri népek legnagyobb csoportja, a tengeri népek erősségének a veleje. Továbbá, a karnaki felirat világosan utal rá, hogy az *akvasok* vagy *ekvesek* körülmetéltek. Aligha gondolja valaki, hogy a bronzkori görögök körülmetéltek voltak, de természetesen, ezt senki sem tudhatja. Nem csak a szárazföldön, de Krétán és az anatóliai partok mentén és Rhodes szigetén is. Anatóliai partmenti településeiken az akhájok a lukkák szomszédai, és valószínűleg szövetkeztek velük különféle kalandozásaikban. A fennmaradt görög legendák emlékeznek a lukkákkal vagy lyciaiakkal tartott szoros kapcsolatokra."²³ (The Greek Age of Bronze - Sea Peoples) A képen egy műkénei ezüst rhyton díszítése látható.

KoVáS/KoVáCS, Eke-VaS, ÉK-VaS/ÉK-VéSű gondolnánk a nemzetközi átírás alapján, de ne hamarkodjunk el. A karnaki szövegben a következő hangértékű képjelek szerepelnek : *J SZó' KaRok R V(aRR) R Š R*, melyeket a következőképpen hangzósíthatunk: *JáSZ/ÍáSZ KóRKóR(ös) VeRő/FéRfi/(VáRőR/VeRő-úr) CSóRé*.

"KÖRKÖR, (kör-kör) ösz. fn. Görbe, és magát egészen bezáró vonal, mely úgy képződik, ha a golyót harántékosan szeljük keresztül, mi által oly hosszukás, kerekded alak képződik, mintha két köz ponttal két kör volna benne leírva, innen a kettőzött 'körkör' név. (Ellipsis)." CzF Kétségtelenül a *körkör* az *ekvesek* paizsformájára vonatkozik.

A szájára mutató ember *SZóL*, ami a száján kijön az a *SZó*. A *Δ* képjel nemzetközi átírata *k33* (K-aR-aR) többesszám (két *aR!*), tehát *K-aR-ok*, pontosabban *szögellő KaR-ok*, a hieroglifa ugyanis szögellőt ábrázol. A 'tű & cérna', *ro* a *varr* ige jele, de mivel nincs mellette az *ID* jel lehet, hogy csak *V* a hangértéke, így is úgy is,

mind a *V*, mind a *VaRR* értelmes olvasatot eredményez.

A többféle olvasati lehetőség csak nekünk, az utókornak létezik, a tengeri népek korában ezek a mai értelmezések még nem váltak szét, pl. az íjászok csoportja/népe csak fegyverében különbözött a többi magyartól. Nyelvükben az egyiptomiaktól sem különböztek, hiszen itt egyiptomi hieroglifákkal 'egyiptomiul' írt leíró neveiket látjuk.

LUKKA (*Rw-kw*) "Nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a *lukkák* (lyciaiak) országa hol volt ... Hettita szövegek szerint a *lukkák* idegenek által könnyen befolyasolható lázongók voltak. Ezek a hettita szövegek tenger-járóknak mondják a *lukkákat*. Évente intéztek tengeri támadást Alasija (al-Ázsia) királya és országa ellen, olyan eredményesen, hogy ebben az értelemben kalóznak tartották őket. ... A *lukkáknak* volt saját nyelvük, valószínűleg a luwai utóda és a hettita rokona, némi görög beütéssel a betűk formájába és a hangokba. A nyelv mindössze 170 évig tartott, 500-tól 330-ig... A *lukkáknak* úgy látszik nem volt külön területük, főleg Nyugat-Anatóliában tartózkodtak. Kóborlók voltak, Anatólia más vidékeire is eljártak, és idővel a

²³ Scholars generally accept that the name **Ekwhesh** or **Akwasha** is the Egyptian equivalent of **Achaeans** and **Ahhiyawa** of the Hitite text. If that is valid, the Bronze Age Greeks are to be recognized as one of the Sea Peoples. According to the best reading of the numbers inscribed at *Karnak*, there were 1213 **Ekwhesh** casualties, and they were the largest group among the Sea Peoples, the core of this Sea People force. Further, the *Karnak* inscriptions clearly imply that the **Akwash** or **Ekwhesh** were circumcised. Hardly anyone thinks that the Greeks of the Bronze Age were circumcised, but of course, no one really knows. It is certainly possible that the **Ekwhesh** were the **Achaeans**, but which Achaeans? Not only were there **Achaeans** on the mainland, but also in Crete and on the Anatolian coast and the island of Rhodes just offshore. In their settlements on the Anatolian coast, the **Achaeans** were neighbors of the **Lukka**, and they might have allied with in various ventures. Legends preserved by the Greeks remember close contacts with the **LUKKA** or **Lycians**.

hettiták hatalmát megtörték, a számtalan rajtaütéssel legyengítve a rendszert.”²⁴ Andrea Salimbeti honlapja, *The Greek Age of Bronze - Sea Peoples*, a lényegre rövidítve, így foglalja össze azt amit a kutatók a Lukka ‘népről’ tudnak.

Be kell ismernem, hogy nem tudom követni a tudós észjárását: a történelem színpadára bejelentkezik egy nép az időszámításunk kezdete előtti XV. században, de saját nyelve csak ezer évvel később alakul ki, hogy szinte azonnal újra eltűnjön. Földje, országa nem volt, ... talán nem is létezett ilyen nép?

Mindössze három betű: *L K W*, melyek valószínű olvasata *LaKÓ* esetleg *LaKóNAK*. “A Nagy Karnaki Felirat azt is megjegyzi, hogy ezek az emberek a családjaikat is magukkal hozták, azt a benyomást keltve, hogy nem csak támadni hanem maradni jöttek.”²⁵ Vagyis *lakónak* készülők, *lakóként* letelepedni szándékozó tengernyi nép, lévén a csirke az általános rag képeje. A Salimbeti-idézetből arra lehet

következtetni, hogy ezek lakóhelyet kereső családok. Vagy:

LüKI: zömök, tömpe növéssű emberek, esetleg

LökŐ: szűrő eszközöket használó harcos. (*Szívébe löki a tört.*)

WESHESH (*W-s-s / w3š3š3*): “A *wesesek* a tengeri népek egyesített erőinek részeként támadták Egyiptomot III. Ramszesz uralkodása alatt. A medinet habui felirat tanúsítja, hogy “Azok haladtak előre Egyiptom fele, miközben a tűz felkészült ellenük. Az összeesküvők a *pelesetek*, a *tjekerek*, a *sekelesek*, a *denyenek* és a *wesesek* voltak, egyesült földek. Kezeitek rátették a Föld kerületéig minden országra, szívük magabiztos és reménykedő: Tervünk sikerülni fog! ... ” A tengeri népek nem tanultak ebből a vereségből, mivel tévedésüket a 8. évben megismételték hasonló eredménnyel. ... Egyes kutatók összekapcsolják a *weseseket* a kis-ázsiai iasos, assos vagy issos néppel, vagy Karkissa (Caria) népével. Mások arról elmélkednek, hogy a *denenekhez* hasonlóan az izraeli szövetség része lettek (mint asher törzse). Az asher törzs Izrael egyik héber törzse, alapítva Jacob nyolcadik fia Asher által. Asher négy fiával és egy lányával telepedett le Egyiptomban. A törzs azonos lehet az egyiptomi beszámolóban emlegetett *weses* törzssel (a *w* a *weses*ben egy modern találmány a kiejtés könnyítésére, az egyiptomi feljegyzések *uases* csoportot emlegetnek). A *wesesek* tehát részei voltak egy törzsi szövetségnek, mely magába foglalta *peleseteket* (filiszteusokat), a *danúkat* (talán *dan*), a *tjekereket* (acconak értelmezik, és Manessahra utalhat), és *sekeleseket* (sheker népet jelentheti, és így utalhat Issacharra).”²⁶ (*The Greek Age of Bronze - Sea Peoples*)

VaSaS lenne az önkéntelen olvasat mielőtt megnéznénk a mellékelt felirat kibetűzését: *VaRR R Š R Š R*, melynek olvasata: *VeRő/FéRfi aRCáRa CSóRé*, vagyis szakálltalan.

TERESH (*Tw-ry-s' / twrš3*): “A Nagy Karnaki Felirat Merneptah uralkodásának ötödik évében (i.e. 1207) említi a *tereseket* vagy *tursákat* az Egyiptommal szembeni ellenséges szövetség tagjaiként. Ez az írás összesen 742 halott teresről számol be. ... a rabul ejtett tengeri népek között egy *teres* főnököt mutat a medinet habui dombormű. Továbbá a *gurobi* 23. sírban *W*. Flinders Petrie megtalálta An-en-Tursha múmiáját. Ő III. Ramszesz *teres* komornyikja volt. Ezen a jól megőrzött múmián még jól látszik a szőke haj, tehát nem egyiptomi, sem afrikai vagy ázsiai eredetű. Néhány lehetőség utalhat a *teresek* anatóliai eredetére. Először trójaiakat kell fontolóra venni. *Tróját* a Hettita adatok *Tarusiaként* tüntetik fel (lásd a trójai háborúra vonatkozó oldalakat). Ésszerű feltételezni, hogy Taruisa lakói valamilyen ehhez közeli névvel illeték magukat. A magánhangzóktól megfosztva a szó összevethető csupasz egyiptomi írásmódjával. A tengeri népek szövetségének időszaka

²⁴ There is no clear evidence of where exactly the **Lukka (Lycians)** lands were ... According to **Hittite** texts the **Lukka** were a rebellious people and easily swayed by foreign influences. These **Hittite** texts state that the **Lukka** are sea-goers. They made yearly attacks on the King of Alasiya and his lands by sea, and did so effectively, and so were considered pirates in this way. ... The **Lukka** had their own language, which probably was a descendant of **Luwian** and related to **Hittite**, with some Greek influence in the letter forms and sound. The language only lasted 170 years, from 500BC to 330BC. ... The **Lukka** didn't seem to have a distinct area to themselves, but were mainly in western Anatolia. They were scatterers too, going into another areas of Anatolia, and over time broke down the rule of the **Hittites**, due to numerous raids just warring down the system.

²⁵ The Great Karnak inscription also notes that these sea peoples brought families over with them, giving a sense that these people didn't just come over to attack but to stay.

²⁶ The **Weshesh** were part of a combined force of Sea Peoples which attacked Egypt during the reign of **Ramesses III**. The *Medinet Habu* inscription attested "They were coming forward toward Egypt, while the flame was prepared before them. Their confederation was the **Peleset, Tjeker, Shekelesh, Denyen and Weshesh**, lands united. They laid their hands upon the land as far as the circuit of the earth, their hearts confident and trusting: Our plans will succeed!..." The Sea peoples did not learn any lessons from this defeat, as they repeated their mistake in the Year 8 with a similar result. ... Some scholars associate the **Weshesh** with *Iasos* or *Assos* or *Issos* in Asia Minor, or to Karkissa (Caria). Some have theorized that they, like the **Denyen**, became part of the Israelite confederacy (as the tribe of Asher). The Tribe of **Asher** is one of the Hebrew tribes of Israel, founded by **Asher** the eighth son of **Jacob**. **Asher**, his four sons and a daughter, settled in Egypt. The tribe may be the same as the **Weshesh** mentioned in Egyptian accounts (the **W** of **Weshesh** is a modern invention for ease of pronunciation, the Egyptian records containing mention of the group refer to **Uashesh**). The **Weshesh** were thus part of a tribal confederation, which also included **Peleset** (the **Philistines**), **Danua** (possibly **Dan**), **Tjekker** (thought to mean of **Acco**, and thus may refer to **Manessah**), **Shekelesh** (thought to mean men of **Sheker**, and thus may refer to **Issachar**).

összegegyeztethető a Trója körüli háborús eseményekkel, így sok trójai menekülte lehetett számítani, közülük egyesek megkísérelhették a túlélést tudásukra és kardjukra támaszkodva. A második lehetőség a tyrsenieknél lényeges, egy kalóz csoportnak jól borított hajókkal, akiket két i.e. VII. századi, Dionysusnak szentelt, homerosznak tulajdonított himnusz is említi.”²⁷ (The Greek Age of Bronze - Sea Peoples)

Az olvasat lehet *TÖRÖS* (SZÚRÓS karddal (SwoRd) felfegyverzett, valószínűleg többnyire olyanok akik munka közben éK-vagy eKeVaSSal dolgoznak: TúRják a földet, TúRók, de mint harcosok a TÖRÖK népe, népnévként és görögösen: TuRK, TRÁK, eTRusK. Ők a TRójaiak, TÜRÉNieK, azaz TuRÁNok.

Az eredeti felirat kibetűzése megerősíti a nemzetközit: *T O R J Š R*, az eltérés minimális, így az olvasat is közeli: *TARaJ / TÖRÖLő CSóRé*. A *taraj* a jellegzetes fejedőre vonatkozik, a *tör* az új, eddig nem látott csoda-fegyver, a hosszú, kétélű szúrókard (sword). A *tör* szó a *túr*ból alakulhatott ki, ez a fegyver ugyanis nem csak kaszabol, hanem előre túrva is ejt sebet.

A kutatók szerint a tengeri népek leírását ez a felirat-részlet tartalmazza, mely átírva:

N R KRŠT Ték N PR Jék M D ViZ MR/MJ WDB,

az olvasata pedig:

NYeR KÉRÉSeTek, NÉP-eReJük MeDe ViZ (Mede tenger!) MÉLY ÁGYÁBa’.

Számomra, és azt hiszem ebben sokan osztozni fognak velem, a meglepetés, hogy III. Ramszesz Mede-tengernek nevezi a Mediterrán-tengert, - ami azt illeti, nagyon találóan, hiszen a magyarban ahová MeGY az ember KÖZ-ügyeit intézni az a MeGYe, a KÖZ-igazgatás a MeGYében történt. KÖZ és MeGYe rokon értelmű szavak, tehát a MeDe- vagy MeGYe-tenger ugyancsak (föld)KÖZit jelent mint a Mediterraneus! MaGYaország a MeGYék szövetsége: MeGYeRia. A fenti MeDe az ~r képzővel MeDeR lesz, partok, földrészek között húzódó terület, ilyen a Földközi-tenger is, egy nagy meder három földrész között. A D hang lágyítva GY, a MeGYeR pedig mélyhangokkal ejtve MaGYaR, a végkövetkeztetés pedig, hogy magyarok juttatnak magyarokat a Magyar-tenger mély ágyába a dzsáhi/tyáhi (D3hy vagy T3hy, ang. Djahy) tengeri csatában. *Medence* szavunk is ugyanebbe a szócsaládba tartozik, kő vagy beton falak, illetve hegyek közé zárt területet jelent. A *meddig* kérdésre a válasz egy *köztes* időköz vagy távköz. A *megye* mesgye értelemben két terület közti határvonal.

Az állítólagos népneveket követő hieroglifákat is ideje lenne sorra venni. A karnaki felirat első jele (jobbról balra haladva)

idegen népet, a második *embert* jelent, alatta a *többszám* jele. A képjelek értelme tehát: idegen népek, pontosabban *idegen emberek*. Hiányzik a tengeri jelző. Van azonban az első képjelnek másik jelentése is: tízezer, harcosokban akkor ez *tenger-sok* volt. CzF szerint a *tenger*: “Átv. mint melléknév jelent valami sokat, nagy számút, nagy terjedelműt. *Tenger nép gyülekezett össze*.” Így lesz a *tengernyi* sok vízen és szárazon egyaránt támadó

harcosokból *tengeri nép*.

A thébai feliratban szerepel itt még egy képjel, a föld/ország (land) vagy – Egyiptom szomszédságáról lévén szó – a sivatag

képjele, melynek nemzetközileg elfogadott átírása *h3št*, Borbola János szerint HaRaSZT illetve KeReSZT olvasatokkal. Itt az olvasat *tenger(nyi) ember/nép HaRCó’T*, mivel az *š* hangértéke ugyancsak Borbola szerint cs/c, legtöbbször így is szerepel a fenti olvasatokban.

A tengeri népek közép-európai eredete?

A tengeri népek népneveinek fenti olvasataira/értelmezésére nehéz közvetlen bizonyítékokat felmutatni, nem azért mert ilyenek nincsenek, hanem azért mert azokat a hivatalos (politikailag korrekt) tudomány nem ismeri el. Számos nagynevű kutató mutatja ki az azonosságig menő hasonlóságok sorát a közép-európai és kelet-mediterráneumi bronzkori kultúrák között. Az uralkodó történelmi szemszögből és a mai nyelvi és állami határokból kiindulva nem lehet a bronzkori viszonyokat megérteni. Árú szállítására alkalmas eszközök és utak nélkül kereskedelemről szó sem lehet. A kocsik vagy szekerek, noha már ismertek Közép és Kelet-Európában, megfelelő utak és hidak nélkül inkább csak helyi, rövidebb távolságokra való szállításokra voltak alkalmasak. Egyedül víziúton lehet ebben az időben nagyobb távolságra és jelentősebb mennyiségben árút szállítani.

²⁷ The **Teresh** or **Tursha** are mentioned during the fifth year of **Merneptah** reign, (about 1207 BC), in the Great Karnak Inscription, between the enemies coalition faced by Egypt. In this document a total of 742 dead **Teresh** are accounted. ... a **Teresh** chief is shown together other captive Sea Peoples in the *Medinet Habu* relief. Furthermore in the tomb 23 from *Gurob* the Archaeologist W. Flinders Petrie found the mummy of **An-en-Tursha**. He was a **Teresh** butler in the court of **Rameses III**. This well preserved mummy still shows fair hairs thus his origins was not from Egypt, Africa or Asia. Several possibilities exist which may identify the **Teresh** as Anatolians. First to be considered are the **Trojans**. *Troy* appears in a Hittite record as *Taruisa* (see also the page dedicated to the Trojan war) It is reasonable assumption that the people of *Taruisa* called themselves by some name close to this. Stripped of vowels so that it can be compared to the stripped Egyptian spelling. The period of the attack of this Sea peoples coalition it is compatible with some of the war actions occurred in the Troy area, so many Trojan refugees could be expected, and some would attempt to survive by living by their wits and their swords. The second possibility is relevant to the **Tyrsenians** a group of pirates with well decked ships mentioned in two works of about 700 BC in a poem known as Hymn to Dionysus, which tradition attributes to Homer.

“Európa, de Közép-Európa különösen, rendelkezik a szállítást viszonylag könnyen magvalósító, finoman szőtt, hajózható víziút-hálózattal.”²⁸ Romey.

Az Alpoktól a Fekete tengerig, a Duna vízgyűjtő területének folyói által sűrűn behálózott terület, a Duna-medence, a Márvány-tengeren keresztül akadálytalanul tudja termékeit eljuttatni a Földközi-tenger térségébe, ha ... a terület népessége egységes, ha a folyók összekötnek, nem elválasztanak, mint teszik azt ma. Abból, hogy a két terület között a javak forgalma egyértelműen kimutatható, ésszerű arra következtetni, hogy az útvonal teljes hosszában ugyanaz a nép élt. Ha a folyók átellenes oldalain vagy egyes szakaszain különböző népek éltek volna, akkor a biztonságos kereskedelem lebonyolításához hadi flotta, várak és figyelő/figyelmeztető tornyok sorozatára lett volna szükség, - úgy mint az Ibériai félszigeten, - ennek azonban semmi nyoma.

Nehéz elképzelni, hogy a Kőkorszaktól kezdve nemzetközi egyezmények rendelkeztek volna a folyókon lebonyolítandó áruszállítás biztonságáról. Sokkal valószínűbb, hogy ilyen kereskedelem eleve ott tudott csak kialakulni ahol ezt a folyó(k) teljes hosszában élő azonos népesség biztosította. Ezt látszik igazolni **Sánta Gábor** a *Domaszék-Börzsök tanya (halomsíros település) komplex, régészeti, környezetregészeti és archaeometria elemzése* című tézisében, egyrészt kiemeleve a folyamatos fejlődést a Bronzkor teljes időszakában: “Dunaujváros-Duna-dűlőben a kora bronzkor végétől *folyamatosan fejlődő* társadalom képe bontakozik ki előttünk, melynek záró szakaszában 33 késő bronzkorra keltezhető temetkezés található. A késő Vátya-Rákóczi-falva-Halomsíros karakterű edénytípusokkal rendelkező sírok a temető rendjébe illeszkednek és forma- valamint díszítésviláguk törés nélkül követik a Vátya-Koszider időszak típusait.” Másrészt kimutatva a szélrózsa minden irányába mutató kereskedelmi kapcsolatokat: “A fém nyersanyag alapvetően három területről érkezhettek, a Tisza menti úton észak (a Felvidék) felől, nyugatról a kelet-alpi Mitterberg régióból, valamint a Maros mentén kelet-délkeletről (Bor-Majdanpek / Vaskó-Dognácska / Rézbánya).”

“A Vátya-Koszider népesség határozottan szorosabbra fűzi kapcsolatrendszerét a szomszédos területekkel és kultúrákkal, köztük a Magyarád és korai Halomsíros népességgel is, ugyanakkor a *kulturális határok elmosódnak, temetkezési rítusok keverednek*. A kor kutatóinak határozott válasza szerint kapcsolatrendszer megélénkülése a fémkereskedelemhez kötődik. Ez a fém a bronz, melynek két fő összetevője a jelek szerint nem egy területről származik, sőt az ón beszerzése regionális/távolsági kereskedelmet igényel. Az ón lelőhelyei a majdani Halomsíros-kultúra centrális területének közelében, Csehországban vannak. A Halomsíros komplexum Kovács Tibor szerint gazdasági-politikai egység, melynek kialakulását szerintem az ón megélénkülő kereskedelme segítette,” énszerintem pedig az *elmosódó kulturális határok, a temetkezési rítusok keveredése* arra utal, hogy a *gazdasági-politikai egység népe is egységes, egy nép*.

Mario Alinei írja, hogy “a XII. században a Keleti-Alpok és a Tisza közötti területet a dunántúli urnamezők kultúrája foglalta el – a Rénó és az Alpok közötti tumulusok kultúrájából *fejlődött ki*. Mindez a magyar népesség jelenlétét bizonyítja az itáliai urnamezőkön. Ekkor erősödött meg az egész régiót tömegtermelésével elárasztó alpokbeli fémkohászat. Így a technológiai folyamatot a két nagy kultúra találkozása serkentette – a Gáva és a dunántúli urnamezők kultúrája, – melyek a Kárpát-medence nyugati, illetve keleti részét foglalták el, és a térség fémkohászata továbbterjedt egész Európára.”

A dunai Közép-Európa és Görögország közötti kereskedelmi kapcsolatok régészetileg a mükénéi kortól bizonyítottak (borostyánkő, fajansz gyöngy, arany), de valószínűleg már korábban is fennálltak. Mint ahogy a madármotívumok fafaragványok formájában akár évezredekkel korábbról is származhatnak, de csak a bronzkori öntvényeken maradtak meg napjainkig. Romey szerint ugyancsak: “Ez lehet az oka a Nap-motívum kiemelkedésére az urnamezők műveltségében: a Nap a tűzzel összekepcsolva, mely sarkalatos tényező a fő iparágak számító fémművességben.”²⁹

Nagyon ésszerű amit Romey a vogelbarke motívumról kifejt: “A madárbárka motívum népszerűsége az urnamezők világában, márpedig, teljesen elhalványítja annak bármi szerepét a kései hellén Görögországban. Itt játszik, a bronz D-korszakában Közép-Európa gazdasági helyzete egy érdekes szerepet. A felfokozódó kereskedelem időszakában, és az azt követő vagyon és rang amit az ilyen kereskedelem felhalmoz, a szállítás eszközei nem csak gazdasági értéket, hanem tekintélyt, társadalmi, és vallási értéket is nyernek.

Akár Közép-Európa kései bronzkori műveltségének termékeit, dagadva a dübörgő bronzipar gazdasági sikerétől, a Fekete tengeren, akár a Duna központi ütőerén mozgatva, ez a szállítás döntő jelentőségű volt – és ennek az aléptímnének a mértéke szintén teljesen újfajta lehetett. A víz fontossága a szállításban tükröződik a bronz D-kor madárbárka díszítőelemének mindenütt jelenvalóságában.”³⁰

²⁸ Europe, and Central Europe in particular, enjoys a finely-meshed network of navigable waterways that make transport relatively manageable.

²⁹ This may be the same reason for the new prominence of the solar motif in Urnfield religion: the sun is associated with fire, which is essential for the central industry of metallurgy.

³⁰ The bird-boat motif's popularity in the Urnfield world, however, completely eclipses whatever role it plays in Late Helladic Greece. It is here that the economic situation of Bz D Central Europe plays an interesting role. In a period of increased trade, and the attendant wealth and status that such trade garners, the means of transport will have not only economic value but also high prestige, social, and religious value.

Vegyük hát gorcső alá ezt a *vogelbarke* díszítőelemet. Kezdjük az összetétel második részével: **BÁRKA**, fn. tt. bárkát. 1) Kisebb nemű tengeri hajó. Noé bárkája. 2) Likacsos, vízjárta halászhajó, melyben a fogott halakat tartják. *Halászbárka*. A latin *arca* vagy *barca* szóból eredetnek látszik. A hellenben *βαριζ* szintén hajónem, mely több más, mint a francia, spanyol, olasz, angol, szláv, stb. nyelvekben is megvan. Rokona a dunai kisebb szállító hajókat jelentő *burcella*, azaz *barcella*. CzF.

Közelebről megnézve, nem nehéz észrevenni, hogy a díszítőelem madara a kacska, vagyis kacsacsőrök: egy a bárka elején, egy a farán, egymást tükrözve. RuCa tükrözve CSÖR. A RuCa CSÖRe a NYaK-ban folytatódik, a kettő együtt: CSOR+NYaK maga a **CSOLNaK!** A *nyak* megfordítva *kany*, a *kanyarodás* a bárka bordáinak ívelését, *HaJolását* fejezi ki (**HaJó**), ez a *Bó'T-HaJás* szerű *hajolás* latinul aRCus,

angolul *aRCH* (**aRK**, **bÁRka**), a *BoaT* (ejtsd Bó'T!) pedig HaJó.

A RuCa másik nevéen is fontos szerepet töltött be az áru szállításában: a KaCSa rímel a **KoCSi** szavunkkal (és az angol *CoaCH*-csal, és ha már az angolt felhoztam: DuCK = kacska, DeCK = hajópadló, DoCK = zárt kikötő). A képen látható szobrocskán a kacska nem jelkép, nem is igavonó állat; itt a *kacska* szó kiejtve egyértelműen jeleníti meg ősmagyar hangváltással a képen látható jármű nevét: KaCSa > KoCSi. Ez a szerves kifejezési módszer messze felülmúlja a könnyen félreérthető, mesterséges jelképes kifejezési módszert.

Ha valaki azt mondaná, hogy a madarak a bárkákon nem is kacsák hanem LuDaK, az sem lenne baj: a **LaDiK** is egy vízi szállítóeszköz és a LáDa is áru tárolására és szállítására szolgál (és itt van megint az angol *LoaD*: teher, rakomány; *LaDe*: megrak (hajót); *LiDo*: fürdő, lúd-úszató. Hát nem furcsa

véletlenek? És ez még nem minden, a *load* és *lead* még sorra kerül.)

Ime még egy madár: a GóLYák hosszú vándorútjukat – (Közép-)Európa és Egyiptom között! – hajóorra hasonlító, ékalakú felállásban teszik meg. Szárnyaik az ék két oldalán mind szabályos eloszlásukban, mind mozgásukban a **GáLYa** evezőire emlékeztetnek. (Angolul a gólya *SToRK*, a *STRoKe* pedig csapás, evezőcsapás, *vezérovezős*, pl. egy gályán! *STRaKe* hajópalánk. Véletlen, igaz? Csakhogy aki az ilyen szerkezeti egyezések sorozatát véletlennek mondja az vagy korlátozott szellemi téren vagy tudatosan ferdít. De toldjuk meg még egy kicsit az egybeeséseket: GáLYa > GuLYa, együtt mozgó állatok; *GalLey* > *GalLery*, banda; *SHiP* (hajó) > *SHeeP*, birkák. És talán egy nem is olyan mellékes megjegyzés, hogy magyarul a kacska hangja SÁP.)

Shelley Wachsmann, a *Bird-head devices on Mediterranean ships* című dolgozatában a hajókat díszítő madarak egyike a *SHeaRwater* magyarul SiRály, vészmadár: VÉSZeLő, angolul a hajó másik neve *VeSSeL*. Egy újabb furcsa véletlen.

Az ark/bárka kezdő **á** hangját megmagyarázandó pontosítsunk: a dunai *árúszállítók* az **áR-RuCák**, akik a folyó ár-ját felhasználva szállítják az árÚt! A szó ilyen formában ma már nincs meg, de a *karuca* (kar-ruca!), a hordágyhoz hasonló, szalás anyagok szállítására szolgáló alkalmazhatóság hasonlóan képzett szó, a mai napig őrizi emlékét. És őrzik az indo-európai nyelvek is *carousel* formában!

Az áR-RuCa alakváltozata az áRK vagy bÁRka (C>K). Ha figyelembe vesszük, hogy a szóeleji *b* "többször az alapszó értelményét némi árnyalattal módosítja, mint: atya, bátya; anya, banya; állvány, bálvány; al, bal; ennünket, bennünket; omlik, bomlik; ér(ték) bér; öklel, bök; ötlük botlik, stb." akkor nem nehéz belátni, hogy Czuczorék eredeztetése a latinból ésszerűleg is pontosan fordítva igaz.

Már megállapítottuk, hogy ezekkel a csolnakokkal/bárkákkal *szállították* őseink az éRCet. Érdekes, hogy a teher mozgatását kifejező ige a madarakra jellemző röpüléssel kapcsolatos. A bronz alapanyaga a RéZ-éRC (C>Z), a perzsában *róz* am. fény; nap; és nappal (zend nyelven *rucs*, szanszkrit nyelven *rucs* am. fénylik), a latinban *luc*, a magyarban minden FÉM FÉNYlik nemcsak a réz.

Az indo-európai nyelvekben a *vogelbarke* jelkép, a magyarban azonban a RéCe/RuCa képjel, - a bárkán faragott jel, - mely az aRK/bÁRka szóra hangzósítható! A bárka a *vogellel* jólehet elrohadt, de a magyarban a szóbokor él, tagadása idiótizmus. A *Hun csillagok – görög-római szupersztárok* című dolgozatban írtam a Iason legendáról:

"Az acél nyilhegyekben végződő tollakkal támadó madarak nagyon ügyesen figyelmeztetnek az utazás céljára. Nyilazási gyakorlatoknál a métát kell eltalálni. Harc közben az ember védekezésül a métát (pajzsot) tartja maga elé. A beszélő tölgy mégis azt javasolja, hogy a madarak toll-nyilai elleni védekezésül az argonauták *csörgessék* a métát: *csör(ög)/cser(eg) a méta* > *cser a méta*. Emlékeztetőhöz hasonló hangzás: *cser-eg* és *cser-fa*! Ez az egyetlen (és csak magyarul) értelmes magyarázat erre a mellékes eseményre." Ezt a magyarázatot most kibővíthetjük azzal, hogy a Fekete-tengeren, az Al-Duna környékén támadó 'madarak' valójában RuCa-CSÖR díszítésű bárkák voltak és a CSÖRgéssel Iasonék a bárkák személyzetének figyelmét saját, szintén madár díszítésű pajzsokra hívták fel: - Hahó, ne nyilazzatok! Mi is MaDaRaK vagyis MaGYaRoK vagyunk!

Whether the Late Bronze Age cultures of Central Europe, flush with the economic successes of their booming bronze industry, were moving their product through the Black Sea or along the central artery of the Danube, this transport was critical - and the scale of the infrastructure was also likely quite new. The importance of water transport was thus reflected in the Bz D period ubiquity of the *vogelbarke* motif.

A mítosz keletkezésének tipikus példáját látjuk itt: a görög mesélő nem érti a szavakban rejlő benső üzenetet. A RuCa-díszítette aRK-ot madárnak érti, a róla felszálló nyilakat aCéL nyilhegyekben végződő tollaknak érti, a CSoLnak tengerészeinek nemzeti hovatarozásáról árulkodó CSÖR-t CSÖRgésnek érti és a pajzsok CSÖRgetésével válaszol rá. Ennek csak akkor van értelme ha a pajzsokra madarak vannak festve; ezekre a díszítésekre hívja fel a támadó tengerészek figyelmét azok csörgetése, mutogatása. *Az üresen kongó görög szavak*, - ahogy Aszklépiosz mondja, - nem tudják megadni a magyarról lefordított mondatok mélyebb értelmét, mint ahogy Hermes szavainak sem tudták megadni, ezért kell magyarázó

mesét keríteni körük.

A kutatókat azonkívül, hogy a “tengeri népek” nevei milyen földrajzi nevekre hasonlítanak más nem érdekli. Nem érdekli őket, hogy mi áll a nevek mellett vagy azok mögött, a nevekben rejlő *mélyértelem* kutatása meg sem fordul a fejekben. Miért is? A név csak úgy felbőffen valakinek a szájából és bármikor lecserelelhető valami másra, szajkózzák Saussure nyomán. A régiek bölcsességét rejtő *nomen est omen* elfelejtődött, pedig mint láhattuk sok minden rejlik a nevekben, és még több a szövegek figyelmes olvasásában, egyáltalán az *elolvasásukban*.

Ahhoz, hogy bizonyítsuk a dunai Közép-Európa kapcsolatát a tengeri népekkel, ki kell mutatni jelenlétüket a hellénisztikus Görögországban. “A kései hellén Görögországban a régészeti bizonyítékok kétségkívül közép-európai jelenlétre mutatnak, de milyen mértékű és természetű jelenlétre? A korábbi érvek, legutóbb Schachermeyr és Bouzek részéről, a mykénei Görögország közép-európai népesség általi lerohanása mellett szólnak, melyek következménye a paloták lerombolása a (kései hellén) LH IIIB/C időszakban. Más tudósok, nevezetesen Sandars és Drews, a mükénei Görögország régészeti adataiban közép-európai zsoldos népesség jelenlétét látják, mely a tengeri népek első rajtaütéseivel kezdődtek az i.e. XIV. században.

Régészeti bizonyíték közép-európai népesség jelenlétére a kései hellén Görögországban legtöbbször fegyverek és kerámia formájában kerül elő.

A legjelentősebb közép-európai behozatal a bronzkori Égei-térségbe a bordás (flang-hilted) ‘vág-és-döf’ szúrókard (melyet Sprockhoff IIA, vagy egyszerűen IIA szúrókard néven szokás emlegetni). Ez először, mükénei kerámiával és közép-európai tokos dárdahégyekkel, egy Cos-szigeti késő hellén IIIB:2-kori temetkezésnél tűnik fel. A ‘vág-és-döf’ szúrókard nem csak egy új adalék a fegyverek sorában, mellyel a mükénei görögök már rendelkeztek – lándzsák, gyilkok, török, és keskeny vívótörök – hanem egy új és sokkal halálosabb hadviselést vezet be. Hosszan kinyúlva és erőteljesen kaszabolva sokkal hatásosabbnak bizonyult mint az ellenfél szúró vívótörőre. A XI. századra már a IIA szúrókard volt “gyakorlatilag az egyetlen használatos kard az Égei térségben,” és ez lett a szabványos kard a korai vaskor Közép-Keletén. Harmincnyolc IIA szúrókardot találtak kései hellén környezetben.”³¹

“Görögországon kívül semmilyen késő bronzkori közép-európai régészet lelet nem támogatja a lerohanás elméletét vagy nagymértékű délre vándorlást. Nincs szakadás a közép-európai urnamezős műveltség folytonosságában és a határterületekre, mint amilyen Németország, Lengyelország és Észak-Olaszország, gyakorolt hatásában. Nem találtak Közép-Európában nagyobb mükénéből származó leletet, amit ‘hadiszákmánynak’ lehetne mondani. Az erdélyi bronzipar tovább virágzik; és a kereskedelmi útvonalakban sem látszik szakadás a kelet-balkáni értelelőhelyek környékén.”³²

³¹ The archaeological evidence certainly points to a Central European presence in Late Helladic Greece, but to what degree, and what was its nature? Previous arguments, most recently by Schachermeyr and Bouzek have argued for an invasion of Mycenaean Greece by Central European populations, resulting in the palatial destructions that occurred in the LH IIIB/C period. Other scholars, most notably Sandars and Drews, have seen in the archaeological record evidence for a Central European mercenary population present in Mycenaean Greece during the period that the first Sea Peoples raids were being launched in the 14th century B.C.E.

Archaeological evidence for the presence of a Central European population in Late Helladic Greece is found most frequently in the form of weapons and ceramics.

The most significant Central European import into the Aegean during the Bronze Age was the flange-hilted, ‘cut-and-thrust’ sword (generally referred to as the Sprockhoff IIA or simply the IIA sword). It first appears, in a burial along with Mycenaean pottery and a Central European socketed spearhead, on the island of Cos in the Late Helladic IIIB:2 period. The cut-and-thrust sword was not simply a new addition to the array of weapons that the Mycenaean Greeks already had at their disposal—spears, daggers, dirks, and narrow rapiers—it introduced a new and more deadly form of warfare. Its long reach and slashing blow proved more effective than an opponent’s stabbing rapier. By the 11th century the IIA sword was “virtually the only sword in use in the Aegean,” and it became the standard sword of the early Iron Age cultures of the Near East. Thirty-eight IIA swords have been found in Late Helladic contexts.

³² Outside of Greece, there is nothing in the archaeological record of Late Bronze Age Central Europe to support the invasion theory or any general large-scale southern migration. There is no disruption in the cultural continuity of the Central European Urnfield cultures and the peripheral regions they influenced, including Germany, Poland, and northern Italy. No large caches of Mycenaean goods in Central Europe have been found that can be interpreted as “war booty.” The Transylvanian bronze industry continued to flourish; and there appears to have been no disruption in trade routes surrounding primary ore sources in the eastern Balkans.

“Ha valójában, ahogyan Jöckenhovel kimutatja, a késői bronzkor kelet-európai műveltségében az élgárda rang kevésbé megszerezett és jobban átmenetibb volt mint a mükénei Görögországban, és ha az embertől állandóan elvárták, hogy megerősítse (olvasd: harcoljon) a törzsén vagy nemzetségén belüli rangjáért, akkor az ilyen rendszer nagyban hozzájárul zsoldosok kineveléséhez. ... Javasolja annak lehetőségét, hogy az élgárda rangsorolása a műveltségben nem volt örökletes és nem nyilvánulhatott, vagy nem kellett, hogy egy változatlan felépítményben nyilvánuljon meg, szükség volt állandó megerősítésére.”³³

Az indo-európai kultúrkörben már ennek a kérdésnek a megfogalmazása is óriási intellektuális teljesítmény. A válasz, hogy a *mellérendelő társadalmi berendezkedés* vetette meg a nyugatinak nevezett civilizáció alapjait. Az *alárendelő királyságok* melyek erre az alapra épültek, nem fejlettebbek hanem *kegyetlenebbek*, tehát csak a fegyverek erejével tudják fenntartani a hierarchikus rendet. Értékek létrehozására a mellérendelő termelési módszer alkalmasabb. A történelem, a véres háborúk sorának bizonyítéka szerint, az erőszakkal megszerzett javak, mivel természetes környezetükből kiszakítottak, elértéktelenednek.

Cser Ferenc a *Gyökerek*ben bizonyítja a mellérendelő társadalmi rendszerű magyarság több ezer éves kárpát-medencei folyamatos fejlődését. Childe, Renfrew, Gimbutas, Barfield és mások pedig azt, hogy ez a műveltség lett a Bronz-korban Európa ipari központja. S. W. Baird, Romey és mások pedig, még ha nem is mindig tudatosan, ennek a műveltségnek a hatásait letolták egészen a Levanteig és Nyugaton Ibériáig.

Remélhetőleg egyszer Magyarországon is a tények fontosabbak lesznek mint a politikai korrektség és akadnak majd magyar kutatói is ennek a kérdésnek, mivel már nemzetközi porondon is kezd kényelmetlen lenni, hogy “a **Duna melléki és túli népek azonosságáról kevés adat található.**”³⁴

A kutatók a ‘tengeri népekkel’ úgy jártak mint a XXXIV. századi Mészga Ferenc, aki a III. világégés után Magyarországból megmaradt egyetlen telenfonkőnyv-töredéket tanulmányozva megállapítja majd, hogy három nép élt a Kárpát-medencében: a kovács, a nagy és a kis, meg néhány kisebbség mint például a lakatos és a szabó, de magyaroknak semmi nyoma.

“A közép-európai fegyverzet és vértzet fajták gyors mediterráni elterjedése a kései bronzkorban megnehezíti egy külön ‘európai’ műveltség jelenlétét azokon a területeken ahol rájuk találtak. Ezeknek a tárgyaknak az eloszlása, márpedig, szorosan kapcsolódik a tengeri népek égei / közép-európai vándorlásához. A közép-európai fegyver-típusok jelenléte a kézműves fényezett edényekkel és/vagy az urnamezők műveltségének hitvilágától áthatott tárgyak felhasználhatók az európai műveltség feltételezésére a tengeri népek vándorlásában. Bizonyítékot a közép-európai műveltség jelenlétére a kései hellén IIIC időszakról kezdődően találtak Cipruson és a Levántén.

A IIa típusú szúrókard Cipruson rövidebb az első görögországi LH IIIB időszakbeli megjelenése után tűnik fel. Bőséges bizonyíték van az európai típusú fegyverzetre és fibulákra és számos eredeti (első generációs) európai szúrókardot találtak itt, főleg LH IIIB/C környezetben Enkomi mellett.”³⁵

A dunai Közép-Európa népének/népeinek kelet-mediterráni kapcsolatairól, beleértve részvételüket a tengeri népek szövetségében nagy gond a kutatók számára mivel nincs egységes, átfogó és naprakész tanulmány az urnamezők műveltségéről. A magyar történészek, régészek, nyelvészek, néprajzosok vagy az Ob körüli gyökereinket keresik a gyökértelen mohák között, vagy azt bizonygatják, hogy a földrajzilag egységes, természeti kincsekben gazdag és termékeny Kárpát-medencét népek és kultúrák sokszínű foltjai tarkították, mint a szegényember gatyáját. Erre a *szalámi-történelemre* jellemző a következő Wikipédia-idézet: “A középső bronzkor (i. e. 2. évezred első fele) legfontosabb Kárpát-medencei kultúrái: a Dunántúlon a zóki kultúra és az úgynevezett mészbetétes díszű edények kultúrája, az Alföldön a nagyrévi kultúra, hatvani kultúra, perjámosi kultúra, vatyai kultúra és a különlegesen szép edényeiről ismert szeremlei kultúra, valamint az erdélyi

³³ If indeed, as Jöckenhovel points out, elite status in Central European Late Bronze Age culture was significantly less structured and more transitory than it was in Mycenaean Greece, and if a man was constantly expected to reaffirm (read: fight for) his status within his tribe or clan, such a system may have lent itself well to mercenary production. ... He suggests the possibility that elite status within the culture was not hereditary and could not, or did not, need to be expressed in permanent architecture, but rather needed to be constantly reaffirmed.

³⁴ ethnic identities from the Danube and beyond are in short supply in the records.

³⁵ The rapid adaptation of Central European weaponry and armor types in the Late Bronze Age Mediterranean makes it difficult to identify a distinct ‘European’ cultural presence in the regions where these items are found. The distribution of these items, however, is closely associated with the Aegean/ Central European migrations of the Sea Peoples. The presence of Central European weapon types in combination with finds of Handmade Burnished Ware and/or items that are influenced by the belief system of the Urnfield culture can be used to reasonably infer a European cultural presence in the migrations of the Sea Peoples. Evidence for a Central European cultural presence beginning in the Late Helladic IIIC period has been found in Cyprus and the Levant.

The Type IIa sword appeared in Cyprus shortly after its first appearance in Greece in the LH IIIB period. There is abundant evidence for European types of weaponry and fibulae and several genuine (first-generation) European swords have been found there, mainly in LH IIIB/C contexts at Enkomi.

csomortáni kultúra és Wietenberg-kultúra. A Kárpát-medencei középső bronzkor végét (i. e. 15-14. század) koszideri periódusnak is nevezik Dunaújváros Kosziderpadlás lelőhelye után, ahol az úgynevezett koszideri kincseket találták.”

Ember legyen a talpán aki ezt a kavalkádót átlátja, egységbe foglalja és – ne ad’j Isten – még valami kárpát-medencei magyar folytonosságot is kimondana a bizonyítékok alapján. Ilyet az általam idézett szerzők sem mondtak ki, de csak azért mert egyik sem beszél(t) magyarul. Aki vette a fáradságot, hogy kézbe vegyen egy magyar szótárat, mint például Mario Alinei, az ezt az utolsó lépést is megtette, hivatalosaink nem kis bosszúságára. Szótár alatt, természetesen, nem a TESz és MÉKSz-szerű politikai förmedvényekre gondolok.

Alinei segítségével említsünk meg egy magyar tudóst is, a témában az egyetlen említésre méltót: “Érdekes megjegyeznünk, hogy az előző fejezetben több alkalommal idézett magyar tudós (Kovács Tibor) a Kárpát-medencei bronzkorról írott monográfiájának végén a következő kérdést teszi fel. Nem lehetséges-e, hogy a bronzkori Kárpát-medencei harcosok Trója bukása után részesei voltak a tenger népeit III. Ramszessel utközetre készítő mozgásnak? Földrajzi helyzeténél fogva ugyanis a Kárpát-medencén az európai kereskedelmi útvonalak – nem is beszélve a különböző népvándorlásokról – szükségképpen áthaladtak. Így vált a térség összekötővé a fejlett földközi civilizációk és Európa többi népei között. Az Európában páratlan gazdagságot és hatalmat elért műkénei civilizáció főként a XVI. század második felében és a XV. században gyakorolt hatást Dél-Európára. A Kárpát-medence uralkodó csoportjait Erdély aranya és reze segítette. Kis-Ázsia partjai és a Duna-delta torkolata egyike azoknak az útirányoknak, melyen át a műkénei kultúra hatása elérte a kontinentális Európát és továbbította a pontikus hatást. Ekkor szerezte meg a műkénei kultúra Erdély aranyát és rezét. Ugyanakkor Mükéne és Kréta törekedett a Földközi-tenger keleti részének felügyeletére – Ciprus aranya is Kréta hatáskörébe tartozott.”

Kényszer-kormányos

Régészeti adatokból, logikai és logisztikai meggondolásokkal alátámasztva – hajóépítésre legalkalmasabb ciprusfa bősége – tudjuk, hogy a tengeri hajózás Krétán (és Cipruson) kezdődött és nőtt ki egyeduralkodó szintre a Földközi-tengeren. A gyakorlati (tengeri tájékozódás), gyakorlási (diák, zodiák) és emlékeztető célokra gyártott csillagképek és a bennük szereplő csillagnevek a minósi nyelvből kerültek Egyiptomba, a kiterjedt kereskedelmi kapcsolatok révén. A tengeri hajózással kapcsolatos Argo csillagzat is így került Egyiptomba, míg a görög-római műveltségbe a minósiakat leigázó és rájuk települő műkénei műveltség révén került. Mindkét helyen mesékkel megkísérlik visszaadni a csillagzatra és csillagaira épülő az eredeti, gyakorlati célokat szolgáló megnevezések összefüggéseit, de a szavak gyökrendszernek köszönhető mélyszerkezeti értelmét teljesen semilyen mese nem tudja helyettesíteni. Csodák csodájára, a más nyelveken üresen kongó csillagneveket újra szóra lehet bírni magyarul. A magyar nyelv gyökrendszerre a távolinak tűnő fogalmakat (gondolati) rendszerbe gyűjti és így felfedi a más nyelveken rejtve maradó összefüggéseket.

Az egyiptomi piramisok vallásos szövegei és a görög mitológia nagyjából ugyanazt a mesét szövi az Argo csillagzat és legfényesebb csillaga, a Canopus köré: Egy tűzhányó-kitörés gázaitól terhes vihar **kén-búze kormányozta** Menelaoszékát Trója felperzselése után Egyiptomba. Miután a kén-bűz *elhalt* (és “eltemették Egyiptomban”) a hajó folytatta útját haza. Banális, de nem mesebeli történet. Mítosz akkor lesz belőle amikor a regélő már nem érti, hogy a kén-bűz mit jelent, mitől származhat, ezért a hajót kormányzó természeti *kényszert*, a halált is hozható mérges *kén-bűz* előli menekülést megszemélyesíti, Kén-Bűz lesz - kissé görögösen ejtve - *CaNoBuS, a kormányos*.

A Kén Bűze KöNNYezésre KénYszerít, ha a *bűz* nem *űz* el akkor az életed leKoNYulhat, eHuNYsz és az örök HoNba vONulsz, a fortyogó Kén-BűZébe, melyhez az irányt CaNoBuS mutatja. Az eHuNYás közeledtére néha a test BűZös GeNNyese dései figyelmeztetnek, ilyenkor illóolajokkal beKeNjük a testet. A KeNYés KénYeztet, KénYelmet nyújt, mivel a halálra emlékeztető GeNNY-BűZt elűzi, vagy legalábbis KöNNYíti. A felKeNés megszabadít a testi BűZöktől, és KeNettel teljes viselkedésre KénYszerít. Tehát a csillag hunneve: *Keniveni* = KéNi-fény vagy KeNőfény = Szentelőfény olvasatai végeredményben megerősítik a Canopus nevének eredetét és eredeti értelmét.

A kén-bűzös tűzhányókitörés óriási erősségű lehetett, ha Menelaoszt úgy megfélemlítette, hogy hazája helyett Egyiptomba kényszerült kormányozni hajóját. Tette ezt az a Menelaosz akinek a szaglószerve még ki sem tisztulhatott az élők, haldoklók, halottak és már foszló halottak ezreinek az elégetésétől, a porig égett ellenséges város üszkeinek orrfacsaró bűzétől. A mítosz hozzáköti Trója elését egy óriási vulkán kitöréséhez, ennél pontosabb időmeghatározásra nagyon kevés esély van.

Egyiptomi szövegek többször is emlegetik a hajókon a mélység meghatározására használt függőönt (függő- vagy csüngőmértéket) a Canopusszal kapcsolatban: Siriustól, a képzeletbeli zsinóron lelógatott ón, azaz Canopus pontosan Délre esik, tehát ez a képzeletbeli függőönt az észak-déli irányt méri. (Coppens írja, N. Lockyer-re és R. H. Allen-re hivatkozva: Canopus, who was also known as "heavy", it being the weight of the plumb line.)

Egyiptomról lévén szó, a *le* észak felé van, a Nilus ebbe az irányba folyik *le* a tengerbe, Kréta az ügyben (majdnem) semleges, de a Kárpát-medencéből a *le* délre van, innen ered hát a *le* és a *dél* irányok egybeesése. Dél tükörszava LéD, angolul írva *Lead* (=ólom), ez a nehezék a “*plumb line*”-on, a függőleges vonalon, ez huzza dél-, vagyis lefelé a zsinórt. Magyarul az ÓN vON lefelé (régebben az ón magyarul is az ólomot jelölte), az angolban a *Lead Lead* (=vezet, von) Délnek. Az égi ÓN vON (*the Lead Leads*), meghatározza életünk vONát Isistól Osirisig, az Élő világtól az aLviláig.

Hajókon a függőóonnal, vagyis a LáTóÓNnal kopogtatják, LaTolják/LaTolgatják (=ponder, angolul) a tenger mélységét, MéRik a MéLYét. (Az angol a távolságot MéRi *MiLe*-lal.) Canopus azonosítása az LáTóÓNnal onnan is származhat, hogy a csillag a Földközi-tengerről nézve állandóan a LáTkör/LáTóhatár szélén van, szinte belelóg a vízbe. (Megjegyzendő, hogy oroszul *lot* am. ólom, tükörszava a *tall* (=magas) angolul a mélységet - a tengerfenéktől felfelé - méri. A *tall ship* kifejezés talán nem is magas vitorlákra utal?) A LáTó gyökszava a LaT egy súlyegység, az 1/32 font neve, ma már "nem sokat nyom a latban". A látóón ha TaL-ajt TaLál (=find, angolul, de a *tally* rovátkás bot) az jó, mert akkor a tenger nem fenékTeLen/fenekeTLen s TaLán hamarosan kiköthet a hajó és ismét szilárd TaLapra (=fundation, angolul) léphet az utasa. Egy tárgy súlyát az határozza meg, hogy mennyi Ónt vON a mérleg másik serpenyőjébe: ha 3 Ónt vONt akkor 3 (f)Ónt NYOm, 3 FONT (POUNDus, PFUND, FUND stb) a súlya. (A kőművesek függőÓNja mONY alakú, ennek a tükörszava NYOm.)

Amikor Canopust diakorlásra használták, akkor e csillag képviselte azt a vonat-erőt ami az égi függőóont észak-déli irányba tartja, ezért Ponderosusnak is hívták. PONDERoSUS < VONaT-ERÖS ÖS = erős vonatú (vonzatú) ös, a vonat (vonzás) ös LaT-ÓNja, akarom mondani TaL-ÓNja. A TaLON tárgyasítva, mint *talent* került a műkénei görög(?) nyelvbe és terjedt el mint súly, pénz, sőt eszmei érték mértéke (*talentum*).

Ponderosus valóban sokat nyom a latba: átmérője a Nap 65-szöröse, fényessége pedig a 15 000-szerese. (A csillag arab neve is a függőón nehezékére utal: The Arabic name for Canopus, Suhail el-wezn, meaning "heavy-weighing", with the weight at the end of a plumb-line.)

A Canopus egyiptomi neve SaH/u, arab neve SuHaiL. Ezek a nevek nagyon közel állnak SÚLY szavunkhoz és az uSZÁLYhoz, melynek MeRülése, SÜLYedésének MéRTéke nagyon is függ a rajta levő teher SÚLYától. A vonalat a hajó oldalán ahol a víz SZüNeTje kezdődik vízSZiNTnek nevezzük. Ha vízSZiNTje nem SZüNiK (=SiNK, angolul) emelkedni a hajó elSÜLYed, megSZüNiK (the ship SiNKs!)

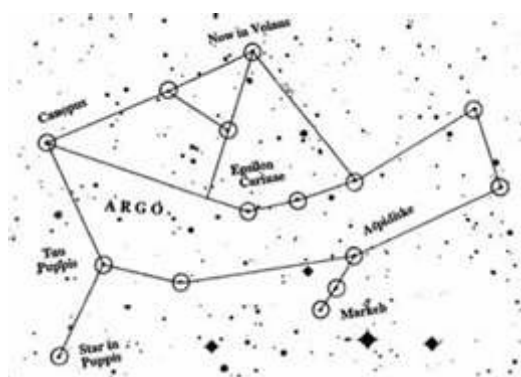
Van egy különös összefüggése a súly, a font és a kén szavaknak: **SULYAG, sajtáságos, a többi egyszerű földnemektől különböző föld, mely kénsavval van öszvekötvé. (Terra ponderosa, barytes).** Czuczor-Fogarasi. (barusz am. súlyos görögül) Nem mellékes itt megjegyezni, hogy az *ón*, a bronz nélkülözhetetlen adalék anyaga, a minősziaknak nagyon *fontos* volt, a vele való kereskedelmi egyeduralomtól függött gazdasági hatalmuk, nyelvünk ennek emlékét a mai napig őrzi. Érdekes, hogy az angolnak, tengerhajózó nép lévén a behozatal *important* (=fontos).

Hajós nép lettére, az angol etimologizálás a *pound* (lat. pondo), *fundation* (lat. fundus = fenék), és *find* (pp. *found*, óangol) szavak között semmilyen összefüggést nem érzékel, pedig mint láttuk ezek a szavak egyetlen, a tengeri hajózás szempontjából nagyon hasznos és fontos cselekedettel kapcsolatosak: a tengerfenék megtalálása látóóonnal.

Ha jól megFoNToljuk a szavak eredetét, akkor a PéNZ, (az angol *penny/PeNcE*), a PiNT is a családba tartozik.

A súlyt amivel a görögök az Abyss mélységét mérték *merkhet*-nek hívták: MeRKHeT < MéReGeT/ő, innen a MéReG szavunk, az ABYSS-ből (Al-BüZ), az alvilágból feltörő bűzös kénre és minden hasonló anyagra. Az Abyss Sirius kavarja fel, előidézve kiadását. A *haragvó áradaton*, a zuborgó *árkon* Isist és Osirist *Argo*, az *ark/bárka* viszi át, melynek kormányzó csillaga Canopus.

A Canopus a déli Sarkcsillag, régiesen mondva Dél húgya. A felkavart és a Niluson lezúduló áradat angolul *deluge*, kiejtve DeLJúDZS. Magyarosítsunk egy kicsit a kiejtésen, DéL-HúGY, ügybizony –mégpedig a szó mindkét értelmében: déli csillag és délről lezúduló vize... a Nilusnak. Az angolban a (vélt) ok nevének kapta az okozat, van ilyen.

Eddig az óriási Argo csillagzatnak csak egyetlen csillagával foglalkoztunk. A csillagzat háromba lett törve:

1. CaRiNa, jelentése (hajó)GeRiNc.
2. PuPPiS = PúP, hajótát, a sivatag hajójának púpjára emlékeztető kiPúPoSodó rész,
3. VeLa = Vitorla. A *vitorlába* (=SaiL, angolul) *torló*dó SZÉL ToLja az árút SZÁLLító uSZÁLYt, mely SZeLi a SZÉLes tengert. A *szél vi-torla* (*szél-vitt torló*) viszi a hajót a beléje *torló*dó szél ereje által. A leíró név első feléből lett az angol rövidsége törő sail, míg a leírást értő magyar az értelmi rész lényegét tartotta meg a vitt torlóból lett *vitorlát*. (A magyar nyelvészek szerint a vitorla természetesen szláv eredetű szó!)
Valószínűleg mindhárom rész szolgáltatna még érdekességeket,

meglepetéseket, ezért ... folytatása következik.

Az egyiptomi vonatkozások Philip Coppens [The Canopus Revelation](http://www.philipcoppens.com/canopus_revelation) című dolgozatából valók (http://www.philipcoppens.com/canopus_art1.html)

Éhínség-kényszer

A nyelv pártatlan tanúvallomása szerint a magyarság nem zárható ki a tengerhajózás történetéből, ellenkezőleg. A (nem magyar) régészet szoros kapcsolatokat mutat ki a bronzkori és vaskori Magyarország és a Földközi-tenger térsége között. Ez a kapcsolat sohasem lépte túl a mellérendelő gondolkodás *élni és élni hagyni*, a másikat magamellé emelő szemléletmódjából levezethető társ-állami formát (lásd pl. a magyar-horvát viszonyt melyből a kisebb társ jött ki nyertesként, eredeti területe többszörösével). Nem jött létre klasszikus birodalom, ezért ennek a kapcsolatrendszernek könnyen végeszakadt és a népre végzetes következményekkel járt. A Keleti-Mediterraneum szinte teljes anyagi, szellemi és emberi állománya eltűnt egy ötven éves katasztrófa-sorozatban: “Számos ismérv sugall esetleges földrengés-károsodást: beomlott, toldozott vagy megtámoogatott falak; összelapított csontvázak, vagy holttestek az omladékok alatt; egymással párhuzamosan fekvő feldöntött oszlopok; árkádok elcsúszott alapkövei, és kapualjak meg falak lehetetlen szögekben dőlve vagy eredeti helyükről kimozdítva ... **A régészek széleskörű bizonyítékát találták ilyen földrengés-károknak a válságos ie. 1225-1175 időszakban.** Az égei térségben valószínűleg földrengések sújtották Mycenae, Tiryns, Midea, Thebes, Pylos, Kynos, Lefkandi, a Menelaion, és Kastanas városokat; Thessalyban Korakou, Profitis Elias ... és a Kelet-Mediterraneumban földrengés-kár látható többek között Trója, Karaoglu, Hattusa, Ugarit, Alalakh, Megiddo, Ashdod és Akko romjain.”³⁶ **Amos Nur & Eric H. Cline, *Earthquake Storms: What triggered the collapse?***

Tűzhányó-kitörés, cunami, és *földrengés-vihar* megtépázta, sérülékeny, védhetetlen várak/városok sora esett áldozatul az új bronz és vasfegyverekkel olcsón felszerelt, de a sorozatos katasztrófák miatt gazdátlanul maradt zsoldos seregeknek, melyekhez csatlakoztak, a zürzavart fokozandó, szárazság és rablások következtében előállt éhínség hajtotta tömegek. **Shell Peczynski** írja a *The sea people and their migration* című dolgozatában: “Maradtak ránk adatok a terület összes nagyobb hatalmától élelem hiányokról. A szárazság termés kieséshez vezet, ez éhséghez, ami pedig kétségbeeséshez és/vagy halálhoz vezet. A zavargásokban sokan meghaltak. Ez döntő jelentőségű. **Görögország lakossága 75%-kal esett vissza, Sumér lakossága 25%-kal csökkent, és az iráki Diyala körzet lakossága körülbelül 75 százalékkal.** Feljegyezték a túlélők elköltözését. Ezek megélhetést keresve távoztak. Ez az aszály-elmélet igazolta a tanújeleket. Ami megtörtént a múltban, az megtörtént ebben az ötven éves időszakban is amire összpontosítunk az elvándorlással kapcsolatban, és ez megtörtént később Alexandriában.”³⁷

Ugyancsak Peczynskitől olvashatjuk, hogy “Merneptah nyilatkozata figyelmeztet arra, hogy a betörő tengeri népeket ‘szájuk szüksége kényszerítette Egyiptomba jönni’. Ez a kinyilatkozás arra utal, hogy azok élelem után kutattak, és ha a gabona Egyiptomból származik, akkor ott található meg a boldogulás ... A szűkölködés közepette az élelem birtoklása érték és szükség a túléléshez. A bronzkor-végi összeomlásnak és széleskörű mozgolódásnak kellett, hogy legyen egy kiváltó oka. **Az egyiptomi adatok az ie. 1182-1127 idősakra világosan kimutatják, hogy a búza ára 8-24-szeresére növekedett és ilyen felfújtt maradt a század végéig.**”³⁸

Ezek a katasztrófák elsősorban és legsúlyosabban a városi lakosságot érintették: a polgárt, a civist és a ráépülő civitást és civilizációt. Az elhúzóódó természeti csapások és társadalmi válságok és összeomlások sora teljesen felszámolta a Földközi-tenger környékének anyagi és népi műveltségét egészen le az alapokig. Az így előállt káoszt és az utána következő sötét korszakot használták ki a lepusztult területekre beözönlő szemita és indó-európai népek és vették át az ó-világ *nyugatnak* nevezett műveltségének irányítását. A magyarság csak ott tudott megmaradni ahol a természethez közelebb élt: a dunai Közép-

³⁶ A number of criteria suggest possible earthquake damage: collapsed, patched or reinforced walls; crushed skeletons, or bodies found lying under fallen debris; toppled columns lying parallel to one another; slipped keystones in archways and doorways’ and walls leaning at impossible angles or offset from their original position. ... **Archaeologists have found widespread evidence of earthquake damage like this dating to the crucial period, 1225-1175 BC.** In the Aegean, earthquakes probably struck at Mycenae, Tiryns, Midea, Thebes, Pylos, Kynos, Lefkandi, the Menelaion, and Kastanas in Thessaly, Korakou, Profitis Elias and Gla. ... In the eastern Mediterranean, earthquake damage is visible at Troy, Karaoglu, Hattusa, Ugarit, Alalakh, Megiddo, Ashdod and Akko, among other sites.

³⁷ We are left records from all the major powers in the area about food shortages. Drought leads to crop failure and that leads to hunger which leads to desperation and/or death. In the turmoil there were many deaths. This is significant. **Populations of Greece declined by as much as 75 percent, Sumerian populations declined by 25 percent, and in the Diyala region of Iraq by about 75 percent.**³⁶⁵ There was recorded migration by those that survived. They left in search of sustenance. This drought hypothesis has justified the evidence. It has happened in the past, it happened during the 50-year period we have focused on for the migrations, and it happened later in Alexandria.

³⁸ Merneptah’s speech reminds us that the invading Sea Peoples “come to the land of Egypt, to seek the necessities of their mouths”.³⁶⁷ This manifest tells us that they were in search of food and if Egypt was a source of grain then that was where prosperity was to be found ... With a scarcity of food this would be a prized possession and a necessity to sustain life. This collapse at the end of the Bronze Age and widespread movement must have had a catalyst. **Records of Egypt from 1182-1127BC explain that the price of wheat had risen to 8-24 times its original price and stayed inflated for the remainder of the century.**

Európa falu és tanya-közösségeiben valamint a Földközi-tenger többi részéhez képest meglehetősen későn városiasodó Toszkánában.

Írásos emlékek tanúsága szerint, a tengeri népek inváziója előtti Meder/Magyar-tenger (Mediterráneum) melléki műveltség kisebb csoportjai itt-ott megmaradtak egészen az ie. III. sz-ig. Magyar nyelvű írásos emlék az ie. VI.-V. sz-i trák feliratok (lásd itt a honlapon), a VI. sz-i lemnoszi sztéle (lásd szintén itt a honlapon) és több még meg nem fejtett, vagy csak megfejtettnek vélt felirat, utolsónak az ie. 311-ből származó amathuszi graffiti.

Láttuk, hogy a 'tengeri népek' nevei 'egyiptomiul' mind leíró nevek. A leíró nevek azonban népnévkké válnak; a dan(a) mellé a jász/íjász (filiszteus) már a hieroglifás leírásban. A jász/íjász csoport- vagy népnév a Kárpát-medencében a római kortól dokumentáltan jelen van és ezt hivatalosok csupán elhallgathatják, cáfolni nem tudják. A jászok sokkal korábbi itteni jelenlétét kétségbevonhatatlanul bizonyítja szerepük a kárpát-medencei eredetű tengeri népek között. A Herodotoszra hivatkozó **R. S. P. Beekes** *The origin of the Etruscans* című dolgozatában, lényegében nem mond ellent M. Alineinek – csupán a féligazsággal operál – amikor az eTRuSZK népet Lydiából eredezteti, hiszen a 'tengeri népek', közöttük a TúRöSöK (*Tyršēnoi*) ugyanazt a nyelvet beszélték mint a Toszkánába északról, a Pó völgyén át betelepülő kárpát-medencei magyarok. A székely és szárd vagy szárd népnév az egyiptomi feliratokban csak valószínűk.

Fentebb már volt róla szó, hogy a jász/íjász leíró név, nem a mai értelemben vett nép-nemzet jelentésű szó, csupán egy nép-nemzetben belüli csoport/osztály neve. A nép neve már akkor is a *magyar* volt. *“Kezdjük a leglényegesebbel: a magyar név első írásos megjelenése kb. ötezer évvel ezelőttre tehető. Falakra festették, kövekre vésték, ma is tömegesen látható. Így aztán azt sem lehet mondani, hogy mindez csapongó fantázia terméke. Az egyedüli gondot az írásrendszer jellege okozza. Bizonyára sejtik már, hieroglifával írták.”* A többit, a bizonyítást, Sir Alen Gardiner segítségével, Borbola János *A Magyarok Istene* című dolgozatában találja meg a kedves olvasó. Az *Olvassuk együtt magyarul* címűben pedig azt találjuk, hogy a *“makar, madar, madyar, magyar* szavak egy azonos töre vezethetők vissza, egy azonos jelentéssel rendelkeznek csak más-más kezektől, esetleg egymástól távoli időkből származnak.” És nem csak Egyiptomban, hanem Krétán, a 'tengeri népek' hajóin, Iason tengerészeinek pajzsain, a vogelbarke díszítő-elemeken, a falusi asszonyok falvédőin és más népművészeti termékeken a *madár*, a szájából szerteágazó virággal *magyar szó!* csak el kell olvasni.

A régészet nem adhat választ arra, hogy a csontvázak tulajdonosai milyen nyelven beszéltek. Erre a kérdésre az írásos emlékek tudnának válaszolni, de az íráskutatás egyelőre még gyermekcipőben jár és így is fog maradni sokáig. Mivel az uralkodó nyugati nemzetek mindegyike írásbeliségét adoptált és adaptált jelkészlettel kezdte, így ők nem igazán érdekeltek az írástudás kezdeteinek kutatásában. Akiknek népművészei még talán ma is élnek a kép- vagy hieroglifás írás módszerével, azok pedig kozmopolita (értsd gyökértelen) nagyképűségéből lenéznek a népművészetet, silány 'giccs'-nek minősítik, a magas tudomány érdeklődésére érdemtelennek. Ha mégis hozzájárulnának, akkor sincs benne köszönet, csak a szimbólikus oldalát kutatják, pedig *“amint Kocsi Márta és Csomor Lajos megírták a háromszéki Vén Sütő Béla bácsi elbeszélései és útmutatása alapján: „Minden vonalnak, levélnek van mondanivalója, s e mondanivaló folyamatosan beszél szépen magyarul, képi nyelvén ma is hozzánk.”* (Festett bútorok a Székelyföldön, Népművelődési Propaganda Iroda.)” Radics Géza *Eredetünk és Őshazánk*, 17. oldal.

Persze, Béla bácsi szavait ki lehet forgatni, mondván, hogy ő a képi szimbólikára gondolt, csak nem tudta magát világosan kifejezni. Ellenkezőleg, nagyon is pontosan fejezte ki magát: *“a kép folyamatosan beszél szépen magyarul”* ősmagyar hangzósítással. Ezt találta meg Sir Alen Gardiner az egyiptomi hieroglifás írásban, de a magyar nyelv ismerete nélkül a rébusz elvet használni nem tudta. Borbola János annál inkább, hiszen a módszer azóta változatlanul él és számtalan *szépen magyarul beszélő* nyelvméleket hagyott hátra, csak legyen aki elolvassa.

Radics Géza dolgozatát Marjalaki Kiss Lajos 1929-ben kiadott **Anonymus és a magyarság eredete** című tanulmányának ide is jól illő gondolataival fejezi be. *“Az ázsiai eredet elavult hitével szemben – mely csakis a hódító török nyelvű hun-avar-magyar törzsekre vonatkozhat – itt vannak a nyelvtörténet, a régészet, a történelmi földrajz, az antropológia, stb. stb. megállapításai, és itt van főleg Anonymus tanúsága. Ezek mind úgy tudják, hogy Magyarország földje Árpád honfoglalása idején nem volt ám üres, lakatlan terület, sőt ellenkezőleg – a korabeli viszonyokhoz mérten –, nagyon is sűrűn lakott ország volt, amelybe Árpáddal nem „nép”, hanem csak a régi urakat felváltó új katonai szervezet, új „urak” jöttek. Föld és a nép lényegében a régi maradt, akár a dák, akár a kelta vagy római, akár hun, germán, avar vagy bolgár-szláv uralom nehezedett rájuk, mindig csak az uralkodó osztály változott. A hódító nem szokta megölni a népeket, hanem csakis a belső sorvadásuk sodorja le őket a történelem színpadáról.”*

Bibliográfia:

- Sea Peoples and the Phoenicians: A Critical Turning Point in History - Based on the paper presented by Sanford Holst at Al Akhawayn University in Ifrane, Morocco on June 28, 2005)
- Mario Alinei *Ósi kapocs, a magyar-etruszk nyelvrokonság*, Allprint kiadó, 2005
- W. Shepperd Baird [*The Origin of the Sea Peoples*](#)
- R. S. P. Beekes *The origin of the Etruscans*
- Bognár Ferenc [*A szívhez szóló ősműveltség*](#)
- Borbola János: *Olvassuk együtt magyarul*, Írástörténeti Kutató Intézet, 2000
- Borbola János: *A Magyarok Istene*, Szerzői kiadás, 2005
- Czuczor-Fogarasi *A magyar nyelv szótára* (Virtuális), Arcanum
- Philip Coppens [*The Canopus Revelation*](#)
- Cser Ferenc *Gyökerek*, Szerzői kiadás, Cser Ferenc, 2000.
- Cser Ferenc – Darai Lajos *Kárpát-medencei magyar ősiség* (Magyarságtudományi Füzetek 12.), Magyarok Világszövetsége
- Michael G. Hasel *New Discoveries Among the Philistines: Archaeological and Textual Considerations*
- Grover S. Krantz *Az Európai nyelvek földrajzi kialakulása*
- Amos Nur - Eric H. Cline *Earthquake Storms: What triggered the collapse?* (Archaeology Odyssey Vol.4 No. 5 (Sept/Oct 2001))
- Shell Peczynski írja a [*The sea people and their migration*](#)
- Radics Géza *Eredetünk és Őshazánk*
- Kristin Romey [*The vogelbarke of Medinet Habu*](#)
- Andrea Salimbeti: [*The Greek Age of Bronze - Sea Peoples*](#)
- Sánta Gábor [*Domaszék-Börcsök tanya \(halomsíros település\) komplex, régészeti, környezetrégészeti és archaeometria elemzése*](#)
- W. Shepperd Baird [*The Origin of the Sea Peoples*](#)
- E. S. Sherratt [*Immigration and Archaeology: Some Indirect Reflections*](#)
- Shelley Wachsmann *Bird-head devices on Mediterranean ships*

TÖRTÉNELEM

Bencze Mihály : Én csak a szülőföldemet védtem

Álomszép nyári délután. Utcánk gyerekcsapata Gyula csűrében bújókászlik, majd ugrándozik a frissen csévelt szalmakazalban, de nem sokáig. A két Mihály bácsi, a két drusza egy pohár pálinka mellett a lugas jóleső árnyékában a háborús élményeiket kezdték mesélni. A játékot tüstént abbahagytuk, a két hőst húsz gyerek körbeülte, és kezdődött a sokadszor hallott történelem óra. Már kívülről tudtuk, de senki sem unta.

1916. augusztus 27-én a román hadsereg lerohanta a Barcaságot. Aki tudott, és amin tudott Kolozsvár felé, majd Tolna megyébe menekült. A Barcaság felégetett és kirabolt házai, megölt és elhurcolt lakosai őrizték e *békés turizmus* nyomait. A Hermány utcám akkori fiataljait már rég besorozták és a világháború iszonyait Galiciában élték át. Ilyenkor Mihály bácsi mindig rám mutatott, és mondta, hogy az én utász nagyapám is ott volt vele a fronton. Erdély megvédésére hazarendelték a 24-es honvédezedet, és Udvarhelyről a 82-es közös székely ezredet. Falkenhayn a IX. hadsereg parancsnoka Berlinből Dévára érkezett 1916. szeptember 17-én. Brassó visszafoglalása október 7-én kezdődött, de a német csapatoknak nem sikerült a támadás. A honvédek ellenben elfoglalták a magaslatokat, és Falkenheym a Méhkert felől indította a második támadást. Kemény román ellenállásba ütköztek, drótsövény vette körül őket, és folyamatosan ugattak az ellenséges géppuskák. A német erőket lekötötte a Háromszék irányából érkező román csapat. Vidombákról, Nagyjókai Farkas Vince dandár vezetésével, több mint kétszáz honvéd indult Brassó felszabadítására. Király András a jobbszárny főhadnagya a Warte (Honvédtető) magaslatait kezdte visszafoglalni, Hansmaninger Károly balszárnya pedig a Forrás-hegyet. Amíg a bertaláni vasútállomást Petrán Sándor százados visszafoglalta, addig Cseh Lajos csendőr százados géppuskái már komoly veszteséget okoztak az agresszoroknak. A két Mihály eddigi párbeszéde most lett igazán heves. Mi, a gyerekek tátott szájjal hallgattuk. Benedek Mihály bácsi tizenkét honvéd szakaszvezetője volt, jól ismerte Brassót, így a másik Mihály druszájával megkerülve a Forrás-hegyet a vasút gépházába jutott, mialatt Koós Károly százados a Honvédtetőre nyomult. Mihály bácsi a gépházából vette észre a vasúti töltés mögé rejtőzködött román katonaságot. A két Mihály Berta géppuskája vadul tüzelt, kaszabolta is a támadókat. De azok, mint a megszámlálhatatlan sötét erők csak jöttek, és csak jöttek. Aki benyomult a gépházba azt a bajonettel, vagy a katonalapáttal intézték el, ezt már többnyire a Mihály bácsi csapatában levő Szikora nevű hatalmas emberre hárult, aki Toldi Miklósként küzdött. De a Bertát sikerült újra tölteni, és újra vadul kattogott. Egyszer mélységes csend borult a bertaláni állomásra. Több mint háromszáz betolakodó hevert élettelenül. *Én csak a szülőföldemet védtem*, mondta fájdalomtól eltorzult arccal Mihály bácsi. A román hadsereg a Bolgárszegre menekült, vagy rejtőzködött. Sikerült a honvédeknek a nagyállomást felszabadítani, és leállítani azt a több mint nyolcszáz szerelvényt, amit a román hadsereg zsákmányolt össze: leszerelt gyarak, közlekedési eszközök, drága bútorok, múzeumi kincsek, a leszerelt szentgyörgyi dohánygyár, ipari gépek, ruhák, élelem stb. Tarnáky Béla vezérőrnaggyal a Tömös-völgye felé haladtak. Égett a derestyei Czell-féle sörgyár, amit a visszavonuló román hadsereg gyújtott fel. A világháború óta Mihály bácsi végre meglátta Hétfalut. És csak sírt és csak sírt. Csak egy napot kért fölötteseitől, hogy szüleit, családját meglátogathassa, de engedélyt nem kapott. A honvágy erősebbnek bizonyult, letette katonaszákját, és elindult haza, vállalva a dezertálás következményeit. Erre fel Szikora barátja felkapta a hátára és így vitte Alsó-Tömösig. Itt a völgy le volt zárva, a honvédek kemény ellenállásba ütköztek a Magyarvárnál és a Csapja tetőnél is. Szinajáig többnyire a hegyeken tudtak előrenyomulni. 1918. május 7-én Bukarestben Románia különbékét kötött a Központi Hatalmakkal. De Mihály bácsi odáig nem jutott. A Felső-Tömösnél fogságba esett, innen pedig Sziciliába vitték két évre. A fogság szüneteiben terítőket varrott, háborús emlékeket faragott, és csodálatos leveleket írt, és tanulgatta az olasz nyelvet, a szünet lejártával a normára kiosztott olajbogyót szedte. Emléktárgyai sajnos a szocializmus éveiben veszték el, levelei pedig nem is olyan rég. Egy sárgult katonakép őrzi fiatalságát.

Benedek Mihály (Csernátfalu, 1887. szeptember 13. – Csernátfalu, 1974. január 16.) a fenti csaták egyik hőse, Benedek Márton János gyerekeként négy testvérével együtt nevelkedett. Az ifjú Mihály korán beleszokott a gazdasági munkákba, 17 évesen a csernátfalvi községhezán mindenés, de már a kőműves szakmát is megtanulta. Innen került a frontra. Háború után kőművesként a gazdaságát is gyarapította. Szekeresként ptyókát vittek Buštenibe, ott zöltségekre cserélték, akkor kezdték a padlizsánt, a paprikát nagyobb mennyiségben árusítani. Mihály bácsi Benedek Anna (férje Rózsa Imre) testvére Budapesten lakott. Amikor a román hadsereg elfoglalta Budapestet, Anna húgának István fiát az udvarukról hurcolták el a román katonák, többé soha nem került elő. Ez az eset nagyon megviselte a családot. Mihály bácsi első felesége Papp Ilona gyerekszülésben hallt meg, második felesége Kapitány Borcsa Kata (1900. december 16. – 1981. december 15.) pedig Anna (1930. november 7.) lányukkal áldotta meg a családot, akik Csernátfalu-Bogyénben laktak. Mihály bácsi csodálatos verseket és beszámolókat írt a frontról. Persze mindent a zsebében hordott tintaceruzával. Sajnos csak az alábbi élte túl az elmúlt száz évet.

Harctéri bálberendezések

Kilencszáztizenhét évünkbe beléptünk,
Tizennégy volt mikor háborúzni kezdtünk.
Mindjárt három éve a hosszú nótának,
Amelyet nekünk egy végbe húzogának.

Ez alatt szünetet soha még nem adának,
Így aztán nem is érzük végit a nótának.
Mert itt nekünk sokszor oly nótát húznak,
Nóta után alig egy pár ember marad.

Megkezdik puskával és kézi gránáttal,
Gyorsítják a nótát gépfegyver zúgással.
A nagy dobok helyett megvannak az ágyuk,
Melyeknek messze hallszik a nagy robbanásuk.

Réztányérok helyett bombavetőik vannak,
Amelyek szintén olyakat durrannak,
Hogy meg ne hallhassa senki a nótának,
A hírét, amelyet itten húzogálnak.

Azért jó, hogy itt a bálnak rendezése,
Nagy fenyős erdőbe van behelyezve.
És a fenyőfáktól a leírt muzsikások,
Nem lássák mit járnak a híjt bálosok.

Kilencszáztizennégy óta már sok ember,
Megfordulta magát e nagy bálteremben.
A tizenhét éves fiúkat is hívják,
Most, hogy nótájukat ők is eljátsszák.

Ezerkilencszáztizenhetedik évben,
Lettek már behívva a bál rendezésbe.
Húzzatok jó csizmát fiatal gyerekek,
Kik vagytok behívva tizenhét évesek.

Na, ha nem jó táncú ünneplő csizmátok,
Rezgő polkát akkor vígan nem jártok,
Pedig itt a nótát jól kihúzzák végig,
Nem csípi, harapják el a végit.

Sokszor húzni kezdik itt reggel a nótát,
Itt lehet táncolni estig, be sem hadják.
Mert itt kitanult jók a muzsikások,
És még hozzátéve, nem nagyon drágások.

Pedig muzsikusból itt minden féle van,
S olcsón muzsikálnak, jóba vannak sokan,
Pedig a cimbalmuk hangja kiadása,
Országunknak kerül pár száz koronába.

Hát aztán még a nagy dobhang kiadása,

Az tán kerül még ezer koronába.
Mikor jól húzzák segít is a bajon,
Hogy a báli népség eszén kívül vagyon.

Amikor meg szólnak az összes hangszerek,
A bálosok a földre lefekszenek.
Csak lefekve járják itt a rezgő polkát,
Hogy a muzsikások őket meg ne lássák.

Mert ha meglássák, túlról a cigányok,
Hogy itt felállottak a leírt bálosok.
Akkor fordítják muzsika nyakát,
És az ember mellét rögtön átlyukasszák.

Jó multságok is mennek itten végbe,
Milyen bálban nem járt senki még életben.
Mégis itten a bál nem áll nagy költségbe,
Csak egy néhány embert letesznek a földbe.

E kosaras bálba jöjjenek el mindnyájok,
Mert itt vannak ám jó muzsikás cigányok.
Muzsikások, nevük: Feri, Sámson, Salamon,
Mondhatom, hogy ezekből még egy sem hiányzik.

A bál rendezőknek pedig most a nevük,
E bál meghívóba nem lesznek kitéve.
E bál meg kezdése és táncoló helye,
Fent a havasokon a fenyős erdőbe.

Kik e bálban vagyunk, kérjük Istenünket,
E bálból segéljen családunkhoz minket.
Családunkkal legyünk, s éljünk vígságba,
Többé ne kerüljünk soha ilyen bálba.

Az ilyen bált tudom nem szerette senki,
Hogy ha társa nélkül ilyen bálba kell lenni.
Párjával sem volna jó, itt legyen az ember,
Hogy az is itt legyen e nagy bálteremben.

Azért kérjük a tisztelt közönséget,
Hogy vegyék át a bál vezetőséget.
Mi már beleuntunk a bál vezetésbe,
Kérjük a jó Istent, legyen immár vége.

Mi öregek menjünk elhagyott honunkba,
Találjunk vígságot kedves családunkba.
Legyen oly béke milyen volt hazánkban,
Többé országunk ne legyen ilyen bálban.

Katonának pedig olyant sorozzanak,
Aki már eltöltött húsz huszonegy nyarat.
A huszonegy nyárnak telét és tavaszát,
Amelyeket ezelőtt mind boldogan élte át.

Csak mostan búsították meg az ők életüket,
Mikor betöltötték tizenhét évüket.

Még ez ideig igencsak gyerekek voltak,

Adná a jó Isten, hogy ennek a bálnak,
 Minél hamarabb végére járnának.
 Hogy mehetnénk haza, s otthon mondhatnánk,
 A jó Isten, nyugtasd meg a harctéri holtakat.

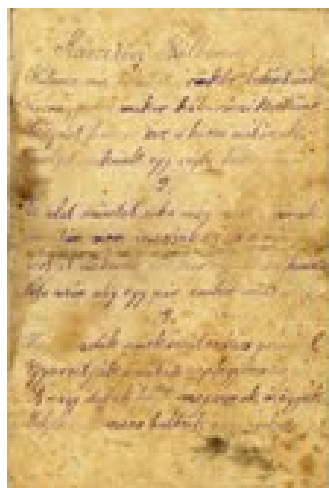
P.S. Ezzel végzem soraimnak ezt a rosszul írt írását, áldja meg az Isten a felolvasóját. Ezt kívánom én, aki írtam.

Kedves Ángyó!

Felkérem, hogy bocsásson meg, hogy ilyen rosszul van írva, mert elgondolhatja, hogy az embernek nincs sok ideje és hozzávaló eszköz sincs, hát még az oldalak sincsenek rendre írva, mert elvitettem, de a számozások jól vannak, hívva a többit is a bálba. Ezzel maradok tisztelettel, és tisztelem. Az egészet én költöttem, 1917. március 8-án, egy nagy havason, földalatti kis bunkerben. Benedek Mihály (alíírás)

Benedek Mihály

Benedek Mihály: Harctéri
 bálberendezések (eredeti kézírás)

Benedek Mihály, 1915

A bertaláni csata másik hőse a Csernátfalú-Egerben lakó **Balog Mihály** (Csernátfalú, 1895. szeptember 18. – Csernátfalú, 1980. szeptember 17.) volt, Balog János és Bálint Ilona második gyereke. A kőművességet a brassói szász mesterektől lopta, fiatalon már komoly építészeti munkát vállalt, de nem tudta befejezni, innen vitték a frontra egészen Galíciáig. Az első halálélményt egy holtvágányra siklott vagonban élte át, majd a front viszontagságai edzették meg. Egész életében megmaradt a halálfélelem, bármilyen egészségügyi problémája volt már sietett az orvoshoz. Az első világháború végén hazakerült, és építészeti vállalkozó lett. Bukarest legjobb, legismertebb kőműves mestereihez tartozott. Amikor Bukarest a nacionalizmustól dübörgött vissza jött Brassóba, ahol az Aro melletti szobrokkal ellátott művészi épületeket hagyta hátra az utókornak. Mindig sajnálta, hogy nem végezhetett egyetemet, mert híres műépítész lehetett volna. A matematikai számításokban, majd a brassói zárdat végzett Anna lánya segítette. Mihály bácsi híres kőműves csoportjának tagjai: Tomos János, Papp István, Bálint István és fiai János és András. Tomos János kivált, és külön csoportot alakított. Mihály bácsi bátyja Balogh János a világháborút Németországban fejezte be, Prágából hozta a Berta német feleségét. Nem lett gyermeke, nemsokára János mindkét lábát levágták. Mihály bácsi feleségül vette Bálint Annát (Csernátfalú, 1899. augusztus 18. – Csernátfalú, 1975. november 4.) akitől két gyereke Anna (Csernátfalú, 1920. június 27. – Csernátfalú, 1993. november 5.) és Etus (Csernátfalú, 1927. október 11. – Csernátfalú, 1999. október 26.) született. Mivel Csernátfalú-Egerben laktak, lányait *egri csillagoknak* becézte. Mihály bácsi szeretettel, és hozzáértéssel végezte a mezőgazdasági munkát. Fuvarozott, dolgozott a vasútnál, csapatával építették a vasúti palotát. Szigorú, de igazságos ember volt. A tűzoltó testület tagjaként szeretettel szervezte a tűzoltó bálakat, de bárki bajbajutottnak rögtön segített, a rezesbandát is támogatta. Sokáig a csernátfalusi egyház gondnoka volt, ebben a minőségben Péter Andrással váltották egymást, akivel karban tartották templomunkat, és a nehéz kommunista időkben is vállalták az egyházi teendőket. Kiss Béláné papnőnk büszke is volt rájuk, viccesen azt szokta mondani, hogy az egyik volt a jobb keze a másik a bal keze, de mindig felcserélte őket. Mihály bácsi volt az egyetlen, aki tiltakozott az 1965-ben elkezdett bertaláni

útépítésnél, aminek szándéka volt az ottani román katonai temető felszámolása. A hatalom hamar elcsendesítette. Művelt, intelligens emberként hozzálátott a kultúrmunkához, kultúrsoportot szervezett, kéthónaponként a Szabó-teremben előadásokkal örvendeztették meg a hétfalusi közönséget, amelynek egyik népszerű színésze volt Benedek Istók János.

Balog Mihály a katoná.

Balog Mihály és egy vasutas barátja.

Balog Mihály és János csángó népviseletben.

Balog Mihály, 1935.

Cséplés Balog Mihály csűrében, 1939. augusztus.

Balog Mihály és a presbíterek, favágás a csernátfalusi egyháznál 1960 tavaszán.

Balog Mihály lánya Anna, 1934-1935.

BENCZE, Mihály: I Was Only Defending My Homeland

In this paper Mihály Bencze shares with the readers a memory from his childhood, when together with some two dozen children were witnessing countless times a vivid 'history lesson'. Two men from his native village Csernátfalu, namely Mihály Benedek and Mihály Balog, were recounting their stories from WW I, when the Romanian army attacked Transylvania and they actively participated in the defence of their homeland.

IRODALOM

Bencze Mihály : Vályi Gyula emlékére

Jött, szent hittel, mint ki keresztre menni kész
a székely fővárosba, csak megváltóként.
Dobbant a világ, váltott a szív és az ész,
tér-idő magzat projektív fókuszaként.

Az igazság tömérdek színét tükrözte
a holdtölte, a Nap szerelmesen pihent.
A hajnal megszülte az időt, érezte,
a végtelen titkos vágyainkból serkent.

Gurultak az álmok, tűzpiros prímszámok,
átsuhantak az imára kulcsolt kezek.
Erdély: kóbor fénysugarak és templomok
célkeresztje, derivált aranylemezek.

A szavak, tételek védelmében zártan,
hóba süppedő menekülő ösvények.
Friss nyomot hagyni, véresen és aléltan,
ahol görnyedt vállú kripták a törvények.

Házsongárdban az örök tavasz csicsereg,
ráncok oldódnak Európa térképén.
Itt a fák még állva halnak, csak könny pereg,
levelüket szél szórja szét e földtekén.

Szabad arcunkat földre tesszük, vajúdunk,
szívünkben a védősáncok elporladnak.
Szeretet a tudományos forradalmunk,
ha még gyerekeink magyarként álmodnak.

(Csernátfalva, 2012. május 19.)

Kukucska Ferenc : Kaktusz

Sehogy nem stimmelt a kiszállításra váró termékek darabszáma. Most is kevesebb - mint ahogy általában lenni szokott! – mormolta maga elé dühösen Dániel. Mindig elszúrja valaki – ellenőrizte összeráncolt homlokkal a számsorokat a monitoron. Hiába magyarázom! - és itt hirtelen lemerevedett. A parfüm! Az ismerős illat-orgia, ami az örületbe kergeti. Ha ezt érezte, elfelejtette a feladatait, hol volt ilyenkor a kötelességtudata... hova is távozhatott? Pupillái kitágultak, szíve dobogásának ritmusa magasabb frekvenciára váltott, tüdei több oxigént követeltek.

Beácska, a főnökasszony titkárnöje megállt Dániellel szemben. Kissé sértve érezte magát, hogy a férfi nem vesz tudomást alig szoknyája alól kivillanó tökéletes lábairól, százötös kebleiről. Állát felemelte, fehér csizmája túsarkával toppantott.

- Dániel, kérlek! – Látva azonban a férfi továbbra is távolba meredő tekintetét, Beácska új trükkhöz folyamodott.

Hosszú, ezüst pöttyökkel díszített körmeivel dobolni kezdett Dániel asztalán, aki végre a lány felé fordult.

- Bocsáss meg Beácska, elgondolkodtam.

- Most hogy így elnézem a filozófus alkatodat, ez cseppet sem lep meg. De hagyjuk. Myrtilt hívat. – Beácska nem láthatta Dániel szemének heves reagálását a Myrtilt szóra, mivel fejét felkapva faképnél hagyta a mérnököt. Dániel gyomra görcsbe rándult, mikor elindult az ügyvezető irodája felé. Az üvegajtón kopogott, majd tétovázva kinyitotta. Érezte az ismerős parfüm fűszeres illatát.

- Jó reggelt Myrtilt – köszöntötte a főnökasszonyt.

- Üdvözöllek Dániel. Foglalj helyet. Személyes jellegű, amiért hívattalak. Nincs sok időm, ezért mondom is. A munkáddal meg vagyok elégedve, azonban... - Myrtilt oldalra simította szemébe hulló vörös fűrtjeit, és cigarettát vett ki a dobozból. Melleit előre tolta miközben rágyújtott.

- Mikor is jöttél hozzánk dolgozni?

- Két hónapja.

- Ez az. Két hónapja érzem, hogy állandóan figyelsz, levetkőztetsz a szemekkel, és ezt olyan feltűnően, hogy már mindenki erről beszél. A tekintélyemen eshet csorba, ha ez folytatódik a részedről. Nem akarlak elküldeni, mert mint mondtam, a munkáddal meg vagyok elégedve.

- Én csak...

- Felesleges bármit hadoválnod, mit akarsz tőlem?

- Hát ezt...

- Mit, hát ezt? Ne nyöszörögj nekem, mondd ki! – Myrtilt felállt a székéből, elkezdett körbe - körbe járnival a szobában. Dühösen fújta a füstkarikákat a plafon felé.

- Légy férfi! Mondd ki, ha engem akarsz, de nem fogsz közröhej tárgyává tenni a bambaságod miatt. – Dániel nagyon halkán mondta.

- Megörülök érted. Ha nem leszel az enyém...

- Akkor mi lesz? Gyerekeim vannak, férjem...

- Szerelmes vagyok beléd. Minden gondolatom te vagy, éjjel rólad álmodom, ha egyáltalán sikerül aludnom. – Myrtilt, mint ha nem is hallotta volna a hozzá intézett szavakat, megállt a dossziés szekrény polcos fele előtt. Levett egy cserépkaktuszt. Hosszasan nézte majd elgondolkodva Dániel elé lépett.

- Hogy köztünk valami legyen, annak az esélye a nulla százalék közelében tanyázik. De nem akarlak teljesen megfosztani a reménytől, mivel a reményt vesztett ember csapnivaló munkaerő. Itt van ez az oszlop alakú kaktusz. Már három éve nem hozott virágot. Fogd csak meg! – Dániel kezébe adta az öblös virágcserepet. A férfi óvatosan forgatta a hosszú tüskékkel díszített növényt, és értetlenül a főnökére nézett.

- Mit csináljak vele?

- Ha a jelenlétedben és az én jelenlétemben elkezdnek virágok nőni ezen az árva jószágon, a te szavaiddal élve, hm... a tiéd leszek. De csak akkor! Komolyan beszélek. Viszont azt is komolyan mondom, a jövőben semmi kétértelmű tekintet, ellenkező esetben azonnal kirúglak. Lehetsz bármilyen jó szakmailag. Jó munkát! – Myrtilt kitérte az ajtót beosztottja előtt, és ránézett a férfira.

- Jó hétvégét Miska bácsi! – köszönt el Dániel a portástól és kilépett a napsütéses utcára. Péntek volt, ilyenkor délig dolgoztak a kft. - nél. Dániel megkönnyebbülve hagyta el az iroda épületet. Kell ez a néhány nap, hogy ne találkozzon Myrtillel, aki megalázta őt. Az a kaktuszos marhaság csak arra volt jó, hogy a nő bohócot csináljon belőle. Még hogy kivirágozzon a jelenlétükben! David Copperfield-nek talán sikerülne... Dániel nekiindult a városnak, cél nélkül, elmerülve a gondolataiban. A napot lassan sötét felhők takarták el, és rövid időn belül ontották is terhüket a városra - finom hópelyhek formájában. Február! – gondolta Dániel egy virágbolt kirakata előtt - hamar sötétedik. Érdekes. - Mindig virágboltok előtt állok meg. Elmosolyodott. Mire is számítok? Semmire. Vagy mégis titkon egy csodára? Arra pedig hiába, mivel csodák

nem léteznek... A kirakatüveg mögött csodálatos színes virágok ejtették ámulatba a szépre fogékony nézelődőt: tulipánok, rózsák, orchideák, és amiket még Dániel nem ismert. Volt öt kaktusz is a háttérben, négy gyönyörű virággal, az ötödik azonban csak a tüskével díszelt virágban pompázó társai mellett. Dániel belépett az üzletbe. Nedves föld szaga növények illatával keveredett. Az eladó – ötvenes molett nő - vörös rózsacsokrot csomagolt celofánba serényen, az ajtó nyitására felkapta a fejét, bólintott Dániel felé.

- Jó napot uram! Segíthetek valamiben?

- Csak kíváncsiságból néztem be. Láttam a kirakatban a kaktuszait. Nagyon szépek így kivirágozva. Gondoltam megcsodálom közelebről őket. – Az eladó ránézett a falióra, utána a kirakat felé, végül Dánielen állt meg a tekintete.

- Milyen virágról beszél uram? Most négy óra van. Három után néztem végig a kirakatot, egy kaktuszon sem volt virág. Tegnap szállítás – mormolta maga elé a boltos.

- Ha nekem nem hisz, nézze meg – Dániel hangja biztató volt. Az eladó a kirakathoz sietett, alaposan szemügyre vette a kaktuszokat, elámult. - Ilyet még nem láttam! – csóválta hümmögve a fejét.

- Mit gondol - kérdezte Dániel – az az egy miért nem borult virágba?

- Ne haragudjon, ha tréfálkozni fogok, de illet tényleg nem láttam, pedig húsz éve bent vagyok a szakmában. Esetleg a virág nélküli lehet a főnök, vagy ilyesmi. Hogy kitűnjön a többi közül. – A nő zavartan heherészett. Dániel műszaki területen edzett racionális agya gyorsan sorra vette az ok – okozat lehetséges változatait. Nem, ez nem... ilyen nem lehetséges – motyogta magában. Keze remegett, arca elsápadt.

- Jól van uram? – az eladó aggódó hangja visszazökkentette Dánielt a gondolataiból.

- Megveszem a virág nélküli kaktuszt! Tegye bele valami szatyorba! -

Miután fizetett, szinte rohanva keresett egy másik virágboltot. Vett két virág nélküli kaktuszt téglavörös műanyag cserepekben, buszra szállt, még sötétedés előtt haza akart érn. Lakása a harmadikon volt, de nem várta meg a liftet, gyalog rohant fel a lépcsőkön. Kapkodva dugta a zárba a kulcsokat, beviharzott a nappaliba. Ledobta magáról a kabátot, és az egyik utcára néző ablak párkányára helyezte óvatosan a három növényt. Középre az elsőnek vett kaktuszt, két oldalára a másik kettőt. Örömmel látta, kint egyre sűrűbb pelyhekben hull a hó. Nagy adag konyakot töltött, fotelt húzott az ablakhoz, kényelmesen beleült. Ráérősen kortyolt az italból, hangulatosnak találva a félhomályt.

Az első változások jó húsz perc múlva jelentkeztek a két szélső kaktuszon. Apró, színes, levélkezdemények bújtak elő a zöld kaktusztörzsekből körben, és sűrű sorokban egymás felett, egyenlő távolságokra. Dániel izgalmaiban töltött újra egy italt, de szomorúan vette tudomásul, hogy besötétedett. Villanyt gyűjtött, kezébe vette a két megszépült növényt. Boldogan forgatta, csodálta a színeiket. – Holnap még szebbek lesztek! gyönyörűbbek! higgyetek nekem drágáim – ismételte hangosan. Ránézett a még párkányon maradtra, titokzatosan rámosolygott: - nagy kópé vagy, de megszerzed nekem Myrtilt, ezért engedd meg, hogy Mesternek szólítsalak...

Másnap délelőtt Dániel tíz különböző boltban, tíz cserép virág nélküli kaktuszt vásárolt. Volt köztük oszlop alakú, gömbförmájú, hasábra emlékeztető. A cserepek nagysága – a növény fejlettségétől függően változott. Mikor haza ért letette a párkány alá a két nagyméretű bevásárlószatyrot – amiben a kaktuszokat hozta. Meleg pillantást vetett a párkányon viruló két kaktuszára, s közöttük a puritán öltözötű Mesterre. Asztalt húzott a párkány mellé, s rápakolta mind a tíz új szerzeményét. Délben már mind a tíz virágzott. Kint kitaróan hullott a hó.

Dániel este nem kapcsolta be a tévét. A sötétben elképzelte együttlétét Myrtillel. Ahogy főnöke hosszú, hullámos haja vörösén eltakarja igéző melleit, és majd ő, a megalázott beosztott, magáévá teszi a büszke nőtényt. Merevedése támadt az izgalomtól. Felkelt, hideg vízzel lezuhanyozott. Nehezen aludt el. Álmában ünneplő tudós volt, lábai előtt heverték a nők, csak azt várták, hogy elcsábítsa őket. Nem, mint eddigi kényszerű aszkéta életében. Tankönyvekből diákok tanulták a nevét. Virággal díszítette fel a Föld nagy részét, s neki csak két segítség kellett: hó és a Mester névre hallgató csodakaktusz. Akit ő fedezett fel, testőrökkel őriztetett, s hatalmas összegű biztosítást kötött rá. Ideje nagy részét az óceán partján mulatta. Napernyő alatt élvezte a habok zenéjét, Myrtilt tálcán koktélt hozott, leült a lábához.

- Drágám! Meséld el újra, hogy fedezted fel az összefüggést, a hóesés, és a Mester különös képessége közt – hogy virágba borulnak közelében a növények. – És Dániel mesélni kezdte az unalomig ismételt történetet, Myrtilt pedig tátott szájjal hallgatta most is.

Hétfő reggelre további hóesést jósolt a meteorológia. Dániel borotválkozás közben hallgatta a tévé időjárás-jelentését. Kaján mosoly ült ki az arcára: - Myrtilt! Melyik kézzel húzod majd le a bugyidat? – Mert mellettem az ágyban légy kreatív! - szótogolta a tükörnek. Aztán taxit rendelt, nehogy a Mester megfázzon az úton!

- Beácska! Ha bejön Myrtilt, add át neki, hogy ma kivirágzik a kaktusza - a jelenlétemben. És hogy kellemes lesz a következménye!

- Ittál Dániel? Vagy mi bajod van? – A titkár nő gyanúsra találta a férfi eufórikus jókedvét. Máskor lóg az orra, kettőt sem szól. Most meg ez a nagymellény... Valamit titkolhat.

A főnökasszony tíz órára érkezett. Fél óra múlva hívatta Dánielt.

- Szórakozol velem? Az az érzésem, nem sokáig dolgozunk együtt. Mi az a kezekben?
- Mit mondtál pénteken kedvenc főnököm? Ha kivirágzik a kaktuszod, az enyém leszel. Ja és én franciaágyon gondolom.
Nagy a mozgásigényem. Neked megfelel? – Myrtil látta Dánielen a magabiztosságot. Óvatosabb lett.
- Kérdeztem, mi az a kezekben? – Dániel kivette a reklámszatyorból Mestert.
- Ő a legjobb barátom. Engedelmeddel itt lesz velem, amíg a kaktuszod kivirágzik.
- Fél óra múlva megnézem a tévében a tőzsdei híreket. Annyi idő van.
- Elég lesz. – Dániel rákacsintott a főnökére. - Még egy apróságot kérek. A két kaktuszt ide állítom az ablakpárkányra. Így ni! Nemsokára csodálhatod, kaktuszod milyen pompás virágokat hoz.
- Az én kaktuszom? – Myrtil elbizonytalanodott.
- A tiéd drága. Utána a mennyekbe repítelek, és te engem
- Ha nem lesz virágos a kaktuszom fél órán belül, az utcára repítelek. Páros lábbal rúglak ki. – Megcsörrent a telefon.
Myrtil felvette.
- Bea szól, hogy megjött a kamion. Menj, intézd el a papírokat, utána folytatjuk. - Dániel mosolyogva távozott.
Myrtil elgondolkodva bekapcsolta a tévét. Az ablakhoz ballagott, kezébe vette a két cserép kaktuszt. Mit talált ki ez a balek, hogy ennyire megnőtt a bátorsága? Mit tud, amit én nem?
- Kedves nézőink! A kapcsolásig tekintsenek meg egy hangulatos, nyárról szóló kisfilmet. Ránk fér a napsütés ebben a zord időben. – A tévé bemondónő eltűnt a képernyőről. Utána Sziciliát mutatták zöld erdeivel, szikrázó napsütésben, morajló tengerrel. Myrtil csak állt a tévé előtt, csodálta a sziget szépségeit, ismerős volt a levegő vibrálása a kánikulai tájban. Tavaly a családdal nyaraltak ott. Halk zaj térítette vissza a jelenbe - az ajtó felé fordult. Dániel kopogott és lépett a szobába. A mérnök lába szinte földbe gyökerezett a szörnyű látványtól. Amint ránézett Myrtil kezében a két kaktuszra, melyek közül az egyik szemet gyönyörködtetően, pazarul virágba borult, a másik szerény hétköznapiságával csak ült a cserépben - tudta, a tévé nyári műsora követte el az aljasságot vele szemben. Dániel másodpercek alatt átélte az utakon cserbenhagyott áldozatok kinjait, az ókori arénákban a vadállatok által széttépett elítéltek utolsó vonaglásait.
Az eddig egyszerűségével is nagyszerű Mester most színpompás virág-öltözetet viselt, szirmai színesebbek voltak a szivárványéinál. Myrtil kaktusza, mint ha csúfondárosan vigyorgott volna...

László György : Apám hírt álmodott

Libának,tyúknak öltözött,
gágogott,kotkodácsolt,
s titka a tiszta gyep fölött
ketreces sorsot ácsolt.

Utcaköveken dőcögött,
fagyott a taraja,tolla,
rá egy feledt szó dűnnyögött:
táncolj ördögmotolla!

Szárnyával csapott a poron,
hóhullás volt a pelyhe,
s egy szemből kijött asztalon
virult a mérgek kelyhe

S körülvette sok tyúklopó,
libapecér öt tépve,
szándékuk vérben árkozó,
s Ő felnézett az égre.

Engem kivert a láz sora,
gágogott,kárált vissza,
és nem felejttem el soha:
a mérget mind kiitta.

Szente Katalin : Epeműtét

Az idők folyamán azt vettem észre, hogy néha fáj a gyomrom minden előzetes bejelentés nélkül. A hasam is gyakran görcsbe tekeredett, pedig a piros napos ünnepek még vártak magukra, és azokra a napokra sem volt ez sosem jellemző. A fájdalmak sűrűsödtek, de nem tudtam összefüggésbe hozni az elfogyasztott ételek fajtájával és mennyiségével.

Akkoriban egy vegyipari üzemben dolgoztam, ahol tartályokban álltak az oldószerek, mint az acetone, etilalkohol és hasonló jellegű folyadékok. Ezek miatt negyedévente vizeletmintát vettek az ott dolgozóktól. Ez úgy történt, hogy a rendelőből egy kis műanyag tartályban beküldtek annyi kémcsövet, névvel ellátva, ahány dolgozó volt abban az üzemrészben. Ez mindig különböző poénra adott alkalmat, hogy ki pisil ki helyett és milyen színűeket gyártsunk, amit persze sosem valósítottunk meg. Én azt javasoltam, hogy ne használjuk el a kémcsöveket, hanem mindenki pisiljen bele a tartályba, aztán azt válogassák szét a laborban. Ha ezt meg tudják tenni, akkor tényleg fejlődött a tudomány és a labortechnika, de az eredmények sosem mutattak semmi rendellenességet. Addig fajultak a dolgok, hogy már csak úgy tudtam dolgozni menni, hogy munkakezdés előtt beléptem az üzemrészhez, aki adott egy görcsoldó injekciót. Ő többször elmondta, hogy az epémel van probléma és ez magától nem fog meggyógyulni, inkább mindig rosszabb és fájdalmasabb lesz. Ezt már akkor én is tudtam, hogy ennek valószínűség szerint szike lesz a vége, mert a fájdalmaktól éjszakákat nem aludtam, de én is úgy voltam vele, mint a legtöbb ember, hogy csak akkor megy a kórházba, ha viszik. Ez a mentalitás tudtam és tudom, hogy nem helyes, de a kórházba menetel gondolatától is kivert a víz, néha nem tudtam, hogy a fájdalomtól vagy a műtét gondolatától nem vagyok érzés. Végül a hónapok óta tartó kínlódás eredményeképpen a sebész szakorvosnál kötöttem ki, aki azonnali hatállyal beküldött a kórház sebészeti osztályára. Mivel ez az ominózus esemény pénteki nap történt, a kórházba történő felvétel és labor procedurák után mindjárt haza is küldtek, hogy jöjjen vissza vasárnap délután a hétfői műtét reményében. Egyből el is múlt az összes fájdalom, mintha elválták volna, erősen gondolkodtam, hogy belevágjak-e ebbe a kalandba. Az ételekre még mindig nagyon gyanakvóan néztem, csak keveset burkoltam be és nem azért, hogy újra elő ne jöjjön a fájdalom, hanem mert már kezdtem megszokni a fényevést. Ez fogyókúra szempontjából szerencsésnek volt mondható, kezdtem emberi formát öltetni. Ha már lepapíroztuk ezt a tényállást, hogy nekem jelenésem van az illetékes obszervatórium sebészeti osztályán, így nagyon kelletlenül, de meg jelentem vasárnap délután. Nem mondhatom, hogy az ápoló személyzet kitörő örömmel fogadott volna, ez abból látszott leginkább, hogy még ágyat sem találtak nekem. Miután ezt az akadályt egy-két óra alatt csodával határos módon leküzdtek, elfoglaltam helyem egy kétágyas kórteremben egy hölgy mellett. Ez kuriózumnak volt tekinthető, mert nem ez volt a jellemző az osztály kórtermeinek nagyságát és ágyszámát illetően. A hétfői műtetre való tekintettel nem voltam éppen nyugodt, ilyen velem eddig még nem fordult elő a történelem során. A hétfő délelőtti vizit alkalmával megjelent egy teljes orvosi gárda, erősítésként a nővérek hadával és gondterhelt tanakodásba kezdtek, aminek az lett az eredménye, hogy ezt a műtétet a holnapi napra halasztják. Kicsit fellélegeztem, egy nappal több van az életből, felkészülhetek még jobban lelkiekben a tett színhelyén is. Eseménytelen nap után, felkészülve a legrosszabbra, délelőtt vártam a fejlemények alakulását, mikor jön értem a limbo hintónak nevezett betegszállító kocsi, aminek vezetője egy szép szál fickó. Ezzel ellentétben ismét megjelent az egész konzilium, teljes harci pompájukban és közölték, hogy a műtét megint csak a holnapi napra halasztódott. Kérdeztem, hogy minek köszönhetem ezt a megkülönböztetett figyelmet, ami így rám irányul, mert már mindenki, akire ugyanez a sors várt, már túlélte ezt a beavatkozást. Elvégre csak két apró lyukat ejtenek az ember hasfalán és műszerek segítségével szabadulnak meg a funkcióját már betölteni nem tudó szervtől, ez a kis operáció időtartamban sem hosszadalmas. Nagy tudományosan közölték, hogy ennem kellene egy kicsit, mert a vizeletemben felszaporodott az étkezés hiányától az acetone, de fel sem merült bennük az aprócska körülmény, hogy éppen az ő utasításukat szegtem volna meg, ha némi falatkákat küldök le. Finoman próbáltam őket erre emlékeztetni, nem sok sikerrel, mert ebben a kérdésben mintha az amnézia vékony felhője borította volna be őket. Legszívesebben én lettem volna az, de ekkor még próbáltam disztinváltni és úrinő módjára viselkedni. Éreztem, hogy ez múló állapot lesz, kívülről nyugodtnak látszottam, de gondolatban már háromszor kinyírtam őket. Az acetone tartalom mennyiségéről pedig közöltem, hogy ezzel az apró körülménnyel nem kellene foglalkozni, ez csak angyalkák zenéje, ahhoz képest, hogy több ezer liter van, az üzemben ahol dolgozom. Ha ők ilyen kedvesek hozzám, akkor én ennek öröme most azonnal felöltözöm és elmegyek haza, mert nincs semmi bajom, csak az imént beléptem a tisztességes táppénzcsalók táborába. Ettől a kis közjátéktól eléggé nagy döbbenet mutatkozott az arcokon, és ha gondolatolvasó lettem volna, talán még röhögő görcsöt is kaptam volna. A sorfalon is támadt némi rés, az ellenség könnyen szétzihálta a jól összeszokott csapatot, ami jelen esetben én voltam. Miután sikerült soraikat rendezni, kértek, hogy maradjak várakozó állásponton, megnézik, hogy mit tehetnek az ügy érdekében. Betartották ígéretüket, hamarosan küldték a követet egy nővér személyében, aki nem éppen legszebb modorában közölte, hogy azonnal át kell költöznöm a másik kórterembe, ami nyolc személyes. Ilyen jellegű figyelmességre nem is számítottam, erősen meghatódtam, hogy milyen törődésben részesítenek az előbbi kis jelenet után. Ez az intézkedés megfelelő viszonzásra vall, mégis van az orvosokban empátia a betegek iránt, mindig a legjobbat akarják nekik. Inkább valaki másnak akartak még jobbat,

hogy kipenderítettek a kényelmes kórteremből és be kellett költöznöm egy olyanba, amiről azt hittem, hogy az elfekvő. De a társaság mindenért kárpótolt, a másik hét beteg gondoskodott arról, hogy tartalmasan múljon az idő. Sikeresen átvettem a nővérek munkáját az infúziók különböző mennyiségének figyelése terén és felvettem munkakörömbé az ágytálak házhoz való szállítását is. Miután ilyen jól beilleszkedtem a környezetbe, az esti vizitnél kis éji zene volt füleimnek azt hallani, hogy a szerdai műtéti rendbe véletlenül bekerültem és keressem fel az aneszteziológust. Ott mindent írásba fektettünk, mint egy jó szerződés megkötésénél illik, hogy a bíróság dolga könnyebb legyen, aztán következett a gyakorlati teendő a hashajtók területén. Semmi célra töröt nem produkálhatott volna, akkor sem, ha megiszom, de ezt a feladatot kihagytam a repertoárból. Dél előtt egy nyugalomra intő injekció után meg is érkezett az osztály lovagja egy tolató ágy kíséretében, és úgy tűnt mintha ő lenne a herceg fehér lovon, legalábbis ahogy felkapott, bár látta, hogy a lábam még funkcionál. Amikor bekerültem a szikeoptató kombinátba, azonnal szemügre vettem a berendezést, úgy ergonómiai, mint feng shui szempontból. Nem voltam maradéktalanul megelégedve a látottaktól, szóvá is tettem, hogy a fekete csempe inkább egy hullaházhoz volna méltó, vagy ez már az is. Talán megspórolnak egy technológiai folyamatot, a műtét helyett költségcsökkentés gyanánt azonnal a boncolás következik. Tudtam, hogy addig kell reklamálnom, amíg még hagynak és tudok beszélni, mert ez hamarosan múló állapot lesz, bár elalvásig ébren szoktam lenni. Az ébredés felért egy rémálommal, éreztem, mikor húzták ki a nyelvleszorító eszközt és kiabáltak, hogy jól van, felébredt, de ennek a hanghatásnak az érzékelése részemről ezzel be is fejeződött. Halványan rémlett, hogy lifteztünk, mert leálláskor zökkent akkorát, hogy azt hittem elharapom a nyelvem, amelyről úgy éreztem, hogy nagyot nőtt és nemcsak a szememben, hanem leginkább a számban. Következő eszmélésem már a kórteremben történt, amikor kezdtem úgy érezni, hogy már el kellene érni az éberség valamilyen szintjére, mert figyelnem kell a saját infúziós üvegemre is. A gondolatot a mozdulat is követte, hirtelen kinyitottam a szemem, de bár ne tettem volna, mert a látvány, ami betöltötte a horizontomat, számomra felért a derült égből jövő villámcsapásokkal. Azokkal még nem lett volna gondom, mert szeretem a látványukat, csak arra nem gondoltam, hogy vendégek is érkeztek velük. Mintha Szent Pétert és az asszisztensnőjét hozták volna magukkal, az ágyam mellett ott állt egy jó megtermett pap és egy apáca, aki kezében rózsafüzért morzsolgatott és mindketten jelentőségteljesen bámultak rám. Meredtünk egymásra, szerettem volna megszólalni, de valahogy nem sikerült és visszaküldeni őket oda, ahonnan eredetileg, még csecsemőkorukban jöttek. Kérdések és feltételezések sokasága fogalmazódott meg bennem, miért vannak itt, hogy kerültek ide, mit csinálnak ilyen ájtatos fizimiskával és arra az egyszerű következtetésre jutottam, hogy a műtét ugyan sikerült, csak én nem éltem túl. Az egy percig sem jutott eszembe, hogy már a mennyországban lehetek, és vizslat a személyzet, hogy mit kezdhetne velem, mert az nem az én környezetem. A realitások mezején maradván, azonnal meg is találtam a kézenfekvő választ, ezek most celebrálják a temetésemet. A megoldás egyszerűsége tiszteletére megint elnyelt a sötétség és legközelebbi ébredésem már a délután közepén következett be, ami a majdnem egész napos alvás után véglegesnek mutatkozott. Örömmel konstatáltam, hogy mégis túléltem a műtétet és az örök vadászmezőkre való távozási ceremóniát is. Végigpillantottam magamon a takaró alatt, mert némi hiányérzetem támadt az öltözködést illetően, de csak egy kis ridikült találtam, elég ronda színösszeállításban, ami a hasamnál erősen hozzám volt csatlakoztatva. Az ágy végében megtaláltam a báli öltözetem is a kiegészítő mellé, egy kórházi hálóing személyében. Gondoltam, ha már ilyen furcsa módon alakultak a dolgok, akkor magam veszem kézbe a továbbiakat, bebizonyítandó, hogy tényleg visszatértem a nihilből. Az öltözködés lett volna az első feladat, de hamarosan rá kellett jönnöm, hogy ez az alaplódolog sem egyszerű mutatóvány. Már az is nehézségekbe ütközött, hogy hogyan tudom az ágy végéből magamhoz szólítani az ominózus ruhadarabot a különféle visszatartó erők hatása ellenére. Infúzió bekötve a bal karba, ridikül lóg a jobb oldalon, hely változtathatósági készség semmi, így belépett a képbe, a „na akkor gondolkodjunk” szükségessége. Próbálkoztam az oldalról való felülés kivitelezésével, ekkor váratlan meglepetésként megjelent a nővér, felfegyverkezve infúziós üvegekkel, amiket letett az éjjeli szekrényre. Ezt a látványt gyanakvoan fogadtam, de segített az öltözésben, felülésben, és az infúziót is lekapcsolta rólam. Ő ezt csak múló állapotnak tekintette, mert vissza akarta szerelni az egész berendezést, mire én közöltem vele, hogy ezt azonnal felejtse el, egyszer és mindenkorra. Én itt és most fel fogok kelni, és ha záros határidőn belül el nem távolítja a közelemből ezeket az üvegeket, mindet ki fogom szórni. Először még szépen kezdte magyarázni, hogy az üvegek funkciója a folyadék pótlása, mert holnapig nem lehet inni egy kortyot sem és felkelni sem szabad ilyen hamar. Én, az ilyen általam meg nem alapozott érvek alapján nem hagytam magam eltántorítani és egyre nagyobb hangerővel gyözködtük egymást a szobatársak legnagyobb megelégedésére. A most megyek kifelé mondatomra reagálva már más kifogása nem maradt, minthogy felhívta a figyelmemet a járókeret használatának szükségességére, én pedig arra, hogy vegye már észre nem a lábam belezték ki, hanem helyileg kissé feljebb. Mondtam, ha már túléltem az egész procedúrát és az atyai látogatást is, akkor már ennél rosszabb nem következhet be és a folyósón sem fogok ájuldozni. Megígértem, hogy kibírom ivás nélkül, még akkor is, ha a torkomhoz képest a sivatag árvíz sújtotta területté válik, mert önléküle is tudom, hogy azt nem szabad. A kis színházi bemutató után valóban összeszedte az üvegeket és a legnagyobb egyetértésben mentünk ki az ajtón, még el is kísért, egészen a nővérpultig, ahol az ő útja befejeződött, nekem még volt hátra egy rövid távolság a célállomásig, amit mindenhol két betűvel jelölnek. A további felülést elősegítendő kértem gézt, amit szépen megfontam copf formában az ágy végéhez rögzítve. A további napok eseménytelenül teltek, folytattam a lékelésem előtti tevékenységet az öregasszonyok körében, így nem éreztem a saját fájdalmaim. Az önkéntes munkáért a nővérek tiszteletbeli taggá választottak és a kórteremben is mindig nagyon kellemes hangulat uralkodott, mert a mamik jól elszórakoztak a hülyeségeken, amikkel traktáltam őket. Utóbb fény derült több zavaró momentumra, hogy miért

jelentek meg az egyház neves képviselői és én miért vagyok keresztben felhasítva, mikor az ilyen jellegű műtét ezt nem indokolja. A plébános urat a mellettem fekvő nénihez hívták ki a rokonok, de kettőnk közül úgy találták, hogy inkább rám férne az utolsó kenet feladása a kinézetem és a színem alapján. Azt a látványt, amire akkor ébredtem elég nehéz volt feldolgozni, mert az egyház, mint intézmény nem tartozik a kedvenceim közé és még finoman fogalmaztam. A nap fénypontja nekem a kötözés volt, ugyanis húsz matyómintát formázó öltéssel varrtak össze, mert a feltárás során derült ki, hogy az epe kizsédési művelethez kevés lett a két lyuk, jelentős pótlást kellett alkalmazni. Kaptam még pluszban egy kis altató dózist, biztos, ami fix alapon, ennek a jótékony hatása mutatkozott meg rajtam, hogy még a lélek is csak hányni járt belém.

Ilyen tartalmasan eltöltött hét után végre megkaptam az elbocsátó szép üzenetet, némi jó tanács kíséretében a táplálkozást illetően. Azonnal elmentem anyámhoz, aki éppen töltött káposztát főzött ebédre, nem számított rám. Nekem sem kellett több, ennyi éhezés és viszontagság után bepakoltam két tányér káposztát, anyám sűrű jajveszékelése közepette. Nem pusztultam meg, ez abból is látszik, hogy ezt a történetet le tudtam írni sok évvel utána és az orvosok is jó munkát végeztek, amit csak szóban köszöntem meg nekik. Az élet attól szép, hogy bármi megtörténhet és attól gáz, hogy meg is történik.

MŰVÉSZET

Tóth-Ubbens Magdi :

LEPROSY, Reality and Representation

— Poor Souls in Art in the sixteenth and seventeenth Centuries¹ —

In 1996 the Erasmus Prize of the Netherlands was awarded to the American historian William H. McNeill from Chicago. He drew attention in his famous book *Plagues and Peoples* (1976) to the history of epidemic infections, especially to the role of diseases during wars and expeditions of discovery to remote countries and unknown continents².

Leprosy is one of these plagues or pestilential diseases which leave their mark on the history of mankind. After the discovery of the leprosy bacillus by G.H.A. Hansen (1841-1912) in 1873 in Norway, a new period began in the medical history of this infectious disease caused by *Mycobacterium leprae*. This "slow-growing rod" came hidden in the body of men, as a kind of fellow-traveller from the East to Western countries and has been spread worldwide. It is endemic nowadays in tropical and subtropical areas, especially in India, where millions of people are suffering from it (*ills. 1 and 2*).

ILLUSTRATION nr. 1.

Mutilated hand of a leper.

¹This essay is an adaptation and amplification of two lectures. The first was held on 11 June 1987 in Prague at the conference *The Art at the Court of Rudolf II*, organized by the Institute for the Theory and History of Art of the Czechoslovak Academy of Sciences, translated into English by Patricia Wardle, and the second on 31 May 1988 at the Institute for the History of Medicine at the University of Nijmegen.

²H. McNeill, William, *Plagues and Peoples*, Harmondsworth, England 1979. On 11 December 1996 this American historian received the Erasmus Prize 1996 for "his application of social-scientific theories in the science of history and historical theories in the social sciences", thus giving "an impulse to both disciplines" (See daily newspaper *Trouw*, 14 November 1996, Personalia column).

ILLUSTRATION nr. 2.

Face of a leper.

Only in the recent past has it practically disappeared from Western Europe. Individuals infected with the leprosy bacterium respond in various ways. It depends on how a person's immune system reacts to infectious agents. All leprosy patients have skin discoloration and nerve damage. Depending on the immune system reaction of the body the skin becomes covered with lumps and nodules. As a result of damage to the tactile receptors, in particular in the hands and feet, the leper is unable to feel pain or heat or cold. This numbness means that wounds are not perceived, which can in turn lead to chronic infections and ultimately to mutilation and the loss of fingers, hands, toes and feet. Damage to the motor nerves causes certain forms of paralysis of the face, arms and legs. Finally four of the five sensory organs, namely the eyes, nose, tongue and hands and feet, can no longer function. Only hearing remains intact. In the end the human being who has been afflicted by leprosy - until recently an incurable disease, which virtually only occurs in humans - becomes a decomposing, stinking wreck, paralysed, blind and crippled, a burden and alas all too often an object of shame for everyone. (ill.1)

The spread of the leprosy bacteria, which preferably lodge in the mucous membranes of the nasopharynx, is brought about by the leper's coughing and sneezing. The airborne bacilla are inhaled through the respiratory system of a healthy person and if he or she proves susceptible to this invading pathogen, then they will sooner or later be infected and become ill. As long as this disease cannot be checked on a large scale by medicines or vaccination, the story of leprosy will remain an endlessly continuing story. Recently there is evidence that medicines, for instance Thalidomide, and BCG (Bacille Calmette Guerin) vaccines, originally developed against tuberculosis bacilli, are contributing to the recovery of many of the patients infected by the leprosy bacillus.

Unfortunately leprosy is not merely an infectious disease, but more a social malady. Almost everywhere in the world lepers are the outcasts of society. Once a leper, always a leper. The fight against the leprosy bacilli is taking place on several fronts simultaneously. One of the effective "weapons" against leprosy comprises education, information and the removal of prejudices, which accompany this exceptional "skin-nerve disease". However, as long as the leprosy bacillus, a relative of the

TB bacillus, continues to claim many millions of victims, this infectious disease still remains for the time being a constant threat to mankind³.

Every disease has its own history in word and in image. Modern clinical descriptions and photographic documentation give us insight into the new, and at the same time into the old way of thinking about man and his leprosy-infected or scarred body. Although it is often assumed that, at the time of the translation of the Old Testament into Greek, the Septuagint, and the writing of the New Testament, there was no evidence of this infectious disease, archeological excavations refute this. Recent finds of skulls, which were excavated in 1980 in the Dakleh oasis in the Sinai desert (Egypt), exhibit the familiar bone abnormalities and deformities caused by leprosy and confirm yet again that the infectious disease, which is indicated by the word leprosy, already occurred there in the second century BC. This does not alter the fact that possibly other frightening skin infections were sometimes taken for leprosy, although the skeletons excavated from the medieval graveyards of leper asylums almost exclusively exhibit the characteristics typical of leprosy⁴.

The extraordinary medical and social history of leprosy, with the banishment and exclusion of the leper, is, as Peter Richards so succinctly states in the first line of the introduction to his book *The medieval Leper and his northern Heirs* (1977), unique: "Leprosy is unique - both medically and in its place in social history". The social history of this exceptional disease reflects the religious and moral views of a community about illness, healing processes and rituals.

It goes almost without saying that the preachers of the Christian faith brought their prophetic message of salvation to these poor outcast lepers who were doomed to die. The leper was an outstanding example of the unclean sinner, who after a stringent examination by the priest was denounced as a physical and moral danger for the strong and healthy members of the Jewish cult community. He was expelled from the confines of the camp and thus condemned to pass his days in isolation, cut off from health and care, until his death. In the Greek and Roman world, where the health of body and soul played such an important role in training the young to be strong and militant, the leper was also banned from the community on account of "the evil" and left to his fate⁵.

The good tidings of the Christians proclaimed that the poor, banished, fatally ill leper, through his belief in Christ the Redeemer or Saviour, will not after all be doomed to the underworld or hell at the Last Judgement. He too, provided he has been baptized, after confession and forgiveness of sins, will not perish, but will be redeemed. Belief in the purifying, healing effect of God's Son offered the leper, whose illness was blamed on himself, and other sufferers from incurable, infectious skin diseases, which were taken for leprosy, the possibility of salvation. The Christian faith, with its emphasis on God's righteousness and mercy for all believers, gave these so-called amoral and fatally ill outcasts the possibility of passing their life in penitence at some distance from the Christian community, outside the town or village⁶.

The healthy members of the Church were given the task of permanently caring for their mortally ill fellow men, their neighbours, a task which at the present day is still carried out by various Christian organizations and foundations in countries where this stigmatizing infectious disease is endemic. Moreover, the healthy person had the opportunity of helping his needy fellow man and of putting the works of mercy into practice. When the Christian church had become a state religion in the 4th century, the bishops assumed the task of taking pity on, and caring for these poor sick people, whose bad, evil way of life and "childlike disobedience" was believed to have caused their chronic illness, their affliction with leprosy, blind, crippled and paralyzed, i.e. in need of care.

3Since the publication of my book on portrayals of lepers and the different problems which occur with this infectious disease: *Verloren beelden van miserabele bedelaars* (Lost Images of Miserable Beggars), Lochem-Ghent 1989 with an English summary by Patricia Wardle, various books, studies and articles on Leprosy and the consequences of this fatal infectious disease have appeared, including: Forrier, Marleen, Keyser, Walter De and Eycken, Michiel Van der, *Lepra in de Nederlanden (12de-18de eeuw)* (Leprosy in the Netherlands (12th-18th centuries), Brussels Algemeen Rijksarchief 1989; Nater, P.J. and Everdingen, J.J. van, *Beauty and the Beast. Lepromateuze lepra: de mens met het leeuwengezicht in Beesten van mensen. Microben en macroben als intieme vijanden. I.* Overveen 1992, 49-64 (ed. Everdingen, J.J. van); *Lepra-Gestern und Heute. Gedenkschrift zum 650-jarigen Bestehen der Rektorates Munster-Kinderhaus* (Leprosy Yesterday and Today), Munster 1992 and especially also Ebbinghe Wubben, Susa, *Leven als doodverklaarden. Leprozenzorg in Europa (500-1800)* (Life as an outcast. Care of lepers in Europe) (with numerous illustrations), Zeist 1993. The official estimates of the number of people in the world suffering from leprosy vary to such an extent that it is difficult to determine the exact number with any degree of accuracy. Moreover, the taboo which accompanies this disease restrains patients from registering for treatment. The combined fight against TBC and Leprosy will perhaps achieve the most success, particularly as the tuberculosis bacillus is related to that of leprosy. In addition further improved living conditions, protein-rich food and preventive medicine can contribute to the repression of the infectious disease of leprosy. Every year a small and varying number of new leprosy patients are registered in the Netherlands (e.g. 18 in 1995 and 7 in 1996).

4Forrier, op.cit., p. 19; Wills, Christopher, *Plagues. Their origin, history and future*, Glasgow 1996, page 202.

5See Leviticus 13:45-46; Koelbing, Huldrych M., *Arzt und Patient in der Antiken Welt* (Doctor and Patient in the Ancient World), Zürich/Munich 1977, pp. 164-5, 197; Grmek, Mirko D., *Les Maladies à l'aube de la civilisation occidentale*, Paris 1983, p. 253.

6Matthew 8: 1-14 and Luke 17: 11-19; Matthew 11: 5-6 and Luke 7: 22-23.

Two brothers, the holy Fathers of the Church Basil of Caesarea (c. 330-379) and Gregory of Nyssa (c. 335-c. 395), sons of a rich landowner, worked with great dedication in particular for these poor souls, so as to provide food, drink and shelter for the mendicant lepers, condemned to poverty and rejection in atoning for their sins. Outside the city walls of Caesarea a new settlement was constructed, called the Basiliad after Basil. In 1979, in celebration of the fact that Saint Basil had died 1600 years before, Pope John Paul II praised this Father of the Church in an apostolic letter in the following words:

"Basil paid testimony to the Gospel, which orders love and service of the poor, not only with words, but with immense works of charity; such as the construction, outside the city walls of Caesarea, of a gigantic hospice for the needy: a real city of mercy which was named after him, and which was also an authentic part of the one evangelical proclamation"⁷.

The dualistic way of thinking about the structure and the functions of the human body, which divided man into a material and a spiritual being, led to the diseased, disfigured body of the leper already being declared dead during his life. His soul on the other hand could - provided that, after banishment accompanied by rituals, he continued his life as a contrite public penitent - be saved by the love of God. Judgement had already been passed on him on earth, but ultimately the righteous Judge in heaven had the Last Word after the Resurrection of the dead.

According to St. Luke's gospel, 16:19-27, the Christian leper would not be condemned to the flames of the fire in Hades. Not threatened by the evil spirits, his soul remained in Abraham's bosom awaiting the end of the days. The Rich Man on the other hand, who dressed himself in the dearest purple and the finest linen every day, lived sumptuously and held open house, would after his death and burial end up in Hades, in the underworld, because he had not even granted the beggar Lazarus (so called from the name Eleazar: God has helped), laid at the gate [of his estate], the crumbs from his table. The bloodthirsty watchdogs, brute beasts, had shown more mercy by licking the festering sores of the paralyzed leper than the ostentatious, self-indulgent fellow human. In the course of time the poor disabled, paralyzed Lazarus, covered with running sores, whose only remaining hope was in God's help, was to become the pauper in general, who, chased away by the Rich Man's dogs, left to his fate and rejected by his fellow men, finally died of hunger and thirst.

The story of poor Lazarus and the Rich Man was not intended as social criticism, denouncing the luxury-loving Rich Man on account of his riches. These socio-economic ideas were far removed from people's way of thinking at that time and thus also from the convictions of the Christian leaders. The good tidings of the Christian faith proclaimed salvation and blessing for the poor disabled, sick sinner, who was repentant and contrite. He of all people, the poor paralyzed mendicant leper, living in humility, would be rewarded for his resignation and patience, for his trials and tribulations, and after his death would be carried by the angels to the welcoming bosom of the patriarch Abraham. Not because of his riches, but because of his lack of compassion and his miserliness, the soul of the arrogant and egoistic braggart would end up in the underworld of Hades, where he would have to endure perpetual thirst as punishment.

The medical-social history of a fatal, infectious and until recently incurable disease such as leprosy shows the extent to which profound philosophical and theological patterns of thought can be influenced by such a plague. Nor can the history of the pictorial representation of the leper be told and understood without medical and historical knowledge of the origin, course and consequences of this frightening infectious disease. The image of the leper in art and literature is characterized by the blotches and excrescences, the peculiar position of arms and legs caused by paralysis, blindness, the strange swellings on the face such as swollen lips and earlobes, and finally the chronic inflammation of wounds resulting from the absence of sensation, the loss of fingers, hands and feet, together with the prescribed Christian penitential garment with a warning attribute.

The history of the visualization of texts, in which lepers are described, and the depiction of face-to-face encounters with lepers, is subject to contemporary imagery. A medieval leper is portrayed differently from a sixteenth century leper. Every age has its own manner of depicting these poor souls.

In present-day Europe daily encounters with lepers scarcely occur any more outside hospitals. They have been erased from our visual memory, lost for good. Just as people, images travel in time and lose their expressiveness without regular "eye contact". In India, on the other hand, the lepers, expelled from the community, are always in full view lying on the street or sitting outside the temples holding out their mutilated hands. There the image of the leper is very much alive and the contemporary "image maker" will, in his own contemporary way of creating images, record the portrait of the leper for a particular period and store it in his and our memory. For his method of depiction this artist has as a photographer no need of scientific knowledge of the disease in contrast to the medical illustrator. The graphic artists, who reveal scientific secrets with the latest techniques and make them comprehensible through visual aids, have a different objective from the free and

7Ketting, G.N., Bijdrage tot de geschiedenis van de lepra in Nederland, The Hague 1922, pp. 173-174; Fedwick, Paul Jonathan, Basil of Caesarea, Christian, Humanist, Ascetic, Toronto, Canada 1981, II, p. 601; Heck, van A., Gregorii Nysseni, De Pauperis Amandis: orationes duo, Leiden 1964, pp. 116-117. Proposition III of Van Heck's thesis reads as follows: "By the word *ptochoi* Gregory of Nyssa and his contemporaries often meant lepers".

independent artist who deliberately tries to convey his emotion to the viewer in an expressive manner. In contrast the medieval illustrator of Christian texts was tied both to the text and also to the interpretation of the sacred words according to the theological views of his clients. The creation of an image is after all determined by the spiritual climate of the time.

In the chronicle of the way lepers have been depicted in the history of art, the representation of the leper also undergoes a development. The medieval leper in the Utrecht Psalter is less "realistic" than the figure of Lazarus on the altar piece with the Last Judgement and the Seven Works of Mercy by the painter Barent van Orley (1492-1542). Yet both artists have processed their impressions of the leper according to the then prevailing views, portraying them very recognisably and suggestively. In his illustration of the psalms, the monk emphasized the skin blemishes, the running sores with which he covered the leper's sinful body, so that he literally and figuratively looked as though he had been struck by the hand of God. The court painter Van Orley depicted him as the humble pauper Lazarus, the paralyzed and deformed leper in an advanced stage of his fatal illness. Neither representation leaves anything to be desired as regards clarity. Only those who are acquainted with the historical, medical-philosophical and socio-political background to this disease will understand why the soul of the hungry and thirsty mendicant leper ascends after his death to the patriarch Abraham, who entirely according to oriental custom hospitably receives his heavenly guests, while the soul of the uncharitable Rich Man descends into the scorching heat of Hades.

People at the present day will have difficulty in understanding the appeal and the warning emitted to everyone's dismay by the hoarse and stinking lepers with their tooters, bells and rattles: "Give for the love of God, so that at the Last Judgement you may be received into the Kingdom of Heaven instead of being eternally condemned to the blistering fire of hell".

At the beginning of the sixteenth century the suffering Poor increased alarmingly in number. Rulers brought in regulations for the control of mendicancy, such as the Emperor Charles V's decree of 7 October 1531, which contained prescriptions for the maintenance of these Poor Creatures. The collecting of alms secretly or publicly was forbidden except for "Religious Mendicants, prisoners and Lazarusses and Lepers, who may beg for Alms as they are accustomed to, the aforesaid Lazarusses having their Hats, Mittens and other signs as is proper...". A few years later in 1539 came the decree that "the lazarusse must have and wear hats with white bands or cords, mittens, cloaks, bowls and other signs as decreed of old and as is proper". The white bands were the confirmation headbands which were wrapped round their head when they were confirmed in their Christian belief and received into the Christian community of faith⁸.

The Reformation movements did not envisage any fundamental change in the social position of lepers. In the eyes of the reformers they remained poor sinners, paupers who had a right to alms. The new Protestant mendicancy and alms ordinances - and later also the Catholic - were intended to achieve control over the poor, the restriction of begging, the refusal of admittance to beggars from elsewhere and the centralization of the financial support which had previously been divided among various institutions.

The fight of Martin Luther (1483-1546) against the system of indulgences, the works of mercy, whereby people could earn heavenly bliss or paradise, led to hostility and the destruction of religious images, such as altar retables and sculptures, in which relics of the saints were always treasured. In Lutheran churches the number of images was reduced and in Calvinist and other Protestant churches completely eliminated. Their magic power was broken literally and symbolically.

In Luther's opinion the cult of images and the adoration of relics was not the way "to gain the grace of God". In 1522, after iconoclastic riots and incidents, Luther began a series of Lenten sermons, which are known as his "Invocavitpredigten". In these sermons in the parish church in Wittenberg between 9 and 17 March he condemned the iconoclasts, the disturbers of order. It is true that Luther clearly stated that "the greatest, most important and most essential reason why images should be removed" was the doctrine of the rejection of good works, but he condemned those who had done this "in a criminal way, entirely without order"⁹.

A year later in 1523, amidst the problems of religious art and images, the publisher Johannes Froben (1460-1527) of Basle brought out with imperial privilege Erasmus's Lord's Prayer, Precatio Dominica in septem portiones distributa per D. Erasmus Rotterdamum (c.1467-1536), a small book for personal meditational purposes, which was divided into seven sections and illustrated with eight prints, signed with the monogram VG (not CV), so in all probability by Urs Graf (c. 1485-1537/8). Only two Latin editions of Desiderius Erasmus of Rotterdam's commentary on the Lord's Prayer were furnished with these

⁸Groot Placaet-Boeck, Inhoudende De Placaaten ende Ordonnantien vande Hooghmog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden etc., I, The Hague 1658, p. 470 and Lepra in de Nederlanden, op. cit., p. 91.

⁹Michalski, Sergiusz, The Reformation and the Visual Arts. The protestant image question in Western and Eastern Europe, London and New York 1993, pp. 15-19. Moreover, it should be pointed out once again that as early as 1517 various propositions of Luther were directed against the practice of indulgences: "Man soll die Christen lehren, dass es des Papstes Meinung nicht sei, dass Ablass losen irgendeinem Werke der Barmherzigkeit halbwegs gleich sein soll". See Hillerbrand, Hans J., Brennpunkte der Reformation. Zeitgenossische Texte und Bilder, Göttingen 1967, p. 58.

illustrations, while the numerous translations into Czech, Dutch, English, German, Polish etc. were unillustrated. These illustrations were also distributed separately as devotional prints with German texts, published by Froben during Erasmus's stay (1521-9) at his friend's house in Basle.

Erasmus wrote a commentary for each day of the week. On Tuesday for instance he meditated on the sentence "*Fiat voluntas tua*" (Matthew 6:11), which Graf illustrated by the scene of Christ carrying the cross together with lepers bearing crosses. The phrase for prayer and meditation for Saturday was "*Sed libera nos a malo*" (Matthew 6:13), the illustration for which shows Christ delivering lepers from evil. Both the writer and the engraver evidently had the familiar image of sick people, the incurable leprous mendicants, in mind here. They were, according to the *Regula Pastoralis* of Pope Gregory the Great (590-604), Children of God, who during their lives here on earth were engaged in a hard struggle against sin and the devil. They prayed to God their Father, the Father of love and mercy, that his "will be done", either by God allowing their sufferings to be prolonged for their betterment, or by his delivering them from evil, saving them from their suffering to His glory. This was in accordance with Hebrews 12:3-5 and with Erasmus's Lord's Prayer, made visible through the realistic image of these public sinners, Children of God who as crossbearers were patterns of patience, humility and obedience and therefore saved from hell. The portrayal of Christ's suffering with his suffering leper brothers was intended to show the Redemption of the faithful and to console the Christian reader. The little prayer book was written for private devotion and education at home, a spiritual aid in words and images¹⁰.

Regulations throughout the Christian world prescribed banishment and isolation for lepers. They originated in the old purification laws of the Old Testament, where leprosy is regarded as a plague by which God strikes the sufferer for his transgression of the moral law. Expelled from society, lepers had to renounce all their rights over their possessions. They were taken into leper asylums situated outside towns and villages or lived in the countryside in huts or woods. The numerous leper hospitals founded in the Middle Ages were not hospitals in the modern sense, but ecclesiastical houses of penitence, where disciplinary rules prevailed with penalties for their infringement. But despite that, it was possible for the obedient Christian leper to attain reconciliation with God and forgiveness of sins. The hope and the idea of mercy accompanied the leper on his pilgrimage through the world. He was a public penitent who had already bid farewell to his family and friends and spending his days in poverty hoped for a reprieve at the Last Judgement, as we have seen.

In the early sixteenth century, under the influence of the biblical humanistic thoughts of Erasmus and his friends, demands began to be made for the reform of the whole institution of legal mendicancy. Hordes of beggars, comprising poor lepers and of course criminal elements, were posing a threat to the established order.

In the *Familiarium Colloquiorum Formulae* by Erasmus, dedicated to his godchild, the young son of his publisher friend Froben in Basle (March 1522), a collection of speech training and reading exercises in Latin, there is the amusing story of two beggars. In this seventh 'T'samen-sprekinghe' (Dialogue), entitled 'Ptochologia' or 'Beggars' Talk', Erasmus presents two types of beggars who enter into a discussion with each other. One is called Irides (Poor-Rich), a telling name made up of Iros, the beggar in Homer's *Odyssey*, and Dives for the Rich Man in the gospel according to St Luke mentioned above (16:19-27). The other is called Misoponus (Work-shy), in which the Latin words *Osor laborum* (Work hater) are concealed. The first beggar belonged to the 'order' of morally bad poor, who filthy and sick and full of sores wandered about begging and, on account of their situation, only spread destruction. According to Erasmus they lived in "unbridled felicity", a source of envy to kings and of awe to the common man, "as though they were saints of God". The second beggar, however, belonged to the category of healthy, workshy imposters, who succeeded in getting people's money by all sorts of cunning alchemistic practices.

In his light-hearted 'beggars' talk' Erasmus expressed the worries of the municipal authorities, who found themselves confronted by an increasing stream of beggars who made the cities unsafe and unhealthy. According to the "saintly" beggar Irides, the cities are already "muttering" that the beggars will not be allowed to wander about freely and that the strong will be "forced" to work. The two beggars finally end their dialogue as follows: Iri(des) It's not the first time I've heard such tales. That'll happen when the heavens fall. Miso(ponus) Maybe sooner than you'll like"¹¹.

Erasmus's vision was proved right. The free imperial cities of Nuremberg and Strasbourg revived their social diaconal care and in 1525 the city council of the Flemish town of Ypres even decided to prohibit all begging. This measure brought them into conflict with the ecclesiastical authorities, in particular with the mendicant orders, who did not want to do away with the performance of penances by sinners. After a pronouncement by the theological faculty of the University of Paris in 1531, the city was forced to revoke the measure. Some months later the decrees of Emperor Charles V mentioned above made a

¹⁰*Precatio Dominica in septem portiones distributa* by Erasmus, published by Johannes Froben, Basle, November 1523, illustrated. Gemeentebibliotheer (Municipal Library) Rotterdam.

¹¹Erasmus of Rotterdam, *Colloquia Familiaria* of *Gemeensame t'samen-spraken* etc. *Maer nu ten dienst van onse nederlanders vertaelt*, Campen 1644, pp. 54-57.

distinction between true and false beggars. For the time being in the territories of the Habsburg Emperor the public penitents continued to receive their alms and the benefactors the reward of the righteous. Erasmus put his finger on the sore point with his educative, humorous Latin reading lesson on the problems of begging, disease and poverty prevailing at that time.

Yet this humanist linguist, despite his strong criticism of the Church, never went as far as Luther, who did not see the Works of Mercy as an effective means of buying off sins committed in order to spend a shorter time doing penance in purgatory. The ideal of voluntary poverty and thus the institution of begging as penance was hereby endangered, one of the three pillars on which the Christian ascetic monastic life was based. Ultimately the church of the Reformation was to carry out the reforms which were necessary for the newly established socio-political care. The public penitence of repentant sinners, including that of the religious mendicants, was forbidden. This measure led to the disappearance from the roads, at any rate in the Protestant countries, of penitent pilgrims on their way to Aachen, Rome, Jerusalem or Santiago de Compostela or other places of pilgrimage, and of the mendicant friars.

In the meantime the poor lepers were also better "looked on", examined and checked by surgeons and physicians, which helped to subject them to stricter control. Naturally this did not solve the problem of the infectious and fatally sick, the disabled, infirm and needy people. Even at the present day the view that sickness and poverty are chastisements, punishments of God, necessary for the "divine training school" (see the *Regula Pastoralis* of Pope Gregory the Great, note 11), sometimes still determines people's thoughts and actions.

To the great alarm and anxiety of the "creators of images", the artists, the iconoclastic fury in the churches started in the first quarter of the sixteenth century as a result of theological disputes. Ecclesiastical art proclaimed the same messages as the contemporary doctrines of the theologians. Without the drastic changes made by the Reformers in Christian church life, in services and the liturgy, the walls and columns in Dutch churches would not have become so empty and white, so "pure".

In the churches purged by Luther the relics, together with the altarpieces and sculptures, were emasculated and stripped of their magical function. Instead paintings without relics were hung up with the aim of spreading the Word of God and in particular the portrayal of Christ crucified as consolation for the believers. In the Lutheran countries the emphasis came to be on clear and simple depictions of the Lord's Supper, the Crucifixion and the Resurrection, biblical themes which, whether or not clarified by Bible texts, were to serve for the Christian education of the simple believers¹². The texts by Erasmus with the illustrations by Urs Graf from 1522 were intended for an intimate circle.

The possibilities of making use of images of leprous mendicants in pictures were by no means exhausted. In the middle of the sixteenth century the tensions between the Catholic and Protestant theological interpretations of the sacraments, of sin, of the Works of Charity or social welfare - as we call it - were not resolved. The lepers, banished from society, living as outcasts outside the cities in leper houses or wandering the roads, appear not only in pictures with the Works of Charity, but also in depictions of special days of the months of the liturgical calendar.

In the painting by Pieter Bruegel the Elder (c.1528-69) entitled *The Battle between Carnival and Lent* (Kunsthistorisches Museum, Vienna; 1559) the focus is on the festivals and saints' days in the winter months, from Christmas to Easter. One of these fixed Christian festivals was 6 January or Thirteenth Day on which Western Christendom celebrated Epiphany, the Adoration of the Infant by the three Kings from the East, the Festival of the Three Kings. On the Monday after Epiphany, Copper Monday, a variable day, the banished lepers were entertained as welcome guests in the towns, as for example in the city of Amsterdam, where there was an exuberant and above all noisy, eating and drinking festivity. This special Monday, also called Blue Monday, or in England Handsel or Plough Monday, was intended as the special feast day for the poor banished lepers from the leper asylum outside the town. No other day was celebrated with more jollity and exuberance than "Forsworn Monday" wrote the historian Schotel as late as 1869. This was the day when minor officials renewed their oaths of office, while the apprentices and the journeymen of the guilds, at later periods the printers' journeymen, received tips for their New Year greetings.

¹²For this *Regula pastoralis* see: Hermans, J., *Is iemand ziek onder U*, in the series *Kerkvaders en Sacramenten*, Bruges 1985, pp. 102-105; Michalski, op.cit. pp. 33, 39. To what excesses the worship and adoration of relics and the obtaining of indulgences led at the time of Luther and Erasmus is shown in the "Heilighumbücher" of amongst others the town of Wittenberg, which had in its possession 5000 items of remains of saints, which the Elector Frederick the Wise (+1525) had brought with him to Saxony in 1493 from the Holy Land. He planned to use them to develop the town of Wittenberg into a religious and economic centre. The painter Lucas Cranach (1490-1553) depicted this collection in 1509. The cathedral city of Mainz, the residence of the Elector and Cardinal Albrecht of Brandenburg (+1545), outstripped all rivals with 8833 pieces of bone and 42 intact saintly bodies, for which thousands of years of indulgences were to be earned. For centuries the fascination for the adoration of relics (remains) of saints left its mark on the belief and life of the Catholic church. The Reformation put an end to this for good, see Beissel, Stephan, *Die Verehrung der Heiligen und ihrer Reliquien in Deutschland im Mittelalter*, Darmstadt 1983 (1st editions 1890 and 1892), pp. 132-133.

This Copper Monday was also the feast day of the feeble-minded, who, as we know, in the Amsterdam leper asylum lived together with the banished lepers¹³. The lepers and the feeble-minded got permission to go to the market places of the towns to receive their alms and to collect for their livelihood in a big General Collection. This day marked the beginning of the Carnival season and an unusual state of affairs prevailed, the normal rules and regulations being suspended. Carnival time, topsy-turvy time with its feasting and carousing, with the noise of festive processions, with masquerades and mummery, with round dances - customs linked with the turn of the year -, often met with opposition from the authorities because of its licence and excesses.

Bruegel has depicted these feast days of the winter months, which culminated on Shrove Tuesday (in French Mardi Gras). The central motif is the Battle or (mock) Tournament of the pot-bellied butcher or the fat Kitchen (Gluttony) on the left side and the bag of bones or the lean Kitchen (Poverty) on the right side.

These two jousting "knights", two grotesquely rigged out caricatural players, perform the burlesque tournament between excessive Riches, Gluttony and Alcoholism (Gula) and excessive Poverty, Mortification. This satirical rendition of the "chivalrous" tournament "on horseback" on the public square, the marketplace of a town, was a parodic and critical performance of the inversion of the Christian civic order on the last day of a period of immoderate feasting, drinking and eating. The right side of the painting shows Lent, time of undue fasting, extreme penitential exercises and hypocritical hospitality, starting at night on Ash Wednesday when crosses were drawn in ashes on the foreheads of the faithful in the church. Lean John as Lent or Mortification on his confessional, mounted on a carnival float drawn by a monk and a nun, is followed by a procession of children with crosses on their foreheads and watchmen's rattles in their hands to remind people of the coming of Holy Week, when the church bells are silent. It is time for confession and penitence, for prayer, almsgiving and pilgrimages, the days of mourning as preparation for Easter have started: this was the children's glad tidings.

Bruegel, "Droll Pier" as Van Mander calls him, holds up a droll spectacle to his laughing audience, the wealthy buyers of his paintings, in a similar way to the valet type of the Commedia dell'Arte, akin to Pedrolino or Pierrot or Harlequin or Gillis. A joker, perhaps a sort of Dutch Black Peter, sits high above the turmoil in the window of a bakery, while a cord with a basket full of presents for the children (apples, nuts or cookies?) has been fixed from the garret window, high up between the houses. Another basket juts out of a window beside this teaser or doll-like fool with his white powdered face, decked out with a black feathered mask on the back of his head.

The lepers' procession passes under the cord, preceded by a bagpipe player, a man carrying a cobweb mop and another bearing a decorated evergreen tree (of Life), a precursor of the Christmas Tree. The round dance of the foolish cripples on crutches, mentally retarded, abnormal dwarfs, one of them chosen by lot to be the Twelfth Night or Alcohol King, decked out with a red cardboard crown, refers to the king's dance of the fools, to the childlike folly of the simple. The clownish Lilliputians stagger around in a circle at sixes and sevens, without any sense of rhythm and order. The Romans called these poor little people "moriones", feeble-minded misshapen dwarfs, fools who served as "droll" puppets at the imperial court in Rome. They occupied the lowest rung on the social ladder and on account of their abnormal physical proportions were exploited through the ages as court fools. They danced as mocking clowns at festive gatherings and amused their onlookers with their crippled, hunchbacked bodies.

Bruegel also painted them as entertaining carnival characters, fringe figures labelled as ungodly sinners, who portrayed the dark side, i.e. the left side of existence. During their earthly life they were treated as beings of a different order. They were ridiculous, i.e. at the mercy of scorn and derision. According to the views of that time they and the lepers symbolized the wantonness and voluptuousness of society, which had fallen sick through its own transgression of Christian morality and was apparently on its way to ruination. The painter, as a critical Christian and humanist moralist probably inspired by Erasmus, depicted in the midst of this topsy-turvy world the image of the ideal married couple, the loving husband as steadfast citizen with his sword and dagger and his faithful and vigilant wife with her lantern. They turn their back on the onlooker, the dissipated revellers and the (hypocritical) penitents dispensing alms, and instead of following the torchbearer in fool's attire to the left, they bear right towards the centre to turn to the crucified Christ, to devote themselves as inspired Christian believers to purification and forty days of continence and to be reborn with the Resurrection of Christ at Easter. The Works of Mercy, care

13Schotel, G.D.J., Het Maatschappelijk leven onzer vaderen in de zeventiende eeuw, Haarlem 1869, p. 169 and Mak, J.J., Het Kerstfeest ontstaan en verbreiding. Viering in de Middeleeuwen, The Hague 1948, pp. 180-183; Eeghen, I.H. van, "Het Leprozenhuis te Amsterdam", Jaarboek Amstelodamum, 42, 1955, pp. 85-86; Scheller, R.W., "Hainhofer's Amsterdamse aantekeningen uit 1598", Jaarboek Amstelodamum 77, p. 66: "Den 12 und 13 Januar den man hier den schweren Montag haist, ziehen die Siechen rumb zum theil z'Fuess thail auf Schlitten gfurt, mit einer Trumelen vor ihnen her, und colligunt durch die ganze Statt elemosynam. Wurdt ihnen sonst im Jahr nit zugelassen in die Statt zu khommen".

On St. Anthonisbreestraat as the place of residence of numerous artists and art dealers: Schwartz, Gary, Rembrandt, zijn leven, zijn schilderijen, Maarssen 1984, pp. 28-29, 30 and 135.

of the poor (Caritas), was the primordial instruction of Christ the Saviour, to help your brother and sister who are living in misery, sick, disabled and homeless¹⁴.

Not only did the faithful fight the eternal battle between an immoderate, chaotic life and a disciplined Christian life, subject to severe rules, in anticipation of a definite judgement after death, but the theologians in the sixteenth century also fought one another with the sharp sword of the pen. Ultimately, after the Iconoclastic Movement, the Inquisition and religious wars, the Church was - at least in the Northern Netherlands - to be "transformed" by the ideas of Martin Luther, of Menno Simons (1496-1561) and above all of John Calvin (1509-1564). Just as Luther, this lawyer-theologian also condemned the violent destruction and theft of public ecclesiastical works of art. On the other hand he emphasized that: "God cannot be grasped in visible houses of worship, magnificent altars or ceremonies". The churches should not harbour images and crosses, with the exception of panels with the Mosaic Laws and the Ten Commandments and coats of arms in memory of the dead.

In Calvin's *Christianae Religionis Institutio* (Instruction in the Christian Belief) he wrote the following about making images: "As regards what can be painted or engraved, it is permissible to represent (biblical) stories as a memorial or figures or engravings of animals, cities and countries. Instructive things or remembrances can be derived or depicted from them. As for the rest, I see no other purpose they can serve except pleasure"¹⁵ The church was not the place for these images, but rather private houses and public secular buildings, where it was permissible for the artists to execute their commissions in the form of memorial images. Man could never be justified by his works, according to the new views of the theologians and Christian teachers.

The ailing sinners would indeed have their sins forgiven after penance, but a solution for their physical suffering on earth still lay far beyond the scope of medical science. According to Calvin the fourth category of those holding office in the Reformed Church was that of the deacons and the visitors of the sick. Their allotted task was the care and support of the poor and the sick.

Even after the Reformation at the end of the sixteenth century poverty and leprosy still belonged together. If you had leprosy, you were poor and if you were poor, it seemed as though you had leprosy. In an emblem book, *Emblemata liber*, written and illustrated by Jean-Jacques Boissard (1533-1598), engraved by Theodorus de Bry (1528-1598), and published in 1593 in Frankfurt am Main, the artist portrays Poverty as a form of leprosy: *Paupertas Leprae Species*. Piteous Poverty is depicted through two different married couples, who are present in a town. The standing couple with a daughter are rich, while the other seated couple with two small children appealing for alms belong among the mendicants. The haughty trio in their rich attire turn away, shocked and contemptuous, from the four poverty-stricken beggars. The Latin text next to the emblem reads as follows: "All men shall freely admit that poverty is not a vice. Nevertheless people have little respect for the poor and consider them to be inferior beings. The poor man has no influence whatsoever and enjoys no-one's trust. Remarks made by poor people are usually dismissed as worthless. A pauper can be as well-read, wise and truly learned as you like, but it seems as though he will never earn the recognition of those who are richer. It is said that poverty as such has nothing evil in it. Yet it is always accompanied by contempt. And the saddest aspect of that unfortunate poverty is that it makes people ridiculous. Respect grows according to how much money there is. Poverty bears a great resemblance to leprosy. Those who get into its clutches are avoided by friends and relations. Poverty often compels free individuals to perform venal, abject actions, for which they deserve compassion rather than disapproval, so it seems. A guest who is poor can enter on the first day, the second day he already stinks and the third day he is kicked out of the house. Although poverty as such possesses nothing reprehensible, yet there is something about it which powerfully provokes and incites people without money to perform evil deeds. Hunger delivers a man up to his enemy and for a young woman there is no stronger enticement to the path of vice than poverty. It is true that a wise man should not always be coveting riches, but it is in any case advisable to evade poverty as far as possible. For poverty casts a terrible slur on a person's goodness. If there is no money, descent and nobility are worth less than seaweed".

Under the engraving designed by Boissard there is the following poem: "No, poverty is not a vice. Yet every poor beggar is treated like dirt. He is not given any credit. It is a form of leprosy; if you have it, nobody wants you to come near him, however much you beseech him"¹⁶. (*ill. 3*).

¹⁴Catalogue of the Gemäldegalerie, Kunsthistorisches Museum, Vienna, 1981, p. 65. Klaus Demus calls this figure "als Spott gemeinter "Butzemann"", the precursor of Black Peter, the knave of Santa Claus; Koedood, Peter, *De Hofnar van maatschappelijk verschijnsel tot toneelnar*, Weesp 1983, pp. 11-14; Bristol, Michael D., *Carnival and Theater. Plebeian culture and the structure of authority in Renaissance England*, New York and London 1985, pp. 67, 74-75; *Vastenavond - Carnaval, feesten van de omgekeerde wereld*, exhibition catalogue, Noordbrabant Museum, 's-Hertogenbosch, 20 September - 29 November 1992; Pleij, Herman, *Van Vastenavond tot Carnaval*, pp. 10-44; see also for the double mask illustration no. 20b.

¹⁵Michalski, op.cit., pp. 70 and 71.

¹⁶Repro edition, Hildesheim-New York 1977, pp. 84-85. The Dutch translations from the Latin are by M. d'Hane-Scheltema, to whom I am deeply indebted.

af. 6. (r. 2.)

E M B L E M A T A.

83

XLII.

Ioanni Aubrio Trecenti.

PAUPERTAS LEPRÆ SPECIES

Paupertas vitium non est: sordet tamen omnis
 Pauper, & egregio semper honore carere.
 Est lepræ species: quasi tenere, propinquum
 (Exiuses quam vis omnia) nemo volet.

ILLUSTRATION nr. 3.

Paupertas Leprae Species

Engraving by Theodorus de Bry (1528-1598) after the drawing by Jean-Jacques Boissard (1533-1598)

Boissard and de Bry were staunch Protestants and followers of Calvin. They will have shared Calvin's views and conviction that the Gospel was pre-eminently preached to those poor people whose condition was pitiful and contemptuous. These people in particular were worthy of receiving God's grace and salvation. After their death they would gain entrance to heaven as Children of God.

On the other hand riches led people into temptation and made them arrogant, so that they were no longer able to heed God's word. In Calvin's commentaries on St. John's gospel he made the following remarks about those on the lowest rung of the social ladder: "*Que ceux qui sont de basse condition se glorifient, d'autant que le Seigneur les a adoptés pour ses enfants; et les riches, en ce qu'ils ont été rabaissés par la connaissance qui leur a été donné de la vanité de ce monde*"¹⁷.

Good works in the traditional theological sense had fallen into discredit in the Protestant countries. Not only were beggars kept away from the public highways as far as possible, but it was also forbidden to beg in the towns. Although they were lovingly accepted by God as his minor children, they could not be full members of the Dutch Reformed Church¹⁸.

The inmates of the Amsterdam Lepers Asylum were still obliged if they went outside the building to carry their rattle and to wear the prescribed penitential garment with "a white swathe round their hat". In 1604 the annual procession or festive parade with "Sledges, Pipes and Drums" was abolished in Amsterdam on account of "the great surge of people". This was an annually recurring boisterous happening, which naturally attracted large crowds. In remembrance of this two-day long collection for the Amsterdam Lepers Asylum - during which the lepers were treated on the first day to food and drink in St Peter's Hospital and on the second in the Municipal Orphanage (Burgerweeshuis) - the painter Adriaen van Nieulandt (1589-1658) was

¹⁷Bieler, André, *La pensée économique et sociale de Calvin*, Geneva 1961, p. 331.

¹⁸Deursen, A. Th. van, *Het kopergeld van de Gouden Eeuw. Het dagelijks brood*, Assen 1982, p. 88, also in *Mensen van klein vermogen. Het kopergeld van de Gouden Eeuw*, 1996 (third edition) pp. 69-70.

commissioned in 1633, almost 30 years later, to portray this already bygone procession, the Annual Procession of the Lepers on Copper Monday Discontinued in the Year 1604 (ill.3). The memorial painting was hung in one of the rooms where the regents (both male and female) of the Lepers Asylum held their meetings (it now hangs in the Amsterdam Historical Museum). Just as Rembrandt and many other artists, the painter Van Nieulandt lived in St Anthonisbreestraat or Breestraat, where the Amsterdam lepers had lived for centuries¹⁹; see also note 13 (ill. 4).

ILLUSTRATION nr. 4.

'Copper Monday'

Adriaen van Nieulandt (1589-1658)

This notorious Monday with its many epithets was the same Monday which Bruegel had portrayed in his caricatural and "droll" narrative style in The Battle of Carnival and Lent. The public feast days before, on and after the Feast of the Epiphany were discontinued in the Protestant towns, but the merry-making and the fun in the Catholic families over the little, chosen child-King was not affected by it. (See for example the paintings of Jacob Jordaens and Jan Steen).

During the whole of the seventeenth century the Amsterdam lepers continued to live in the Amsterdam "Lazarus Huys", an institution which was a cross between a hospital and a place of penitence. Because of the expansion of the city the Lepers

¹⁹Evenhuis, R.B., Ook dat was Amsterdam, I, Amsterdam 1965, p. 168. The male and female regents of the rebuilt Amsterdam Lepers Asylum were immortalized in 1624 in two paintings by Werner van den Valckert (c. 1585 - after 1627). In both paintings (Rijksmuseum, Amsterdam) the story of the poor mendicant leper Lazarus and the Rich Man is depicted in the background as an admonition and a consolation (Luke 16: 19-31). As exemplary and magnanimous administrators they had understood the gospel message and would not, according to their hope as faithful and at the same time rich Christians, end up in hell like the miserly and unmerciful Dives. On 9 April 1675 the inmates of the Amsterdam Lepers Asylum still consisted of 36 lepers, 8 feeble-minded and 14 lodgers or "provendrer" and 11 members of the personnel. See Eeghen, I. H. van, op.cit. (note 13).

Asylum, with its own chapel dedicated to St Anthony, came to lie within the fortified city walls. A new district grew up beyond the old St Anthony's gate. It was parcelled out, built on and inhabited by numerous immigrants, who came to try their luck in the prosperous port of Amsterdam.

These new inhabitants of Amsterdam settled down alongside the lepers. One of them was the painter Rembrandt van Rijn (1606-1669), who had exchanged his paternal home in Leiden for a dwelling and atelier in Breestraat, close to the little bridge over the St Anthony's Sluice. The etching with the ragged begging leper, called The Lazarus Rattle (1631) was one of Rembrandt's best known portrayals of a mendicant leper (*ill.5*).

ILLUSTRATION nr. 5.

Rembrandt van Rijn (1606-1669), *The Lazarus Rattle*, etching (1631)

But also in drawings and other etchings, such as the etching The miraculous Healing of a paralyzed Beggar (1659), these poor mendicant lepers continue to intrigue Rembrandt.

The presence of lepers close to the house Rembrandt had bought in 1639 in Breestraat, the present Rembrandthuis Museum, influenced his work. These particular sick people were pre-eminent representatives of sinners. Though as believing Christians they might be called "God's poor children", even in Protestant, liberal Amsterdam they will have been despised and avoided on account of sheer fear of infection and stench.

On one of the best-known etchings of Rembrandt these "picturesque" poor, these "Poor Souls", play a major role, namely in the so-called Hundred Guilder Print (c. 1640-45) (ill.5).. The lines written on one of the impressions by Rembrandt's friend, the sick- visitor, cantor and poet H.F.Waterloos (+1664), make it clear that the print depicts passages from Matthew 19:13-30: "Jesus' hand helps the sick. And the children (that is Divinity) he blesses: And punishes those who object. But (Oh!) the young man is sad. The scribes rail at the faith of the saints and at the rays of Christ's divinity".

Undoubtedly the death of three children and finally the death of his wife Saskia on 14 June 1642, eight months after the birth of their son Titus, deeply shocked and affected the painter. Perhaps his friend Waterloos, the sick-visitor, was able to comfort the painter and strengthen him in his belief.

In his work Rembrandt also dealt with the theme of faith, sickness and death. In the above-mentioned etching, The Hundred Guilder Print, Rembrandt has portrayed Christ with a diadem of light rays round his head, which illuminate the dark background of Jerusalem's city walls, as a radiant divine figure. On the left side of Christ, outside the city gate, the poor, mortally ill sinners are imploring Him to reach out His saving hand to bless them and forgive their sins.

In their midst is an old, blind beggar with two dangling gloves, which lepers were obliged to wear as a "sign" to cover their inflamed, mutilated hands. To the right of Christ two female beggars with babies in their arms and a toddler pulling at their skirt approach Him, just as the other poor souls, to be "beatified", saved from hell and damnation through His divine helping hand. At the back left the scornful scribes stand round the sickbed of an old man. In front of them, listening to Jesus, sits the rich young man who was too lax to sell all his many possessions and give money to the poor to gain "treasure in heaven". If he did this, he would become a true disciple of Jesus, "receive an hundredfold and inherit everlasting life". But the young man went away in sorrow "for he had great possessions". "It is easier for a camel with his high hump to go through the eye of a needle than for a rich man to enter the Kingdom of God", said Jesus according to the evangelist Matthew. But who shall be saved then, the disciples asked themselves in amazement, whereupon Jesus beheld them and replied: "With men this is impossible, but with God all things are possible" (Matthew 19:16-26). The camel is depicted in the shadowy entrance of the city gate, right at the back of this procession of poor "images", outcasts, like the untouchables of India, whom Mahatma Gandhi (1869-1948) called "harijans", poor Children of God. Among the learned philosophers on Christ's right, two prominent figures are Socrates, Plato's moralist and preceptor, and the pious humanist linguist Erasmus, whose Latin translation of the New Testament from the original Greek - after in-depth comparative language research - contributed so much to a renewed view of the gospels (ills. 6 and 7).

ILLUSTRATION nr. 6.

Rembrandt van Rijn, *Hundred Guilder Print*, etching (1640-1645).

ILLUSTRATION nr. 7.

Rembrandt van Rijn, Hundred Guilder Print, etching, detail, 'Young man in sorrow'.

With his illustration of this metaphorical prophetic language in conformity with the reformed doctrine, Rembrandt has contributed in his own expressive style to the propagation of the Christian faith, as it was professed and experienced in mid-seventeenth century Amsterdam in pious family circles. The numerous purchasers and collectors of this etching saw in it, apart from the aesthetic pleasure, an inspired depiction of various biblical texts, visionary pronouncements and comforting thoughts according to St Matthew's message of salvation. Rembrandt put the emphasis on the aspect of salvation which accorded the faithful who were poor, sick, old and infirm the privilege of being called Children of God. Moreover, the lepers, who were the pre-eminent public sinners, would receive a cure or forgiveness of sins through their belief in the divine healing radiation of Christ. After their death they too would be saved. According to St Matthew nobody, not even the disciples, would be able to prevent the innocent little children and the poor, the lowest members of society, all Children of God, from ultimately being the first to inherit everlasting life. Indeed, the same theme had already been portrayed in 1620 by the painter Werner van den Valckert (c. 1585-after 1627), a former inhabitant of Breestraat, for his clients, Mr. and Mrs. Poppen-Rosecrans²⁰.

Sickness and poverty have always scourged mankind, except in the perfect heavenly paradise. In the absence of medical and economic solutions for these insoluble problems, the belief in a Divine Saviour, the Son of God, who died on the cross, gave

²⁰Visser 't Hooft, W.A., *Rembrandts Weg zum Evangelium*, Zürich 1955, pp. 54-56; Lint, J.G. de, *Great Painters and Their Works As Seen By A Doctor. I. "Rembrandt"*, The Hague, s.a., pp. 53-55; *Catalogue Rembrandt etchings and drawings in the Rembrandt House* by Filedt Kok, J.P., Maarssen 1972, pp. 66-68 and *Catalogue Rembrandt Exhibition*, Eaux-Fortes, Musée de Petit Palais, 6 February 1986-20 April 1986, pp. 160-163, no. 809 (the lines by Waterloos are not given here, but merely referred to). "The poor Children of God" not only appear in Rembrandt's etching, but also on a painting by Werner van den Valckert, dated 1620, Museum Catharijne-convent, Utrecht. The clients, Mr. and Mrs. Poppen-Rosecrans, are depicted outside on the street in front of the city, with the Zuiderkerk of Amsterdam and a number of classisistic buildings in the background. A crouching figure of Christ in their midst blesses their deceased and their small children, while a surging crowd of mendicant poor seeking salvation are vainly restrained by the disciples. See also for Werner van den Valckert as inhabitant of Breestraat: Schwartz, Gary, op. cit., pp. 28, 30.

people comfort and the prospect of a better, "the eternal", life. Leprosy was and still is one of the diseases which continually affect and threaten human health and wellbeing.

Without the developments in the medical sciences, which provide us with increasing insight in innumerable new fields - as, for example, in the functioning of the immune system - fatal infectious and contagious diseases would continually hold sway as plagues in all parts of the world. Terrifying, deadly infectious diseases, pestilences, could in the space of a few days or weeks totally disrupt normal life and substantially alter the course of history. Leprosy on the other hand was and is a slow and above all debilitating pathological process, which stigmatized and still stigmatizes patients for their entire life.

The Christian artists, who illustrated and elucidated the Bible, complied with the guidelines of their clients and put their imagination and empathy at the service of their pious buyers. The viewers of their works possibly understood the visual messages more directly than the listeners comprehended the poetic, prophetic language of their preachers.

After the plundering, vandalism and desecration of images, sacred ecclesiastical objects, the deconsecrated pieces which had survived, bereft of their holy relics, ended up in the exhibition rooms and depots of museums or in the houses of collectors. On account of the fundamentally different way in which belief and the sacraments were experienced, the artists in the Protestant countries lost the part of their commissions, which had been intended for the consecrated church interiors.

The image of the poor and incurably sick mendicant leper, the prototype of the sinner, who people believed to be totally dependent on the good works of merciful fellow beings, thus also disappeared from the interior of the churches. In the representations by the Catholic Urs Graf and Pieter Breugel the Elder the poor lepers were an essential illustration and exemplification of basic biblical pronouncements and regular figures on certain days of the liturgical calendar of feasts. In the representations of J.J. Boissard, Adriaen van Nieulandt and Rembrandt the social-ecclesiastical issue of poverty and sickness was more to the fore, a theological as well as a political, economic and juridical problem in seventeenth century Holland, which could only partially be solved. The image of the leper will only disappear from sight when the deadly pathogen has been overcome and interred in a Leprosy Museum, as for example the Leprosy Asylum in Munster/Westphalia, in bygone days called the *Kinderhaus* (Children's House) after the poor lepers, who were the poor Children of God²¹.

TÓTH-UBBENS, Magdi: Lepra — valóság és ábrázolás

A lepra baktérium által okozott gyógyíthatatlan betegség, amely a testnek lassú de visszatarthatatlan leromlását eredményezi, míg végülis a 'szegény' betegek szinte felismerhetetlenné válnak. A betegség okozóját (*Mycrobacterium leprae*) Henrik Armauer Hansen (1841-1912) norvég orvos és biológus fedezte fel 1873-ban. Sok kultúrvilágban ezeket a szerencsétleneket szigmatizálták – megméltalozták – tekintették (és tekintik napjainkban is) és kizárták (kizárják) a társadalomból, miután minden vagyonukat elvették. Így lettek e beteg, bűnös 'szegények' gazdaságilag is 'szegények'. A zsidó és a keresztyén kultúrvilágban 'tisztátalanoknak' tekintették őket, olyanoknak, akik Isten törvényét áthágták s akiket Isten ezért ilymódon büntetett. A keresztyén leprás azonban bűnbánat gyakorlásával, többek közt zárandoklat által, Istentől bűnbocsánatot nyerhetett. A belpoklosok a normális társadalmon kívül éltek és a társadalom gondozására voltak utalva egész életükre. A ruházatukról felismerhetők voltak. Speciális, a városokon és falvakon kívül elhelyezett otthonokban, leprozóriumokban kellett élniük, ahová csak az év bizonyos napjain mehettek be koldulni, többek között a Vízkereszt utáni hétfőn. A nyugat-európai kultúrvilágban ez a ragályos betegség jórészt kihalt. A modern gyógyszerek, ha nem is tudják meggyógyítani a betegeket (kivéve, ha a betegséget korai kezdeti stádiumban felismerik és kezelik), a folyamatot megállíthatják.

21In the Dutch Antilles the leprosarium was closed on 9 November 1966, which was formerly situated on the Rifwater bij de Zee, before the entrance to the port of Willemstad. See Statius van Eps, L.W., *Gezondheid op de Nederlandse Antillen: beschermd en toch bedreigd?* An oration delivered on assuming the office of Professor of Geographical Pathology and History of Medicine of the Dutch Antilles in the Faculty of Medicine of the Free University Amsterdam on Wednesday 6 April 1994, Rotterdam 1994, pp. 18-19. In the Netherlands the Lepers Asylum "Heidebeek" in Heerde, run by the Q.M. Gastmann-Wichers Foundation for leprosy research, was closed in 1972. Since then lepers in the Netherlands are treated as out-patients without any measures restricting their freedom.

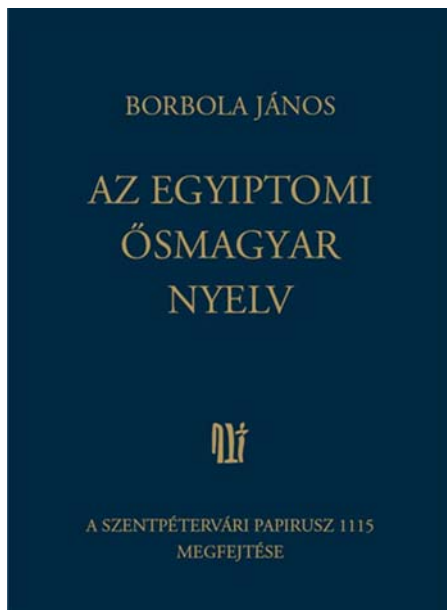
*

Translation: R.M.J. van der Wilden-Fall, MBE, MA (Oxon).

KÖNYVAJÁNLÓ

Borbola János :

Az egyiptomi ősmagyar nyelv

Csodálatos anyanyelvünk a kezdettől fogva gondolataink, érzéseink, szellemiségünk, egyszóval létünk kifejezője, meghatározója. Honnan származik, honnan származunk?

Az *Egyiptomi Ősmagyar Nyelv* című könyvben az egyik ősi gyökerét mutatjuk be. Nevezetesen... a Nílus-parti ősmagyar nyelv és írás alapjait ismertetjük, valamint gyakorlati alkalmazásaként a *Szentpétervári Papyrusz 1115*, közismert nevén a *Hajótörött története* című középbirodalmi tekeres hieratikus erdejét olvassuk közvetlenül magyarul.

Eredetileg ez az 1016 oldalt számláló könyv kézikönyvnek indult, de a tekeres meglepő tartalmának megvilágítása további fejezetek sorát tette szükségessé. Ismételten bebizonyosodott, hogy az ősi írás alapja *a hieroglifák kép és hangértékének megbonthatatlan egysége volt, rendszerük összetett, fonetikus képirást* eredményezett.

Mi – magyar anyanyelvűek – kivételes helyzetben vagyunk, mert számunkra nemcsak a magyarul kimondott hieroglifák látványa és a nemzetközi általánosan elfogadott hangértéke esik egybe, hanem a többi között szavaink képzése, ragozása, nevezetesen a párját ritkító igeragozásunk, a tárgyeset, a többes szám kezelése, a birtokviszonyok, a számneveink, valamint mondat szerkezetünk építkezése is azonos az ősi, Nílus-parti használatukkal.

Megállapíthatjuk, hogy a Nílus partján, az írás kialakulásától kezdve a kultúrájukat elsöprő későkorig bizonyíthatóan nyelvünk ősen, azaz az *ősmagyar nyelven* beszéltek, énekeltek, írtak és számoltak.

Hatalmas feladat áll előttünk, hiszen egyedül ránk – magyar anyanyelvűekre – vár a Nílus-parti képirás valós tartalmának elolvasása, az ősi, teljességében mindmáig ismeretlen kultúra feltárása.

A megoldás kulcsa a kezünkben, a kapu tárva-nyitva...

Társainknak, követőinknek útravalóként ezt a könyvet ajánljuk.

A 450 példányszámban megjelenő számozott könyv ára 9600 Ft.
ISBN 978-963-08-3692-0

Május 14-től kapható és megrendelhető:

Gebauer Pharma Kft

H-1031 Budapest, Keve u. 51

Tel.: (36-1) 242 1673

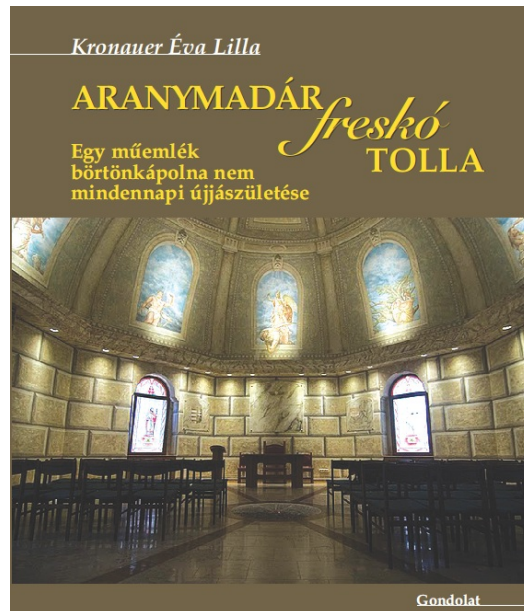
Fax: (36-1) 454 0428

e-mail: info@gebauerpharma.hu

honlap: www.gebauerpharma.hu

Kronauer Éva Lilla : A Balassagyarmati Fegyház és Börtön műemlékkápolna felújításának története és a freskóterápia

A képekkel illusztrált könyv az 1842-45-ben épült, korának reform börtöngyakorlatát alkalmazó és ezt építészeti megoldásában is támogató kupolabörtön kápolnája felújításának történetét írja el, amely egy különös, a világon egyedinek számító képzés és terápia formájában került megvalósításra 2008-2010 között.

Az elítéltek egy magyar freskófestő művész és egy olasz festékgyártó cég antikmeszes festési eljárás innovatív új termékét és technológiáját: a MűvészMeszes eljárást tanulhatták meg közvetlenül a festékanyag és a technológia kifejlesztőjétől, Lencsés Zsolt freskófestő művésztől és csapatától: építészekről, oktatóktól, művésztársaktól és tanítványaitól. Művészek, szakemberek, oktatók és az ítéletüket töltő tanítványok dolgoztak együtt ebben a projektben, tervezték, álmodták és festették meg az üzenet figurális művészeti megjelenését, foglalták márványba a lepusztult, málló falakat, nyitották meg a börtönkápolna eddig salgó elemekkel elzárt 11 méteres kupoláját. A munkálatoknak köszönhetően a kápolna majd 50 éves elzártság után újjászületett.

Ma Magyarország egyik legizgalmasabb módon újjászületett építészeti örökségünk falai közé hívjuk meg az Olvasót egy képzeletbeli börtönlátogatásra. Utunkon elkísérnek bennünket Jeremy Benthan, XVIII.században élt angol filozófus, és reform jogász, Lencsés Zsolt, festőművész, freskófestő, Sáros Miklós festőművész, Szűcs Balázs Sebestyén, művészhallgató, Gránitz Miklós fotóművész, Batthyányi József tanár és tanítványai, dr. Budai István börtönigazgató, Kronauer Éva Lilla, kulturális project manager, az elítéltek és mindazok, akik ebben a nem mindennapi börtönkápolna felújításban részt vettek, támogatták.

A műemlék börtön épület a kommunista időben történt átalakítását már több mint 10 éve próbálták forrást keresve megszüntetni, és az eredeti állapotok szerint megújítva visszaállítani, nemcsak esztétikailag, építészetiileg, de funkcióját tekintve is. A 60-as években miután törvényileg megszüntették a börtönökben működő egyházi és lelkiszolgálatot a 11 méteres kupolával rendelkező börtönkápolnában egy álmennyezetrel takarták el a kupola részt. A helységet először raktárként használták, majd fémszerkezetű igénytelen kivitelezésű rabkönyvtárként. Az 1989-es rendszerváltást követően, a börtönökben ismét lehetőség nyílt arra, hogy az egyházak lelkigondoskodást nyújtsanak. A könyvtárban újra rendszeressé váltak a szertartásoknak, lelkifoglalkozásoknak teret adó szakrális tér alakítsanak ki, amely mind funkciójában, mind szakralitásában, mind esztétikájában megfelel a kor igényeinek. A könyvtárat, ahol más kulturális tevékenységet is folytathattak az elítéltek, nem szerették volna áthelyezni. Arra az épület adottságait nézve nem is lett volna mód, ezért egy multifunkcionális – könyvtár, kulturális közösségi tér és kápolna – megoldásban gondolkodtak. 2008-ban váratlanul egy olyan lehetőség nyílt meg, amely az évtizedes álmodást másfél év leforgása alatt valóra váltotta.

A Norvég Civil Támogatási Alap és az EEG Grant Magyarországon többek között kulturális örökség témakörében pályázatot hirdetett meg 2008-ban. Egy Olaszországban alkotó festőművész, freskófestő, és az éppen akkor Sziciliában tartózkodó börtönigazgató, valamint egy Hollandiában élő és dolgozó kulturális projekt menedzser éjszakai váratlan telefonbeszélgetése után úgy döntöttek, hogy pályázatot nyújtanak be a műemlék börtönkápolna renoválására. Ez nem történhetett meg közvetlenül a jól ismert renoválási eljárások szerint, mivel a pályázat nem támogatta a közintézeteket, középületek renoválását és egyházi tevékenységeket. Ekkor született meg a MűvészMeszes festési eljárás képzése és freskóterápia ötlete a többszörösen hátrányos helyzetű elítéltek társadalomba történő visszaintegrálásának segítésére szabadulásuk után.

A MűvészMeszes eljárás antikmészre alapuló festési technológia, amely 30-40 éves érlelt mésznek megfelelő természetes anyagú mész, márvány-, és gránitpor keveréke. Ezt korszerű technológiával visszahozták a XXI. század festési kultúrájába. Az eljárás fontos része, hogy a MűvészMész mellett olyan színezőket, pigmenteket is kikísérleteztek – szinten törekedve a természetes anyagok használatára – amelyekkel a meszes alappal a színskála mindegyikével, a fehértől a legmélyebb feketéig, lehet festeni a matt, durva és akár tükröző márványhatású felületeken. A börtönben ezt a felületképzést és színezést sajátíthatták el az elítéltek, s így egy új szakmával, tudással a kezükben nagyobb lehetőségük nyílt, hogy szabadulásuk után megtalálják helyüket élehető módon a társadalomba. A gyakorlati képzést egy 30 órás elmélet is megelőzte, ahol nemcsak anyag-, és eszközismereteket, de kultúrát, épített kulturális örökséget és művészet-, freskófestészet történetét is megtanulhatták. A szakanyagot a projekt résztvevői írták, hiszen ilyen, vagy hasonló képzésre ezidáig nem volt precedens. A gyakorlati képzés nem gyakorló terembe folyt, hanem közvetlen a műemlék börtönkápolna falain-, és mivel a felület elkészülése után freskófestés és művészeti dekorációk elkészítése következett a freskófestő művész vezetésével és művészeti megfogalmazásában, hibázni nem lehetett. A klasszikus falak az elmúlt évtizedek nem megfelelő gondozása és műanyagfestései által rongálódtak, penészesekké, gombásokká váltak. Ezeket a falfelületeket el kellett távolítani, akárcsak az álmennyezetet. Ekkor tárult szemünk elé a majd félévszázados álmát alvó csodálatos kápolna a maga több, mint 11 méterével a panoptikon-börtön szívében. Az elítéltek mellé azonban hamarosan más „diákok” is beálltak, méghozzá a valódi szakiskolai tanárok és szakiskolai diákok, hiszen hírért véve a projektnek, amivel hamarosan már az egész országos média, rádió és TV csatornák is foglalkoztak, szerették volna megismerni, megtanulni azt, amit bent csináltunk. Meglátva és megszeretve ott is maradtak és a projekt végéig váltak „rabjaivá” az eljárásnak és a freskófestészetnek.

A freskófestészet alapeleme volt a projektnek és mint művészet-terápiát alkalmazta a személy fejlődése terén, kihasználva a freskó társadalom formáló erejét. Ezt erősítette még az egyházi és lelki gondoskodás ötvözése a művészeti interpretálással és képi megvalósítással. A bibliai témákat a balassagyarmati, illetve más büntetés-végrehajtási intézetekben hirdették meg. Az elítéltek beüldözték rajzaikat, festett pályamunkáikat, amelyet egy bizottság elbírált. Azután a freskófestő művésszel, és művésztaikkal együtt – nem saját műveiket, de sok elemet felhasználva belőlük - az elítéltek előkészítették, illetve segítettek, a tehetségesebbjei a freskók részleteiben is alkothattak. 18 hónap összezárva a lepusztult és újjászületésre váró kápolnában, szabadok és rabok, mesterek, tanítók, tanítványok együtt éltek meg a megszépülés folyamatát. Az épített örökség renoválásával és művészi dekorációval nem ért véget a projekt. Menetközben adományaival csatlakoztak az egyházi megyék, önkormányzatok, szakiskolák, magánemberek. Ezáltal a renoválás kiegészült a művészileg és esztétikailag odaillő üvegfestészetrel, mozaik és padló lerakással, belső építészetileg is megfelelő ajtók, ablakok, könyvtár készítéssel.

A könyv ötvözése annak a szakmai ismeretnek, amelyet alkalmaztunk és a személyes élményeknek, a szabad ember első sokkjának, amint átlépi a börtönkapuját, majd az élménynek, hogy amint elkezd az elítéltekkel közösen dolgozni és gondolkodni eltűnnek a mindennapokban magunk előtt látható börtön-rab-kép és félelem, s válik egy kollégális viszonya, amely során érték születik emberben és épületben egyaránt.

Az első részben a projekt születésének történetét meséli el a könyv, majd visszatekintve a börtön épületének és retrogratív börtön szemléletének sajátosságaira ismerteti az intézet építés történetét, a panoptikon börtönök funkcionális és filozófiai sajátosságait és a világban megtalálható panoptikon börtönöket, amelyeket a balassagyarmati börtönrel egyidőben, illetve később, akár a múlt században építettek. Jeremy Bentham angol filozófus, reform gondolkozású jogász dolgozta ki a panoptikon épületi megoldást, és ezzel egyidőben az elítéltekkel szemben kifejtendő, inkább nevelési szándékú fogvatartást, amely során a szabaduló elítéltek egy része a társadalom hasznos tagjaiként kerülhetnek vissza a társadalomba, nem mint a társadalom kivetettje még büntetésük letöltése után is. Nem minden esetben kronológiai sorrendben, de folyamatosan elmeséljük a képzés elemeit. Ideértve a kulturális képzéseket, ahol az akadémiai fogalmakat, és megközelítéseket az elítéltek saját környezetére vetítve és saját nyelvükre fordítottuk le. Megtárgyaltuk a kultúra, a kulturális különbség és az épített örökség védelmének és megtartásának fontosságát, és elértük, hogy az elítéltek saját börtönük ezen részét maguk is a társadalom örökségének tekintsék, s azt maguk, saját tisztességére, saját akarataikból és saját örömeikre akarják renoválni. Elég abszurd egy elvárás, de az eredmény azt bizonyítja, hogy ez meg történt, és ismerve a folytatást igénylőket ők maguk is folytatni akarják a megkezdett utat.

A képzés és a renoválás ismertetése mellett előkerülnek azok a sztorik, történetek és kalandok is, amelyeket megéltünk kint-, és bent egyaránt, Magyarországon, de szerte Európában, ahogy jártunkban, keltünkben beszélve a projektről megfordultunk, és a szakmai és magán hallgatóság érdeklődését és elismerését elnyertük. A képeket, a monumentális freskókat, annak apróbb részleteit nézegetve nem szabad elfelejtenünk, hogy ez egy extrém környezetben, egy valósággal bezárt, szabályokkal és szabályzatokkal korlátozott, rácsokon túli világban valósult meg a képzelet, szeretet és a művészet legszabadabban szárnyaló alkotása és született újjá a XVIII.századi Szent Mihály névre szentelt kápolna.

A kápolna felújítása 2008. szeptemberében kezdődött meg és 2009. december 13-én szentelte fel dr. Beer Miklós, a váci egyházmegye püspöke, ahol a szertartáson vele együtt celebráltak a történelmi egyházak képviselői és vettek részt a világi és önkormányzati testületek, szervezetek képviselői. A könyvtárral kiegészült kápolna -, és könyvtár 2010. februárjában került átadásra. Jelenleg a kápolna -, és kulturális közösségi tér havonta egy alkalommal előzetes bejelentkezésre a hónap utolsó hetvégjén látogatható a civil emberek részére.

Bár a balassagyarmati kápolna befejeződött, a képzés és freskó-terápia folytatódik. 2009-ben, már rendszeres képzésre berendezkedve a XIV. században épült egykori Pálos-kolostorban, ma a Márianosztrai Fegyház és Börtön elkészült egy oktató terem, és a XIV. századi reneszánsz terem, ahol Lajos király, a kolostor alapítója élt haláláig a leprától szenvedve. A képzést az ipari testületek átvették és folynak a felnőtt képzések, illetve a szakiskolák oktatóinak képzése, hogy a művészmeszes festési eljárást szakoktatási anyagaiban integrálni, s ez által tanítani tudják.

Egy holland és lengyel dokumentum filmkészítő produkciós iroda dokumentumfilmet akar készíteni. Komoly előkészítéseket tettek már, hogy a dokumentumfilm a nemzetközi közönség előtt bemutatásra kerüljön. A speciális projekt menedzsement szempontú esettanulmányát az Európai Kulturális Oktató Központok Hálózatának Épített örökség és Művészet és Egészség munkacsoportjai tárgyalják egyetemi és megvalósítási szinten. (ENCATC). Fellegi Ádám, a nemzetközileg közzismert és ismert zeneszerző, zongoraművész megtalálva a projektet, maga kereste fel a börtönt, ahol az elítéltek a freskóktól ihletve verseiket kívánták rockopera formájában megzenésíteni. Ezt Fellegi Ádám és zeneszerző társa felvállalta, a rockoperát 2011-ben a televízió közvetítésével láthatta a hazai és nemzetközi közönség. És még számos közvetett és közvetlen következménye lett a projektnek, de leginkább az az igény, hogy folytatni kell. Ennek útját és módját keresik a projektet megalkotók, s nem reménytelenül.

S mi történt az elítéltekkel? Nagy részük még a börtönfalai között várják, reménykednek a folytatásba – s ez bennünket is kötelez. A könyvünkben azonban megszólal a már szabadult is. Nem felejtette el, amit tanult. A mai napig alkalmazva a technikát és a megszerzett emberi tapasztalatokat fest a MűvészMeszes eljárással és hű maradt mesteréhez, hiszen az óta is rendszeresen vesz részt templomok, rezidenciák és középületek festésében, s tart velünk, hogy megossza tapasztalatait a nagyvilággal.

Köszönetünket fejezzük ki a résztvevőknek és az adományozóknak, valamint a Kulturális Örökségi Hivatal, a Nemzeti Kulturális Alap Műemlékvédelem és Régészeti Kollégiumának, és a Gondolat Kiadónak a könyv megjelenéséért, hogy megoszthattunk önökkel történetünket.

KRONAUER, Éva Lilla: The Story of the Restoration of a Prison Chapel in Hungary

This illustrated book describes how a prison chapel built in 1842 -45 (based on the panoptic reform principles of prison and architecture of the time) was renovated during 2008-2010 using an approach that combined a special wall painting training and fresco-therapy in a project that is unique in the world.

Led by the Hungarian fresco painter, Lencses Zsolt, a team of artists, craftsmen, architects, trainers and prison inmates joined together in a project that resulted in the re-birth of a chapel that had lain hidden from eyes for over 50 years. Working together as a team, prisoners and artisans imagined, interpreted ideas and designed frescos to adorn chapel walls and a dome 11 meters high.

Here you will find their story. Beginning with the wish to renovate a protected monument chapel located within the Penitentiary Institute and Prison in Balassagyarmat, to project conception and the development of using Fresco Therapy and finally to the consecration of the renovated chapel.

We invite you to join us in the journey through the heritage building prison and the project that led to the renovation of an old chapel within its walls. First the old damaged surfaces had to be removed from walls and a dome re-opened, surfaces repaired and made ready to receive the new frescos. Then, using technology and materials, developed by Lencses Zsolt together with an Italian company, the prisoners learnt an innovative form of antique lime plastering to create a marble effect on walls

and ceilings. Thus, thanks to their joint efforts, a unique project approach combining therapy and artistic training led to a successful conclusion and the rebirth of a chapel. You will be guided on this journey through the project by Jeremy Bentham, the English reform philosopher and jurist, Zsolt Lencsés, artist and fresco painter, Miklós Sáros, artist, Balázs Sebestyén Szűcs, student of arts, Miklós Gránitz, photographer,

József Battyányi, teacher, Éva Lilla Kronauer, cultural project manager and Dr. István Budai, the director of the prison, just as by the prisoners and all those who have participated in or supported the renovation and the project.

In the early 1960s, religious service and support was prohibited by law and the chapel within the prison walls was closed as a place of worship. A ceiling was raised to seal the dome from view and the chapel became a place of general storage and then the prison library. Following the fall of the Communist Regime in 1989, religious services and support could once again be administered in prisons and religious services took place in the library.

The desire to renovate the monument prison chapel, shut during the communist period, grew steadily over the following years. Not just a physical restoration of a building, but a living restoration that would lead the chapel to function once more as a place of worship. However, the financial sources required were not available. Then in 2008, an unexpected and sudden opportunity arose and it became possible to realise a dream.

In 2008, the Norwegian Civil Fund and EEG Grant were promoting subsidies in the area of cultural heritage, amongst others. And; a fresco painter working in Italy, a prison director travelling in Sicily and a cultural project manager living and working in the Netherlands found themselves in a late night telephone call that led to an application for the Norwegian grant. To comply with the terms and conditions of the grant, the team of 3 established

the CalcArt Training Technique and Fresco Therapy for multi-disadvantaged people.

This organisation would help and support people in prison towards reintegration into society following their release.

The CalcArt technique represents an innovative painting technique that brings the old art of painting on plasterwork aged for 30-40 years using natural ingredients such as lime, marble and granite powder into the 21st century and employs modern technology and processes.

Using natural based colours and pigments, the CalcArt technique is able to obtain the brightest white to the darkest black on the matt, rough marbleised lime based surfaces.

Providing training to prisoners of this technique would give new skills to the prisoners that could help them to find their place in society on release. Thus began the journey.

The training program developed for the program consisted of 30 hours theory, followed by 180 hours of practical skill development and therapy. Training sessions addressed not only the skills needed to master the techniques but also culture, cultural diversity, cultural heritage, art and fresco history and their importance. Study books had to be written and related training materials developed as the training program was new and had not run before. For the practical training sessions, it was decided to use the walls of the old chapel in the prison rather than in a workshop.

There was an earnest wish to re-establish the chapel in the prison as a place of worship. However, space meant that the library which now occupied the chapel area could not be relocated. Further, it was also important to ensure that there was a place of worship where all prisoners regardless of religion could worship. Thus the requirement was for a multifunctional place which would be a combination of chapel and cultural centre housing a library.

As a first step, the ceiling separating the dome from the chapel building had to be removed. This was a spectacular moment. A beautiful dome arose from its Cinderella sleep in the heart of the panoptic prison. The old walls of the chapel building were in poor shape. Years of inadequate treatment and use of inappropriate paints had resulted in damage from mildew and fungal growth. The prisoners learnt to repair the damaged walls, and the walls restored to health through the use of quality plastering materials once again breathed and shone to a marble polish. Once the walls were prepared and coated, a fresco painter took the program to the next phase. Although most of the prisoners assisted the master artist, some prisoners showing talent were encouraged to create their own pieces of art and or details on the frescos. With no room for error, this was an exciting and challenging phase.

Increasing media attention brought students and teachers from outside the prison to join the project and the numbers of the project team swelled. Keen to be a part of the highly unusual project behind bars, these new recruits to the project went from curiosity to passion and in turn became 'prisoners' to the frescos that they created.

At the heart of the project lay fresco painting and the power of the frescos on society supplemented through religious care and support was harnessed as art therapy and used to drive the personal development of the prisoners and project workers. The

mixture of art and faith was the perfect combination that interpreted the message of goodwill and its transformation into visual art.

The topics for the frescos were chosen from the Bible (old and new testaments) and publicised using the communication channels of the penitentiary institutes. Prisoners were encouraged to send their ideas as graphics or paintings and special committee selected the best for incorporation into the projects. Today, thanks to the fresco painter and his fellow artists these ideas are incorporated in the finished chapel frescos.

Over 18 months, freemen and prisoners, craftsmen and students were closeted together to convert old stained walls into beautiful frescos. Together they lived and witnessed the process of renovation and personal growth culminating in the final blossoming of a chapel, reborn in beauty and glory.

This project did not end with the final brushstrokes of renovation. Throughout the project and afterwards, thanks to the support and gifts of the church and administration, work on other buildings: council hall, schools was undertaken. These, smaller projects included painted glasses, mosaic floor, interiors, hand made doors and library. Thus the work and therapy continued.

This book is a record of the project, our expertise, the lessons we, the project team gave and in turn learnt. It is also a record of our personal feelings and experiences. When we first entered the prison, our fears and anxieties. During the course of the project our picture of the prisoner-in-prison evolved into one of fellow colleagues in a process dedicated to building and human values.

The first part of the book describes how the project was born, a brief history of the prison and its buildings and the particulars of the retrogressive prison principles. The book then moves to England and focuses on the panoptic prisons built in the same period or later in the 20th century as our prison in Hungary. Here you will find Jeremy Bentham, English philosopher, reformist and jurist developed the panoptical architecture solution, together with the underlying principals by which prisoners after release integrate back into society as useful citizens.

Our story is not told in chronological order rather in continuity of related events. You can read the academic terms, the scientific definitions and skills related terminology that we used in our training sessions together with the explanations and examples that helped us to speak to the prisoners at their level and in a language that met their needs and environment.

The book describes the discussions that we had in which we explained the importance of the cultural heritage that buildings have and why it was our shared responsibility to renovate the chapel building. We shared our wish that they participated in the program for their own personal honour, desire and pleasure, At the time this seemed an almost absurd wish but results have shown that it is possible and better still, the prisoners want to develop the program further.

In addition to the skills and history of the renovation, the book tells the personal stories and adventures that we all lived and experienced inside and outside the prison walls in Hungary. We shared our experiences with other audiences, experts and individuals that we met in other countries and with whom we shared our project.

As you look at the photos, examine the grandiose frescos and the details in it, we would remind you of the extreme environment in which we worked. Behind real bars, in a real closed space rigidly regulated by written, spoken and unspoken rules and regulations. Yet in this environment, we created a beautiful thing through the freedom of imagination, love and art.

Thus, an 18th century chapel, which is sacred to Saint Michael who won against the devil, was reborn. The consecration ceremony of the renovation of a chapel started in September 2008 was held on 13th December 2009. The ceremony was led by the honorable dr Miklós Beer, bishop of the Vác Church Province . Representatives of the other historical churches, administrative organisations, ministries and embassies participated in the ceremony.

The handover of the multicultural place – library, cultural centre and chapel – was in February 2010. Today, visitors by registration upfront can visit the chapel and cultural centre on the last Saturday of a month.

Although the renovation of the chapel is over, the training and the fresco-therapy continues. In 2009, the project team that had worked on the chapel renovation established a training program in the Penitentiary Institute and Prison in Márianosztra. Following the theory training, the prisoners went on to renovate a small chamber in a monastery built in the 14th century and today used as a small chapel. The chamber was the very chamber in which the Hungarian Renaissance King Luis, who established the Paulus Order Monastery, spent his last years together with his daughter. Both King and daughter suffered from leprosy and listened to mass through the open window from the chamber.

The Chamber of the Painters has approved the trainings for life-learning course to its master craftsmen members. The Middle Craftsmen school is seeking to teach the technique to their own students and are sending their teacher to be trained. For these and others new study material are in preparation.

A Dutch and Polish producer company is looking to make a documentary film about the project and they have already taken steps to bring the project story to an international audience.

The Encatc, the European Network of Cultural Administration Training centres are discussing the topic in the heritage building and the art and health working groups and have requested further details in order to investigate as a business case and analysis.

Ádám Fellegi, the world famous piano player artist heard about the project and visited the chapel. When he heard that the prisoners had written poems inspired by the frescos and their wish was to create an opera, he offered his skills and talent and his composer to help them. The opera was first performed some months ago, and they are still give regular performances.

And the founders of the project? Yes, they are looking for a chance to continue. They carry the project work on their shoulders and in their hearts. There is a demand for this work and they have an earnest wish to go on, and if it is there, it will come.

What happened to the prisoners? Although some have been released, many remain in prison serving their sentences. In our book we share the story of one of the prisoners who was joined our project at its very beginning and remains with us today; now as a free man. On his release, over a year ago, he decided to employ his new found skills and to share his experience. Today he works alongside the fresco artists in estate houses, renaissance buildings and churches.

We thank the participants and the supporters, furthermore for the Cultural Heritage Office, for the National Cultural Fund, Monument and Archaeology College, and last but not least the Gondolat Publisher so that we could share our story with You.

KRONAUER, Éva Lilla: La storia del restauro della cappella della Casa di Reclusione e Carcere di Balassagyarmat

Il libro illustrato presenta la storia del restauro della cappella del carcere costruito tra il 1842 e il 1845. Il carcere utilizzò il metodo riformista dell'epoca che si rispecchiava anche nella struttura architettonica della cappella. Il restauro si è svolto nell'ambito di un addestramento professionale e terapia, considerata unica al mondo, tra il 2008 e il 2010.

I carcerati hanno avuto la possibilità di imparare la tecnica e la tecnologia della CalCart - forma innovativa della pittura murale fatta con la calce antica e sperimentata da un artista pittore ungherese e un'azienda che produce prodotti vernicianti -, direttamente da Zsolt Lencsés artista pittore e dal suo team: architetti, insegnanti, compagni artistici e discepoli. Gli artisti, i professionisti, gli insegnanti e i carcerati allievi hanno lavorato insieme in questo progetto, hanno sognato, progettato, e pitturato l'interpretazione figurativa e artistica del messaggio, hanno trasformato le pareti distrutte e sgretolate in una superficie ad effetto marmoreo, e hanno riaperto la cupola con un'altezza interna di 11 metri della cappella fino allora chiusa con un controsoffitto. Grazie ai lavori svolti, la cappella dopo 50 anni di isolamento è rinata.

Oggi vorremmo invitare il Lettore a una visita virtuale tra i muri di una delle nostre eredità architettoniche rinate in maniera molto interessante. Durante questo viaggio saremo accompagnati da Jeremy Bentham filosofo e riformista giuridico inglese vissuto nel XVIII° secolo, Zsolt Lencsés artista pittore e pittore d'affreschi, Miklós Sáros artista pittore, Balázs Sebestyén Szűcs studente d'arte, Miklós Gránitz artista fotografo, József Battyányi insegnante e i suoi allievi, István Dr. Budai comandante del carcere, Éva Lilla Kronauer project manager culturale, i carcerati e tutti quelli che hanno partecipato a questo rinnovo straordinario della cappella o l'hanno sostenuto.

Per più di 10 anni hanno provato a trovare invano delle fonti per il restauro, cioè per la modificazione della ricostruzione eseguita durante il socialismo, riportando la cappella allo stato originale sia dal punto di vista estetico che architettonico nonché funzionale. Negli anni '60 dopo che avevano proibito l'attività della chiesa nelle carceri e così anche la cura dell'anima dei detenuti, la cupola di forma apicale con altezza interna di 11 metri della cappella è stata coperta con un controsoffitto. Questo ambiente all'inizio era usato come deposito, poi come biblioteca con scaffali di ferro orrendi.

Dopo il cambiamento del regime politico avvenuto nel 1989, la chiesa ha avuto la possibilità di tornare tra le mura dei penitenziari. Nella biblioteca sono diventati di nuovo periodiche le cerimonie religiose e le attività spirituali. Naturalmente è sorta anche l'esigenza di ripristinare la cappella e di strutturare uno spazio adatto alle cerimonie ecumeniche in base alle esigenze dei nostri tempi sia nel campo funzionale che estetico.

La biblioteca in cui i detenuti hanno svolto anche altri tipi di attività culturale non la volevano traslocare. Considerando le caratteristiche del carcere, questo sarebbe stato inesequibile, perciò volevano trovare una soluzione “multifunzionale” – biblioteca, spazio collettivo culturale e cappella nello stesso ambiente. Inaspettatamente nel 2008 si è presentata una possibilità grazie alla quale il sogno decennale poteva essere realizzato in un anno e mezzo.

Nel 2008 in Ungheria è stato bandito un concorso da due fondi di sovvenzione norvegesi

(Norvég Civil Támogatási Alap e EEA Grants) nell’ambito delle iniziative per la conservazione del patrimonio culturale. Dopo una telefonata notturna improvvisa tra un artista pittore che lavorava in Italia, un comandante di un carcere che allora si trovava in Sicilia e un project manager culturale che vive e lavora in Olanda, hanno deciso di partecipare al concorso con il progetto del rinnovo della cappella carceraria monumentale. Dato che il regolamento del concorso non sovvenzionava la rinnovazione di edifici e d’istituzioni pubblici e neanche le attività ecclesiastiche, il progetto così com’è non poteva avere successo. È nata perciò l’idea dell’istruzione professionale della tecnologia di pittura murale fatta con la CalcArt e dell’affrescoterapia per aiutare la reintegrazione dei detenuti in situazione di molteplice difficoltà nella società.

La tecnologia della CalcArt è una tecnologia di pittura murale basata sulla calce antica che è la miscela di calce naturale equivalente a quella stagionata in 30-40 anni, e di polvere di granito e di marmo. Questo metodo è stato riportato con una tecnologia moderna nella cultura della pittura del XXI° secolo. Un importante elemento della tecnologia è che oltre alla CalcArt, sono stati sperimentati anche dei colori e pigmenti - tendendo decisamente all’uso delle materie naturali - con le quali si possono ottenere tutte le tinte della tavolozza, a partire dal monocromo fino alle tinte forti e usandoli con la CalcArt, si possono ottenere superfici opache, rustiche e ruvide ma anche di effetto marmoreo.

Nel carcere i detenuti hanno avuto la possibilità di acquistare la pratica della formazione di varie superfici e dell’uso dei colori. In seguito, i detenuti con un nuovo mestiere e pratica in mano avranno più possibilità di trovare il loro posto dopo essere tornati nella società.

Le lezioni pratiche sono state precedute dall’insegnamento di teoria articolata in 30 lezioni durante le quali – oltre le nozioni generali delle materie e degli attrezzi – hanno anche acquisito conoscenze di cultura e di patrimonio culturale costruito, di storia dell’arte e della pittura d’affresco. Essendo un insegnamento senza precedenza, il manuale è stato scritto dai partecipanti del progetto. Le lezioni pratiche non sono state svolte in una sala apposita ma direttamente sul luogo, e gli esercizi sono stati fatti sui muri della cappella carceraria. Dopo la preparazione del supporto sono cominciati i lavori di pittura a fresco e di preparazione delle decorazioni artistiche; tutto questo, naturalmente, sotto la sorveglianza e la guida dell’artista pittore di affreschi. Non si poteva sbagliare.

In conseguenza della trascuratezza e della pittura plastica, i muri originali si sono deteriorati, infestati da funghi e muffe. Asportato completamente questo rivestimento e rimosso anche il controsoffitto, nel cuore del carcere di struttura di panottico ci ha offerto agli occhi la cupola fantastica di 11 metri di altezza svegliata da un sogno di mezzo secolo. In breve tempo, ai detenuti si sono uniti anche altri “discepoli”, insegnanti d’istituto tecnico e i loro allievi che grazie alla pubblicità del mass media nazionale (vari canali radiofonici e televisivi hanno seguito i lavori e elogiavano il progetto) anche loro volevano conoscere il posto e imparare la tecnologia usata.

Dopo aver partecipato ai lavori, sono diventati molto interessati alla tecnologia e alla pittura d’affreschi. La pittura d’affreschi era l’elemento base del progetto, usata come un mezzo di arteterapia per formare la personalità dei detenuti, parallelamente sfruttando anche la forza plasmante dell’affresco verso la società. La cura dell’anima dei detenuti e l’attività ecclesiastica inoltre l’interpretazione artistica e la realizzazione visiva, hanno contribuito al successo. I temi biblici sono stati lanciati nell’ambito di una gara non soltanto a Balassagyarmat ma anche in altri istituti penitenziari del paese. I detenuti potevano inviare i loro disegni o pitture a una giuria che alla fine ha valutato le opere.

I migliori scelti poi erano come punto di partenza per il lavoro effettivo, i detenuti insieme al pittore artista e agli altri compagni potevano realizzare gli affreschi, ognuno prendendo parte del lavoro secondo le proprie capacità. Per 18 mesi rinchiusi insieme in una cappella distrutta e pronta a rinascere, liberi e detenuti, maestri e discepoli potevano vivere il processo dell’abbellimento. Con la ristrutturazione del patrimonio costruito e con la decorazione artistica non è finito il progetto. Nel frattempo con delle offerte hanno contribuito anche vari diocesi, comuni, istituti industriali e anche persone private. Grazie a questo sostegno finanziario, la ristrutturazione “semplice” si è completata con pittura vetraria, mosaico e pavimento artisticamente ed esteticamente adatti, con finestre, porte e scansie di biblioteca nel loro design adeguati all’ambiente.

Il libro unisce le conoscenze professionali che diffondiamo e le esperienze personali, partendo dal primo trauma di varcare la soglia del carcere attraverso il lavoro e progettazione collettivi insieme ai detenuti, e intanto sparivano i pregiudizi e la paura, fino alla relazione collegale con loro e alla nascita del valore non solo nell’edificio ma anche dentro, nella persona stessa.

La prima parte del libro racconta la storia del progetto, poi rievocando le caratteristiche dell'edificio e il modo di vedere del carcere retrogradi di allora ripercorre la storia della costruzione dell'istituto penitenziario, le caratteristiche delle carceri di struttura di panottico, la loro funzione e filosofia speciali, parla delle altre carceri costruite al mondo usando lo stesso metodo di struttura. Jeremy Bentham filosofo e giurista inglese elaborò l'idea degli edifici di struttura a cupola, ossia il panottico, e parallelamente anche la filosofia della detenzione con intento educativo in modo che i detenuti dopo essere rilasciati possano ritornare nella società e divenire membri utili ad essa e non come reietti della società anche dopo aver già scontato la pena.

Non per forza in ordine cronologico, descriviamo gli elementi dell'insegnamento, compresi anche i momenti dedicati alla cultura durante i quali, traducendo i termini tecnici e avvicinamenti accademici nel loro linguaggio, abbiamo discusso la cultura, le differenze culturali, l'importanza della tutela del patrimonio costruito. Abbiamo ottenuto che i detenuti cominciasse a portare rispetto alla cappella del proprio carcere e la guardassero come il patrimonio della società e alla fine erano loro a voler partecipare alla ristrutturazione volontariamente e per il proprio piacere. All'inizio sembrava una follia, ma i risultati dimostrano che non era solo un sogno ma una cosa che veramente avvenuta.

Oltre la descrizione dell'insegnamento e della ristrutturazione, si possono leggere anche delle storie, avventure vissute sia dentro che fuori, in Ungheria ma anche in altri paesi dell'Europa in cui siamo andati a presentare il nostro progetto e in cui abbiamo incontrato interessamento e apprezzamento del pubblico professionale ma anche privato.

Esaminando le immagini e gli affreschi monumentali e i loro dettagli non si può dimenticare

il fatto che tutto questo è avvenuto in un ambiente estremo, in un mondo dietro le sbarre, effettivamente chiuso e ristretto da regole rigide. Prendendo il volo della fantasia, dell'amore e dell'arte è rinata la cappella ottocentesca dedicata a San Michele.

La ristrutturazione della cappella è iniziata a settembre del 2008 e il 13 dicembre 2009 è stata consacrata dal vescovo della Diocesi di Vác, Dr Miklós Beer. Alla cerimonia hanno assistito i rappresentanti delle altre chiese storiche, di consigli comunali e di altre organizzazioni. La cappella completata con la biblioteca è stata inaugurata in febbraio del 2010. Attualmente la cappella e ambiente culturale è visitabile dai civili l'ultimo fine settimana di ogni mese, su appuntamento.

Sebbene i lavori nella cappella di Balassagyarmat siano finiti, l'istruzione e l'affrescoterapia

continua. Nel 2009, ormai preparati per una formazione periodica costruendo un'aula-laboratorio, nel monastero paolino di una volta, costruito nel XIV° secolo - oggi casa di reclusione e carcere a Márianosztra - è stata terminata la ristrutturazione della saletta rinascimentale dove Re Luigi, il fondatore del monastero visse negli ultimi anni, prima di morire di lebbra.

Il metodo dell'istruzione è stato adottato da collegi industriali e si organizzano anche formazioni professionali per adulti e soprattutto per insegnanti d'istituto tecnico per poi poter integrare nella materia d'insegnamento la tecnologia della CalcArt.

Un ufficio produzione polacco-olandese vuole realizzare un film documentario. Hanno già fatto seri preparativi per presentare il film davanti al pubblico internazionale. Il caso di studio di questo progetto speciale strutturato secondo criteri manageriali è discusso da diversi gruppi di lavoro (patrimonio costruito, arte, sanità) dell'ENCAT C (Rete europea dei centri di formazione di gestione culturale) al livello universitario e di realizzazione.

Ádám Fellegi, il compositore e pianista conosciuto e riconosciuto nel mondo, dopo aver sentito il progetto dei detenuti che ispirati dagli affreschi volevano musicare le loro poesie come un'opera rock, si è presentato al carcere offrendo il suo aiuto. Lui e il suo compagno compositore hanno abbracciato l'idea e l'opera rock è stata presentata da un canale televisivo ungherese nel mese di gennaio 2011. Oltre a quelli menzionati il progetto ha avuto varie conseguenze dirette e indirette che dimostrano l'esigenza di continuare. I creatori del progetto stanno cercando i diversi modi e le varie possibilità, non senza risultato.

E i detenuti? La maggior parte di loro tra le mura del carcere sperano nel proseguimento – e questo ci obbliga. Nel nostro libro però parla anche un ex detenuto. Non ha dimenticato quello che gli è stato insegnato e fino ad oggi è fedele al suo maestro.

Usando la tecnica della CalcArt e utilizzando le esperienze acquistate durante la sua detenzione, partecipa alla pittura e ristrutturazione delle chiese, residenze e edifici pubblici e ci accompagna anche lui per dividere con il mondo le sue esperienze.

Vogliamo ringraziare i partecipanti del progetto, i donatori, l'Ufficio del Patrimonio Culturale, il Collegio di tutela di monumenti e di archeologia del Fondo Culturale Nazionale e, ultimo ma non meno importante, la Casa Editrice Gondolat per l'edizione del libro con il quale abbiamo potuto dividere con il caro Lettore la nostra storia.

ÍGY ÍRTUNK MI

~ Válogatás a XX. századi nyugati magyar emigráció sajtójából ~

Szabad Európa Rádió

1966. október 4.

Sulyok Vince :

Nyugati levél

Műsorvezető: NYUGATI LEVELEK. Hallgassák meg kérjük Sulyok Vince oszlói levelét.

Narrátor: Az emberek egy része, talán éppen a nagyobbik része, kényelmességből és szellemi restségből, igen szívesen gondolkodik klisékben és közhelyekben. Még hozzá az élet minden megnyilvánulásával és területével kapcsolatban. Egyik ilyen közismert közhely azt véli tudni, hogy Skandináviában, a világnak ebben a békés északi szögletében, távol az európai politikai élet nagy központjaitól, - ahol tulajdonképpen sohasem történik meglepetés az itteni békés és szorgalmas kis népek politikai-társadalmi életében; hogy itt mindere a nyugodtság, csöndes-biztos állandóság tudata nyomja rá mindörökre a bélyegét; hogy hirtelen változásokra, látványos forradalmakra, teátrális és drámaian fölfokozott válságokra és változásokra ugyyszólván egyetlen példát sem találunk a skandináv népek történelmében.

Persze az általánosító közhelyekben is van mindig némi igazság is. Az utóbbi évek skandináviai politikai eseményei azonban egyre inkább kikezdi az északi világ történelmen belpolitikai életéről alkotott legendát. A Sarkcsillag alatt mind jobban élénkülöben van a társadalmi élet, s egyre több politikai meglepetésnek lehetünk tanui errefelé is.

Skandinávia politikai arculata valóban szembeszökően egységes és változatlan képet mutatott az utóbbi 30-35 év folyamán. Mindhárom országban: Dániában, Norvégiában és Svédországban egyként a szociáldemokrata pártoké volt több mint három évtizeden át a parlamenti helyek többsége, vagyis övéké volt a kormányzás is, a gazdasági és társadalmi életben az irányító szerep és hatalom s egységesen, egyfajta demokratikus alapelvekre és parlamentáriumra alapozott szocializmus megvalósításán fáradoztak. Eredményeik világszerte ismertek: megszűntek Skandináviában a nagy osztálykülönbségek; anyagi és kulturális téren egyaránt nagyarányu nivellálódás ment végbe, s ez a nivellálódás itt általános fölemelkedést jelentett. A három hajdani szegény kis országból – jóléti állam lett: mindhármán vezető helyet foglalnak el életszínvonal és anyagi jólét dolgában európai, sőt világviszonylatban egyaránt.

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy ezeknek a mai skandináviai viszonyoknak a megteremtésében a főérdem a három ország szociáldemokrata pártjaié.

Ennek fényében még meglepőbbnek hat az a tendencia, amely az utóbbi évek során mind világosabban és félreérthetlenebbül mutatkozik meg egész Skandinávia szerte a politikai választások során. Ez a tendencia a szociáldemokraták állandó, fokozatos és megállíthatatlannak tetsző visszaszorulását és sorvadását jelenti, - s még hozzá szinte teljesen egyszerre, egyidőben mindhárom északi országban. Legtovább eleddig Norvégiában jutott el ez a meglepő és nemvárt fejlődés, nemrégiben azonban, a szenzációs községi választások Svédországban is gyökeres klimaváltozást eredményeztek, s ugyanakkor a dániai szociáldemokrata vezetés válságának is sok félreismerhetetlen jele akad.

Mint ismeretes, a Norvégiában tavaly szeptemberben megtartott választásokon a parlamenti többséget sikerült a polgári partok koalíciójának megszereznie, s ennek folytán – az élő demokrácia játékszabályainak értelmében – ők alakítottak kormányt is, az első polgári kormányt Norvégiában az utóbbi harminc év leforgása alatt. A két évvel korábban, 1963-ban megtartott községi választásokon is majdnem ilyen arányu volt már a polgári partok győzelme.

Svédországban most megtartott választások szintén községi-kommunális választások voltak, - az

eredményre mégis lélegzet-visszafojtva várt mindenki, egyrészt, mert már a norvégiai példa esetében is először a kommunális választások hozták a fordulatot, másrészt, mivel az utóbbi idők közvéleményvizsgálatai mind a szociáldemokraták erőfokú elnépszerűtlenedéséről adtak hírt. Ilyen módon, tudniillik lélektani hatásában, valamint az általa nyíltan megmutatkozó országos tendencia folytán, a parlamenti politikai életre is kihatást ígértek már jóelőre a svéd községi választások.

Az eredmény mégis a legteljesebb mértékig meglepetésként hatott mindenkire. A svéd szociáldemokraták, az 1962-es választások adataihoz viszonyítva, szavazóinak több mint a nyolc százalékát vesztették el. A 42 és fél százalék, amit most elértek, azt jelenti, hogy 34 évi többségi-kormányparti hatalom után nem élvezik többé a svéd nép többségének támogatását. Választási vereségük nagyságának aránya természeti katasztrófaként hatott a pártra, ugyanakkor további bátorításul szolgált az ellenzék polgári koalíciós pártjainak. Mindez azonban egyelőre nem jelent különösebb változást a svédországi politikai élet mindennapjainak gyakorlatában, mivel a parlament összetétele változatlanul a korábbi, így a szociáldemokrata part továbbra is kormányon maradhat az 1968-as képvislőválasztásokig.

A kívülálló számára tulajdonképpen igen nehezen érthető ez a mostani választási eredmény. Svédország Európa legmagasabb életszínvonalal rendelkező országa. A jelenlegi jólétet viszont a szociáldemokraták teremtették meg, s politikájukban semi jel nem mutat arra, mintha a jövőben részükről valami veszély is fenyegetné a nép általános gazdagságát. A választók többsége most mégis annak a véleménynek adott kifejezést, hogy a változást akar az ország politikai életében: hogy valami mast és ujat akar próbálni. Hogy azonban mi lenne ez az új és más, arra ebben a pillanatban talán senki sem tudna felelni.

Egyesek szerint nincs egyébről szó, mint arról, hogy a svédek szinesebb, érdekesebb belpolitikai életet kívánnak, azt, hogy a parlamentáris demokrácia már a gyakorlatban is működhessen, hiszen ezt mindeddig tulajdonképpen csak elméletileg tette lehetővé az a tény, hogy a szociáldemokrata kormánypart mindenkor megfelelő többséggel rendelkezett a parlamentben ahhoz, hogy politikai elképzeléseit a többi pártra való tekintet nélkül is megvalósíthassa.

A valódi magyarázatot minden bizonnyal csak az idő adja majd meg. Számunkra, itteni magyarok számára azonban mindenképpen érdekes és tanulságos ilyen közélről szemlélni az igazi demokráciával rendelkező Svédország politikai életének alakulását, eseményeit. A valódi demokráciában ugyanis bármikor lehetősége van a népnek arra, hogy döntő módon adjon kifejezést politikai akaratának; hogy megvonja bizalmát politikai pártoktól, míg másokat erről biztosítanak.

Műsorvezető: NYUGATI LEVELEINK sorában oslói levelet hallottak.

Szabad Európa Rádió

1966. október 7.

Sulyok Vince :

A stockholmi ünnepi játékok

Műsorvezető: Párizsi munkatársunk, Lehoczky Gergely emlékezett meg a nemrég elhunyt André Bretonról. Műsorunk második részében svédországi tudósításukat hallják az idej stockholmi ünnepi játékokról.

Hang I.: A skandináv országokban megrendezésre kerülő különféle fesztiválok és ünnepi játékok közül kétségtelenül a svéd fővárosé a legimponálóbb és legjelentősebb művészi esemény.

A stockholmiak az idén első ízben tették szeptember második felére ünnepi játékaikat a korábban szokásos tavasz vége helyett. Nem utolsó sorban az a gondolat vezette őket ebben, hogy inkább kulturális-idejny-nyitónak szeretnék látni, mint idejny-zárónak. Valószínűleg arra is gondoltak azonban, hogy míg május hónapban egymást érik Északon a fesztiválok /igy például Bergen, Kopenhagen és Helsinki szinte teljesen

egyidejűleg rendez meg őket/, - addig szeptemberben, a sokkal szerényebb méretű és versenytársnak semmiképpen nem tekinthető oszlói kulturális hét mellett Stockholm egyedül uralhatja a porondot, egyedül állhat az érdeklődés osztatlan fényében.

Bevallhatjuk, hogy a kulturális világ fokozott érdeklődését valóban meg is érdemlik a stockholmi ünnepi játékok, a maguk sokoldalúságával, gazdagságával és művészi színvonalával egyaránt. S mindeme erények mellett találékonyág dolgában sem éri őket szégyen: mindig rátalálnak valamire, ami különlegessé, különösen érdekessé teheti az éppen sorn lévő fesztivált.

Tavaly például kimondottan a modern művészetek köré csoportosították programjukat, a mait, a jelent keresve és emelve ki mindenben. Az idén viszont, nagyszerű ötlettel, ünnepi játékaik részévé tették, abba mintegy bekebelezték a svéd fővárosban megrendezésre került ISCM-találkozót: az International Society for Contemporary Music szokásos évi bemutató seregszemléjét, sorrendben a negyvenediket az idén. A főhangsúlyt persze nem a tudományos szakelőadások és a szokásos évi beszámolók népszerűsítésére helyezték a svéd rendezők, hanem a kortársi, mai zenei művekre, az élő művészek frissen született alkotásaira, újító kísérletezéseire. A stockholmi fesztivállal ilyen formában egygy olvasztott ideai találkozó természetesen a szokottnál nagyobb érdeklődést váltott ki világszerte, és sok külföldi komponista, előadóművész és újságíró gyűlt a svéd fővárosba. A találkozón 21 különböző ország komponistáinak 33 új zenei művét adták elő.

Ilyen méretű programtól aztán azt is joggal lehetett elvárni, hogy autentikus és érvényes képet ad a világ mai zenéjéről, annak tendenciáiról, irányzatairól, eredményeiről és kísérletezéseiről. Szakértők meg is állapították, hogy a stockholmi találkozó bemutatói során immár kétségtelenül beigazolódott, hogy a mai zene újból bizonyos harmóniák felé keres kiutat az utóbbi egy-két évtized atonáliájából. “Új –szépség”-nek, “új-kellemesség”-nek keresztelték el ezeket a törekvéseket hirtelenében Stockholmban, a végleges és találébb kifejezés megalkotását a jövőre bizva. Annyit azonban sejtetnek ezek a rögtönzött újítetű kifejezések is, hogy irányváltás, radikális stílus váltás érlelődik a modern zenében; hogy a dallam, a melódia újból követni kezdi régi jogait. – Mindennek persze nem mond az sem ellent, hogy számtalan melódia-ellenes tendenciát képviselő kompozíció is bemutatott a International Society for Contemporary Music stockholmi találkozója során.

A bemutatott művek közül első helyen Karl Amadeus Hartmann legutolsó művét, a “Gesangszene”-t kell megemlítenünk, mellyel a találkozó a mai zene nagy német alakjának emléke előtt tisztelgett.

Darvas Gábor “Improvisations symphoniques” című zongorára és zenekarra írott művével a mai magyar zene is szóhoz jutott Stockholmban. A kritikusok rokonszenvvel fogadták a remek technikai biztonsággal és jó hangérzékenységgel készült darabot, mint a keleti államok, köztük Magyarország, zenei életében végbemenő liberalizálódás örvendetes tanubizonyosságát,- de arra is rámutattak, hogy Darvas zenei nyelve az ötvenes években volt érvényes a nyugati zenében, s mára már túlhaladott, elavult.

Az igazi kísérletek közül a dán Per Nørgaard “Bábel”-e emelkedik leginkább ki, ez a monumentális alkotás – a szónak elsősorban az értelmében, hogy nagy csoport előadót kíván, hogy rendkívülien látványos, mintha opera, show és koncert lenne egyszerre együttesen. Tulajdonképpen collage-szerű mű, s egyfajta továbbfejlesztése az amerikai happening-színháznak, mely a színész és nézők együttes és spontán rögtönzöttséget, a valóságban rendkívüli pontossággal fölépített, eltervezett alkotás.

Tradíciókkal szakító kísérletezéssel találoztunk az argentin Mauricio Kagel műve kapcsán is, nála azonban elsősorban külsőségekről van szó, mint például a kottalapok elhagyása esetében, melyeket vetítőgépekkel vászonra nagyított szerzői utasítások helyettesítettek. Ezeket a közönségnek háttal állva követte a zenekar és a kórus.

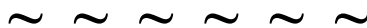
A stockholmi ünnepi játékok tulajdonképpeni programjából leginkább egy új svéd opera ősbemutatója emelkedett ki: a fiatal, de máris vezető helyet szerzett komponistának, Gunnar Bücht-nek “Trónkövetelők” című műve. A nagy érdeklődéssel várt opera Henrik Ibsen hasonló című, 1863-ban írt drámáján alapul, s cselekménye a 13. század Norvégiájának hatalmi harcainhoz vezet el bennünket, Haakon király és Skule járl történelmileg ismert trónküzdelméhez. Ibsen azonban, aki pedig többször biztatta életében a jeles norvég zeneszerzőt, Edvard Grieget a drámának operává való feldolgozására, - aligha ismerne rá Bücht alkotásában saját drámájára! Bücht ugyanis szinte teljesen elhagyta a történelmi burkot és eseményeket. Őt egyedül az elvek, ideák konfliktusa érdekelte, az ibseni mű erkölcsi aspektusai. A három-négy szereplőre lesóványított, külső eseményekben rendkívülien sovány új opera aligha számíthat ma nagyobb közönségsikerre. Gunnar Bücht művészi fejlődése útján azonban érdekes és figyelemre méltó állomás. Bücht ugyanis különös elképzelését valósította itt meg – ha csak részben is: előbb írta meg a zenét, s csak azután szerkesztett hozzá szöveget Ibsen drámaszövege alapján! Zenei nyelve és eszközei nagyon

emlékeztetnek Wagnerére, de epigonizmus nélkül. Furcsa módon mégis igen korlátozottak operájában a színészek lehetőségei, éppen a tulságosan sovány cselekmény, az eltulzott eseménytelenség, a történet hiánya miatt, amit még a diszletek pár vonalból, tárgyból, fénysávból álló erős stilizáltsága és szimbolikus jellege is növel. A "Trónkövetelők" zenéje kifejezetten atonális, a szavak deklamációs lehetőségeinek kiemelésére készült, így nem nagyon nyújt közvetlen és azonnali élvezetet.

Az ünnepi játékok egyéb színházi eseményei közül Strinberg "XII. Károly"-a, Schiller "Stuart Mária"-ja, Brecht "Puntilla ur"-a, valamint Beckett sokat emlegetett "Godotra várva" című műveinek bemutatói érdemelnek említést. Az idén kétszáz éves jubileumát ünneplő Drottningholmi Színház Gluck "Orfeus és Euridiké"-jét és "Ifigénia Aulisban" című operáját adta elő.

De a mai jazz-muzsika is szóhoz jutott Stockholmban: Svédország, Amerika, Lengyelország, Magyarország, Dánia és Norvégia 160 jazz-muzsikusa adott egy sereg koncertet, tradicionális és kísérleti jazz-számokkal, s egyúttal további érdekes színfolttal gazdagítva a svéd főváros ünnepi játékait is.

Műsorvezető: Svédországi tudósítónk levelét olvastuk fel az idei stockholmi ünnepi játékokról. Előtte Lehoczky Gergely emlékezett meg a nemrég elhunyt nagy francia íróról, André Brentonról. EMBEREK-MŰVEK-ESEMÉNYEK című kulturális műsorunkat közvetítettük.

Szabad Európa Rádió

1966. november 5.

Sulyok Vince :

Oslói színházi tudósítás

Hang II: Mörketidnek, sötét-időnek nevezeik a norvégok az őszi évszak nagyobbik részét: októbert, november s december hónapnak az első tartós hótakaró megérkezéséig fönmaradó heteit. Országos, hosszú esők ideje ez a mörkedit, az eget leggyakrabban ólomszínű, nehéz felhők borítják, s nedves, hideg szelek üldözik el az esti utcákról az embereket. Legtöbbnyire haza, a meleg, szép kis otthonok valamelyikébe húzódnak ilyenkor az emberek, a televízió készülékhez, a rádióhoz, a családi kör belső világába. Az otthonnak, a családi életnek óriási szerepe és jelentősége még ma is Északon. A kávéházi-éttermi életet máskülönbem sem kedvelik a norvégok. Annál nagyobb viszont a színházak iránti érdeklődés. Az oszlói színházaknak az őszi sötét-idő a legfontosabb évadjuk, ilyenkor minden valamire való darabot telt, vagy majdnem-telt házak előtt játszanak mindig.

Az idei őszi évad számára is, került néhány nagy érdeklődést és várakozást kiváltó csemege, mint külföldi, mind norvég színmű formájában. Az állandóan műsoron lévő, új reneszánszát élő Henrik Ibsentől a "Nóra" látható ezekben a hetekben, a nagy drámaíró egyik legfontosabb alkotása, melynek tulajdonképpen "Babaotthon" lenne a címe, ha norvég címet szószerint magyarra fordítanánk. A "Babaotthon"-cím rádásuls sokkal találóbb és kifejezőbb is, mint a német kiadások után Magyarországon is általánossá vált "Nóra" cím. Nóra ugyanis csak női név, a darab női főszereplőjének neve, - a "Babaotthon" viszont egyúttal a helyet, atmoszférát, szituációt és hangulatot is azonnal közvetíteni képes felénk, már magával a szóképpel- és jelentéssel. Az 1879-ben írott dráma központi kérdése a női-emancipáció problémája, még közelebbről egy középosztálybeli fiatalasszony küzdelme, hogy régi tradicionális otthon-keretek közül kitörjön, új helyet találjon magának és az egész női nemnek a társadalomban. A dráma, megírása és bemutatása idején s utána még évtizedekig, szenvedélyes vitákra adott okot és alkalmat-mára azonban minden ellene emelt és hangoztatott évrre alapos választ adott már a történelmi-társadalmi fejlődés. A nőnek korunkban elfoglalt szociális helyzete és szerepe mindenben Ibsent igazolta.

Az oszlói Nemzeti Színház őszi évadjának legfontosabb eseménye kétségtelenül az ismert fiatal német írónak, Peter Weissnek, 1964-ben készült "Marat meggyilkolása" című színműve bemutatója volt,

amelyre már a nyár vége óta várt egyre növekvő izgalommal sajtó és közönség egyaránt. Talán még ennél is régebb óta, hiszen a darab hire, berlini bemutatója, majd európai és amerikai sikerei következtében, jóval megelőzte a norvégiai műsorátüztést. Skandináviában egyébként a svédek és dánok vállalkoztak már a darab színrevitelére, a stockholmi Dramaten, illetve a koppenhágai Királyi Színház rendezésében. Ezzel a két északi bemutatóval egybevetve határozottan az oszlói javára billen a mérleg, nem utolsó sorban az oszlói Nemzeti Színház-nyújtotta előnyös szinpadai lehetőségek ügyes kihasználása folytán. A “ Jean Paul Marat üldözése és meggyilkolása, ahogyan azt a Charenton-intézet ápolójai de Sade ur vezetésével előadják” című drama ugyanis vagy intim kis-szinpadra kívánkozik / a stockholmiak így fogták fel, előadásukat a szövegre, a mondanivalóra koncentrálva/- vagy tágas, nagy szinpadra, s ebben az esetben a tömegjelenetek hatása és súlya növekszik. Az oszlóiak az utóbbit választották, vagyis a nagy-szinpadot, de a kis-szinpad nyújtotta előnyöket is szerencsésen belekombinálták azzal, hogy a szinpadot megnyújtották, előrehozták közvetlenül az első széksorokig, s ebben az előtérben, közvetlen néző-közélen hangzottak el a lényeges dialógusok.

Az oszlói rendezés újszerűségei közé tartozik egyébként a szinpadai diszlet-megoldás is: a teljes egészében fehér csempével borított falak és padlózat, nikkal vízvezetéki csöveivel, zuhanyzóberendezéseivel és kádjaival. Az eltulzott foku, hideg higiénia látvány ugynis érdekes módon nemcsak a charentoni elmeógyógyintézet légkörét idézi föl sikeresen a nézőben, hanem egyidejűleg asszociációkat ébreszt a német halálgyárak iszonyata irányába is, s ezzel mintegy új távlatot, kibővülést ad a darab mondanivalójának is. Peter Weiss drámája különben aligha nevezhető egyértelműnek. A rostocki bemutató után, tul egy sereg nyugateurópai rendezésen, fedezte fel és vallotta be ezt maga az író is kijelentve, hogy a jelek szerint szinműve sokkal több politikai intenció lehetőségét rejti magában, mint ami az ő szándékában állt a megírás idején.

A “Marat meggyilkolása”-ahogyan a szokatlanul hosszú címet lerövidítve emlegetni szokták-a francia forradalom legádázabb és véresebb napjainak visszaidézése és kommentálása. Főszemélye az a de Sade márki, akinek nevéből a szadizmus szó is levezetődött: ő irányítja most idegbeteg társainak előadását a maga sajátos szemléletmódjánk megfelelően. Miért éppen de Sade?, kérdezhetnénk, hiszen a márki forradalom alatti szereplése egészen jelentéktelen volt. Mégis azt kell mondanunk, hogy Peter Weiss választása igen szerencsés volt de Sade alakjával, mivel a fáradt, illúziót vesztett, cinikus márki mindenki másnál kiválóbban képviselheti a problémátlan, vakon hívó Marat forradalmiságával szemben a másik szélsőséget: a tudatos kételkedőt! Azt az értelmiségi réteget, amely csak regisztrál és figyel, de képtelen minden aktív cselekvésre. Marat és de Sade alakjában tulajdonképpen a mindenkori forradalom két szükségyszerűen megtalálható típusát, a vele kapcsolatban elfoglalt kétfajta extreme nézőpontot konfrontáltatja az író. Kettőjük közül de Sade az érdekesebb karakter. A márki nemcsak a forradalom elfakulásának ellenzője, hanem kételkedik a forradalom tulajdonképpen értelmében is. Illúziótlanágában előre látja és megjövendőli minden forradalom elfajulását és csődjét, új diktatúrává, új szolgálattá váló átváltozását. Pessimista sötétenlátása valósággal illusztrálódik a darab folyamán, ahogyan a francia forradalom eseményeit az ápoltak eljátszák, megjelenítik.

Egy további érdekes színházi esemény Finn Havrevold norvég író “ A csoport” című drámájának ősbemutatója volt az oszlói Uj Színházban. Nem könnyű és nem föltétlenül szórakoztató jellegű darab ez az új norvég dráma, mely aktuális kor-probléma vizsgálatára vállalkozott: a faji türelemre. A konkrét hátteret a hárlemi 1964-es zavargások adják, ezt az író azzal is kihangsúlyozta, hogy a darab kezdeteként a hárlemi eseményekről készült dokumentum-filmet vetítették a nézők elé. A dráma színtere egy New-Yorki-i szoba, ahol három fehér, három néger és egy mulatt személy gyűlt össze egyfajta erőszak-ellenes csoportként, hogy a faji kérdéstről, faji türelemről elmélkedjenek, sokszor meglehetősen elvont formában- mialatt kintről az utcáról szüntelenül behallatszik a rendőr- és mentőkocsik szirénázása és a zavargások zaja. A különböző fajokat, társadalmi rétegeket és világnézeti felfogásokat képviselő csoport-tagok persze ugyyszólván semmiben sem tudnak megegyezni; tehetetlenség, zavarosság jellemzi őket- a mindenkori intellektuellek örök fővétké. A norvég író talán az efajta magatartást, ennek természetlenségét és elégtelenségét akarta ironizálni- de ugyanakkor valószínűleg arra is fel akarta hívni a figyelmet, hogy a humanista felelősségtudat milyen fontos a világban, s nemcsak fontos, de égetően aktuális is. Ilyen premisszák mellett természetesen az várható, hogy az eredmény is tipikus “eszme-dráma” lesz: cselekvésre képtelen értelmiségiek beszélgető, filozófálgató csoportjának tiszteletreméltó, de fordulatossnak és izgalmasnak nem tulságosan nevezhető vitafórumának színrevitele, evidens humanista eszmék és nézetek elvont magasztalása.

Műsorvezető: Kedves Hallgatóink, Sulyok Vince oszlói színházi tudósítását hallották. EMBEREK-MŰVEK-ESEMÉNYEK című Kulturális Műsorunkat sugároztuk.

Szabad Európa Rádió

1966. december 3.

Sulyok Vince :

Nyugati levél

Műsorvezető: NYUGATI LEVELEK című műsorunkban felolvassuk Sulyok Vince írását.

Narrátor: 1952 tavaszán érettségiztem Győrött, így azok közé tartozom, akik egyetemi tanulóit a legrosszabb időpontban, Rákosi uralmának legsötétebb hónapjaiban-éveiben kezdték meg. De magáig a megkezdésig is milyen iszonyu ut vezetett! Pedig jelesen érettségiztem. Apámnak azonban husz hold jól megművelt földje volt akkor még a gyümölcsben-szőlőben oly gazdag Dunántul és a gabonatermő Kisalföld találkozásának gyönyörű vidékén. Pannónia ősi kolostorának alig párórányi járásra. Hogy ez a husz hold föld minden másnál nagyobb bünt jeleltett akkoriban, azt közel egy évvel később tapasztaltam igazán és a maga legkeserűbb valóságában. Jeles érettségimmel ugyanis-csodák csodájára-mégis sikerült bejutnom az egyetemre. Nem ugyan oda, ahova szivből kíváncsoltam volna, hanem a jogi karra. Ezt is elfogadtam azonban, csakhogy valódi módon továbbképezhessem magamat egyetemi szinten. Bár a száraz jogi tárgyak sose érdekelték igazán, az első szemeszter végén mégis könnyűszerrel szereztem meg a jeles átlagot. Ennek ellenére tavasz közepén hirtelen eltanácsoltak mégis az egyetemről – apám ugyanis a maga husz holdjával kulák-gyanussá minősült. Még nem kulákká, csak kulák-gyanussá, - de így is le kellett tennem arról, hogy “a nép államában jogi felsőkáder” lehessen, ahogyan végzésüket előttem megindokolták az egyetemi hatóságok. Nagy Imrének kellett kormányhatalomra jutnia ahhoz, hogy egy éves kieséssel újból nekiláthattam tanulóimnak, s ezuttal az alkatomnak sokkal megfelelőbb bölcsész karon. Mindennek elmondásával persze töredékét sem érintettem egyetemi viszontagságaimnak, melynek állandó krónikus pénznélküliség és ennek folytán a rendszeres éhezés voltak a legtipikusabb jellemzői. Ösztöndíjban ugyanis hol részesültem, hol nem, s ha igen, akkor is igen alacsony összegben...

Mindez norvégiai egyetemi éveimre visszanezve jutott csak most eszembe, nem ugyan, mintha egyetemi tanulmányaimnak magyarországi és norvégiai korszaka hasonlitanának egymásra, hanem éppen, mivel olyannyira különböznek. Az akadémiai életnek ugyanis az a tradicionális nagy szabadsága fogadott itt, amelyről Oszlóba érkezésemig csak régebbi könyvekben olvastam. A szabad kutatáshoz és szabad véleménynyilvánításhoz való teljes jog – kinyilatkoztatásként hatottak rám. Kötelező érvényű dogmák nélkül, a legteltesebb szabadságban munkálkodhatott és munkálkodott is itt mindenki azon, hogy világlátását, emberségét kialakítsa, szakismereteit elsajátítsa. Ezért nem volt itt szükség például arra sem, hogy az előadásokon való megjelenést kisiskolásan ellenőrizték. Az akadémiai szabadság érett felelősségérzetet ébresztett a diákokban, mely sarkallta őket a kitűzött célok elérésére.

De még ennél is nagyobb és lelkesítőbb erővel hatott rám az a felfedezés, hogy nemcsak az egyetemi életben belül érvényes a teljes szabadság, hanem az egyetemi tanulmányok megkezdéséhez is teljes és egyenlő jova van itt mindenkinek, hajó- és gyártulajdonos gyermekének éppugy, mint munkás vagy halász szülők fiainak. A klauzurának mindössze egyetlen formájával találkoztam a norvég egyetemeken: az orvosi, fogorvosi és pár más szakon, a jelentkezők túl nagy száma, valamint a kapacitás és szükségét kisebb hallgatólétszámot követelő volta miatt a jelentkezőket az elért tanulmányi eredmények arányában “lefölözték”, kiválasztva a legjobbakat.

Azt mondhatná persze valaki, hogy keveset ér az egyetemi tanulmányokhoz való pusztá jog és szabadság, ha ennek gyakorlásához egyik-másik diáknak talán hiányoznak az anyagi lehetőségei...Mert hiszen gazdag, jómodu szülők gyermekeinek arányosan több a lehetősége arra is, hogy anyagi gondoktól függetlenül szentelhesék magukat tanulmányaik elvégzésére.

Minden bizonnyal sok olyan ország van a világon, ahol a fenti érvelés helyénvaló. Norvégiában azonban nincs érvénye. Nincs érvénye egyrészt, mivel itt az osztálykülönbségek is igen nagy mértékben

elmosódtak, nivellálódtak már. De ennél is fontosabb a tanulmányok finanszírozásának egy sajátos skandináv rendszere, amely ugyan bizonyos eltéréseket mutat mind a három skandináv országban, közös vonásuk azonban az, hogy egyedülálló demokratizmussal oldják meg a tanulmányok elvégzésével kapcsolatos anyagi problémákat.

Vegyük most közelebbről szemügyre ennek a norvégiai válfaját. Lényege az, hogy minden norvég diáknak, aki egyetemeken-főiskolákon tanulmányokat akar folytatni, akár Norvégiában, akár külföldön, joga van állami tanulmányi kölcsönhöz. Az igénylést évenként meg kell újítani mindenkinek, aki számításba akar jönni s egyúttal számot kell adnia az elmúlt időszakban elért tanulmányi előrehaladásáról, elkövetkező vizsgaterveiről, valamint arról is, hogyan használta fel a korábban kölcsönvett összeget, a azt is, hogy a következő időszakra kérvényezett összeget mire akarja fordítani s milyen arányban.

A tanulmányok elvégzése után természetesen vissza kell majd fizetnie mindenkinek a főlvelt kölcsönöket, a törlesztési részletek azonban oly módon vannak megállapítva, hogy senkinek nem jelenthetnek különösebb anyagi megterhelést.

Az állami tanulmányi kölcsön eme rendszerének igen sokrétű előnyei vannak. Egy norvég diák a világszerte sokkal általánosabban elterjedt ösztöndíj-rendszerrel azt állította egy alkalommal előttem, hogy az – szellemi prostituáltságához és parazitásához vezethet és vezet is sok esetben. Ugyanezzel aligha lehetne megvádolni a norvég tanulmányi kölcsön-rendszert. Ellenkezőleg: öntudattal, önérettel, felelősségérzettel tölti el a benne részesülteket, s önállóságra neveli őket. A kölcsön gyűlö összege persze a tanulmányok intenzíválására, mielőbbi befejezésére is ösztönzőleg hat, szociális szemszögből pedig mindenkinek egyenlő esélyt és lehetőséget biztosít az akadémiai pályán. Akiben tehetség van és vágy él a továbbtanulásra, az nem kallódik el Norvégiában anyagi problémák miatt, az elől nem zárhatják el pénzügyi nehézségek a lehetőségeket.

A fenti kép azonban még további kiegészítésre is szorul: ahogyan egy-egy diák előbbre és előbbre halad tanulmányaiban, úgy, valamint vizsgaeredményeinek arányában, írják javára a kölcsönvett összeg egy részét állami ösztöndíj formájában. Törekvő, normális ütemben előrehaladó egyetemistánál általában az kölcsönfőlvelt összeg fele íródik végül le ösztöndíj formájában.

Ez a tanulmányi kölcsönrendszer, mint korábban említettem, egyébként vonatkozik minden norvég diákra. Ezekben a napokban lesz tiz éve annak, hogy a norvég Parlament törvényerejű rendelettel a Norvégiába érkező és tanulni vágyó Magyar menekült diákokra is kiterjesztette érvényességét. 1956 novembere és 1960 között mintegy százötven magyar élt ezzel a joggal s vette igénybe egyetemi tanulmányai elvégzéséhez az állami tanulmányi kölcsönt, mely biztonságot és anyagi problémátlanyságot jelentett mindannyiuknak. Mára ezeknek mintegy fele tette az államvizsgát, szerezte meg a diplomát. Az elkövetkező egy-két év során még további husz-harminc magyar diák fejezi be várhatólag tanulmányait. A maradék egy-harmad lemorzsolódott, legtöbbjük alacsonyabb képesítéssel munkát vállalt az országban, mások tovább vándoroltak. Norvégia-szerte magyar orvosokkal, fogorvosokkal, mérnökökkel és tanárokkal találkozhatunk ma már, akik a norvég társadalom megbecsült és értékes tagjai, akiket mindössze nehezen kibogozható nevük és egészen ki sohszem küszöbölhető idegen akcentusuk különböztet csak meg őslakos norvég kollégáiktól.

Műsorvezető: Sulyok Vince NYUGATI LEVELÉT hallották.

Szabad Európa Rádió

1966. december 29.

Sulyok Vince :

Sperlongai leletek

Műsorvezető: Kedves hallgatónk, mai adásunkban az immár világhírű sperlongai leletek legújabb kiértékelését, Göste

Säflund, a stockholmi egyetem régész-professzora könyvét imserteti Sulyok Vince. Utána a “Magazine Littéraire” című új francia irodalmi lapot mutatja be Albert Pál munkatársunk.

Hang I: Egy évtized telt el azóta, hogy a kulturvilág érdeklődését a sperlongai Tiberius-barlang felé fordította az a szenzációs sajtójelentés, hogy az évszázadokon át feledésbe merült ókori barlang aljából csodálatos márványszobrok töredékeit ásták elő olasz archeológusok Giulio Jacopi professzor vezetésével. A sajtójelentések azt is hirül adták, hogy a márványfragmentumok a Vatikán gyűjteményében található Laokoon-csoport elveszettnek tudott eredetijéhez tartoznak... Mivel maga a vatikáni másolat is a szobrászat legfeledhetlenebb alkotásai és kincsei közé tartozik, joggal várták a kutatók nagy reményekkel az eredeti töredékeit.

A feltárási munkálatok tudományos eredményei és a leletek művészi értéke alapján ítélve ma már kétségbevonhatatlan a tény, hogy a sperlongai barlang újra-felfedezése az elmúlt évtizednek messze a legjelentősebb régészeti eseménye lett, korszakalkotó az antic kulturtörténet további tanulmányozása számára.

Egy dologban azonban mindenképpen csalódást okoztak a sperlongai leletek: abban, hogy a fragmentumok, a korábbi hiedelmekkel ellentétben, nem a vatikáni Laokoon eredetijének darabjai! Az olasz Jacopi professzor azonban egyáltalán nem járt messze a valóságtól, amikor stilus- és szemléletbeli hasonlóságokat és azonosságokat fedezett fel a Laokoon-szoborcsoport és a Tiberius-barlangban talált alkotások között. Az archeológiai-filológiai kutatások ugyanis azóta cáfolhatatlanul kimutatták, hogy a sperlongai töredékek egyikén feltüntetett három rhodoszi szobrász közül az egyik, még hozzá Paióniosz-fia Hagészandrosz, részt vett a híres Laokoon-csoport megalkotásában is, éspedig föltehetőleg annak tényleges teremtője, létrehozója volt. Athanodórosz és Pelüdórosz rhodoszi szobrászok munkatársi közreműködése mellett. Ez a Hagészandrosz, akiről más forrásokból is tudunk, valamikor Krisztus előtt 100. év körül született. Mint ismeretes, a Laokoon-csoportot már évtizedekkel ezelőtt az Krisztus előtti 25. évre datálta a kutatás, - a sperlongai ásatások most ennek a dátumnak a helyességét megerősítik, s egyúttal az is nyilvánvaló mindebből, hogy a Tiberius-barlang csodálatos és a maga nemében teljesen egyedülálló szoborszínháza valamikor Krisztus előtti 75-50 körüli években került megalkotásra Rhodosz szigetén. A Róma és Nápoly között mintegy feleuton, a Tyrrhén-tenger partján, Kirké istenasszony szent hegye közelében fekvő Sperlongába viszont valószínűleg a Krisztus utáni első évszázad végén kerültek ezek a szobrok, de mindenképpen Tiberius császár ottjárta után, aki Capriba való végleges áttelepülése és visszavonulása előtt tartózkodott néhány hónapig a sperlongai barlang közvetlen közelében épült császári villavárosban.

Hang II: Azt, hogy ma már ilyen tisztán és világosan láthatjuk ezeket az összefüggéseket, holott 1963-ban is Jacopi-féle Laokoon-elmélet látszott az egyedül reálisnak,- elsősorban néhány skandináv régész és tudós fáradhatatlan kutatásainak és zseniális meglátásainak köszönhetjük. Köztük a legtöbb érdemet Göste Säflund szerezte, aki a stockholmi egyetemen az ókori régészet és történelem professzora. Felfedezéseit 1964-től több cikkben tette közzé. Könyvalakban azonban éppen most jelentek meg Stokholmban. A könyv, nehéz szaktémája ellenére is, valóságos szenzációvá vált. Bőségesen illusztrált lapjain aprólékos részletességgel számol be a sperlongai ásatások lefolyásáról, a Tiberius-barlangban talált és a barlang mellett épített tágas, modern muzeumban kiállított szobor-töredékekről. Könyve azonban egyúttal polémia is Jacopi olasz régész felfogásával és elképzeléseivel szemben, melyeket tényekre támaszkodó világos és logikus okfejtéssel cáfol meg és utasít vissza.

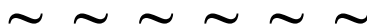
Säflund könyve nyomán világossá válik előttünk: Jacopi és a többi olasz régész ott és azzal követte el a legvégzetesebb ballépést, hogy nem vették komolyan azt a többi fragmentumok közt megtalált márványtáblácskát, amelyen Faustinus Felix római költőnek, Martialis barátjának, egy haxemétereiben írott verseckéje olvasható töredékesen. Ez a kis tiz-soros vers ugyanis, amint az a későbbiek során bebizonyosodott, tényleges leltárlistáját adta mindannak, ami a Tiberius-barlangban a Krisztus utáni első évszázad legutolsó éveiben valójában található volt. Ráadásul ez a fontos kis márvány táblácska az ásatási munkálatoknak egy meglehetősen korai szakaszában előkerült már. – Faustinus Felix költői szépségű szavainak hinni azonban valószínűleg tulságosan egyszerű lett volna! A lelkesedés izgalmában és a csodavárás lázában nagyobb, nehezebben kibogozható titkok után kutattak Jacopiék. A költői szó igazát, őszinteségét kétségbevonó szkepticizmusuk azonban alaposan megbosszulta magát. Faustinus latin szövegének magyar nyersfordítása a következő:

Hang III: Ha Mantua ujrászülhetné isteni költőjét /t.i. Vergiliust/, akkor ő e nagyszerű mű fölött csodálatában e barlangnak adná az elsőbbséget, beismerve, hogy énekében /t.i. Aeneis-ben/ ő maga sem tudott olyannyira élő alakot teremteni, mint amilyeneket itt művész megformált: az ithakai /t.i. Odüsszeusz/ cselét, a lángokat

és az álomtól és bortól elnehezült félvadnak /azaz: Polüfémosz-nak/ megvakítását, a barlang beöblösődéseit és forrásait, Küklópsz szikláit, Szkülla őrjöngését és a szétzuzott hajótatót. Mindezt egyedül maga természet képes csak felülmulni. Faustinus Felix ajánlja urainak.

Hang II: A versszöveg és a leletek pontos tanulmányozása után Säflund cáfolhatatlan módon állította össze a Tiberius-barlang egykori interiőrjét. A lefontosabb szoborjelenet Polüfémosz-nak az Odüsszeiából jól ismert megvakítását ábrázolja, azt a pillanatot, amikor bortól részegen félig ülve-félig fekvé hátrahanyagló Küklópsz szemébe szurják Odüsszeuszék az izzó végü oaljfadorongot. Érdekes talán itt megemlíteni, hogy Jacopi éppen Polüfémosz gigantikus méretü testmaradványait vélte a Laokoon-csoport eredetije főalakjának, a kígyókkal küzködő trójai papnak. – A sperlongai barlang másik megrázó szobor jelenete szintén Odüsszeiából meríti történetét. Azt ábrázolja, ahogyan a rémes szörny, Szkülla, kutyafejü csápjaiaval kiragadja Odüsszeusz partközelen elhaladó hajójából és elpusztítja hat legderekbabb emberét.

Hang I: Gösta Säflund svéd professzor meglátásai nyomán most már módunkban áll a Tiberius-barlang egész különös és a maga nemében egyedülálló szoborszínházának megközelítően hü rekonstruálása, legalábbis elméletben: a tág bejárati nyílásnál elsöül egy téglalapalaku medence kezdödött érdekes haltenyészettel. Beljebb köralakuvá tágult ez a medence, a közepére épült talpazaton Szkülla magaslott szembe márványlón deréktól felfelé szépséges asszonytestettel, derékon alul szörnyetegként, melyből kutyafejü csápok nyultak elő Odüsszeusz fiatal hajósainak testét tépve-marcangolva. Hátrább, a barlang egyik oldalnyílásában, Polüfémosz szemében forgatták az izzó végü nyársat Odüsszeuszék. – A csoportok mozgalmassága, drámaisága valósággal mintegy élő színházzá varázsolta a látványt, melynek színház voltát és tragikus-ijesztő hatását tovább fokozták a barlang sötét mélyeiben lobogó-villogó óriási kómaszok, amint a belsejükben lángoló olajtűz a szem-, orr- és szájüregeken keresztül vicsorgott a tenger roppant fényözönéből hunyorgó szemmel belépő felé, tükrözödve a medencék és szökőkutak vizében, visszaverödve a márvány szobortesteken, inogva-vibrálva a barlangfalak és a tető beszélgetéseiben. Az árnyak, fények, lángok szálló lobogásában-mozgásában félelmetesen élőknek hatottak minden bizonynal a rhodoszi fehér márványból faragott regebeli és mitológiai alakok... Amit csak tudunk erről a barlangról, az mind az Ókor egyik legpompásabb, a maga nemében páratlan műalkotását engedni sejtetni benne. Hasonló méretü, hasonló művészi színvonalon álló monumentális létesítményt nem ismerünk többet a későhellén idökből!

Szabad Európa Rádió

Dátum nélküli, valamikor az 1960-as évek közepéről, végéről származik. — Mikes Int. Szerk.

Sulyok Vince :

Louisianai kiállítás — Cobra-mozgalom

Hang I: Igen figyelemreméltó és érdekes kiállításnak volt színhelye az elmúlt hetekben Koppenhága – helyesebben a dán főváros közelében fekvő Louisiána, ez a még Északon is mindmáig egyedülállóan csodálatos kiállítási palota, mely tengerre néző roppant üvegfalaival már önmagában is elbűvölő remekmű, a modern skandináv építészet egyik legszebb teljesítménye. Művészeti tárlatok mellett, azokkal egyidejüleg, gyakorta kerülnek megrendezésre a Louisiánában előadások, írói felolvasó-estek és intim kiskoncertek is. Az egyik ilyen zenei est, melynek 1958 augusztusában voltam élvezője, örök és feledhetetlen emlékem marad, nem utolsó sorban a Koppenhágában élő Telmányi Emil fellépése miatt is: a világhírü hegedümvész, Hubay Jenő egyik legjelesebb hajdani tanítványa, Beethoven Kreutzer-sonátáját adta akkor elő, valamint néhány népszerű Hubay-darabot, egykori mester emléke előtt tisztelgeve.

Általában minden egyes művészi esemény, amely a Louisiánában helyet kap, megérdemli a

közfigyelmet. Különös mértékben vonatkozik ez a megállapítás arra a képzőművészeti tárlatra, amely mostanában az ugynevezett Cobra-csoport működését mutatta be dokumentumok és alkotások tükrében.

Bár a Cobra nemzetközi művészeti mozgalom volt a második világháborút követő első évtizedben, magyar képzőművészeti körökben valószínűleg még ma is teljesen ismeretlen a csoport működése- pedig olyan nemzetközileg ismert és elismert magyar származású tagja is volt, mint a Svájcban letelepedett és 1965-ben elhalálozott festő és szobrász, Kemény Zoltán.

Mi volt hát ez a Cobra-mozgalom, amelynek emlékére a Louisiana eddigi egyik legsikerültebb és legnagyobb érdeklődést kiváltó kiállítását rendezte meg?

Legkézenfekvőbb talán a mozgalom nevéből kiindulunk. A Cobra név ugyanis elsődlegesen nem a kobra-kigyóra akar utalni, noha publikációkon, kiállítási katalógusaikon gyakran alkalmazták később szimbólikus értelemben a kobra-kigyó képét, mintegy a mozgalom agresszív-forradalmi jellegének kihangsúlyozására. A Cobra elnevezés kigyót-asszociáló szóképe azonban a véletlennek köszönhető a keletkezését: három város, Kopenhága/Copenhagen/, Brüsszel és Amszterdam kezdőbetűiből adódott ugyanis össze, utalva arra, hogy létrehozói és tagjai zömükben Dániából, Belgiumból és Hollandiából toborzódtak. Mellettük azonban franciákat, angolokat, cseheket, amerikaiakat, svájciakat, svédeket és németeket is találunk a taglistán, a már említett egyetlen magyar Kemény Zoltán mellett. A Cobra tehát meglehetősen tarka nemzetközi összetételt mutatott, a valóságban azonban két náció, és pedig a dánok és a hollandusok voltak a mozgalom hajtómotorjai, s közülük is a dánok dominálták elsősorban a Cobrát. Maga a Cobra ideája is dántól eredt, a ma már egész Európa szerte ismert és értékelt Asger-Jorn-tól. De ott találjuk mellette a Cobra-csoportban a modern dán művészet másik nagyszerű alakját. Carl-Henning Pedersent is, míg a hollandok olyan, azóta nagy nevet szerzett festőművésszel dicsekedhettek a maguk oldaláról, mint Karel Appel.

Történetileg érdemes megjegyezni, hogy a Cobra, mint művészi mozgalom, a francia talajból kinövő ugynevezett "forradalmi szürrealisták"-kal opozícióban, ez azok elleni lázadásból született. A forradalmi szürrealisták a második világháború után léptek fel, s a kommunizmus iránti rajongásukról voltak közismertek; művészeti téren arról álmodoztak, hogy a brentoni szürrealizmus kifejezési módszereit összehangolják a komminsta ideológia művészeti elképzeléseivel. Az ő kísérletük is hajótörést szenvedett persze nagyon is hamar a kommunista partok merev akadémiájának és marxista-leninista-zsdánovista ideológiai gyakorlat türelmetlen rövidlátásának és maradiságának zátonyain. Az új fiatal művészműzdek legjobbjai szakítottak tehát a forradalmi szürrealistákkal, mert szabadon akartak kísérletezni és fejlődni. Közülük kerültek ki azok a dán, holland és belga művészek, akik 1948-ban formálisan is létrehozták a Cobra-csoportot.

Művészeti törekvéseik és elképzeléseik természetesen nem merültek ki abban, hogy ideológiai megkötöttségeiktől és korlátoktól mentesen egészen szabadon akartak kísérletezni és alkotni. Ők a szürrealizmust is tul akarták lépni, mert az André Breton által teremtett művészeti eszközöket és technikát nem tartották többé alkalmasnak arra, hogy a második világháború utáni korszak világméretű és emberét adekvát és hiteles módon fejezzék ki segítségükkel. Bár sokat tanultak ők is Brentontól, s mellette a Bauhaus-mozgalomtól, Kandinskytól, Picassótól, Kleetől és Mirótól is, mégis lényegében egészen új utra tértek rá: a spontanéitás, az absztrakt expresszionizmus útjára. Dinamikus, rögtönzően kísérletező módszerük, valamint a merev akadémiai formanyelv és normák elleni lázadásuk azonkívül a népművészetekhez, a primitív népek primitív művészeihez is elvezette őket, valamint a gyermekrajzok közvetlenségéhez. A háborús borzalmakat átélt emberiséget belülről akarták megújítani, s méghozzá olyan módon, hogy ősi teremtőkészségét és hajlamát akarták újból életre hívni, aktivizálni; azokat a lelki mélységeket akarták elérni, amelyekből a mindenkor s főleg régi népművészet olyan csodálatos alkotásokat tudott fölszínre dobni népdalban, népmesében, népi himzések, faragások és tárgyak formájában. Az ősi vallások, hitek, babonák kutfeje is ez a néplélek volt, mely utánozhatatlan gazdagsággal öntötte évezredek át magából a mitológiai alakok fantasztikus tömegét. A népi és a primitív művészeteknek ezt a közvetlen, bő áradású, képgazdag, belső lelki erőket felszabadító mivoltát választották követendő példaképükül a Cobra-csoport fiatal kísérletezői, s művészeti filozófiájuk jegyében fogant alkotásaikkal, különösen dán és holland viszonylatban, igen jelentősen járultak hozzá a mai modern művészet fejlődéséhez.

A Cobra-csoport tevékenysége természetesen nem merült ki abban, hogy saját művészeti filozófiát és programot hoztak létre. Gyakori csoportos találkozók mellett, melyeknek mindig nagy sajtóvisszhangja volt, kiadtak egy sereg publikációt és folyóiratot is. Sokkal fontosabb szerep jutott azonban csoportos kiállításainak, melyek során alkotásaikkal és eredményeikkel szembesítették a közvéleményt. Első ilyen közös föllépésükre Kopenhágában került sor 1948 őszén, a dán nemzeti őszi tárlat keretén belül,- az elkövetkező években pedig Párizsban, Brüsszelben és Amszterdamban rendeztek hasonló tárlatokat, melyek

közül az amszterdami Stedelijk Muzeum kiállítása jelenti egyuttal a Cobra-csoport művészi csúcspontját is.

A Cobra-mozgalom, legalábbis szervezeti keretben, nem lett hosszú életű: már az ötvenes évek elején bomlásnak indult. Azok a fiatal művészek azonban, akik benne résztvettek, életre szóló indításokat, inspirációkat kaptak tőle, s közülük többen jelentős nemzetközi sikereket értek el azóta. Különösen gyümölcsöző volt a mozgalom a modern dán művészet szempontjából, mely külső irányban a Cobra révén olyan nemzetközi kapcsolatokhoz és elismeréshez jutott, mint eddig még soha; belsőleg pedig jelentős megújuláshoz és gazdagodáshoz vezetett Cobra-beli részvételük, mivel a fiatal dán festők a skandináv folklóre még élő forrásaikhoz tértek vissza, s ezzel emberközeli is maradtak egy olyan korszakban, amikor másutt legtöbbször a hideg és szigorú absztrakt kísérletezések divatja került az előtérbe.

Műsorvezető: A Cobra nemzetközi művészcsopotról és a Kopenhága melletti Louisiánában rendezett kiállításról számolt be Sulyok Vince. Most Sik Mária ismerteti két érdekes új könyvet a színházkulturáról.

HIGHLIGHTS FROM THE 20th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST

The following writings are presented in this column:

- ✚ Vince Sulyok: *Western Letter*. (Broadcasted by Radio Free Europe on October 4, 1966).
- ✚ Vince Sulyok: *Stockholm Culture Festival*. (Broadcasted by Radio Free Europe on October 7, 1966).
- ✚ Vince Sulyok: *Report on a Stockholm Theater Performance*. (Broadcasted by Radio Free Europe on November 5, 1966).
- ✚ Vince Sulyok: *Western Letter*. (Broadcasted by Radio Free Europe on December 3, 1966).
- ✚ Vince Sulyok: *Findings at Sperlonga*. (Broadcasted by Radio Free Europe on December 29, 1966).
- ✚ Vince Sulyok: *Exhibition in Louisiana — the Cobra Movement*. (Date of broadcasting by Radio Free Europe unknown; mid/end of 1960s).

Felhívás — Czuczor-Fogarasi konferencia

Czuczor Gergely és Fogarasi János a magyar tudományos Akadémia megbízásából készítette el a magyar nyelv szótárát, az első tudományos magyar értelmező szótárt. A gyűjteményt 1862 és 1874 között adták ki, hat kötetben. Az első kötet 150 éves évfordulójának tiszteletére konferenciát rendezünk.

A konferencia emléket állít Czuczor és Fogarasi munkásságának, bemutatja az általuk kidolgozott nyelvelméletet, megvilágítja a mai megismerés-tudományi és nyelvészeti kapcsolódásokat, a tudományos továbbvitel és gyakorlati felhasználás lehetőségeit.

Tervezett tárgykörök

1. Czuczor és Fogarasi által kidolgozott gyökelmélet, mely valójában három részből áll: a hangok jellegének vizsgálatából, a tulajdonképpeni gyökök és rendszerük elemzéséből, valamint a képzők rendjéből.
2. A gyökelmélet kutatása a 19. században, tudománytörténeti áttekintés.
Politikai és tudománypolitikai viszonyok a 19. században a Magyar Tudományos Akadémián és a korabeli tudományos életben.
3. A gyökelmélet a mai megismerés-tudomány és azon belül a kognitív nyelvészet szempontjából.
Hangszimbolikai kutatások.
A nyelv feladatköre, kialakulása gyökelméleti nézőpontból.
A gyökelmélet tudományos felhasználásnak, továbbfejlesztésének mai lehetőségei, irányai.
4. A gyökelmélet megjelenése és alkalmazása a ragasztó nyelvek kutatásában.. E nyelvek gyökalapú vizsgálata.
Hangszimbolika a ragasztó nyelvekben.
Párhuzamok a magyar gyökkutatás és a más ragasztó nyelvek ilyen szemléletű elemzésében. Török, japán stb. kapcsolatok.
5. A gyökök elméletének és gyakorlatának megjelenése a művészetben. Tudatos és tudattalan irodalmi, költészeti alkalmazás.
6. A gyökelmélet, megismerés-tudomány, hangszimbolika alkalmazása a tanításban, nevelésben. Gyakorlati oktatási módszerek, alkalmazási eredmények.
7. Nyelvvédelem, nyelvművelés, nyelvi megújulás a gyökelmélet szempontjából.
8. Czuczor és Fogarasi munkásságának, a gyökelméletnek matematikai, informatikai vizsgálata, természettudományi párhuzamok.
9. Czuczor Gergely és Fogarasi János személyisége, élete, egyéni munkásságuk.
10. Minden egyéb Czuczor-Fogarasisal és a gyökelmélettel kapcsolatos kutatás.

A konferencia **ideje**: 2012. október 6-7.

A konferencia **helye**: Budaörs

A konferencia **szakmai vezetője**: Marác László nyelvész, Amszterdami Egyetem

A konferencia **szakmai szervezője**: Molnár Zsolt és Molnárné Czeglédi Cecília

A konferencia **lebonyolítója**: Karizma Alapítvány

Jelentkezés

A konferenciára jelentkezni lehet rövid bemutatkozással, mely kérjük tartalmazza a tervezett előadás kivonatát (legfeljebb 2000 jegyben), az előadó munkásságának rövid összefoglalását a területen, nevét, címét, email és postai elérhetőségét.

A jelentkezéseket a czuczor.fogarasi@gmail.com címre várjuk.

Jelentkezési határidő: 2012 május 15.

Dolgozat

A konferencián való részvétel feltétele, hogy az előadó rövid dolgozatot készítsen el és adjon le az elfogadott tárgyban. A dolgozat mérete 10-15 gépelt oldal legyen A4-méretben, szimpla betűközzel. A dolgozat nyelve: magyar és angol.

A dolgozat leadásának határideje: 2012. augusztus 31.

Kérdések: czuczor.fogarasi@gmail.com

Tisztelettel várjuk jelentkezésüket!

Amszterdam, Budaörs, 2012. március 19.

Marác László Molnár Zsolt

Molnárné Czeglédi Cecília

Call for Speakers — Czuczor-Fogarasi Conference

Appointed by the Hungarian Academy of Sciences, Gergely Czuczor and János Fogarasi compiled the Hungarian Dictionary, which is the first academic monolingual dictionary of the Hungarian language. The collection was published in six volumes between 1862 and 1874. We are organising a conference in honour of the 150th anniversary of the first volume. The conference commemorates the work of Czuczor and Fogarasi, presents the linguistic theory they formulated and highlights not only the current points of connection between cognitive science and linguistics, but also the opportunities for further scientific study and practical application.

Topics of the Conference

1. The theory of roots formulated by Cuczor and Fogarasi, actually consists of three parts: the study of sounds, the analysis of the roots and their system and the system of derivation affixes.
2. Research on the theory of roots in the 19th century, history of sciences overview.
Politics and sciences policy in the 19th century at the Hungarian Academy of Sciences and in the academic life of the time.
3. The theory of roots from the viewpoint of cognitive science including cognitive linguistics.
Sound symbolism studies.
The functions and development of language from the point of view of the theory of roots.
Current perspectives and trends in the scientific application and development of the theory of roots.
4. The appearance and application of the theory of roots in the research on agglutinative languages. The study of these languages based on the theory of roots.
Sound symbolism in agglutinative languages.
Parallels between the research of the Hungarian root system and that of other agglutinative languages like Turkish and Japanese.
5. The theory and practice of roots appearing in art. Conscious and unconscious literary and poetic applications.
6. The application of the theory of roots, cognitive science and sound symbolism in teaching and education.
Practical teaching methods and the results of application.
7. Language protection, language cultivation and language renewal from the point of view of theory of roots.
8. The mathematical and informatical study of Czuczor and Fogarasi's work and the theory of roots, parallels in natural sciences.
9. The personality, life and individual work of Gergely Czuczor and János Fogarasi.
10. Any other research on Czuczor-Fogarasi and the theory of roots.

Conference information

Date: 6-7 October, 2012

Venue: Budaörs

Professional director: László Maráczi linguist, University of Amsterdam

Professional managers: Zsolt Molnár and Cecília Molnárné Czeglédi

Hosted by: Karizma Foundation

Speaker proposals

You can submit a proposal with a short introduction, which should include the max. 2000-character (in English 300 words maximally) summary of the presentation, the short summary of the presenter's work in the field, and the presenter's name, address, e-mail and mail addresses of correspondence.

Please send your proposal to: czuczor.fogarasi@gmail.com .

Deadline for sending in proposals: 15 May, 2012

Papers

The pre-requisite for participation as a speaker is a short paper written and submitted by the presenter. The accepted paper format is 10-15 typed A4 pages with normal letter-spacing. Language of the paper: English and/or Hungarian.

Deadline for submitting papers: 31 August, 2012

Queries to: czuczor.fogarasi@gmail.com

We look forward to your proposals.

Marác László Molnár Zsolt

Molnárné Czeglédi Cecília

Amsterdam, Budaörs, 19 March, 2012.